

รายงานการวิจัย

เรื่อง

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิต

ด้วยวิธีดั้งเดิมกับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย

Geographical Indication and Traditional Specialities

Guaranteed with Local Wisdom

โดย

อาจารย์เกวลิน ต่อปัญญาชาญ

การวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนรัตนโกสินทร์สมโภช 200 ปี

ประจำปี 2559

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ชื่อเรื่อง	สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมกับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย
ชื่อผู้วิจัย	เกวลิน ต่อปัญญาชาญ
ปีที่แล้วเสร็จ	2561

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้เทคนิคการวิจัยเอกสาร และการสัมภาษณ์เจาะลึก 1) เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา 2) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมของไทยและสหภาพยุโรป 3) เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบถึงความสอดคล้องและความแตกต่างในมาตรการการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารโดยใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยกับสหภาพยุโรป และการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม และ 4) เพื่อเสนอแนะแนวทางการบัญญัติเพิ่มเติมกฎหมายในการการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยเป็นสิ่งทรงคุณค่า และเป็นสินค้าวัฒนธรรมที่ทำรายได้ให้กับประเทศอย่างมหาศาล กฎหมายหนึ่งที่สามารถส่งเสริมและปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยได้ คือ กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ริเริ่มจากประเทศในกลุ่มยุโรป ซึ่งมีความหลากหลายทางภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารเช่นเดียวกับประเทศไทย ปัจจุบันสหภาพยุโรปได้มีระเบียบเลขที่ 1151/2012 แห่งสภายุโรปและคณะมนตรี ว่าด้วยระบบมาตรฐานสำหรับผลิตภัณฑ์เกษตรและผลิตภัณฑ์อาหารที่ให้ความคุ้มครองซึ่งตามระเบียบดังกล่าวสหภาพยุโรปแบ่งการคุ้มครองออกเป็นกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม โดยมีหลักการที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์และไม่มีเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาและวิเคราะห์การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย โดยการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย เปรียบเทียบกับระเบียบเลขที่ 1151/2012 แห่งสภายุโรปและคณะมนตรี ว่าด้วยระบบมาตรฐานสำหรับผลิตภัณฑ์เกษตรดังกล่าวของสหภาพยุโรป พบว่ากฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทยสามารถให้ความคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารได้ แต่มีข้อจำกัดกรณีภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไม่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ หรือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แพร่หลายไปหลายท้องที่จึงไม่สามารถหาความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ได้ ประกอบกับยังมีข้อจำกัดอื่น ๆ อีกหลายประการ แต่เมื่อพิจารณากฎหมายของสหภาพยุโรป เนื่องจากมีกฎหมายการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ต้องเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ก็สามารถได้รับความคุ้มครอง จึงสามารถลดข้อจำกัดในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไม่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ หรือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แพร่หลายไปหลายท้องที่ รวมทั้งข้อจำกัดอื่น ๆ ที่มีตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทยได้ เพราะการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม มุ่งเน้นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยไม่คำนึงถึงความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ ฉะนั้นหากมีความดั้งเดิมหรือเป็นสูตรที่สืบทอดต่อกันมาก็สามารถได้รับความคุ้มครอง จึงเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารได้อย่างครอบคลุมยิ่งขึ้น

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเสนอแนะแนวทางการเพิ่มเติมกฎหมายให้มีลักษณะการคุ้มครองแบบการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมเช่นเดียวกับสหภาพยุโรป และเพิ่มบทบัญญัติในพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 บางประการ ซึ่งจะส่งผลให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยได้รับความคุ้มครองที่มากยิ่งขึ้น เป็นการส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชน เพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน และเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยที่มีความหลากหลายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ ภูมิปัญญาท้องถิ่น อาหารไทย สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม สหภาพยุโรป

title: Geographical Indication and Traditional Speciality Guaranteed with Local wisdom of Thai food Protection
Researcher: Keovalin Torpanyacharn
Year: 2018

Abstract

This study is a qualitative research and its purposes are 1) to study concept and theory of intellectual property law 2) to study concept and theory of protection of geographical indication and traditional speciality guarantee in Thailand and the European Union 3) to compare the similarities and differences in the measures to protect local wisdom of food by the geographical indications of Thailand and the European Union and 4) to propose additional legislation to protect local wisdom in Thai cuisine.

The researcher had studied and analyzed protection of local wisdom of Thai cuisine by intellectual property law and found that Local Wisdom Thai Cuisine cannot be protected by copyright, patent, trademark or trade secret. While this study found that Geographical Indication of Thailand and Geographical Indication and of Traditional Speciality Guaranteed of European Union (the European Council Regulation on Standards for Agricultural Products and Foodstuffs No. 1151/2012) can protect Local Wisdom of Thai Cuisine, there is a limitation in the case of Local Wisdom Thai Cuisine which is not linked to geographic sources, i.e. Local Wisdom in Thai Cuisine which is widespread cannot be protected by the Geographical Indication Law. In addition, the ambiguity of the provisions of the term "goods originated from geographic sources" is not clear that it requires a process of production at all stages within a geographical source, or not. However, the EU regulations do not have the same restrictions as previously mentioned. Because the Geographical Indication Law of the European Union is divided into Protected Designation of Origin (PDO) and Protected Geographical Indication (PGI). Protected Geographical Indication (PGI), Some production processes can be produced outside geographical sources. In addition, EU Regulation (EC) No. 1151/2012 have Traditional Speciality Guaranteed. As a result, even Local Wisdom Thai Cuisine that without a link to geographic sources can be protected. Therefore, there is no restrictions on Local Wisdom of Thai Cuisine which is not linked to geographic sources, local wisdom is widespread in many areas and the manufacturer must be in the geographic area only. So the researcher proposed to amend the Geographical Indication Act, BE 2546 (2003). Section 3 "Products originated from geographic sources" and additional Legislation on Traditional Specialty Guaranteed.

Key words: Traditional Speciality Guaranteed, Geographical Indication, Local Wisdom Thai Cuisine, Traditional Knowledge, Intangible Cultural Heritage

คำนำ

งานวิจัยเรื่อง สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมกับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย ได้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางและข้อเสนอแนะทางกฎหมายเพื่อพัฒนากฎหมายในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยซึ่งเป็นสิ่งทรงคุณค่าให้ได้รับความคุ้มครองอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การวิจัยครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษาในการศึกษาเพื่อต่อยอดและเพื่อการพัฒนากระบวนการกฎหมายของไทยต่อไปในอนาคต

งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จได้ด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราชที่ได้ อนุมัติทุนวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนา สาขาวิชานิติศาสตร์ และคณะกรรมการเฉพาะกิจพิจารณาการวิจัยทุกท่านที่ได้ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง

หากมีข้อผิดพลาดประการใดในงานวิจัยฉบับนี้ผู้วิจัยขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดี และ คำวิจารณ์ใดๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อความก้าวหน้าทางวิชาการ ผู้วิจัยขอน้อมรับและพร้อมที่จะนำไปปรับปรุงในโอกาสต่อไป

อาจารย์เกวลิน ต่อปัญญาชาญ

มกราคม 2561

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
คำนำ	ค
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
กรอบแนวคิดการวิจัย	5
สมมติฐาน	7
ขอบเขตการวิจัย	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
บทที่ 2 ความหมาย และแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหาร	9
ความหมายของภูมิปัญญาอาหาร	9
แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหาร	23
ทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์	44
แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารตามการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม	48
บทที่ 3 มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม	50
มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์	50

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 วิเคราะห์เปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น	
อาหารไทย	94
ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา	94
ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยกับพระราชบัญญัติคุ้มครอง	
สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546	97
ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารกับระเบียบ (EU) เลขที่ 1151/2012	
ว่าด้วยระบบมาตรฐานสำหรับผลิตภัณฑ์การเกษตรและผลิตภัณฑ์อาหาร	
ของสหภาพยุโรป	99
แนวทางในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยโดยการใช้การรับรองผลิตภัณฑ์	
พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมของสหภาพยุโรป	105
สินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์	
พ.ศ. 2546	107
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	109
สรุปการวิจัย	109
ข้อเสนอแนะ	110
บรรณานุกรม	114
ภาคผนวก	123
ภาคผนวก ก ตารางตัวอย่างอนุสิทธิบัตรอาหาร	124
ภาคผนวก ข ตารางตัวอย่างอาหารไทยที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย	
สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์	127
ภาคผนวก ค กลุ่มการสัมภาษณ์	130
ภาคผนวก ง คำถามสัมภาษณ์ประกอบงานวิจัย (กลุ่ม 1 และ 2)	132
ภาคผนวก จ คำถามสัมภาษณ์ประกอบงานวิจัย (กลุ่ม 3 และ 4)	134

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1	ตัวอย่างผลิตภัณฑ์อาหารของสหภาพยุโรปที่ได้รับความคุ้มครองรูปแบบต่างๆ 91

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1-3 ภาพสัญลักษณ์การคุ้มครองแต่ละลักษณะ	93

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Diversity Cultural) ด้านอาหาร การปรุงอาหารไทยเป็นการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมการกินจากบรรพบุรุษ ซึ่งบรรพบุรุษใช้วิธีการปฏิบัติให้ดู หรือบอกเล่าด้วยวาจา เพื่อที่ทายาทรุ่นต่อไปได้ฝึกหัดและปฏิบัติตาม ประกอบกับอาหารยังนับเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิม (Traditional Knowledge) ของบรรพบุรุษในหลาย ๆ ด้าน เช่น ด้านกรรมวิธีการปรุงอาหาร ด้านวัตถุดิบที่ใช้ การใช้พืชผักสมุนไพรเป็นอาหาร คุณค่าทางโภชนาการ อาหารกับงานประเพณี อาหารกับความเชื่อทางศาสนา เป็นต้น ส่งผลให้อาหารไทยได้รับความนิยมจากชาวต่างชาติ ด้วยทฤษฎีทางวัฒนธรรมและอาหารที่ว่า “อาหารเป็นมากกว่าเพื่อการตอบสนองความต้องการทางร่างกาย อาหารมีความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่สามารถบ่งชี้วัฒนธรรมและสร้างอัตลักษณ์แก่สมาชิกในสังคมนั้น”¹ อาหารไทยถือเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมของชาติไทย ในระดับท้องถิ่นอาหารไทยท้องถิ่นถือเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญของคนในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นเพื่อการบริโภคเชิงการท่องเที่ยว การขายสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ประเภทอาหาร ทั้งนี้ยังเป็นการส่งเสริมเกษตรกรในการผลิตวัตถุดิบ การแปรรูป กระบวนการปรุงอาหารในทุกขั้นตอน รวมถึงการจ้างงานในพื้นที่ และกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย

สำหรับกฎหมายที่ใช้คุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เป็นกฎหมายหนึ่งที่ใช้ในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยได้ในทางอ้อม เพราะกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นกฎหมายที่ส่งเสริมการอนุรักษ์องค์ความรู้² ผ่านการผลิตสินค้า กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications หรือ GI) จะนำมาปรับใช้ได้ก็ต่อเมื่อมีความเชื่อมโยง (Links) ในคุณภาพ คุณลักษณะ หรือชื่อเสียงระหว่างสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่ผลิตกับแหล่งภูมิศาสตร์ โดยมีปัจจัยจากแหล่งภูมิศาสตร์ที่สำคัญสองประการ คือ ปัจจัยธรรมชาติหรือปัจจัยมนุษย์ กล่าวคือ ธรรมชาตินั้นสร้างสิ่งแวดล้อมหรือวัตถุดิบให้แก่การผลิตสินค้า ส่วนมนุษย์นั้นใช้ทักษะ ความชำนาญ และภูมิปัญญาใน

¹ C.A. Bryant, K.M. DeWalt, “The Cultural feast: An introduction to food and society”, Journal of. Human Nutrition and Dietetics (Canada : Wadsworth, 2004), pp.389-390.

² Ruth Taplin and Alojzy Z. Nowak, *Intellectual Property: Innovation and Management in Emerging Economies*, New York: Routledge, 2010, p. 51.

การผลิตสินค้านั้น ทั้งสองปัจจัยจึงได้ก่อให้เกิดสินค้าที่มีชื่อเสียง คุณภาพหรือคุณลักษณะพิเศษเฉพาะ แตกต่างจากการผลิตสินค้าประเภทเดียวกันที่ผลิต ณ แหล่งภูมิศาสตร์อื่น โดยเนื้อหาแห่งสิทธิของกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือ สิทธิในการใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์กับผลิตภัณฑ์หรือสินค้า อันเป็นสิทธิชุมชน หรือสิทธิของกลุ่มคนที่อยู่ในท้องถิ่นหรือแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้านั้น กล่าวคือ ชุมชนได้อาศัยลักษณะเฉพาะที่มีอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ตามธรรมชาติ เช่น สภาพดินฟ้าอากาศ หรือวัตถุดิบเฉพาะในพื้นที่ เป็นต้น มาใช้ประโยชน์ในการผลิตสินค้าในท้องถิ่นของตนขึ้นมา ทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพหรือคุณลักษณะพิเศษ ประกอบกับทักษะความชำนาญและภูมิปัญญาของกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์นั้น โดยผู้ผลิตที่อาศัยอยู่ในสถานที่หรือแหล่งภูมิศาสตร์ที่มีสิทธิผลิตสินค้านี้ดังกล่าวโดยใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ได้ แต่ผู้ผลิตที่อยู่นอกแหล่งภูมิศาสตร์จะไม่สามารถผลิตสินค้าโดยใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ได้ ไม่ว่าจะมีการใช้ปัจจัยธรรมชาติหรือปัจจัยมนุษย์ในแหล่งภูมิศาสตร์หรือไม่ ตัวอย่างสินค้าประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยที่ได้ขึ้นทะเบียนตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เช่น ข้าวแต๋นลำปาง ขนมหม้อแกงเมืองเพชร ไข่เค็มไชยา หมูย่างเมืองตรัง ฯลฯ เป็นต้น

เมื่อเปรียบเทียบกฎหมายกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทยกับระเบียบเลขที่ 1151/2012 ว่าด้วยระบบมาตรฐานสำหรับผลิตภัณฑ์การเกษตรและผลิตภัณฑ์อาหารของสหภาพยุโรป ระเบียบฉบับนี้แบ่งลักษณะการคุ้มครองได้เป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

ประการที่หนึ่ง สิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดที่ได้รับความคุ้มครอง (PDO) มีหลักการคือมีคุณภาพหรือคุณลักษณะอันเป็นสาระสำคัญ หรือโดยทั้งหมดจากสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์เฉพาะกับปัจจัยธรรมชาติ และปัจจัยที่แยกไม่ออกจากสภาพภูมิศาสตร์นั้น และการผลิต แปรรูป และการเตรียมการผลิตได้กระทำในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าว

ประการที่สอง สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับความคุ้มครอง (PGI) มีหลักการคือมีคุณภาพที่มีลักษณะเฉพาะชื่อเสียง หรือคุณลักษณะอื่นใดอันเป็นผลมาจากการที่มีแหล่งกำเนิดในพื้นที่ภูมิศาสตร์นั้น และการผลิต และ/หรือ การแปรรูป และ/หรือ การจัดเตรียมได้กระทำภายในเขตพื้นที่ภูมิศาสตร์ดังกล่าวมานั้น

ประการที่สาม การรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม (TSG) มีหลักการคือ ไม่คำนึงว่าจะผลิตในแหล่งภูมิศาสตร์ใด แต่ต้องแสดงให้เห็นว่าเป็นผลิตภัณฑ์หรือผลิตภัณฑ์ที่มาจาก การแปรรูปหรือการผสมผสานที่สอดคล้องกับวิธีปฏิบัติแบบดั้งเดิม

จะเห็นได้ว่ากฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทยให้ความคุ้มครองตามลักษณะการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดที่ได้รับความคุ้มครอง (PDO) ของสหภาพยุโรปได้ แต่ในส่วนการคุ้มครองลักษณะสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับความคุ้มครอง (PGI) นั้น กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทย

ยังคงมีความไม่ชัดเจนว่าจะสามารถให้ความคุ้มครองได้หรือไม่ เพราะยังไม่ชัดเจนในถ้อยคำตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ฯ ที่บัญญัติว่า “สินค้าเกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์” จึงมีประเด็นให้พิจารณาว่าทุกขั้นตอนของการผลิตต้องเกิดในแหล่งภูมิศาสตร์ตามลักษณะของสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดที่ได้รับ ความคุ้มครอง (PDO) หรือขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งก็เพียงพอเช่นเดียวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับ ความคุ้มครอง (PGI) อันเป็นประเด็นหนึ่งในวิจัยฉบับนี้ที่จะนำไปสู่การเพิ่มเติมนิยามคำว่า “สินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์” ในพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พุทธศักราช 2546

สำหรับการคุ้มครองในลักษณะการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม (TSG) ที่เป็นเพื่อผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีการสืบทอดกันของประเพณีและมีการอนุรักษ์สืบทอดวิธีการทำ โดยไม่คำนึงถึงแหล่งภูมิศาสตร์ ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายที่ให้การคุ้มครองในลักษณะการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม (TSG) นี้เช่นเดียวกับสหภาพยุโรป ดังนั้นสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทย เมื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้น

ดังนั้นพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 สามารถให้ความคุ้มครองแก่สินค้าที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยได้ แต่มีข้อจำกัดคือต้องเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ กล่าวคือ คุณภาพ คุณลักษณะ หรือชื่อเสียงมีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยเป็นองค์ความรู้ ไม่ว่าจะป็นองค์ความรู้ในการเลือกใช้วัตถุดิบหรือองค์ความรู้ในการปรุง เป็นสิ่งมีคุณค่า แต่ถ้าไม่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ก็จะไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือกรณีที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แพร่หลายไปหลายท้องถิ่นที่ไม่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์อีกต่อไปก็จะไม่ได้รับความคุ้มครองเช่นกัน ตัวอย่างภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยที่ไม่มีความสัมพันธ์กับแหล่งภูมิศาสตร์หรือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แพร่หลาย เช่น ผัดหมี่โคราช ขนมสาลีเมืองสุพรรณ ไก่ย่างเขาสวนกวาง ไก่ย่างวิเชียรบุรี ข้าวหลามหนองมน ขนมเปียะบางเลน ขนมโมจินครสวรรค์ เค้กเมืองตรัง ซอสพริกศรีราชา น้ำบูดู เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดสำคัญดังกล่าวแล้วยังมีข้อจำกัดอื่น ได้แก่

1. ข้อจำกัดเรื่องผู้ผลิตอยู่นอกแหล่งภูมิศาสตร์ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มาตรา 25 กำหนดให้ เฉพาะผู้ผลิตสินค้าซึ่งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้านั้น หรือผู้ประกอบการค้าเกี่ยวกับสินค้านั้นเท่านั้นที่มีสิทธิที่จะใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียนกับสินค้าที่ระบุตามเงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนด ดังนั้นแม้จะมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ในการผลิตอาหาร แต่ผู้ผลิตอยู่นอกแหล่งภูมิศาสตร์ก็ไม่สามารถได้รับความคุ้มครองได้

2. ข้อจำกัดเรื่องนิยามศัพท์กฎหมายยังขาดความสมบูรณ์ในบางเรื่อง จากนิยามศัพท์ใน มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” หมายความว่า ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์และที่สามารถบ่งบอกว่า สินค้าที่เกิดจาก แหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของ แหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว” กฎหมายได้ใช้คำว่า “...สินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์...” กรณีจึงมีปัญหาคำที่ต้องพิจารณาว่ากรณีเช่นใด จึงจะถือว่าสินค้านั้นเกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าวนั้นพิจารณาอย่างไร หากเป็นสินค้าเกษตรที่เป็นพืช ผัก หรือผลไม้ที่สามารถนำมาจำหน่ายได้ทันที โดยไม่ต้องผ่านกระบวนการ หรือกรรมวิธีผลิตต่างๆ จะไม่มี ปัญหาต่อการพิจารณาเพราะกรณีจะเป็นไปโดยสภาพทางภูมิศาสตร์แต่หากเป็นสินค้าที่จะมีการเตรียม วัสดุ ต้องนำมาผ่านกระบวนการหรือมีกรรมวิธีผลิตต่างๆ เพื่อนำมาประกอบเป็นสินค้านั้น ซึ่งบางขั้นตอน เกิดขึ้นนอกแหล่งภูมิศาสตร์ที่ใช้ชื่อ จึงเกิดประเด็นข้อกฎหมายที่ต้องพิจารณาว่า สินค้านั้นจะสามารถ ผ่านกระบวนการผลิตจากท้องถิ่นได้หรือไม่และจะถือว่าเป็น “สินค้าเกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้น” ตามที่ กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กำหนดหรือไม่

ทั้งนี้จากการศึกษาระเบียบของสหภาพยุโรป ข้อจำกัดข้างต้นไม่ปรากฏในกฎหมายของ สหภาพยุโรป เพราะสหภาพยุโรปมีการคุ้มครองลักษณะการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วย วิธีดั้งเดิม (TSG) การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดที่ได้รับความนิยมคุ้มครอง (PDO) และการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับความนิยมคุ้มครอง (PGI) ที่ระบุขั้นตอนการผลิตไว้ชัดเจน ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารของ สหภาพยุโรปจึงได้ครอบคลุมกว่าการคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทย ดังนั้นกฎหมาย สหภาพยุโรปจึงเป็นกฎหมายที่ควรศึกษา เพราะสามารถจัดข้อจำกัดตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทาง ภูมิศาสตร์ของไทยตามที่กล่าวมาในข้างต้นได้

งานวิจัยฉบับนี้จึงเกิดขึ้นเพื่อศึกษา เปรียบเทียบ และวิเคราะห์การคุ้มครองตามกฎหมายสิ่ง บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยเปรียบเทียบกับสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดที่ได้รับความนิยมคุ้มครอง (PDO) สิ่ง บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับความนิยมคุ้มครอง (PGI) และการรับรองการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการ ผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมตามสภายุโรปคณะมนตรีว่าด้วยระบบมาตรฐานสำหรับผลิตภัณฑ์การเกษตรและ ผลิตภัณฑ์อาหาร เลขที่ 1151/2012 ว่ามีหลักการที่เหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร เพื่อนำไปสู่ ข้อเสนอแนะในการแก้ไขหรือการบัญญัติกฎหมายเพิ่มเติม เพื่อให้มีการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหาร ไทยอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อการอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยซึ่งทรงคุณค่าให้ยั่งยืน ต่อไป

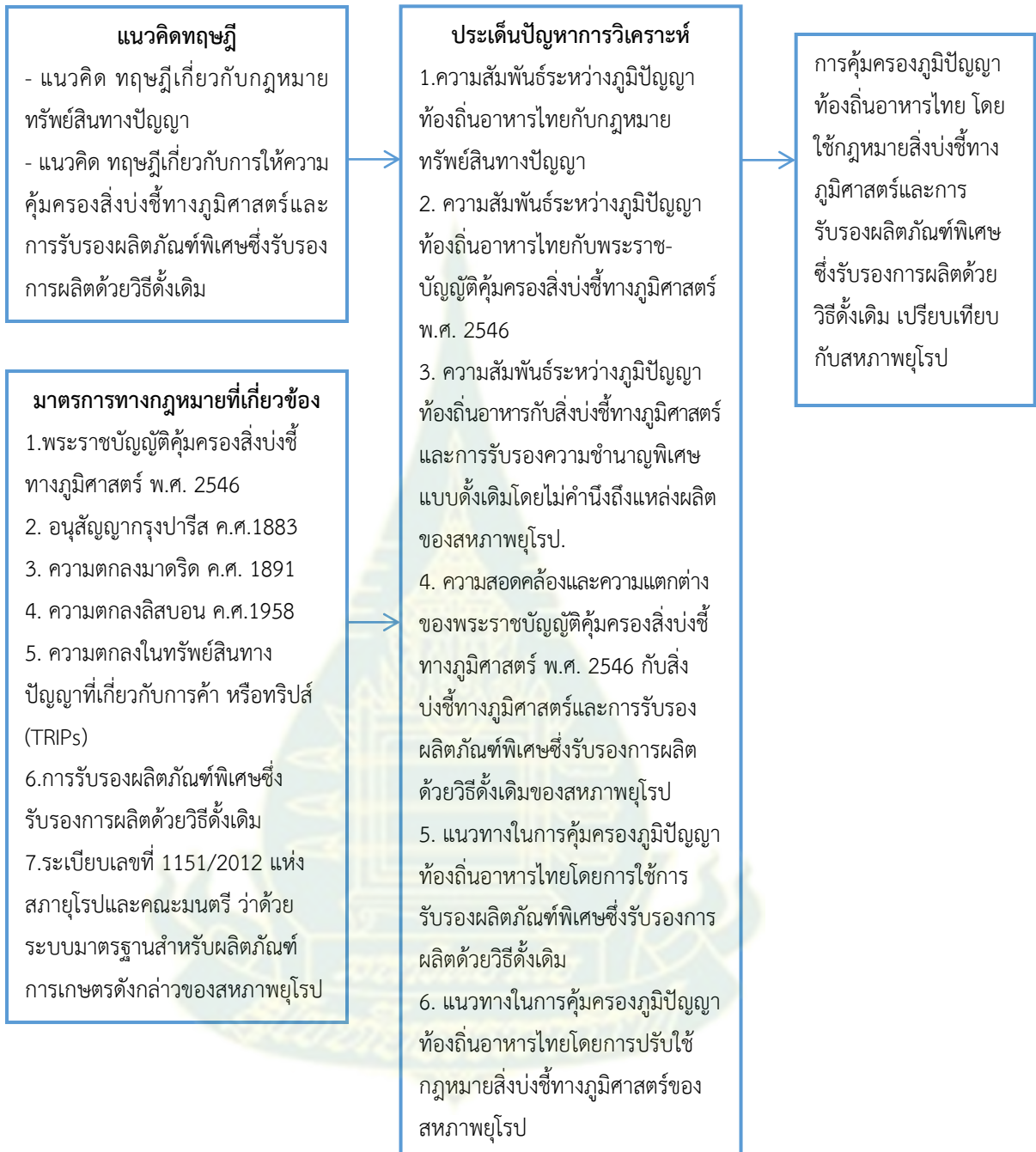
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา
2. เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมของไทยและสหภาพยุโรป
3. เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบถึงความสอดคล้องและความแตกต่างในมาตรการการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารโดยใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยกับสหภาพยุโรป และการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม
4. เพื่อเสนอแนะแนวทางการบัญญัติเพิ่มเติมกฎหมายในการการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สามารถคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยได้ในกรณีที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยนั้นมีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้น ไม่สามารถคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยที่ไม่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยที่แพร่หลายไปหลายในพื้นที่ และยังมีข้อจำกัดเรื่องผู้ผลิตอยู่นอกแหล่งภูมิศาสตร์ และคำว่า “...สินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์...” ตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยังขาดความชัดเจน จึงต้องวิเคราะห์และเสนอแนะแนวทางการบัญญัติเพิ่มเติมกฎหมายในการการคุ้มครองภูมิปัญญาอาหารได้อย่างครอบคลุมและชัดเจนยิ่งขึ้น

4. สมมติฐาน

การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยโดยใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทยมีข้อจำกัด การนำหลักกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมของสหภาพยุโรปมาปรับใช้จะสามารถช่วยยกระดับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยได้ดียิ่งขึ้น

5. ขอบเขตการวิจัย

5.1 ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการศึกษาแบ่งออกเป็นขอบเขตด้านเนื้อหาและขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา รายละเอียดดังนี้

5.1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาทฤษฎี ตัวยกกฎหมาย แนวคำพิพากษาของศาลที่เกี่ยวข้อง รายงานการศึกษา เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาทางวิชาการ บทความ บทวิจารณ์ต่างๆ เกี่ยวกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทยและสหภาพยุโรป และการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมของสหภาพยุโรป และบทสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้ที่มีความเกี่ยวข้องสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหาร เพื่อนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบถึงความสอดคล้องและความแตกต่างในมาตรการการคุ้มครองภูมิปัญญาอาหารโดยใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยกับสหภาพยุโรป และการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม นำไปสู่ข้อเสนอแนะแนวทางการบัญญัติเพิ่มเติมกฎหมายในการการคุ้มครองภูมิปัญญาอาหารให้ได้รับความคุ้มครองครอบคลุมและชัดเจนมากยิ่งขึ้น

5.1.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา

การวิจัยมีขอบเขตพื้นที่ศึกษาในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และจังหวัดนนทบุรี ในบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม ได้แก่ กลุ่มอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม บุคลากรหน่วยงานของรัฐ บุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับการส่งออก และประชาชนกลุ่มผู้ผลิตอาหารเพื่อการค้า

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ทราบถึงแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา

6.2 ทราบถึงแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม

6.3 สามารถวิเคราะห์เปรียบเทียบถึงความสอดคล้องและความแตกต่างในมาตรการการคุ้มครองภูมิปัญญาอาหารโดยใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยกับสหภาพยุโรป และการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมของสหภาพยุโรปสามารถเสนอแนะแนวทางการบัญญัติเพิ่มเติมกฎหมายในการการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย

บทที่ 2

ความหมาย และแนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหาร

ในบทนี้จะศึกษาถึงความหมาย และแนวคิดของภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหาร โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ความหมายของภูมิปัญญาอาหาร

ในการจำกัดความขอบเขตของงานวิจัยจำเป็นต้องให้นิยามความหมายของคำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย” ซึ่งคำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย แบ่งคำออกได้เป็น คำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” และ คำว่า “อาหารไทย” ดังนั้นในการจะวิเคราะห์ความหมายของคำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย จึงทราบถึงความหมายของคำว่าอาหารไทย และคำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 อาหารไทย

รายละเอียดของคำว่า “อาหารไทย” มีสาระสำคัญ คือ

1.1.1 ลักษณะของอาหารไทย อาหารไทยนั้นมิใช่ให้คำนิยามอาหารไทยไว้หลากหลาย ได้แก่ อาหารไทย คือ วิชาการเพื่อตอบสนองความต้องการของคนไทยบนพื้นฐานอาหารที่หาได้ ผลิตได้เพื่อตอบสนองความต้องการของคนไทย เพื่อให้กินข้าวได้ก็พัฒนาสูตรอาหารและรสชาติตามความต้องการ³

อาหารไทย คือ อาหารที่คนไทยบริโภคมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน อาจจะได้รับกาถ่ายทอดวัฒนธรรมจากชาติอื่นมาก็จริง แต่เราเอามาดัดแปลงให้เหมาะสมกับประสาทสัมผัสของคนไทย และเหมาะสมกับวัตถุดิบเครื่องปรุงที่มีอยู่ในท้องถิ่นจนได้เป็นงานใหม่ที่อร่อยถูกปากเหมาะกับคนไทย⁴

อาหารไทย หมายถึง อาหารประจำของชนชาติไทยที่มีการสั่งสมและถ่ายทอดมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีต จนเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ อาจมีการดัดแปลง ปรับปรุงมาจากอาหารของชาติอื่นแต่ได้มีการบริโภค และรู้จักกันในหมู่ชาวไทยเป็นอย่างดีว่าเป็นส่วนหนึ่งของอาหารไทย⁵

³ สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา, สถาบันโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล, วัฒนธรรมอาหารไทยจากอดีตสู่ปัจจุบัน, กรุงเทพฯ: กระทรวงสาธารณสุข, 2555, หน้า 11

⁴ “เรื่องเดียวกัน”

อาหารไทยประจำชาติ พิจารณาจาก⁶

1) *ความยากในการปรุง* เช่น แกงมัสมั่นที่ต้องเตรียมเครื่องเครามากมายหลายสิบชนิด และต้องใช้เวลาในการเตรียมนานกว่าอาหารประเภทอื่นๆ หรือแกงบวนซึ่งเป็นแกงโบราณแทบจะหารับประทานไม่ได้แล้วในปัจจุบัน เป็นต้น

2) *ความนิยมในหมู่คนไทย* เช่น ผัดไทย ต้มยำกุ้ง ข้าวราดแกง ผัดกระเพรา หรือแม้กระทั่งอาหารประเภทเส้น อาทิ ก๋วยเตี๋ยวราดหน้า ผัดซีอิ้ว และอาหารยอดนิยมตลอดกาลอย่าง “ส้มตำ” ก็ยังถูกจัดให้อยู่ในรายการอาหารไทยประจำชาติด้วยเช่นกัน เป็นต้น

3) *ความเป็นเอกลักษณ์ของอาหารไทยประจำภาค* เช่น บรรดาน้ำพริกประเภทต่างๆประจำภูมิภาคของไทย อาทิ น้ำพริกกะปิ ภาคกลาง น้ำพริกปลาร้า ภาคอีสาน น้ำพริก่องภาคเหนือ และน้ำพริกบูดู ภาคใต้ เป็นต้น

อาหาร หมายถึง สิ่งที่มนุษย์รับประทานเข้าไปเพื่อเป็นพลังงานหล่อเลี้ยงชีวิตมีคุณสมบัติในการบำรุงรักษา ซ่อมแซมร่างกายให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ และเมื่อนำมาปรุงแต่งด้วยวัตถุดิบและวิธีการโดยเฉพาะตามแบบวัฒนธรรมไทยจึงเรียกกันว่า “อาหารไทย” อาหารไทยจึงถือได้ว่า เกิดจากการผสมผสานวัฒนธรรมที่สั่งสมมาเป็นการบันทึกธรรมเนียมและภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษถ่ายทอดให้อนุชนรุ่นหลัง⁷

อาหารไทย หมายถึง อาหารประจำของชนชาติไทยมีประกอบด้วยอาหารคาว อาหารหวาน และเครื่องดื่มจากผลไม้หรือสมุนไพร ที่มีการสั่งสมและถ่ายทอดวิธีการปรุงมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่อดีตจนเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติที่เกิดจากภูมิปัญญาไทย⁸

อาหารไทย เป็นอาหารที่ปรุงแต่งด้วยวัตถุดิบและวิธีการโดยเฉพาะตามแบบวัฒนธรรมไทยจึงเรียกกันว่า “อาหารไทย” อาหารไทยมีลักษณะเด่นพิเศษสอดคล้องกับวิถีโลก คือ การหันกลับสู่ธรรมชาติ ดังเช่นที่ปัจจุบันมีการเรียกร้องและเชิญชวนให้มนุษย์ทั้งหลายกลับคืนสู่ธรรมชาติและระดมความคิดเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และฟื้นฟูธรรมชาติอันทรงคุณค่ายิ่ง รวมทั้งมีความพยายามที่จะใช้พืช ผัก และสมุนไพรมาประกอบเป็นอาหาร และยารักษาโรคเพิ่มขึ้น ในขณะที่บรรพบุรุษของไทยได้ใช้สมุนไพรเป็นส่วนประกอบในการปรุงอาหารกันมาอย่างต่อเนื่อง โดยผ่านการศึกษาเรียนรู้ ค้นคว้า

⁵ เพลินใจ ตังคณะกุล และ คณะ, *การพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารไทย สุขภาพเสริมยุทธศาสตร์ครัวไทยสู่โลก*, กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สถาบันค้นคว้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร, 2547, หน้า 20

⁶ ลฎาภา มอร์เตโร, *ค่านิยมศัพท์อาหารไทยภาคกลางและวิถีการครัวไทย*, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2554, หน้า 37-39

⁷ ประหยัด สายวิเชียร, *อาหารวัฒนธรรมและสุขภาพ*, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547, หน้า 22

⁸ ลฎาภา มอร์เตโร, *ค่านิยมศัพท์อาหารไทยภาคกลางและวิถีการครัวไทย*, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2554, หน้า 36

ทดลองและปฏิบัติกันมานาน รวบรวมการกลับคืนแผ่นดินของประชากรโลกยุควิทยาศาสตร์ จึงมิใช่เรื่องแปลกที่อาหารไทยจะได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายไปทั่วโลก⁹

อาหารไทย¹⁰ หมายถึง อาหารที่คนไทยสร้างสรรค์และพัฒนาขึ้นมาเพื่อเลี้ยงชีวิตตามวิถีไทย จากการใช้ภูมิปัญญาในการเรียนรู้ คัดสรร ดัดแปลง และปรุงแต่ง โดยใช้วัตถุดิบและวิธีการโดยเฉพาะตามแบบวัฒนธรรมไทย จนเกิดเป็นเอกลักษณ์ของไทย

อาหารไทย เป็นอาหารประจำของชนชาติไทยที่มีการสั่งสมและถ่ายทอดมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีต จนเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ ถือได้ว่าอาหารไทยเป็นวัฒนธรรมประจำชาติที่สำคัญของไทย ขณะที่อาหารพื้นบ้าน หมายถึง อาหารที่นิยมรับประทานกันเฉพาะท้องถิ่น ซึ่งเป็นอาหารที่ทำขึ้นได้ง่าย โดยอาศัยพืชผักหรือเครื่องประกอบอาหารที่มีอยู่ในท้องถิ่น มีการสืบทอดวิธีปรุงและการรับประทานต่อกันมา¹¹

สำหรับวิธีการปรุงอาหารไทย ไทย วิธีการปรุงอาหาร¹² มีหลากหลายวิธี ได้แก่ การโขลก หมายถึง การนำอาหารอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายๆอย่างมารวมกันแล้วทำให้ละเอียดโดยใช้ครกกับลูกครกโขลกให้ละเอียด การยำ หมายถึง การนำเนื้อสัตว์มาทำให้สุกก่อนผสมกับผักและน้ำปรุงรส มาเคล้าหรือผสมเข้าจนรสซึบซาบเสมอกัน การแกง หมายถึง อาหารน้ำซึ่งใช้เครื่องปรุงโขลกละเอียด นำมาละลายน้ำ หรือน้ำกะทิให้เป็นน้ำแกง มีเนื้อสัตว์ชนิดใดชนิดหนึ่งผสมกับผักด้วย การหลน หมายถึง การทำอาหารให้สุกด้วยการใช้กะทิชั้นๆมี 3 รส คือ เปรี้ยว เค็ม หวาน ลักษณะน้ำน้อย ช้น รับประทานกับผักสด เพราะเป็นอาหารประเภทเครื่องจิ้ม ตัวอย่างอาหารเช่น หลนเต้าเจี้ยว หลนปลาร้า หลนเต้าหู้ยี้ ฯลฯ

นอกจากนี้ยังมีการปิ้ง หมายถึง การทำอาหารให้สุก โดยวางของสิ่งนั้นไว้เหนือไฟไม่สู้แรงนัก การปิ้งต้องปิ้งให้ผิวสุกเกรียมหรือกรอบ เช่น การปิ้งข้าวตัง การปิ้งกล้วย การปิ้งขนมหม้อแกง ข้าวเหนียวปิ้ง การย่าง หมายถึง การทำอาหารให้สุก โดยวางอาหารไว้เหนือไฟอ่อนๆหมั่นกลับไปกลับมา การต้ม หมายถึง การนำอาหารที่ต้องการต้มใส่หม้อพร้อมทั้งน้ำ ตั้งไฟให้เดือดจนกว่าจะสุก ใช้เวลาตามชนิดของอาหารนั้นๆ การกวน หมายถึง การนำอาหารที่มีลักษณะเป็นของเหลวมารวมกัน ตั้งไฟแรงปานกลางใช้พายคนให้เร็วและแรงจนทั่วกัน การทอด หมายถึง การทำให้อาหารสุก โดยใช้น้ำมันใส่กระทะพอร้อน ใส่อาหารที่ทอดลงไป พอสุกกรอบกลับอีกด้าน พอสุกตักขึ้น การคั่ว หมายถึง การทำให้

⁹ กอบแก้ว นางพินิจ, *อาหารไทย โครงการตำราวิชาการราชภัฏเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมพรรษา 6 รอบ*, กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏอุดรธานี, 2542, หน้า 1-2

¹⁰ รวีโรจน์ อนันตธนาชัย, *อาหารไทย: สมดุล- สมุนไพร*, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสมาธรรม, 2548, หน้า 4.

¹¹ กอบแก้ว นางพินิจ, *ประวัติความเป็นมาของอาหารไทย*, สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2560, จาก <http://khaocookingschool.blogspot.com/2010/01/by-prof-kobkaew-najpinij.html>

¹² สุวัฒนา เลียบวัน, *อาหารท้องถิ่นไทย – ภาคกลาง*, กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2542, หน้า 62-66

อาหารสุก โดยใส่อาหารลงในกระทะใช้ไฟอ่อน ไม่ต้องใส่น้ำมัน เชื้ออาหารนั้นกลับไปกลับมา จนอาหารสุกเหลืองและหอม เช่น การคั่วถั่วลิสง การคั่วข้าวสาร การจี่ หมายถึง การทำอาหารให้สุกด้วยน้ำมัน โดยการทาน้ำมันน้อยๆ พอให้ทั่วกระทะแล้วตักอาหารใส่ วิธีที่เป็นเอกลักษณ์เช่นการหลาม หมายถึง การทำอาหารให้สุกในกระทะบอไม้ไผ่ โดยใช้ไม้ไผ่สดๆแล้วบรรจุอาหารที่ต้องการหลามในกระทะบอไม้ไผ่ นั้นก่อนหลามต้องใช้กาบมะพร้าวห่อใบตองอุดปากกระทะบอเสียก่อนแล้วนำไปเผาจนสุก เช่น การหลามข้าวหลาม การนึ่ง หมายถึง การทำอาหารให้สุกด้วยไอน้ำ โดยนำอาหารใส่ลงในลังถึงตั้งน้ำให้เดือดใช้ฝาปิดไม่ให้ไอน้ำออกได้ เช่น การนึ่งข้าวเหนียว ห่อหมก ขนมกล้วย ขนมตาล การผัด หมายถึง การทำอาหารสิ่งเดียวหรือหลายสิ่ง ซึ่งต้องการให้สุกสำเร็จเป็นอาหารสิ่งเดียว โดยการใช้ น้ำมันหรือกะทิใส่ลงในกระทะ พอร้อนใส่ของที่ต้องการให้สุกลงไป คนให้สุกและปรุงรสตามชอบ การปรุงอาหารแบบนี้ใช้ไฟแรง เวลาสั้น เมื่ออาหารสุกจะมีน้ำขลุกขลิกเป็นมัน การอบ หมายถึง การทำอาหารให้สุกด้วยความร้อนในเตาอบ โดยการใช้อุณหภูมิตามลักษณะอาหารชนิดนั้นๆ อาหารที่ได้จะต้องมีลักษณะที่ภายนอกสุกเหลือง แต่ภายในนุ่ม เช่น การอบขนมเค้ก พายต่างๆ การอบ ก่อนจะอบสิ่งใด จะต้องเตรียมเตาอบให้ร้อนก่อน เลือกเปิดอุณหภูมิตามชนิดของอาหารที่จะอบ การเผา หมายถึง วางของที่จะเผาบนไฟแรง เพื่อให้ภายนอกไหม้ แต่ภายในสุกนุ่ม หรือมีกลิ่นหอม รสอร่อย เช่น เผาพริก หอม กระเทียม กุ้ง

การลวก หมายถึง วิธีคล้ายกับการต้ม แต่จะทำให้อาหารครึ่งๆครึ่งดิบ โดยจะต้องต้มน้ำให้เดือดก่อนแล้วจึงใส่อาหารลงไปพอสุกริบตักขึ้นมา การเจียว หมายถึง คล้ายกับการทอดของที่เจียวจะต้องชอยละเอียด หรือเป็นฝอย ซึ่งทำให้สุกหรือกรอบด้วยน้ำมัน คนให้เหลืองทั่วกัน เช่น เจียวหอม เจียวกระเทียม เป็นต้น การงบ หมายถึง เช่นเดียวกับการปิ้ง แต่ห่อด้วยฝอบตอง หรือใบไม้ที่กินได้ เช่น งบกุ้ง งบปลา เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าวิธีการปรุงอาหารไทยมีหลากหลาย ซึ่งรูปแบบการปรุงอาหารไทยนั้นเป็นสิ่งที่สืบทอดกันมาในการประกอบอาหารแต่ละชนิด วิธีการทำ เทคนิคต่างๆ ถือเป็นภูมิปัญญาในวิธีการปรุงอาหาร ที่ต้องอาศัยประสบการณ์ การลองผิดลองถูก และมีการถ่ายทอด เรียนรู้จากรุ่นสู่รุ่นต่อไป

ในส่วนของวัตถุดิบของอาหารไทยมีหลากหลายเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นผักพื้นบ้าน ในอดีตชาวบ้านอาศัยการบริโภคผักพื้นบ้านในท้องถิ่น ได้เรียนรู้การใช้ประโยชน์การบริโภคผักพื้นบ้าน และถ่ายทอดประสบการณ์ไปสู่ลูกหลาน¹³ ซึ่งผักพื้นบ้านคือ พรรณพืชผักพื้นบ้าน หรือพรรณไม้พื้นเมือง ในท้องถิ่นที่ชาวบ้านนำมาบริโภค วัฒนธรรมการบริโภคของท้องถิ่นในแหล่งธรรมชาติอันได้แก่ ป่าเขา หนองบึง แม่น้ำ และลำธาร หรือจากสวนไร่ หรือชาวบ้านนำมาปลูกไว้ใกล้บ้าน เพื่อสะดวกในการเก็บมา

¹³ ดู แสงโสม สีนะวัฒน์, *คุณค่าทางโภชนาการของพืชผักพื้นบ้านไทย*, กรุงเทพมหานคร: สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข, 2542

บริโภค และเป็นอาหารพื้นบ้าน เมื่อนำผักเหล่านี้มาประกอบเป็นอาหารพื้นเมืองตามกรรมวิธีของแต่ละท้องถิ่น พืชผักพื้นบ้านที่พบเห็นโดยทั่วไปนั้นมีทั้งพืชผักที่เป็นของไทยแต่ดั้งเดิมและพืชผักที่นำเข้ามาจากต่างประเทศซึ่งได้นำมาปลูกในประเทศไทยมานานจนปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมของไทยได้ นอกจากนี้ลักษณะอาหารและรสชาติอาหารจะมีเฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น

วัตถุดิบอีกประเภทคือเนื้อสัตว์ที่นำมาเป็นอาหารมีทั้งสัตว์บก สัตว์น้ำ และสัตว์ปีก ที่นิยมรับประทานกัน เช่น เนื้อหมู วัว ไก่ และเนื้อสัตว์ต่างๆที่อยู่ในนาหรือหนองใกล้บ้าน เช่น ปลา ดุก ปลาช่อน ปลาหมอ ปลากระดี่ ปลาไหล ปลาทะเล เช่น ปลาดุกทะเล ปลาตาเดียว ปลาทุ ปลากระเบน เป็นต้น

สำหรับเครื่องปรุงรสที่ใช้ในการเสริมแต่งรสให้อาหารไทย แบ่งได้ตามความนิยมปรุงแต่งได้ 4 กลุ่มรสใหญ่ๆ ดังนี้¹⁴ เครื่องปรุงรสเปรี้ยว ได้แก่ น้ำมะนาว น้ำมะขามเปียก น้ำส้มสายชู น้ำส้มจากส้มเขียวหวาน น้ำจากผลมะกรูด น้ำมะดัน น้ำมะอึก มะกอก ตะลิงปลิง เครื่องปรุงรสเค็ม ได้แก่ น้ำปลา เกลือ ซีอิ้วขาว ซีอิ้วดำชนิดเค็ม เต้าเจี้ยว เต้าหู้ยี้ หนำเลี้ยบ น้ำซอสที่ทำจากหอยนางรม ซอสที่ทำจากน้ำตาล เครื่องปรุงรสหวาน ได้แก่ น้ำตาลทราย น้ำตาลมะพร้าว น้ำตาลอ้อย น้ำตาลทรายแดง น้ำตาลกรวด ซีอิ้วหวาน และเครื่องปรุงรสเผ็ด ได้แก่ พริกสด พริกแห้ง พริกป่น กระเทียม หอม

นอกจากนี้อาหารไทยยังมีเอกลักษณ์ในเรื่องของเครื่องแกงไทย เครื่องแกง หรือบางครั้งเราเรียกว่า น้ำพริกแกง เป็นส่วนผสมของเครื่องเทศชนิดต่างๆที่ใช้ในการปรุงอาหารประเภทแกง เครื่องแกงไทยมีหลายชนิด ได้แก่ เครื่องแกงส้ม แกงคั่ว แกงเผ็ด แกงเขียวหวาน แกงกะหรี่ แกงมัสมั่น เครื่องแกงแต่ละอย่างจะมีวิธีการเตรียมเครื่องเทศที่เป็นส่วนประกอบเหมือนกัน ต่างกันตรงชนิดและปริมาณที่ผสมลงไป โดยมีหลักอยู่ที่ย่อยให้เล็กลงเพื่อให้ขอลง่าย นั่นคือ พริกแห้งต้องผ่าแคะไส้ในและเมล็ดออก จากนั้นเอาไปแช่น้ำให้นิ่ม ไม่ควรใช้น้ำร้อน เพราะกลิ่นรสของพริกจะออกไปกับน้ำร้อนเสียหมด หัวหอม เมื่อปอกเปลือกแล้วก็หั่นขวาง กระเทียม แคะเป็นกลีบแล้วปอกเปลือก ข่า ให้ชูดรอยใบออก ล้างน้ำแล้วหั่นขวางบางๆ ตะไคร้ ใช้ส่วนลำต้น หลังจากตัดใบทิ้งแล้วก็หั่นตามขวางบางๆ ผิวมะกรูด ล้างผลแล้วฝานผิวออกบางๆ หั่นฝอย รากผักชี ล้างแล้วหั่นให้ละเอียด กระชาย ใช้ส่วนที่เป็นเหง้าใต้ดิน ล้างน้ำแล้วชูดผิวออก หั่นขวางบางๆ

¹⁴ กอบแก้ว นาจพิณิจ, *อาหารไทย โครงการตำราวิชาการราชภัฏเฉลิมพระเกียรติเนื่องในวโรกาสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมพรรษา 6 รอบ* อุดรธานี: สถาบันราชภัฏอุดรธานี, 2542

สำหรับแกงบางชนิดที่ใช้พริกสดนั้น นิยมใช้พริกชี้ฟ้า โดยนำมาล้างแล้วหันเฉียงๆ ใบมะกรูด ที่ใช้โรยหน้าเมื่อปรุงเสร็จนั้น เมื่อล้างแล้วฉีกก้านกลางออกก่อน แล้วฉีกเป็นชิ้นเล็กๆ หรือหั่นฝอยก็ได้แล้วแต่ชนิดของแกงส่วนเครื่องเทศแห้งที่ใช้ในพริกแกง ได้แก่ ลูกผักชี ลูกยี่ห่วย ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ ลูกกระวาน ใบกระวาน กานพลู อบเชย ต้องนำไปคั่วให้หอมก่อน ลูกจันทน์ต้องทุบเปลือกแข็งออก แล้วบุงเนื้อในให้เป็นชิ้นเล็กๆก่อนนำไปคั่ว ลูกกระวานที่คั่วแล้วแกะเปลือกออก ใช้แต่เม็ดใน ส่วนใบกระวานนั้นต้องฉีกเอาก้านกลางออก กานพลูแกะเอาเกสรออก อบเชยหักเป็นชิ้นเล็กๆก่อนคั่ว พริกไทยเป็นเครื่องเทศแห้งอย่างเดียวที่ใช้เป็นส่วนผสมโดยไม่ต้องคั่ว

เครื่องแกงเผ็ดอย่างเดียวสามารถนำไปปรุงอาหารได้หลายอย่างถ้าปรุงกับกะทิ เนื้อสัตว์ และผัก เรียกว่า แกงเผ็ด แต่ถ้าไม่มีผักและเติมถั่วลิสงคั่วป่นลงไปใต้น้ำแกงก็เรียกว่า พะแนง หากไม่ใส่กะทิ มีแต่ผักกับเนื้อสัตว์ก็เรียกเป็น แกงป่า ถ้านำเครื่องแกงเผ็ดไปผัดกับเนื้อสัตว์ จะใส่ผักหรือไม่ใส่ก็ได้ เรียกว่า ผัดเผ็ด ถ้านำไปผสมกับเนื้อสัตว์ ผัก กะทิ ใส่ในกระทงใบตองนี้ก็เรียกเป็น ห่อหมก สำหรับใบเครื่องเทศสดที่ใช้แต่งอาหารเมื่อปรุงเสร็จ เช่น ใบโหระพา กะเพราหรือแมงลักนั้น เพียงล้างให้สะอาด แล้วเด็ดเป็นใบๆโรยหน้าอาหารก่อนยกลงจากเตา การโขลกน้ำพริกแกงเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ต้องการความละเอียดละไมของแม่ครัว เพราะมีขั้นตอนละเอียดพิถีพิถัน น้ำพริกแกงที่ได้ต้องละเอียดเป็นเนื้อเดียวกัน แม่ครัวคนใดโขลกพริกแกงไม่ละเอียดเมื่อแกงแล้วจะเห็นพริกลอยในหม้อถือเป็นแม่ครัวไร้ฝีมือ แม่ครัวไทยมีเทคนิคในการโขลกโดยต้องเอาพริกแห้งที่แช่น้ำจนนุ่มไปโขลกกับเกลือก่อน จากนั้นทยอยใส่เครื่องเทศอื่นๆหัวหอมและกระเทียมต้องใส่หลังสุด เพราะเป็นเครื่องเทศที่มีน้ำเป็นองค์ประกอบสูงทำให้โขลกยาก ปัจจุบันแม่ครัวจะมีเครื่องบด เครื่องปั่นไฟฟ้าที่ทันสมัย แต่แม่ครัวไทยก็ยังเห็นว่าการใช้ครกโขลกพริกแกงจะได้เครื่องแกงหอมกว่า การใช้สากค่อยๆโขลกไปนั้น น้ำมันหอมระเหยในเครื่องเทศจะค่อยๆแตกตัวคลุกเคล้ากันในครก จนเป็นกลิ่นที่ผสมผสานกันโดยไม่มีเครื่องเทศชนิดใดเด่นกว่าชนิดอื่น น้ำพริกแกงแต่ละชนิดจะมีกลิ่นรสเฉพาะตัว แม้เครื่องเทศที่ใช้ผสมผสานกันนั้นจะมีความแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยก็ตาม นอกจากนี้การใช้เครื่องเทศสด เช่น ตะไคร้ ผีวมะกรูด ข่า หอม กระเทียม รากผักชีก็เป็นส่วนผสมหนึ่งที่ทำให้แกงไทยมีกลิ่นหอมและรสชาติกลมกล่อมน่ารับประทาน

การเลือกใช้วัตถุดิบในอาหารไทยนั้นจะมีการเลือกใช้วัตถุดิบให้มีความสอดคล้องเหมาะสมในหลายๆด้าน ได้แก่ ความสอดคล้องด้านพื้นที่ วัตถุดิบที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนไทยนั้นต้องเป็นวัตถุดิบที่หาได้ง่ายในพื้นที่ ท้องถิ่น หรือในประเทศ ไม่ว่าจะวัตถุดิบเหล่านั้นจะมีอยู่เองตามธรรมชาติ หรือเป็นวัตถุดิบที่เพาะปลูก หรือเลี้ยงสัตว์เพื่ออาหารขึ้นเองก็ตาม รวมถึงวัตถุดิบซึ่งท้องที่นั้นสามารถหาได้โดยไม่ยากแม้จะมีการนำมาจากท้องถิ่นอื่น เพราะเป็นการแสดงให้เห็นถึงองค์ความรู้ในการเลือกวัตถุดิบที่ท้องถิ่นของตนสามารถหาได้เช่นกัน

การเลือกใช้วัตถุดิบที่มีความสอดคล้องในฤดูกาลหรือช่วงเวลา อาหารมีส่วนช่วยให้ร่างกายสมดุล ช่วยในการปรับสภาพร่างกายให้เข้ากับสภาพแวดล้อมตามฤดู โดยต้องอาศัยวัตถุดิบที่มีหรือหาได้ง่ายในฤดูกาลนั้น นอกจากนี้อาหารไทยมีการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติอย่างคุ้มค่า โดยไม่กระทบวงจรชีวิต วัตถุดิบเลือกบริโภคตามฤดูกาล และเรียนรู้ว่าชนิดใดเป็นพิษ ส่วนไหนนำมาปรุงอาหารได้บ้าง จนสามารถเลือกสรรมาปรุงอาหารได้หลากหลาย หรือแม้กระทั่งการเรียนรู้ที่จะประกอบอาหารให้มีความหลากหลายด้วยวิธีการคิดค้นวิธีใหม่ๆ ประกอบอาหารด้วยภาชนะอุปกรณ์ครัว ตามวิถีชีวิตไทยแบบเดิมๆ จึงเกิดมีอาหารประเภทห่อหมก ปลาร้าหลน ไข่เค็ม ไข่เยี่ยวม้า เป็นต้น¹⁵ หรือเพื่อถนอมรักษาอาหารให้เก็บไว้บริโภคได้ยาวนาน หรือเพื่อกินในระหว่างเดินทางไกล ยังถือเป็นภูมิปัญญาการแปรรูปอาหารอีกด้วย

การเลือกใช้วัตถุดิบทดแทน ลักษณะของอาหารไทยที่สำคัญ คือ หลักการปรุงเท่านั้นซึ่งเป็นส่วนประกอบสามารถยืดหยุ่นได้ตามสภาพพื้นที่ และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามฤดูกาล เช่น แกงของชาวเหนือ ในฤดูฝนมีเห็ด มีหน่อไม้ ออกมาจึงนำมาแกง ครึ่งถึงฤดูหนาวก็เปลี่ยนมาใช้ผักแค ผักสะแล ผักกูดแทน และใส่มันหมู เพื่อเพิ่มพลังงาน ด้านทานความหนาว เรียกแกงชนิดนี้ว่า “แกงกระด้าง” เมื่อเข้าฤดูร้อน ก็ใช้ผักทะเล ผักชะอม ผักสลัด ผักหวาน มาแกง หรือทำอาหารประเภทต้มยำ หากเป็นของภาคกลางก็จะใช้ปลา หรือกุ้งแม่น้ำนำมาปรุง ส่วนภาคใต้จะใช้ปลาทะเล เช่น ปลากระบอก หรือปลากระพง เป็นต้น

การเลือกใช้วัตถุดิบที่มีความสอดคล้องต่อรูปแบบการดำเนินชีวิต วิถีชีวิต หรือการใช้ชีวิต อาหารไทยมีส่วนในการส่งเสริมสุขภาพเพื่อตอบสนองต่อการดำเนินชีวิต อาทิ คนไทยซึ่งเป็นชาวเขตร้อน เป็นชาวเกษตรกรรม จึงต้องการอาหารประเภทคาร์โบไฮเดรต โปรตีน เส้นใย วิตามิน เกลือแร่ และไขมันตามลำดับ อาหารไทยก็มีข้าวซึ่งให้สารอาหารประเภทคาร์โบไฮเดรต มีปลา กุ้ง หอย หมู ไก่ วัว ให้สารอาหารประเภทโปรตีน และไขมัน มีผักและผลไม้ให้เส้นใย เกลือแร่ และวิตามิน หรือผู้ที่เผชิญกับฝุ่นละอองอยู่บ่อยๆ หากรับประทานใบกุยช่าย ผักกาดก้านขาว กุ้งหรือหมู หรือต้มเลือดหมูใส่ใบกุยช่าย จะเป็นยาล้างฝุ่นละอองในหลอดลมและแก้ไอได้

นอกจากนี้อาหารไทยยังมีการเลือกใช้วัตถุดิบที่มีคุณค่าทางโภชนาการ อาหารไทยมีคุณค่าทางโภชนาการ เป็นประโยชน์ต่อร่างกายในการบำรุง ป้องกัน โรคร้ายที่มีสาเหตุจากความไม่สมดุลระหว่างอุณหภูมิในร่างกายและอากาศภายนอก ตลอดจนการรักษาเบื้องต้น

¹⁵ ลลภา มอร์เตอร์, คำนิยามศัพท์อาหารไทยภาคกลางและวิถีการครัวไทย, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, 2554, หน้า 49

การเลือกใช้วัตถุดิบที่มีความสอดคล้องในการรับประทาน อาหารไทยมีลักษณะ ต้านทานและปรับสมดุลระหว่างกัน เช่น การกิน ผลไม้คนไทยรู้ว่าผลไม้ชนิดไหนร้อน ชนิดใดเย็นแล้ว กำหนดแบบแผนให้กินด้วยกัน เพื่อทานหรือแก้กัน ไม่ให้เกิดอาการร้อนใน เช่น กินทุเรียน ซึ่งเป็นผลไม้ ร้อน มีรสหวาน เป็นกรด จึงให้กินมังคุดตามเพราะมีรส หวานเป็นต่างแก้กันได้หรือกินสับปะรดจิ้มเกลือ ด้วยเกลือมีค่าเป็นด่างจึงสามารถแก้กรดจากความหวาน ของสับปะรดที่ อาจทำให้ร่างกายร้อนในได้จาก ความหวานของสับปะรดที่อาจทำให้ร่างกายร้อนในได้หรือ

จะเห็นได้ว่าองค์ความรู้ในการเลือกใช้วัตถุดิบได้เรียนรู้จากผู้ที่มีประสบการณ์มาก่อน ซึ่งรับช่วงถ่ายทอดกันมาโดยลำดับในสังคมของตน พ่อแม่ที่เลี้ยงลูกด้วยอาหารที่ตนเคยชินมาเท่ากับ ว่าได้ถ่ายทอดความรู้เรื่องอาหารให้แก่ลูกไปในตัว แต่ความรู้ของลูกมิได้จำกัดอยู่เท่าที่ได้รับจากพ่อแม่ เท่านั้น เพื่อนฝูง เพื่อนบ้าน และชุมชนที่เด็กจะรู้จักจักเพิ่มเติมต่อไปจะช่วยให้ความรู้เรื่องอาหารอยู่ ตลอดเวลา¹⁶ ไม่ว่าจะเป็นการถ่ายทอดในรูปแบบใด อันก่อให้เกิดองค์ความรู้หรือที่เรียกว่าภูมิปัญญา ท้องถิ่นซึ่งจะไปแสดงให้เห็นในรายละเอียดต่อไป

1.1.2 ลักษณะสำคัญของอาหารไทยท้องถิ่น

อาหารเป็นค่านาม หมายถึง ของกิน เครื่องค้ำจุนชีวิต เครื่องหล่อเลี้ยงชีวิต และ ให้ความหมายของคำว่า พื้นบ้าน หมายถึง เฉพาะถิ่น¹⁷ อาหารพื้นบ้าน หมายความว่า อาหารพื้นบ้านเป็น อาหารที่ประชาชนในท้องถิ่นนั้นๆคุ้นเคย เนื่องจากบริโภคมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นอาหารที่มีอยู่ ตามธรรมชาติ หรือเครื่องประกอบอาหารที่มีอยู่ในท้องถิ่นนั้นมาบริโภค เนื่องจากหาง่าย ราคาถูก โดยมี วิธีการประกอบอาหารและวิธีการบริโภคที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นนั้น หรือเป็นอาหารท้องถิ่น ซึ่ง หมายความว่า เป็นอาหารที่คนในท้องถิ่นสามารถผลิตได้เองและนิยมรับประทานกันในท้องถิ่น และเป็น อาหารที่สามารถปลูกและหาได้ง่าย¹⁸ อาหารพื้นบ้านจึงเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมของแต่ละ ท้องถิ่น อาหารพื้นบ้านของชาวบ้านจะอาศัยธรรมชาติรอบตัวปรุงแต่งอย่างเรียบง่าย มีความหลากหลาย มีเอกลักษณ์และรสชาติที่ชวนลิ้มลอง อาหารพื้นบ้านเป็นการผสมผสานระหว่างชนิดของอาหาร ปริมาณ และชนิดของผักพื้นบ้าน เนื้อสัตว์และเครื่องปรุงอย่างลงตัว ความพึงพอใจในรสชาติอาหาร หรือความ อร่อยไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว ซึ่งแต่ละคนในท้องถิ่นจะได้รับการถ่ายทอดและเรียนรู้มาตั้งแต่วัยเยาว์¹⁹

¹⁶ พัทธา สายหู, *กลไกของสังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 6), กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544

¹⁷ “ราชบัณฑิตยสถาน”

¹⁸ วลัย อินทร์พรชัย ประยงค์ จินดาวงศ์ และฉัตรแก้ว ประวาหะนาวิน, *การส่งเสริมการบริโภคอาหารท้องถิ่น ใน โภชนาการ ศึกษาเพื่อชุมชน*, นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2530, หน้า 565-567

¹⁹ เพ็ญภา ทรัพย์เจริญ, *อาหารพื้นบ้าน 4 ภาค สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข* ใน เอกสาร สอนชุดวิชาภูมิปัญญาทรัพย์สินทางปัญญา, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี, 2530

อาหารท้องถิ่นไทย อาหารไทยแต่ละภูมิภาค สะท้อนให้เห็นถึงวิถีการดำรงชีวิต และความชาญฉลาดของผู้คนในท้องถิ่นอย่างชัดเจน การปรับตัวของผู้คนในท้องถิ่นภายใต้ สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติเดียวกัน ในการอยู่รอดเพื่อการดำรงชีวิตนั้น สามารถบ่งบอกได้จากอาหารการ กินในแต่ละมื้อ แต่ละวัน ภูมิปัญญาในการนำเอาพืชผลจากป่า และสิ่งมีชีวิตจากธรรมชาติ เพื่อปรุงเป็นอาหารสารพัด ชนิด ด้วยวิธีการต่างๆ ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ แตกต่าง กันไปในแต่ละภูมิภาค ก่อให้เกิดที่มาของอาหาร ประจำท้องถิ่นนั่นเอง²⁰

อาหารไทยแบ่งตามลักษณะภูมิศาสตร์เป็น 4 ภาค ได้แก่ อาหารภาคเหนือ ภาค กลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่ละภาคมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันไป ตามวิถีชีวิต วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนความแตกต่างของแหล่งอาหารและวัตถุดิบจากความ อุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ทั้ง 4 ภาค ของประเทศไทย จนไปถึงอิทธิพลที่ได้รับจากอาหารต่างชาติและผู้คนที่ ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่อาศัยในแต่ละพื้นที่ มักใช้พืช ผัก ผลไม้ ราก เหง้าต้นไม้อื่นๆ วัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่นมา ปรุงเป็นอาหารให้มีรสชาติอร่อย ถูกปาก และเมื่อได้บริโภคแล้วมีสุขภาพแข็งแรง และช่วยป้องกันโรคบาง โรคได้ เป็นสมุนไพร อาหารไทยนอกจากมีรสอร่อย กลมกล่อม หลากหลายรส ยังมีเอกลักษณ์ที่บ่งบอกถึง วัฒนธรรม ภูมิปัญญาของคนไทยในภูมิภาคนั้นๆอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว และด้วยภูมิปัญญาอาหาร ไทยจึงได้มีความสมดุลทางโภชนาการ กับข้าวจะปรุงอย่างเรียบง่าย เช่น ต้ม ยำ ตำ แกง ปิ้ง เผา ผัด คั่ว ย่าง จะไม่มีขั้นตอนที่ย่างยากสลับซับซ้อนและใช้เวลาในการทำน้อย จึงทำให้อาหารมีความสด ใหม่ หอม หวาน และใช้น้ำมันน้อย และใช้เนื้อสัตว์ในการปรุงอาหารไม่มาก แต่จะใช้พืชผักพื้นบ้านเป็นหลักโดยได้ แหล่งโปรตีนจากธรรมชาติ เช่น ทะเล แม่น้ำ ลำคลอง หรือการเลี้ยงสัตว์ในท้องถิ่น เครื่องปรุงล้วนเป็น พืชผักในท้องถิ่นและสมุนไพรในท้องถิ่น ด้วยวัตถุดิบจากธรรมชาติที่แตกต่างกันในแต่ละภาค อีกทั้งวิธีการ ปรุงที่แตกต่างกันในรายละเอียดทำให้เกิดความหลากหลาย แต่ก็ยังมีความคล้ายคลึงกัน

ดังนั้นอาหารไทยแต่ละท้องถิ่นก็จะมีลักษณะเด่นที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับ ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ภูมิประเทศ วัตถุดิบที่หาได้ การแลกเปลี่ยนระหว่างสังคม ดังนั้นองค์ความรู้ที่ สืบทอดต่อย่อมแตกต่างกันไป นอกเหนือจากท้องถิ่นที่เป็นลักษณะภาคแล้ว ยังมีภูมิปัญญาอาหารไทยตาม ท้องที่หรือพื้นที่ที่มีขนาดเล็กลงไป เห็นได้จากรายการอาหารที่ขึ้นทะเบียนแหล่งภูมิศาสตร์ของกระทรวง พาณิชย เช่น หมูย่างเมืองตรัง ข้าวแต่นลำปาง ขนมห่มอแกเมืองเพชร น้ำหมากเม่าสกลนคร น้ำตาล โตนดเมืองเพชร เป็นต้น หรือรายการอาหารที่ขึ้นทะเบียนเพื่อการอนุรักษ์ของกระทรวงวัฒนธรรม เช่น อาหารบาบ๋า มังคุดคัต ข้าวย่ำ ภูมิปัญญาปลาตุ๋น กระจ่างสารท ข้าวหลาม น้ำตาลมะพร้าว เป็นต้น และ

²⁰ ลลภา มอริเตโร, คำนิยามศัพท์อาหารไทยภาคกลาง และวิถีการครัวไทย, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, สำนักงาน คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2552, หน้า 52

รายการอาหารท้องถิ่นที่เป็นที่รู้จักกันดี เช่น ผัดหมี่โคราช ขนมสาลีเมืองสุพรรณ ไก่ย่างเขาสวนกวาง ไก่ย่างวิเชียรบุรี ข้าวหลามหนองมน ขนมเปี๊ยะบางเลน ขนมโมจินครสวรรค์ เค้กเมืองตรัง ซอสพริกศรีราชาน้ำบูดู เป็นต้น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารจึงเป็นองค์ความรู้ที่มีการสืบทอด ควรได้รับการปกป้องและส่งเสริม ซึ่งตามปัญหาของงานวิจัยพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พุทธศักราช 2546 สามารถคุ้มครองสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยเฉพาะที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้น เมื่อยังมีภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยลักษณะอื่น โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยที่มีชื่อเสียงแต่ไม่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ ซึ่งสามารถเป็นแหล่งรายได้ของประเทศและประชาชน จึงควรได้รับการคุ้มครอง ประกอบกับเพื่อเป็นสื่อถึงผู้บริโภคอันถือว่าการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไปด้วยในขณะเดียวกัน ฉะนั้นกฎหมายจึงควรมีบทบัญญัติในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยที่ไม่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ด้วย

1.2 ภูมิปัญญาและภูมิปัญญาท้องถิ่น

การจะวิเคราะห์ถึงความหมายคำว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ศึกษาจำเป็นต้องศึกษาถึงความหมายที่มีผู้ให้นิยาม ประกอบกับองค์ประกอบอื่นๆของภูมิปัญญา เพื่อวิเคราะห์ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างครอบคลุม ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของภูมิปัญญาและลักษณะของภูมิปัญญาไว้ซึ่งรวบรวมได้ ดังนี้

ภูมิปัญญา หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกรรปรุงแต่ง พัฒนาและถ่ายทอดสืบทอดกันมา เพื่อให้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญาไทยนี้มีลักษณะเป็นองค์รวม มีคุณค่าทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นในวิถีชีวิตคนไทย ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่งอกงามขึ้นใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้²¹

ภูมิปัญญา หมายถึง แบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าแสดงถึงความเฉลียวฉลาดของบุคคลและสังคม ซึ่งได้สั่งสมและปฏิบัติสืบทอดกันมา ภูมิปัญญาจะเป็นทรัพยากรบุคคลหรือทรัพยากรความรู้ก็ได้ และให้ความหมาย ภูมิปัญญาพื้นบ้าน หมายถึง การเอาทรัพยากรความรู้ ทรัพยากรบุคคลที่มีอยู่ในท้องถิ่นแต่ละแห่งซึ่งอาจเป็นเอกลักษณ์เฉพาะคน หรือเป็นลักษณะสากลที่หลายๆท้องถิ่นมีคล้ายกันก็ได้

²¹ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, จาก <http://www.onec.go.th>, สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2560

ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ในแต่ละท้องถิ่นเกิดจากการที่ชาวบ้านแสวงหาความรู้เพื่อเอาชนะอุปสรรคทางธรรมชาติ²²

ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและการดำรงชีวิตในระบบนิเวศ หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรม ที่ได้พัฒนาการสืบสานกันมา มนุษย์ได้เลือกสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการตั้งหลักแหล่งทำมาหากินมาเป็นเวลานาน ย่อมมีการเรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมนั้น พร้อมกับการสร้างสรรค์วัฒนธรรมที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิต ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้ ประสบการณ์ ความเชื่อ พิธีกรรมและวิถีชีวิตอื่นอันเนื่องมาจากการปรับตัวที่ได้มีการสั่งสมปรับเปลี่ยนต่อเนื่องกันมา รวมถึงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับสังคมอื่น รวมเรียกประสบการณ์เหล่านี้ว่า ภูมิปัญญา²³

ภูมิปัญญา เป็นคำที่ใช้กันในหมู่นักศึกษามานาน ส่วนคำว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาไทย มีผู้พูดถึงมากขึ้น ทั้งองค์กรภาครัฐ และภาคเอกชน การเข้าใจเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นสิ่งสำคัญ ที่จะทำให้เข้าใจถึงวัฒนธรรมของชาวบ้าน และทำให้เข้าใจภาพรวมวัฒนธรรมของชาติได้²⁴

ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ประสบการณ์ ทักษะ ความเชื่อ พฤติกรรมที่สั่งสมไว้อันเป็นผลจากการปรับตัวของมนุษย์ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม²⁵

ภูมิปัญญา เป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่าแสดงถึงความเฉลียวฉลาดของบุคคล และสังคม ซึ่งได้สั่งสมและปฏิบัติสืบต่อกันมา ภูมิปัญญาจะเป็นทรัพยากรความรู้ก็ได้ ทรัพยากรบุคคลที่ถือว่าเป็นภูมิปัญญา ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิของหมู่บ้านที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น ช่างทอผ้า หมอยา ช่างปั้น เป็นต้น ส่วนทรัพยากรความรู้ที่ถือว่าเป็นภูมิปัญญา ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับอาชีพต่างๆ เช่น การถนอมอาหาร การทอผ้า เป็นต้นทั้งนี้ภูมิปัญญาเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์และการเรียนรู้มายาวนาน และภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคมชุมชน และในตัวผู้รู้เอง หากมีการสืบค้นเพื่อศึกษาและ

²² จารุวรรณ ธรรมวัตร, *ภูมิปัญญาอีสาน*, มหาสารคาม: นางนวลออฟเซ็ท, 2538, หน้า 1

²³ วรวิธ สุวรรณฤทธิ์ และคณะ, *วิถีไทย*, กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2538, หน้า 147

²⁴ สามารถ จันทร์สุรย์, “ภูมิปัญญาท้องถิ่นคืออะไร อย่างไร” ใน *การสัมมนาทางวิชาการ เรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน* กรุงเทพมหานคร: cursaladprairaw, 2534

²⁵ เอกวิทย์ ณ ถลาง, *ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย*, นนทบุรี: โครงการกิตติเมธี สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2541, หน้า 40

นำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จักเกิดการยอมรับ ถ่ายทอด และพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ ตามยุคสมัยได้ มีการปรับตัวทางสังคมให้สอดคล้องกับสถานะที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน²⁶

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาพื้นบ้าน หมายถึง พื้นเพรากฐานของความรู้ของชาวบ้าน หรือความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมาทั้งทางตรง คือ ประสบการณ์ด้วยตนเอง หรือทางอ้อมโดยเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้สะสมที่สืบทอดกันมา กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือความรู้ที่ชาวบ้านคิดค้นได้เองเพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาทั้งแนวลึกและแนวกว้าง ความรู้เหล่านี้ได้รับการสืบทอดต่อกันมาตามประเพณีของชุมชน ดังนั้นภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเป็นเรื่องของการสืบทอดประสบการณ์จากอดีตถึงปัจจุบันที่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง²⁷

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิต ซึ่งผู้คนได้สั่งสมมาช้านาน สืบทอดจากพ่อแม่ปู่ย่าตายาย จากนั้นมีการถ่ายทอดไปสู่ลูกหลาน จากอดีตเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นศาสตร์ คือ ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต เช่น ความรู้เกี่ยวกับปัจจัย 4 รวมไปถึงความรู้เกี่ยวกับการทำมาหากิน ภูมิปัญญาชาวบ้านที่เป็นศิลป์ เป็นความรู้ที่มีคุณค่าที่ดึงดูดใจผู้คนที่ได้ค้นคิดขึ้นมา ไม่ใช่ใช้สมองเพียงอย่างเดียว แต่ใช้อารมณ์ ความรู้สึก และจิตวิญญาณ เช่น การประกอบอาหาร ต้องมีฝีมืออาหารจึงจะอร่อย ฝีมือ จึงไม่ได้มาจากตำรา แต่เป็นความรู้และประสบการณ์ที่สั่งสมมานาน²⁸ โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ทุกสิ่ง ทุกอย่าง ที่ชาวบ้านคิดได้เองและนำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ที่ชาวบ้านสามารถคิดเองทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินวิถีชีวิตได้ในท้องถิ่น

สำหรับที่มาของภูมิปัญญา ภูมิปัญญาของมนุษย์เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติ และเกิดจากการที่มนุษย์ต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เพื่อความอยู่รอดและดำรงเผ่าพันธุ์ มนุษย์ได้ใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา สั่งสม สืบสาน และปรับเปลี่ยนประสบการณ์อย่างไม่หยุดนิ่ง ในขณะเดียวกันมนุษย์ก็ต้องสร้างและปรับระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันตลอดเวลา กลุ่มชนที่ตั้งถิ่นฐานที่มีสภาพแวดล้อมแตกต่างกันย่อมสร้างสมภูมิปัญญาและพัฒนาระบบความสัมพันธ์กับธรรมชาติแวดล้อมและความสัมพันธ์ทางสังคม วัฒนธรรมระหว่างมนุษย์ด้วยกันในลักษณะที่แตกต่างกัน²⁹ โดยภูมิปัญญาในเชิงมิติวิทยาศาสตร์ว่า ภูมิปัญญาเกิดจากกระบวนการวิจัยแบบพื้นบ้าน กล่าวคือ

²⁶ ประเวศ วะสี, (2530, มกราคม – กุมภาพันธ์), *การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา*, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2541, หน้า 75

²⁷ เสรี พงศ์พิศ, *คืนสร้างแห่ง*, กรุงเทพมหานคร: เทียนวรรณ, 2529, หน้า 145

²⁸ สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ, *รายงานการศึกษารอบความคิดการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย*, (ปทุมธานี: ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ, 2550), หน้า 48

²⁹ เอกวิทย์ ณ ถลาง, *ภูมิปัญญาชาวบ้านสู่ภูมิภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย*, 19

เป็นการวิจัยแบบลองผิดลองถูกหรือแบบสังเกต จนได้เป็นองค์ความรู้เพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติในการดำรงชีวิตในสังคมของชุมชนนั้นๆ ตัวอย่างเช่น การที่จะทราบว่าพืชผักหรือเห็ดชนิดใดรับประทานได้หรือไม่ได้นั้น และหากมีพิษจะมีกระบวนการแปรรูปอย่างไรจึงจะสามารถนำมารับประทานได้ องค์ความรู้เหล่านี้เป็นองค์ความรู้ที่ได้มาจากการวิจัยทั้งสิ้น แต่เป็นการวิจัยแบบภูมิปัญญาพื้นบ้าน โดยอาศัยประสบการณ์ที่สั่งสมและสืบทอดต่อกันมา จากรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง³⁰

การถ่ายทอดภูมิปัญญาเป็นการส่งต่อแก่คนรุ่นหลังด้วยวิธีการสาธิต วิธีการสั่งสอนด้วยการบอกเล่า และการสร้างองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์ โดยทั่วไปการถ่ายทอดภูมิปัญญาของชาวบ้าน คือ สาธิตวิธีการ และสอนเป็นวาจา ในกรณีที่เป็นศิลปะหรือวิทยาการระดับที่ซับซ้อนและลึกซึ้งจะใช้วิธีลายลักษณ์ในรูปของตำรา³¹ โดยการถ่ายทอดภูมิปัญญา ชาวบ้านทุกหมู่เหล่าได้ใช้สติปัญญาของตนเองสั่งสมความรู้และประสบการณ์เพื่อการดำรงชีพมาโดยตลอด และย่อมมีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกคนรุ่นหนึ่ง ซึ่งวิธีการถ่ายทอดจะแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งอาจอาศัยศรัทธาทางศาสนา ความเชื่อถือผีสิ่งต่าง ๆ รวมทั้งความเชื่อบรรพบุรุษเป็นพื้นฐานในการถ่ายทอดเรียนรู้สืบทอดกันมา³²

วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาในประเทศไทยส่วนใหญ่ ใช้วิธีการบอกเล่าหรือการสั่งให้มีการปฏิบัติสืบทอดกันมา โดยผู้อาวุโสหรือผู้รู้ภายในชุมชนเป็นผู้กำหนด ดังนั้นการถ่ายทอดส่วนใหญ่ขาดการอธิบายในเชิงเป็นเหตุเป็นผล แต่จะใช้ระบบอาวุโสในการดำเนินการ ซึ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงที่เป็นลายลักษณ์อักษรมีน้อย เมื่อเข้าสู่ในยุคปัจจุบันองค์ความรู้บางส่วนขาดหายไป เพราะผู้ถ่ายทอดไม่อาจจดจำรายละเอียดได้ทั้งหมดและในบางครั้งมีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพสิ่งแวดล้อมหรือเป็นแนวคิดที่มาจากปัจเจกบุคคล ทำให้ความหมายแปรเปลี่ยนไป จนบางอย่างไม่อาจหาเหตุผลอธิบายได้³³ วิธีการถ่ายโอนความรู้เพื่อสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งนั้น มีหลายวิธีขึ้นอยู่กับกลุ่มเป้าหมาย และเนื้อหาสาระที่ต้องการสื่อสาร วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษในอดีตถึงลูกหลานในปัจจุบัน³⁴

ในส่วนของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารความรู้ว่าอะไรกินเป็นอาหารได้หรือไม่นั้นมีน้อยคนที่ค้นพบจากประสบการณ์ของตัวเอง ส่วนใหญ่ได้เรียนรู้จากผู้ที่มีประสบการณ์มาก่อน ซึ่งรับช่วง

³⁰ อุษา กลิ่นหอม, รายงานการวิจัย เรื่อง การศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสานในการใช้สมุนไพรกับสัตว์, กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2545, หน้า 1-2

³¹ เอกวิทย์ ณ ถลาง, ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย, นนทบุรี: โครงการกิตติมเกียรติสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2541, หน้า 40

³² สามารถ จันทร์สุรย์, “ภูมิปัญญาท้องถิ่นคืออะไร อย่างไร” ใน การสัมมนาทางวิชาการ เรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สภาลาดพร้าว, 2534, หน้า 1-2

³³ อุษา กลิ่นหอม, รายงานการวิจัย เรื่อง การศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสานในการใช้สมุนไพรกับสัตว์, 21

³⁴ จารุวรรณ ธรรมวัตร, ภูมิปัญญาอีสาน, อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟเซ็ท, 2543, หน้า 115- 119

ถ่ายทอดกันมาโดยลำดับในสังคมของตน พ่อแม่ที่เลี้ยงลูกด้วยอาหารที่ตนเคยชินมาเท่ากับว่าได้ถ่ายทอดความรู้เรื่องอาหารให้แก่ลูกโดยปริยาย แต่ความรู้ของลูกมิได้จำกัดอยู่ที่ที่ได้รับจากพ่อแม่เท่านั้น เพื่อนฝูง เพื่อนบ้าน และชุมชนที่เด็กจะรู้จักเพิ่มเติมต่อไปจะช่วยให้ความรู้เรื่องอาหารอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นภูมิปัญญาที่มีกระบวนการที่เกิดจากการสืบทอดถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นต่างๆแล้ว พัฒนาเลือกสรรปรับปรุงองค์ความรู้เหล่านั้นจนเกิดทักษะ และความชำนาญที่สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย แล้วเกิดภูมิปัญญาที่เหมาะสมและสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด

ชาวบ้านในสมัยก่อนได้ใช้ภูมิปัญญาไทยอันเกิดจากการเรียนรู้ ผสมผสานกับการนำเอาสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติของท้องถิ่นตนเอง มาพัฒนาจนเกิดเป็นอาหารประจำท้องถิ่นโดยมีกรรมวิธีการเตรียมและประกอบอาหารในรูปแบบแตกต่างกันออกไป โดยอาศัยกลไกของธรรมชาติเป็นตัวชี้นำ เช่น ในการที่ชาวบ้านพยายามที่จะเก็บรักษาอาหารสด เช่น ปลา และผักที่มีอยู่มากเกินไปในธรรมชาติให้สามารถเก็บไว้กินได้นานที่สุด แม้นิยามฤดูแล้ง จึงทำให้เกิดการคิดค้นกรรมวิธีการหมักดอง การทำเค็ม เช่น การทำปลาร้า น้ำปลา เป็นต้น หรือแม้กระทั่งการเรียนรู้ที่จะประกอบอาหารให้มีความหลากหลายด้วยวิธีการคิดค้นวิธีใหม่ๆประกอบอาหารด้วยภาชนะอุปกรณ์ครัว ตามวิถีครัวไทยแบบเดิมๆจึงเกิดมีอาหารประเภทห่อหมก ปลาร้าหลน ไข่เค็ม ไข่เยี่ยวม้า เป็นต้น³⁵ ความต่างกันของภูมิปัญญาไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ ภูมิปัญญาไทยเป็นองค์ความรู้และความสามารถโดยส่วนรวมเป็นที่ยอมรับในระดับชาติ ส่วนภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้และความสามารถในระดับท้องถิ่นซึ่งมีขอบเขตจำกัดในแต่ละท้องถิ่น³⁶

แม้ความหมายของภูมิปัญญาจะมีความหมายที่หลากหลาย แต่โดยสรุปแล้วผู้วิจัยมีความเห็นว่า ภูมิปัญญา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ องค์ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ หรือทักษะที่มีการถ่ายทอดองค์ความรู้นั้นไปยังรุ่นต่อไป ซึ่งภูมิปัญญาเกิดจากการเรียนรู้ การลองผิดลองถูก ประสบการณ์ ในการปรับตัวให้เข้ากับการดำเนินชีวิต สภาพแวดล้อม หรือปัจจัยทางธรรมชาติ ดังนั้นผู้วิจัยจึงให้คำจำกัดความว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงคือองค์ความรู้ที่มีการถ่ายทอดสืบทอดกันมา โดยเป็นองค์ความรู้ที่มีความสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง

สำหรับความหมายของคำว่าอาหารไทยนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าเมื่อพิจารณาจากกรอบทฤษฎีวัฒนธรรม อาหารไทยนั้นมีจุดร่วมคือ วัตถุดิบหาได้ง่ายในพื้นที่ โดยมีการถ่ายทอดวิธีการปรุงรูปแบบการรับประทานไปสู่คนรุ่นหลัง และมีการรับประทานสืบทอดกันมา แม้ว่าอาหารไทยบางประเภท

³⁵ ลลภา มอร์เตโร, *สารานุกรมภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยสี่ภาค: บทความภูมิปัญญาอาหารไทยสี่ภาค*, กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2552, หน้า 49

³⁶ “เพ็ญอ่าง”, หน้า 51

จะได้รับอิทธิพลมาจากต่างชาติ แต่ก็มีการประยุกต์ให้เข้ากับวัตถุดิบในพื้นที่ที่มี รวมถึงมีการประยุกต์ใช้เครื่องปรุงแบบไทยหรือแบบตามท้องถิ่นต่างๆ กระทั่งมีเอกลักษณ์แบบไทยแตกต่างจากต้นกำเนิดในที่สุด

ดังนั้นในความหมายของคำจำกัดความ คำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย” ตามขอบเขตงานวิจัย จึงหมายถึง โดยองค์ความรู้นั้นเป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับอาหารที่สืบทอดต่อกันมาถึงปัจจุบัน แบ่งออกเป็นสองส่วนคือองค์ความรู้ในการเลือกใช้วัตถุดิบ หรือองค์ความรู้ในการปรุงที่ถ่ายทอดในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง

2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหาร

ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหาร แบ่งการพิจารณาไว้เป็น แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารตามการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา

ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นความสร้างสรรค์ของมนุษย์ เช่น นวัตกรรม และการสร้างสรรค์ เป็นต้น สำหรับการคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา หมายถึง การปกป้องนวัตกรรมและการสร้างสรรค์จากความไม่เหมาะสม การลอกเลียนแบบ หรือใช้โดยไม่มีสิทธิ รัฐแต่ละจัดทำกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเพื่อใช้บังคับในอาณาเขตอธิปไตยของตน โดยมีการคุ้มครองในลักษณะกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา กล่าวถึง การปกป้องในลักษณะการใช้โดยไม่มีอำนาจ แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญานั้น ในทางระหว่างประเทศที่สำคัญ ได้แก่ องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (World Intellectual Property Organization) และองค์การการค้าโลก (World Trade Organization, WTO)

การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (World Intellectual Property Organization – WIPO) ซึ่งเป็นองค์กรที่มีพันธกิจเพื่อส่งเสริมกิจการทางสร้างสรรค์ สนับสนุนการพิทักษ์ทรัพย์สินทางปัญญาทั่วโลก อนุสัญญาในการจัดตั้ง

องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก ในมาตรา 2(Viii)³⁷ ให้คำนิยามคำว่า “ทรัพย์สินทางปัญญา” หมายถึง สิทธิที่เกี่ยวข้องกับ

1. งานวรรณกรรม ศิลปกรรม และวิทยาศาสตร์
2. การแสดงของศิลปินนักแสดง สิ่งบันทึกเสียง และการแพร่เสียงแพร่ภาพ
3. การประดิษฐ์จากความรู้ พยายามของมนุษย์ในทุกสาขา
4. การค้นพบทางวิทยาศาสตร์
5. การออกแบบทางอุตสาหกรรม
6. เครื่องหมายการค้า เครื่องหมายบริการ และชื่อทางการค้า
7. การป้องกันการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม และ
8. สิทธิอื่นที่เป็นผลมาจากการใช้สติปัญญาในสาขาอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์

วรรณกรรม และศิลปกรรม

แม้ปัจจุบันจะเป็นที่ยอมรับกันว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของผู้คนจำนวนมากก็ตาม แต่กลับไม่มีกฎหมายเฉพาะที่จะให้ความคุ้มครองแก่ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรง ในอดีตแนวความคิดในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นจะจำกัดอยู่เพียงเฉพาะการคุ้มครองซึ่งการแสดงออกซึ่งศิลปะพื้นบ้านภายใต้กรอบกฎหมายของลิขสิทธิ์ ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารอันหมายถึงองค์ความรู้ในการเลือกใช้วัตถุดิบ หรือองค์ความรู้ในการปรุง ไม่ใช่วัตถุแห่งการคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์

กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นได้มีการพัฒนามากขึ้น เมื่อองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกกับองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization-UNESCO) ได้ร่วมมือกันเพื่อที่จะศึกษาความเป็นไปได้ในการที่จะนำ “ระบบกฎหมายเฉพาะ” (Sui Generis) มาใช้ในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการว่าด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาและทรัพยากร

---

³⁷ Convention Establishing the World Intellectual Property Organization Article 2 (viii) intellectual property” shall include the rights relating to:

- literary, artistic and scientific works,
- performances of performing artists, phonograms, and broadcasts,
- inventions in all fields of human endeavor,
- scientific discoveries, - industrial designs,
- trademarks, service marks, and commercial names and designations,
- protection against unfair competition, and all other rights resulting from intellectual activity in the industrial, scientific, literary or artistic fields.

พันธุกรรม องค์ความรู้ดั้งเดิมและศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน และได้มีการจำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 3 ประเภท คือ³⁸

2.1.1 ทรัพยากรพันธุกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง (Genetic Resources and Associated Traditional Knowledge: GRS) ทรัพยากรพันธุกรรม หมายถึง ส่วนต่างๆ ของพืช สัตว์ จุลชีพหรือสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ซึ่งบรรจุหน่วยที่ทำหน้าที่สืบทอดทางพันธุกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรพันธุกรรม ได้แก่องค์ความรู้ที่เกี่ยวกับการ คัดเลือก การใช้ ประโยชน์ และการดูแลจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ (Biological Diversity) ซึ่งเกิดจากการสั่งสม การเรียนรู้ของคนในชุมชนที่มีวิถีชีวิตอยู่กับธรรมชาติและมีการถ่ายทอดความรู้ ดังกล่าวจากคนรุ่นหนึ่งสู่ คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยที่ทรัพยากรพันธุกรรมนั้นสามารถที่จะนำไปใช้เพื่อพัฒนา ต่อยอดและนำไปใช้แสวงหา ประโยชน์เชิงพาณิชย์ได้ ดังนั้น ความคุ้มครองจึงมีลักษณะเป็นการ ควบคุมการเข้าถึงและการแบ่งปัน ผลประโยชน์ที่เหมาะสมและเป็นธรรม แม้ทรัพยากรพันธุกรรมมีลักษณะเป็นสาธารณะสมบัติ (Common Heritage of Mankind) ที่ทุกคนจึงมีสิทธินำไปใช้ ได้แต่ก็สมควรให้ชุมชนพื้นเมืองที่เป็นผู้อนุรักษ์และ ปรับปรุงพันธุ์พืชเป็นผู้มีสิทธิในทรัพยากร พันธุกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น

2.1.2 องค์ความรู้ดั้งเดิม (Traditional Knowledge) องค์ความรู้ชุมชนท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ต่างๆ การสร้างสรรค์ นวัตกรรม การแสดงออกทางวัฒนธรรมที่มีการถ่ายทอดจากคนรุ่น หนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งโดยเป็นเรื่องเฉพาะของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงหรือมีวิวัฒนาการ อยู่ตลอดเวลาเพื่อปรับให้สอดคล้องกับการ เปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นนั้น องค์ความรู้ชุมชน ท้องถิ่น เช่น ความรู้ด้านการเกษตร ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ความรู้ด้านการแพทย์ ความรู้ทางนิเวศวิทยา ความรู้ที่เกี่ยวกับความ หลากหลายทางชีวภาพและการแสดงออกซึ่งวัฒนธรรมพื้นบ้าน เป็นต้น ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยเป็นองค์ความรู้ดั้งเดิมประเภทหนึ่ง

2.1.3 การแสดงออกทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน (Traditional Culture Expression หรือ Expression of Folklore) การแสดงออกทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน หมายถึง การแสดงออกซึ่งความ สร้างสรรค์ที่มีองค์ประกอบที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ทางมรดกทางศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านที่ได้รับการ พัฒนาและดูแลรักษาโดยชุมชนหรือบุคคลที่สะท้อนภาพของศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนนั้น โดย อาจเป็นการแสดงออกในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกทางวาจา เช่น นิทานพื้นบ้าน คำกลอน สุภาษิต เป็นต้น หรือเป็นการแสดงออกผ่านทางดนตรี เช่น เพลงพื้นบ้านต่างๆ เป็นต้น หรืออาจเป็นการ

³⁸ อรุณี เจริญเรือง, บทบาทกรมทรัพย์สินทางปัญญาในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น, วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารศาสตรมหาวิทาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ, 2550, หน้า 18-19

แสดงออก ผ่านทางร่างกาย เช่น การฟ้อนรำ ละครพื้นบ้าน พิธีกรรมพื้นบ้าน เป็นต้น หรืออาจเป็นการแสดงออกทางวัตถุ เช่น เครื่องปั้นดินเผา เครื่องประดับ งานประติมากรรม เครื่องดนตรี เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นคำที่มีความเกี่ยวข้องกับคำที่ใช้ในองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกในการพิจารณาเพื่อร่างกฎหมายเพื่อให้ความคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งปรากฏคำที่เกี่ยวข้อง 3 คำ ได้แก่

- 1) ทรัพยากรพันธุกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรพันธุกรรม (Genetic Resources and Associated Traditional Knowledge: GRS)
- 2) องค์ความรู้ชุมชนท้องถิ่น (Traditional Knowledge)
- 3) การแสดงออกทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน (Traditional Culture Expression หรือ Expression of Folklore)

ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยอยู่ในความหมายคำว่า องค์ความรู้ชุมชนท้องถิ่น (Traditional Knowledge) อันหมายถึง ความรู้ต่างๆ การสร้างสรรค์ นวัตกรรม การแสดงออกทางวัฒนธรรมที่มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งโดยเป็นเรื่องเฉพาะของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงหรือมีวิวัฒนาการอยู่ตลอดเวลาเพื่อปรับให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นนั้น องค์ความรู้ชุมชนท้องถิ่น เช่น ความรู้ด้านการเกษตร ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ความรู้ด้านการแพทย์ ความรู้ทางนิเวศวิทยา ความรู้ที่เกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพและการแสดงออกซึ่งวัฒนธรรมพื้นบ้าน เป็นต้น ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย อันหมายถึง องค์ความรู้ในการใช้วัตถุดิบ และองค์ความรู้ในการปรุง จึงมีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า องค์ความรู้ดั้งเดิม (Traditional Knowledge) ที่ใช้ในองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกนั่นเอง

ต่อมาในการประชุมล่าสุดครั้งที่ 21³⁹ เมื่อวันที่ 16-20 เมษายน 2555 ณ กรุงเจนีวา ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก เพื่อพิจารณาร่างข้อตกลงการให้ความคุ้มครององค์ความรู้ดั้งเดิม โดยร่างข้อตกลงฉบับนี้ถือเป็นร่างข้อตกลงเพื่อให้ความคุ้มครององค์ความรู้ดั้งเดิมฉบับล่าสุดขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก ซึ่งมีการนำเสนอหลักแนวคิดเพื่อเป็นการรับรองว่าบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการให้ความคุ้มครององค์ความรู้ดั้งเดิมมีความยุติธรรม มีความเท่าเทียมกัน และมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกัน และมีการส่งเสริมวัตถุประสงค์แห่งการคุ้มครองอย่างเหมาะสม⁴⁰

³⁹ WIPO, Intergovernmental Committee on Intellectual Property and Genetic Resources, Traditional Knowledge and Folklore, the Protection of Traditional Knowledge: Draft Articles, WIPO/GRTKE/IC/21/4, 2012.

⁴⁰ วิวัฒน์ สรรพคุณ, “ขอบเขตของเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นตามร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น”, *ดุลพินิจ* อีเล็กทรอนิกส์, ปีที่ 59 ฉบับที่ 2 (เดือน พฤษภาคม – สิงหาคม 2555), หน้า 128.

ร่างข้อตกลงฉบับนี้ได้ให้นิยามความหมายขององค์ความรู้ดั้งเดิมไว้เป็น 2 แนวทางเลือก หรือ 2 รูปแบบ⁴¹ ดังนี้

รูปแบบที่ 1 องค์ความรู้ดั้งเดิม หมายถึง การถ่ายทอดความรู้ ทักษะ ความชำนาญ นวัตกรรม การฝึกฝน การสอน การเรียนรู้ ซึ่งเป็นผลจากการสั่งสมองค์ความรู้ดั้งเดิม และการพัฒนา ภายในท้องถิ่น

รูปแบบที่ 2 องค์ความรู้ดั้งเดิม หมายถึง ความรู้ที่เป็นพลวัต และค่อยๆพัฒนาขึ้นซึ่งเป็นผลจากการสั่งสมภูมิปัญญาที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น แต่มีได้จำกัดเพียงแค่การถ่ายทอดความรู้ ทักษะ ความชำนาญ นวัตกรรม การฝึกฝน กระบวนการการเรียนรู้และการสอน ยังเกี่ยวกับการจัดหมวดหมู่และ ขนบธรรมเนียมถ่ายทอดสู่รุ่นต่อไปโดยเล่าปากเปล่า หรือระบบถ่ายทอดความรู้ระบบอื่นๆ องค์ความรู้ ดั้งเดิมยังหมายรวมถึงภูมิปัญญาเกี่ยวกับทรัพยากรชีวภาพ ขนบธรรมเนียม วิถีชีวิต และแหล่ง ทรัพยากรธรรมชาติ

ทั้งนี้ในร่างข้อตกลงข้อ 2 ได้บัญญัตินิยามความหมายของผู้มีสิทธิ “ได้รับประโยชน์” จากการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ โดยได้ให้ความหมายของผู้ได้รับประโยชน์จากการคุ้มครองภูมิ ปัญญาท้องถิ่นไว้เป็น 2 รูปแบบ ดังนี้⁴²

รูปแบบที่ 1 ผู้ได้รับประโยชน์จากการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ชนพื้นเมือง ชุมชนพื้นเมือง และชุมชนท้องถิ่น

รูปแบบที่ 2 ผู้ได้รับประโยชน์จากการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจหมายถึง

- (1) ชนพื้นเมือง ชุมชนพื้นเมือง หรือชุมชน
- (2) ชุมชนท้องถิ่น
- (3) ชุมชนโบราณ
- (4) ครอบครัว
- (5) ชนชาติ
- (6) บุคคลตามที่กล่าวมาข้างต้น
- (7) กรณีที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่สามารถระบุถิ่นกำเนิดหรือไม่สามารถระบุ

ได้ว่าเป็นของชนพื้นเมืองหรือชุมชนท้องถิ่น หรือเป็นไปได้ที่จะระบุว่าชุมชนได้ถ่ายทอดภูมิปัญญานั้นมา จะนำกฎหมายภายในของชนชาติมาตัดสิน

⁴¹ Article 1 The Protection of Traditional Knowledge: Draft Article.

⁴² Article 2 The Protection of Traditional Knowledge: Draft Article.

การบัญญัติร่างกฎหมายต้นฉบับเกี่ยวกับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น (Draft Provision for the Protection of Traditional Knowledge) เป็นเพียงแนวทางในการให้ประเทศสมาชิกไปพิจารณาเพื่อบัญญัติกฎหมายภายในประเทศของตน แต่ร่างกฎหมายนี้ยังสภาพบังคับในระดับระหว่างประเทศ ประกอบกับปัญหาของการคุ้มครององค์ความรู้ดั้งเดิมในเวทีการเจรจาในองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกที่สำคัญคือประเด็นการคุ้มครองดังกล่าวยังไม่ได้รับฉันทามติ (Consensus) ให้มีการคุ้มครององค์ความรู้ดั้งเดิมภายใต้ระบบทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งแนวคิดของประเทศพัฒนาโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และญี่ปุ่นยังมีกระแสการต่อต้านสูงมากกับการคุ้มครององค์ความรู้ดั้งเดิมภายใต้ระบบสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือแม้จะมีความตกลงในการป้องกันโดยมติขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกแล้วก็ตาม แต่ผลบังคับทางกฎหมายเป็นได้แต่เพียงความผูกพันตามกฎหมายระหว่างประเทศโดยทั่วไปในรูปของสนธิสัญญา ซึ่งต้องผ่านกระบวนการลงนาม การให้สัตยาบัน และประเทศในกลุ่มประเทศพัฒนาคัดค้านมาโดยตลอด⁴³

ดังนั้นแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงยังไม่มีกฎหมายที่มีสภาพบังคับในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น ฉะนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงมีสถานะเป็นงานสาธารณะ ตามระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก

สำหรับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาขององค์การระหว่างประเทศที่สำคัญอีกองค์การหนึ่ง คือองค์การการค้าโลกซึ่งมีความตกลงที่สำคัญ คือ ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights) หรือ ความตกลงทริปส์ (TRIPs) ความตกลงฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทรัพย์สินทางปัญญามีผลบังคับในแนวทางระหว่างประเทศ และเป็นมาตรฐานขั้นต่ำ⁴⁴ การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เข้าสู่การเจรจาในความตกลงทริปส์ขององค์การการค้าโลกนั้นเริ่มมาจากรัฐกำลังพัฒนาได้แสดงถึงการละเมิดสิทธิของชุมชนหรือคนพื้นเมืองจากการใช้องค์ความรู้ดั้งเดิม ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรม และมีแนวคิดว่าความตกลงทริปส์จะสามารถปกป้ององค์ความรู้ดั้งเดิม และสร้างการแข่งขันที่เป็นธรรมได้⁴⁵ แต่ในความเป็นจริงหลักการขององค์การการค้าโลกตามความตกลงทริปส์ไม่ให้การคุ้มครององค์ความรู้ดั้งเดิม ซึ่งสภาพความเป็นจริงประเทศพัฒนาแล้ว โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ไม่

⁴³ Panumas Kudngaongarm, *Protecting Intellectual Property in Thai Traditional Medicine*, Lambert Academic Publishing, U.K., 2011, หน้า 115 – 117

⁴⁴ Catherine Seville, *EU Intellectual Property Law and Policy Second Edition*, USA, Edward Elgar, Page 15

⁴⁵ Graham Dutfield, (2001), *Case Western Reserve Journal of International Law*, Volume 33 Issue 2, Page 239

ยอมรับและขัดขวางการคุ้มครององค์ความรู้ดั้งเดิมโดยใช้ทรัพย์สินทางปัญญา แม้ประเทศกำลังพัฒนาจะคาดหวังให้มีการคุ้มครองเกิดขึ้น และมีแนวความเห็นที่ว่าควรเป็นเรื่องของสิทธิมนุษยชนมากกว่าเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา หากจะป้องกันการแสวงหาประโยชน์จากองค์ความรู้ดั้งเดิมโดยมิชอบ⁴⁶

เมื่อพิจารณากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาตามความตกลงทริปส์แต่ละประเภทที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งได้แก่ กฎหมายลิขสิทธิ์ กฎหมายสิทธิบัตร กฎหมายเครื่องหมายการค้า และกฎหมายความลับทางการค้า นั้น ในส่วนของลิขสิทธิ์ หลักเกณฑ์การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศเรื่องลิขสิทธิ์ ได้ถูกกำหนดไว้ในความตกลงหลักสองฉบับ อันได้แก่ อนุสัญญากรุงเบอร์ลินว่าด้วยการคุ้มครองงานวรรณกรรมและศิลปกรรม (Bern Convention for the Protection of Literary and Artistic Works) และอนุสัญญาลิขสิทธิ์สากล (Universal Copyright Convention) โดยหลักการพื้นฐานของกฎหมายลิขสิทธิ์ คือ กฎหมายให้ความคุ้มครองแก่การแสดงออกซึ่งความคิด (Expression of Idea) โดยไม่คุ้มครองตัวความคิด (Idea) โดยตรง ความตกลงทริปส์บัญญัติรับรองหลักการดังกล่าวไว้ในข้อ 9(2) “การคุ้มครองลิขสิทธิ์จะคลุมครอบคลุมถึงการแสดงออก แต่ไม่รวมถึงความคิด กรรมวิธี วิธีปฏิบัติ หรือแนวความคิดทางคณิตศาสตร์”⁴⁷

ดังนั้นเมื่อใดก็ตามที่ผู้สร้างสรรค์ได้แสดงความคิดที่มีอยู่ออกมา รูปแบบของการแสดงออกก็จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย โดยเจ้าของลิขสิทธิ์มีสิทธิหวงห้ามมิให้มีการนำสิ่งที่ได้ถูกแสดงออกมานั้น (ไม่ว่าทั้งหมดหรือแต่บางส่วน) ไปทำซ้ำหรือดัดแปลงเพื่อการใช้งานโดยปราศจากความยินยอมของตน ทั้งนี้ความตกลงทริปส์ไม่ได้กำหนดเงื่อนไขว่า งานที่จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ จะต้องปฏิบัติตามแบบพิธีอย่างหนึ่งอย่างใด ดังนั้นลิขสิทธิ์ได้รับความคุ้มครองโดยทันที ไม่ต้องจดทะเบียน บทบัญญัติข้อ 9(1) ของความตกลงทริปส์ ที่กำหนดให้ประเทศสมาชิกปฏิบัติตาม หลักการในข้อ 1 ถึง 21 ของอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน มีผลทำให้หลักการคุ้มครองโดยอัตโนมัติซึ่งกำหนดไว้ในข้อ 5(2) ของอนุสัญญากรุงเบอร์ลิน ผูกพันประเทศสมาชิกขององค์การการค้าโลกด้วย กล่าวโดยสรุป งานอันมีลิขสิทธิ์จะได้รับความคุ้มครองทันทีเมื่อมีการสร้างสรรค์ โดยปราศจากแบบพิธีใดๆ ประเทศสมาชิกจะกำหนดเงื่อนไขของการคุ้มครองลิขสิทธิ์ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดให้มีการบันทึกงาน การจดทะเบียน หรือมีการฝากสำเนาในงาน ในลักษณะหนึ่งลักษณะใดไม่ได้⁴⁸

⁴⁶ Graham Dutfield, (2001), TRIPS-Related Aspects of Traditional Knowledge, Case Western Reserve Journal of International Law, Volume 33 Issue 2, 2001, Page 273.

⁴⁷ TRIPS Agreement, Act, 9 (2).

⁴⁸ จักรกฤษณ์ ควรพจน์, *กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้า*, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2548, หน้า 90-91

เมื่อพิจารณาถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ตามความตกลงทริปส์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความคิด ดังนั้นภูมิปัญญาย่อมไม่ใช่วัตถุแห่งการคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ การแสดงออกซึ่งภูมิปัญญาอาจได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ได้ หากได้มีการแสดงออกในรูปแบบของงานตามที่กฎหมายลิขสิทธิ์คุ้มครอง แต่ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงมีข้อจำกัดเนื่องจากไม่ปรากฏผู้สร้างสรรค์ เพราะเป็นสิ่งที่สืบทอดกันมานาน และเมื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งแพร่หลาย บุคคลทุกคนย่อมสามารถใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นได้

สำหรับสิทธิบัตร ความตกลงทริปส์ได้กำหนดเงื่อนไขบางประการเกี่ยวกับคุณสมบัติของการประดิษฐ์ที่อาจได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย โดยเงื่อนไขในเรื่องดังกล่าวถูกกำหนดไว้ในข้อ 27(1) “ภายใต้บังคับบทบัญญัติของวรรค 2 และ 3 ให้มีสิทธิบัตรสำหรับการประดิษฐ์ใดๆ ไม่ว่าจะเป็ผลิตภัณฑ์หรือกรรมวิธีในทุกสาขาเทคโนโลยี โดยมีเงื่อนไขว่าการประดิษฐ์นั้นมีความใหม่ มีขั้นการประดิษฐ์ที่สูงขึ้น และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในทางอุตสาหกรรมได้”⁴⁹ ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น (Indigenous Knowledge) เช่น กรรมวิธีการบำบัดรักษาโรคโดยอาศัยสมุนไพร วิธีการถนอมอาหาร กรรมวิธีการปรับปรุงและคัดเลือกพันธุ์พืชแบบดั้งเดิม ฯลฯ เป็นต้น เป็นองค์ความรู้ที่ปรากฏอยู่แล้ว และมีการถ่ายทอดมาจึ่งปราศจากความใหม่ เทคโนโลยีพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่มียุ่มาช้านานในประเทศกำลังพัฒนา เทคโนโลยีพื้นบ้านนั้นหาได้มีความสำคัญต่อการใช้ประโยชน์ในวิถีแบบดั้งเดิมเท่านั้น ไม่ หากแต่ยังมีความสำคัญต่อการพัฒนาเทคโนโลยีสมัยใหม่ด้วย เทคโนโลยีสมัยใหม่จำนวนมากได้ถูกพัฒนาขึ้นโดยอาศัยเทคโนโลยีพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในการผลิตยารักษาโรค อาหาร วัตถุเคมี หรือเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภคอย่างอื่นมาโดยตลอด⁵⁰ แม้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะสามารถเป็นพื้นฐานและที่มาของนวัตกรรมต่างๆได้ แต่เฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นก็ไม่สามารถได้รับความคุ้มครองตามสิทธิบัตรได้

เมื่อพิจารณากฎหมายเครื่องหมายการค้า ความตกลงทริปส์ได้ให้นิยามของเครื่องหมายการค้าไว้ใน มาตรา 15(1) “สัญลักษณ์ใดๆ หรือการรวมกันของสัญลักษณ์ ที่มีลักษณะที่สามารถจำแนกสินค้าหรือบริการของกิจการหนึ่งออกจากสินค้าหรือบริการของกิจการอื่น ถือว่าเป็นเครื่องหมายการค้า สัญลักษณ์เช่นว่านั้น โดยเฉพาะคำ รวมทั้งชื่อบุคคล ตัวอักษร ตัวเลข ส่วนประกอบของภาพ และการรวมกันของสีต่างๆ ตลอดจนการรวมใดๆของสัญลักษณ์เช่นว่านั้น เป็นสิ่งซึ่งมีสิทธิจดทะเบียนเป็นเครื่องหมายการค้า ในกรณีที่สัญลักษณ์ไม่มีลักษณะที่สามารถจำแนกสินค้าหรือบริการที่เกี่ยวข้อง บรรดาสมาชิกอาจให้มีการจดทะเบียน โดยขึ้นกับความสามารถในการบ่งเฉพาะที่เกิดจากการใช้

⁴⁹ TRIPS Agreement, Art 27(1).

⁵⁰ Kloppenburg, J., No Hunting, *Biodiversity, Indigenous Rights, and Scientific Poaching*, Cultural Survival Quarterly, Summer, 1991, page 15.

บรรดาสมาชิกอาจกำหนดเป็นเงื่อนไขในการจดทะเบียนว่าสัญลักษณ์ต้องเป็นสิ่งที่ซึ่งอาจสัมผัสได้โดยทาง จักษุประสาท”⁵¹ บทบัญญัติของความตกลงทริปส์ข้างต้นได้กำหนดให้สัญลักษณ์ต่างๆ ตลอดจน การรวมกันของสัญลักษณ์เป็นเครื่องหมายการค้า โดยได้ให้ตัวอย่างของสิ่งที่อาจนำมาขอจดทะเบียน เครื่องหมายการค้าไว้ด้วย ได้แก่ คำ ชื่อบุคคล ตัวอักษร ตัวเลข ส่วนประกอบของภาพ การรวมกันของสี ต่างๆ และสิ่งต่างๆ ที่กล่าวมานี้อย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายอย่างรวมกัน สิ่งอื่นที่แม้จะไม่ได้ระบุไว้ในข้อ 15(1) ก็อาจจดทะเบียนเป็นเครื่องหมายการค้าได้ หากมีลักษณะที่สามารถจำแนกสินค้าหรือบริการของ กิจการหนึ่งออกจากสินค้าหรือบริการของกิจการอื่น⁵² ซึ่งจะเห็นได้ว่าตามความตกลงทริปส์เครื่องหมาย การค้าไม่มีวัตถุประสงค์ในการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะการใช้เครื่องหมายการค้าเป็นเพียงเพื่อการ สื่อถึงผู้บริโภคในความสัมพันธ์ระหว่างสินค้ากับผู้ประกอบการ เพื่อการจำแนกสินค้าเท่านั้น

กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาตามความตกลงทริปส์อีกประเภทหนึ่งคือความลับทาง การค้า การคุ้มครองความลับทางการค้าภายใต้ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาเกี่ยวกับ การค้า (TRIPS Agreement) มาตรา 39 นั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของการให้ความคุ้มครอง เพื่อป้องกันการ กระทำที่ถือว่าเป็นการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมภายใต้มาตรา 10 bis ของอนุสัญญากรุงปารีส (1967) โดย ความตกลง TRIPs กำหนดให้ประเทศสมาชิกองค์การการค้าโลกให้ความคุ้มครองแก่ข้อมูลที่ไม่เปิดเผย (Undisclose Information) และข้อมูลเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยาและเคมีภัณฑ์ทางการเกษตรที่ได้แจ้งไว้ต่อ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องของประเทศสมาชิก ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้ข้อมูลนั้นถูกนำไปใช้ในลักษณะที่ขัดต่อการ ปฏิบัติในเชิงพาณิชย์ที่สุจริตต่อกันหรือใช้เชิงพาณิชย์ที่ไม่เป็นธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจได้รับความ คุ้มครองตามกฎหมายความลับทางการค้าได้ หากภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นเป็นข้อมูลที่ใช้ในทางการค้า และ ไม่รู้จักกันโดยทั่วไปหรือยังเข้าถึงไม่ได้ในหมู่บุคคลที่เกี่ยวข้อง มีประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ และได้ใช้ มาตรการที่เหมาะสมเพื่อรักษาความลับ แต่ไม่สามารถใช้กับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความ แพร่หลาย ไม่ได้ใช้ประโยชน์ทางการค้า หรือไม่มีมาตรการในการรักษาความลับของภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะได้รับความคุ้มครองจึงเป็นส่วนน้อย และไม่สอดคล้องกับมาตรการในการสืบ สานภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มุ่งเน้นไม่ให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสูญหาย จึงจำเป็นต้องมีการถ่ายทอด สืบสาน และ ส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น

นอกจากนี้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาก็มีความไม่เหมาะสมในการคุ้มครองภูมิปัญญา ท้องถิ่นอีกหลายประการ เช่น ความเป็นผู้ทรงสิทธิ เจตนารมณ์ของการคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สิน

⁵¹ TRIPs Agreement, Act 15(1).

⁵² จักรกฤษณ์ ครอบพจน์ , กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยลิขสิทธิ์ ลิขสิทธิ์ และเครื่องหมายการค้า (พิมพ์ครั้งที่ 2), กรุงเทพมหานคร: หจก. พี.เจ.เพลทโปรดักส์เซอร์, 2544, หน้า 266

ทางปัญญามุ่งคุ้มครองผลประโยชน์ในทางพาณิชย์ แต่การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นมุ่งอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสำคัญ ประกอบกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาไม่มีมาตรการในการสืบสานและส่งต่อ ซึ่งเป็นมาตรการสำคัญในการปกป้องอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะเนื้อหาแห่งสิทธิตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเป็นลักษณะหวงกั้นการใช้สิทธิ เพื่อให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้นในส่วนต่อไปจะพิจารณาถึงข้อจำกัดของการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยภายใต้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา

2.2 ข้อจำกัดของการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของไทย

กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศไทยมีความสอดคล้องกับเจตนารมณ์ แนวคิด ทฤษฎี ตามหลักทั่วไป และในทางระหว่างประเทศของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อให้เข้าใจข้อจำกัดในการกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญามาคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย จะแสดงข้อจำกัดการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.2.1 กฎหมายลิขสิทธิ์ เมื่อพิจารณาองค์ประกอบตามกฎหมายลิขสิทธิ์กับความคุ้มครองอาหารไทย อาหารที่จะสามารถใช้กฎหมายคุ้มครองลิขสิทธิ์คุ้มครองได้ ต้องมีในรูปลักษณะของการสร้างสรรค์หรือทำขึ้นใหม่ ประกอบกับแสดงออกในลักษณะที่กฎหมายลิขสิทธิ์คุ้มครองเท่านั้นซึ่งได้แก่การออกแบบตกแต่งอาหารไทย กล่าวคือ รูปลักษณะอาหารที่แสดงออกโดยงานประเพณีศิลปกรรมหรือประเพณีงานประติมากรรม

2.2.2 ประเพณีศิลปกรรม อาทิ การจัดรูปแบบสำหรับ การจัดจาน เป็นต้น ซึ่งการจัดสำหรับ หรือการจัดจาน นั้น ถือเป็นงานสร้างสรรค์รูปทรงที่ประกอบด้วย แสง สี หรือสิ่งอื่นอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกันลงบนวัสดุอย่างเดียวหรือหลายอย่างอันเป็นลักษณะงานจิตรกรรม อันอยู่ในความหมายของงานศิลปกรรม

2.2.3 งานประเพณีประติมากรรม อาทิ การแกะสลักผักผลไม้ การปั้นรูปขนม เป็นต้น ซึ่งเป็นงานสร้างสรรค์รูปทรงที่เกี่ยวกับปริมาตรที่สัมผัสและจับต้องได้นั่นเอง

ทั้งนี้หากงานศิลปกรรม หรือประติมากรรม การตกแต่งอาหารดังกล่าว เป็นการกระทำนอกเหนือจากการชื่นชมในคุณค่าของตัวงาน เช่น นำไปใช้ประโยชน์ในทางการค้า เป็นต้น ก็สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ประเภทงานศิลปประยุคต์ได้อีกด้วย ซึ่งตามมาตรา 4(7)ได้แก่ งานที่นำเอางานตาม (1) ถึง (6) อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกันไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นนอกเหนือจาก

การชื่นชมในคุณค่าของตัวงานดังกล่าวนั้น เช่น นำไปใช้สอย นำไปตกแต่งวัสดุหรือสิ่งของอันเป็นเครื่องใช้ หรือนำไปใช้เพื่อประโยชน์ทางการค้า เป็นต้น

2.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารกับกฎหมายลิขสิทธิ์

องค์ประกอบของกฎหมายลิขสิทธิ์นั้น ต้องประกอบด้วย การแสดงออกซึ่งความคิด โดยการแสดงออกทางความคิดนั้น ต้องเป็นการแสดงออกทางความคิดในประเภทงานที่กฎหมายรับรอง และ ลิขสิทธิ์ต้องเป็นงานที่สร้างสรรค์ด้วยตนเอง ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไม่อาจได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ได้ เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารเป็นสิ่งที่สืบทอดกันมา ไม่ใช่งานสร้างสรรค์ด้วยตนเอง ตามองค์ประกอบข้อ 3 ข้างต้น ประกอบกับไม่ปรากฏว่าผู้ใดเป็นผู้สร้างสรรค์ แม้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหาร อาจแสดงออกเป็นลักษณะงานที่กฎหมายลิขสิทธิ์คุ้มครองได้ เช่น ตำรับอาหาร ตำราสูตรอาหาร เป็นต้น แต่เมื่อไม่ใช่การสร้างสรรค์ด้วยตนเอง จึงไม่สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ได้ นอกจากนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารเกิดขึ้นก่อนการประกาศใช้กฎหมายลิขสิทธิ์ ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารจึงมีลักษณะเป็นงานสาธารณะที่สาธารณชนสามารถแสวงหาประโยชน์ได้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยจึงไม่สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ นอกเหนือองค์ประกอบของกฎหมายลิขสิทธิ์เองที่ทำให้กฎหมายลิขสิทธิ์ไม่สามารถคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารแล้ว ยังมีความไม่เหมาะสมที่จะ นำกฎหมายลิขสิทธิ์มาใช้คุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยในหลายประการ ได้แก่

2.3.1 วัตถุประสงค์ของกฎหมาย กฎหมายลิขสิทธิ์มีวัตถุประสงค์ให้ความคุ้มครอง ป้องกันผลประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจและทางศีลธรรม ซึ่งบุคคลพึงได้รับจากผลงานสร้างสรรค์อันเกิดจากความนึกคิดและสติปัญญาของตน นอกจากนี้ยังมุ่งที่จะสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการสร้างสรรคผลงาน กล่าวคือ เมื่อผู้สร้างสรรค์ได้รับผลตอบแทนจากหยาดเหงื่อแรงกายและสติปัญญาของตน ได้รับผลประโยชน์ตอบแทนจากการลงทุน ก็ย่อมจะเกิดจะเกิดกำลังใจที่จะคิดค้นสร้างสรรค์และเผยแพร่ผลงาน ให้แพร่หลายออกไปมากยิ่งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี การกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาสติปัญญาของคนในชาติ เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะนำไปสู่ การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคต เมื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารเป็นสิ่งที่มียอยู่แล้วกฎหมายลิขสิทธิ์ซึ่งมี วัตถุประสงค์ในการตอบแทนความคิดสร้างสรรค์จึงไม่ใช่เจตนารมณ์ของกฎหมาย

2.3.2 ผู้ทรงสิทธิ ผู้ทรงสิทธิในงานอันมีลิขสิทธิ์ ได้แก่ ผู้สร้างสรรค์ ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไม่ปรากฏตัวผู้สร้างสรรค์

2.3.3 เนื้อหาแห่งสิทธิ ลักษณะแห่งสิทธิของกฎหมายลิขสิทธิ์ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่ทำให้ลิขสิทธิ์มีความไม่สอดคล้องที่จะนำมาใช้คุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย เนื่องด้วย มาตรา 4 ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ได้กำหนดนิยามของ “ลิขสิทธิ์” หมายความว่า “สิทธิแต่ผู้เดียวที่จะกระทำการใดๆตามพระราชบัญญัตินี้เกี่ยวกับงานที่ผู้สร้างสรรค์ได้ทำขึ้น” ด้วยเหตุนี้ลิขสิทธิ์จึงหมายความถึงสิทธิแต่ผู้เดียว (Exclusive Right) ของเจ้าของลิขสิทธิ์ที่จะกระทำการใดๆอันเกี่ยวกับงานสร้างสรรค์ตามที่กฎหมายลิขสิทธิ์ได้กำหนดไว้ เช่น สิทธิในงานออกเผยแพร่ต่อสาธารณชนและอนุญาตให้ผู้อื่นใช้ประโยชน์จากงานนั้น การที่ต้องกำหนดกฎหมายลิขสิทธิ์ขึ้นเพื่อสนองหน้าที่ในการคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์จากการหาประโยชน์อันมิชอบด้วยกฎหมายโดยบุคคลอื่น ทั้งนี้เพื่อที่ผู้สร้างสรรค์งานจะได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่จากการที่ตนต้องใช้ปัญญา กำลังงาน ทักษะและความอดุสาหะ ตลอดจนระยะเวลาในการสร้างสรรค์งานในรูปแบบต่างๆขึ้นมา⁵³ ดังนั้นสิทธิตามกฎหมายลิขสิทธิ์ผู้สร้างสรรค์มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวที่จะทำซ้ำหรือดัดแปลง เผยแพร่ต่อสาธารณชน ให้เช่า ให้ประโยชน์อันเกิดจากลิขสิทธิ์แก่ผู้อื่น หรืออนุญาตให้ใช้สิทธิ เป็นสิทธิในลักษณะปัจเจกชน เมื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารเป็นสิ่งที่สืบสาน ลองผิดลองถูก และทำกินกันมารุ่นสู่รุ่น ย่อมไม่สามารถเป็นสิทธิแต่เพียงผู้เดียวของผู้สร้างสรรค์คนใด หรือเป็นสิทธิในลักษณะผูกขาด

2.3.4 ระยะเวลาความคุ้มครอง ลิขสิทธิ์เป็นทรัพย์สินทางปัญญาอย่างหนึ่ง เป็นสิทธิในทางหวงกันที่เจ้าของลิขสิทธิ์ได้มาเป็นการตอบแทนจากการทุ่มเทกำลังกาย กำลังสติปัญญา และความสามารถสร้างสรรค์งานขึ้นมาเป็นประโยชน์แก่สังคม และในขณะเดียวกันก็คำนึงถึงประโยชน์ของสังคมที่จะได้ใช้งานนั้นด้วย กฎหมายจึงให้ความคุ้มครองทั้งประโยชน์ของผู้สร้างสรรค์และประโยชน์ของสาธารณชน ดังนั้นกฎหมายจึงมิได้ให้สิทธิในทางเศรษฐกิจแต่ผู้เดียวแก่เจ้าของลิขสิทธิ์ตลอดไปโดยไม่จำกัด ซึ่งแตกต่างจากสิทธิในทรัพย์สินอื่นๆสิทธิในลิขสิทธิ์มีอายุแห่งการคุ้มครอง เมื่อสิ้นอายุแห่งการคุ้มครองแล้วสาธารณชนย่อมเข้าใช้ประโยชน์ในงานนั้นได้โดยไม่ต้องเสียค่าตอบแทนเจ้าของลิขสิทธิ์⁵⁴

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 กำหนดอายุแห่งการคุ้มครองสิทธิสำหรับงานประเภทต่างๆไว้ โดยมีหลักเกณฑ์ ดังนี้ คือ

⁵³ ไชยยศ เหมะรัชตะ, *ลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา* (พิมพ์ครั้งที่ 8), กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2553, หน้า 25-26

⁵⁴ ปริญญา ตีผลดุง, *กฎหมายลิขสิทธิ์ คู่มือการศึกษาวินิจฉัยกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา*, กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2539, หน้า 92

(ก) ลิขสิทธิ์ในงานภาพถ่าย โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียงหรืองานแพร่เสียงแพร่ภาพ มีอายุห้าสิบปีนับแต่ได้สร้างสรรค์งานนั้นขึ้น แต่ถ้าได้มีการโฆษณาในงานนั้นในระหว่างระยะเวลาดังกล่าว ลิขสิทธิ์มีอายุห้าสิบปีนับแต่ได้มีการโฆษณาเป็นครั้งแรก

(ข) ลิขสิทธิ์ในงานศิลปะประยุกต์มีอายุยี่สิบห้าปีนับแต่ได้สร้างสรรค์งานนั้นขึ้น แต่ถ้าได้มีการโฆษณางานนั้นในระหว่างระยะเวลาดังกล่าว ลิขสิทธิ์มีอายุยี่สิบห้าปีนับแต่ได้มีการโฆษณาเป็นครั้งแรก

(ค) นอกจากกรณีตาม (1) และ (2) อายุแห่งการคุ้มครองสิทธิมีดังนี้

ประการที่หนึ่ง ลิขสิทธิ์มีอายุตลอดอายุของผู้สร้างสรรค์ และมีอยู่ต่อไปอีกเป็นเวลาห้าสิบปี นับแต่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย

ประการที่สอง ในกรณีที่ผู้สร้างสรรค์ร่วม ลิขสิทธิ์ในงานดังกล่าวมีอยู่ตลอดอายุของผู้สร้างสรรค์ร่วม และมีอยู่ต่อไปอีกเป็นเวลาห้าสิบปีนับแต่ผู้สร้างสรรค์ร่วมคนสุดท้ายถึงแก่ความตาย

ประการที่สาม ถ้าผู้สร้างสรรค์หรือผู้สร้างสรรค์ร่วมทุกคนถึงแก่ความตายก่อนที่ได้มีการโฆษณางานนั้น ลิขสิทธิ์ดังกล่าวมีอายุห้าสิบปีนับแต่ได้มีการโฆษณาเป็นครั้งแรก

ประการที่สี่ ในกรณีที่ผู้สร้างสรรค์เป็นนิติบุคคล ลิขสิทธิ์มีอายุห้าสิบปีนับแต่ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์ขึ้น แต่ถ้าได้มีการโฆษณางานนั้นในระหว่างระยะเวลาดังกล่าว ลิขสิทธิ์มีอายุห้าสิบปีนับแต่ได้มีการโฆษณาเป็นครั้งแรก

(ง) ในกรณีที่ผู้สร้างสรรค์ใช้นามแฝงหรือไม่ปรากฏชื่อผู้สร้างสรรค์ ลิขสิทธิ์มีอายุห้าสิบปีนับแต่ได้สร้างงานนั้นขึ้น แต่ถ้าได้มีการโฆษณางานนั้นในระหว่างระยะเวลาดังกล่าว ลิขสิทธิ์มีอายุห้าสิบปีนับแต่ได้มีการโฆษณาเป็นครั้งแรก

ในกรณีที่รู้ตัวผู้สร้างสรรค์ อายุแห่งการคุ้มครองสิทธิเป็นไปตาม (ค)

(ฉ) ลิขสิทธิ์ในงานที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นโดยการจ้างหรือตามคำสั่งหรือในความควบคุมของกระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานอื่นใดของรัฐหรือของท้องถิ่นมีอายุห้าสิบปีนับแต่ได้สร้างสรรค์งานนั้นขึ้น แต่ถ้าได้มีการโฆษณางานนั้นในระหว่างระยะเวลาดังกล่าว ลิขสิทธิ์มีอายุห้าสิบปีนับแต่ได้มีการโฆษณาเป็นครั้งแรก

จะเห็นได้ว่า งานอันมีลิขสิทธิ์นั้น มีระยะเวลาในการคุ้มครอง ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยไม่สามารถที่จะมีระยะเวลาการคุ้มครองได้ แต่ควรมีการคุ้มครองตราบเท่าที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยนั้นยังคงอยู่

นอกเหนือที่กล่าวมาการคุ้มครองอาหารไทยโดยใช้ลิขสิทธิ์ ในงานจิตรกรรม ประติมากรรม หรือศิลปะประยุกต์ เมื่ออาหารเป็นวัตถุแห่งสิทธิในการคุ้มครอง มีข้อจำกัดคือวัตถุแห่งสิทธิไม่คงทน เมื่อบริโภคอาหารก็จะทำให้ไม่มีวัตถุแห่งสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครอง ดังนั้นแม้ในทางทฤษฎีรูปลักษณ์

ลักษณะภายนอกของอาหารสามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ แต่ก็จะไม่สมประโยชน์ และสำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไม่สามารถคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ได้ เนื่องจากเป็นองค์ความรู้ ไม่ใช่การแสดงออกทางความคิด และไม่ใช่งานอันคิดสร้างสรรค์ขึ้นด้วยตนเอง ประกอบกับมีความไม่เหมาะสมทั้งวัตถุประสงค์ของกฎหมาย ผู้ทรงสิทธิ เนื้อหาแห่งสิทธิ และระยะเวลาความคุ้มครอง

2.4 กฎหมายสิทธิบัตร

กฎหมายสิทธิบัตร แบ่งออกเป็น สิทธิบัตรการประดิษฐ์ สิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ และอนุสิทธิบัตร โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.4.1 สิทธิบัตรการประดิษฐ์

สิทธิบัตรการประดิษฐ์นั้นมีรายละเอียดการประดิษฐ์ คือ การคิดค้นหรือคิดทำขึ้น หมายความว่า การประดิษฐ์เป็นการใช้ความคิด ตามกฎหมายสิทธิบัตรการประดิษฐ์ใหม่ จะมีผลที่เกิดขึ้นสองประเภท คือ

(ก) ผลิตภัณฑ์ใหม่ (product)

(ข) กระบวนการใหม่ (process)

เมื่อพิจารณาอาหารกับลักษณะของการประดิษฐ์ข้างต้น หากนำมาปรับกับกฎหมายสิทธิบัตรก็จะแบ่งได้ ดังนี้

(ก) ผลิตภัณฑ์หรือสินค้าอาหารใหม่ (new food product)

(ข) วิธีการปรุงหรือสูตรอาหารใหม่ (new food process)

ดังนั้นอาหารไทย หากมีองค์ประกอบความใหม่ ไม่ว่าจะกรรมวิธี หรือวัตถุดิบ หรือการนำอาหารหลายชนิดมาประยุกต์เข้าด้วยกันก็สามารถเกิดเป็นความใหม่ได้ หรือการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยไปต่อยอดหรือคิดค้นอาหารใหม่ สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิบัตรได้ เมื่อปรากฏความใหม่ของอาหารเกิดขึ้น เช่น เปลี่ยนวัตถุดิบในการปรุง การผสมสินค้าอาหารไทยชนิดหนึ่งเข้ากับสินค้าอาหารไทยอีกชนิดหนึ่ง หรือการผสมสินค้าอาหารไทยชนิดหนึ่งเข้ากับสินค้าอาหารต่างชาติ ซึ่งนักวิชาการคหกรรม เรียกว่า อาหารฟิวชั่น (fusion food) ทั้งนี้เนื่องด้วยวิธีการปรุงหรือสูตรอาหารใหม่ ซึ่งในส่วนนี้ความใหม่จึงเกิดได้หลายวิธีการ ฉะนั้นความใหม่ของอาหารตามความคุ้มครองสิทธิบัตรจึงเกิดขึ้นได้ไม่ยาก แต่กฎหมายสิทธิบัตรยังมีองค์ประกอบข้อที่สอง คือ ขั้นตอนการประดิษฐ์ที่สูงขึ้น ซึ่งอาหารไทยกรรมวิธี การปรุง เป็นสิ่งสามัญทั่วไป ที่บุคคลทั่วไปสามารถเข้าใจได้ไม่ยาก จึงไม่ใช่ขั้นตอนการประดิษฐ์ที่

สูงขึ้น ทั้งนี้แม้จะมีการผลิตอาหารเพื่อใช้ในทางอุตสาหกรรม การค้าพาณิชย์ หรือผลิตอาหารเพื่อขาย ก็ไม่สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิบัตรได้

2.4.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยกับกฎหมายสิทธิบัตรการประดิษฐ์

สิทธิบัตรมีองค์ประกอบข้อที่หนึ่ง คือ การประดิษฐ์ใหม่ การประดิษฐ์ที่ไม่เป็นงานที่ปรากฏอยู่แล้วทั้งในระดับภายในประเทศไทยและระดับสากล ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยที่มีอยู่เดิมจึงไม่ถือเป็นการประดิษฐ์ใหม่ เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยเป็นสิ่งที่มีความอยู่แต่เดิม ไม่ว่าจะในแง่ของผลิตภัณฑ์หรือสินค้าอาหารรายการใหม่หรือกรรมวิธีหรือวิธีการปรุงใหม่เพราะการประดิษฐ์ใหม่ จึงขาดความใหม่ตามองค์ประกอบข้อที่หนึ่งของกฎหมายสิทธิบัตร ตามมาตรา 6 พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522

พิจารณาองค์ประกอบข้อที่สอง สิทธิบัตรต้องมีขั้นการประดิษฐ์ที่สูงขึ้น ซึ่งเป็นเงื่อนไขในการขอสิทธิบัตร โดยขั้นการประดิษฐ์ที่สูงขึ้นนั้น กล่าวคือ เป็นการประดิษฐ์ที่ไม่เป็นที่ประจักษ์โดยง่ายแก่บุคคลที่มีความชำนาญในระดับสามัญสำหรับงานประเภทนั้น ซึ่งขั้นการประดิษฐ์ที่สูงขึ้นทำให้อาหารไทยไม่สามารถได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิบัตรได้ เพราะเหตุกรรมวิธีการปรุงสินค้าอาหารไทยเป็นวิธีการธรรมดา ไม่ใช่การประดิษฐ์ขั้นสูง

พิจารณาองค์ประกอบข้อที่สาม คือการประยุกต์ใช้ในทางอุตสาหกรรมตามมาตรา 5 และมาตรา 7 พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 เพื่อที่ผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นจะได้นำไปใช้ในทางด้านพาณิชย์กรรม อุตสาหกรรม ซึ่งในองค์ประกอบข้อนี้ แสดงให้เห็นถึงวัตถุประสงค์ดังที่กล่าวไว้ในข้างต้น สิทธิบัตรมีวัตถุประสงค์ในทางการค้าพาณิชย์เป็นหลัก ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย นอกจากประโยชน์ในทางเศรษฐกิจแล้ว ยังต้องพิจารณาการมุ่งอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาประกอบด้วย ซึ่งกฎหมายสิทธิบัตรอาจไม่ตอบสนองวัตถุประสงค์ดังกล่าว

โดยสรุปพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 กับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย เนื่องด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยมีสถานะเป็นองค์ความรู้ ซึ่งบุคคลใดจะหวงกันโดยอ้างสิทธิทางกฎหมายไม่ได้ ซึ่งองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยมักเป็นความรู้ที่มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งจึงขาดลักษณะของการเป็นการประดิษฐ์ขึ้นใหม่ อีกทั้งกฎหมายสิทธิบัตรมีเจตนารมณ์ที่จะส่งเสริมการแข่งขันทางการค้าและยกระดับการพัฒนาทางอุตสาหกรรม ฉะนั้นความรู้ที่จะได้รับความคุ้มครองจึงต้องมีลักษณะที่สามารถประยุกต์ใช้ในทางอุตสาหกรรมได้ แต่ทั้งนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลับมิได้ให้ความสำคัญกับการผลิตทางอุตสาหกรรม หากแต่มุ่งคงไว้ซึ่งศิลปกรรมและจารีตประเพณีท้องถิ่น ดังนั้นจึงขาดคุณสมบัติที่จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิบัตรการประดิษฐ์

ทั้งนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไม่เหมาะสมที่จะนำกฎหมายสิทธิบัตรมาใช้ เนื่องจากสิทธิของกฎหมายสิทธิบัตรเป็นสิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรแต่เพียงผู้เดียวเท่านั้น ดังนั้นการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาจึงไม่ใช่เจตนารมณ์ของกฎหมายสิทธิบัตร

2.4.3 สิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์

แบบผลิตภัณฑ์ นั้น บทนิยามศัพท์ตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 มาตรา 3 ได้ให้นิยามความหมายไว้ว่า หมายความว่า รูปร่างของผลิตภัณฑ์ รูปร่างของผลิตภัณฑ์ หรือองค์ประกอบ ลวดลาย หรือสีของผลิตภัณฑ์ อันมีลักษณะพิเศษสำหรับผลิตภัณฑ์ซึ่งสามารถใช้เป็นแบบสำหรับผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมรวมทั้งหัตถกรรมได้ ดังนั้นอาหารที่มีการแสดงออกในลักษณะรูปร่างของผลิตภัณฑ์ รูปลักษณ์ภายนอก รูปร่างของผลิตภัณฑ์ หรือองค์ประกอบลวดลาย หรือสีของผลิตภัณฑ์ เช่น การตกแต่งอาหาร เป็นต้น หากมีการนำไปใช้ในเชิงพาณิชย์ สามารถได้รับความคุ้มครองตามสิทธิบัตรออกแบบผลิตภัณฑ์ได้ เช่น การทำขนมเพื่อขายของโรงงาน การตกแต่งอาหารที่ใช้ในทางการค้า เป็นต้น

2.4.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารกับสิทธิบัตรออกแบบผลิตภัณฑ์

เมื่อพิจารณาภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารกับการคุ้มครองตามสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไม่ใช่วัตถุแห่งการคุ้มครองตามสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ เพราะสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์มุ่งถึงการปรากฏของลักษณะภายนอก นอกจากนี้ก็ปรากฏข้อจำกัด เช่นเดียวกับสิทธิบัตรการประดิษฐ์ (4.1)

2.4.5 อนุสิทธิบัตร

การประดิษฐ์ที่ขอรับอนุสิทธิบัตรมีกำหนดเงื่อนไขเพียงสองประการ ไม่เหมือนกับการประดิษฐ์ที่ขอรับสิทธิบัตร กล่าวคือ ได้ตัดเงื่อนไขในเรื่องของขั้นการประดิษฐ์สูงขึ้นไป เพราะต้องการส่งเสริมให้มีการประดิษฐ์คิดค้น แม้จะเป็นการประดิษฐ์ที่ไม่ใช่เป็นการประดิษฐ์ที่มีขั้นสูงขึ้นไปก็ควรได้รับความคุ้มครองโดยคุ้มครองในลักษณะของอนุสิทธิบัตร ส่วนเงื่อนไขการประดิษฐ์ใหม่ และเป็นการประดิษฐ์ที่สามารถประยุกต์ในทางอุตสาหกรรม เป็นเงื่อนไขสองประการที่จะต้องมีความหมายจะขอรับความคุ้มครองในรูปของอนุสิทธิบัตร ดังนั้นด้วยเหตุผลเดียวกับความคุ้มครองตามสิทธิบัตร อาหารที่จะได้รับความคุ้มครองตามอนุสิทธิบัตรนั้น ต้องปรากฏความใหม่ด้วยวัตถุดิบใหม่ กรรมวิธีใหม่ ก็สามารถที่จะได้รับความคุ้มครองตามอนุสิทธิบัตรได้ หากมีการประยุกต์ใช้ในทางอุตสาหกรรม ดังนั้นความใหม่อาจปรากฏโดยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารมาต่อยอดเป็นการคิดค้นขึ้นใหม่ การประยุกต์โดยนำมาหารหลายชนิดมารวมกัน หรือการดัดแปลงอาหาร เป็นต้น

ทั้งนี้ อีกเงื่อนไขหนึ่งของการจดทะเบียนอนุสิทธิบัตร คือ อาหารไทยที่จะได้รับความคุ้มครองตามอนุสิทธิบัตรนั้นต้องมีการใช้ในเชิงพาณิชย์ด้วย เช่น

1) *อาหารพร้อมบริโภค (Ready-to-eat-foods)* ได้แก่ อาหารที่ผ่านการแปรรูปหรือปรุงมาจนสุก เมื่อผู้บริโภคซื้อสินค้าอาหารชนิดนี้ ผู้บริโภคสามารถนำมาบริโภคได้ทันที หรือผู้บริโภคนำมาอุ่นให้ร้อนอีกครั้ง ตัวอย่างอาหารดังกล่าวเช่น อาหารกระป๋อง อาหารกล่อง เช่น ข้าวผัด ข้าวผัดเผ็ด บรรจุกล่อง อาหารพร้อมบริโภคมักจำหน่ายในสภาพแช่แข็งหรืออุ่นอยู่เสมอ อาหารพร้อมบริโภคนี้อาจเป็นอาหารคาว อาหารหวาน หรืออาหารว่างก็ได้ เช่น ข้าวเกรียบ เป็นต้น

2) *อาหารกึ่งสำเร็จรูป (Semi-process foods)* ได้แก่ อาหารที่ผ่านการแปรรูปหรือทำให้สุกบางส่วนแล้ว แต่อาหารดังกล่าวไม่สามารถบริโภคได้ทันที ผู้บริโภคต้องนำไปปรุงสุกอีกครั้ง อาหารชนิดนี้เช่น อาหารแช่แข็ง บะหมี่กึ่งสำเร็จรูป โจ๊กสำเร็จรูป เป็นต้น

แต่ทั้งนี้การคุ้มครองอาหารตามอนุสิทธิบัตรเป็นการคุ้มครองที่บางเบา (Thin Protection) เพราะอนุสิทธิบัตรคุ้มครองเพียงสูตรอาหารที่ขึ้นทะเบียนไว้เท่านั้น อนุสิทธิบัตรไม่อาจปกป้องสูตรการปรุงอาหารไทยชนิดเดียวกันกับสูตรอื่นที่แตกต่างจากหนังสืออนุสิทธิบัตร การผูกขาดสิทธิในสูตรการปรุงอาหารตามหนังสืออนุสิทธิบัตรจึงมีประโยชน์น้อย⁵⁵ และสูตรอาหารสามารถดัดแปลงได้โดยง่าย

2.4.6 ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยกับอนุสิทธิบัตร

กฎหมายอนุสิทธิบัตรกับความคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยไม่สามารถได้รับความคุ้มครองตามอนุสิทธิบัตรได้ เพราะขาดองค์ประกอบเรื่องความใหม่และไม่ปรากฏตัวผู้ประดิษฐ์ นอกจากนี้ยังมีข้อพิจารณาเกี่ยวกับผู้ทรงสิทธิ เนื้อหาแห่งสิทธิ และระยะเวลา เนื่องจากผู้ทรงสิทธิเป็นปัจเจกชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไม่ใช่สิทธิของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ประกอบกับเนื้อหาแห่งสิทธิ และระยะเวลา เนื่องจากผู้ทรงสิทธิเป็นปัจเจกชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไม่ใช่สิทธิของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายสิทธิบัตรจึงไม่เหมาะสม ประกอบกับเนื้อหาแห่งสิทธิเป็นลักษณะผูกขาดการใช้ประโยชน์จากกระบวนการ กรรมวิธีที่ขอจดทะเบียนไว้ ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารมีลักษณะเป็นสิทธิของชุมชนหรือสิทธิของรัฐ การจำกัดบุคคลที่จะใช้กรรมวิธีจึงเป็นไปได้ยาก และไม่สอดคล้องกับแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญา และภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารควรได้รับความคุ้มครองตลอดไป

สำหรับอาหารนั้นหากมีกระบวนการ กรรมวิธีใหม่ หรือเป็นกระบวนการ กรรมวิธีที่ต่อยอดจากภูมิปัญญาเกิดความใหม่ และนำไปประยุกต์ใช้ในทางอุตสาหกรรม ก็สามารถได้รับความ

⁵⁵ ทวีพฤทธ์ ศิริศักดิ์บรรจง, *มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น: ศึกษากรณีสินค้าอาหารไทย* กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2559, หน้า 31- 37

คุ้มครองตามอนุสิทธิบัตรได้ หรือหากเป็นการจัดรูปแบบ รูปลักษณ์ ลักษณะภายนอกของอาหาร การปั้นขนม ซึ่งเป็นการออกแบบในรูปแบบใหม่ และมีการทำในเชิงการค้าพาณิชย์ ก็สามารถได้รับสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ แต่สำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไม่สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิบัตรได้ เพราะขาดองค์ประกอบเรื่องความใหม่ และไม่ปรากฏตัวผู้ประดิษฐ์ ไม่ว่าจะอย่างไรก็ตามผู้ทรงสิทธิ เนื้อหาแห่งสิทธิ และระยะเวลาในการคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตรนั้น ก็ไม่มีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้คุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารดังเหตุผลที่กล่าวในข้างต้น

2.5 กฎหมายเครื่องหมายการค้า

เครื่องหมายการค้ามีหน้าที่แยกความแตกต่างของสินค้า เมื่อนำมาใช้กับผลิตภัณฑ์หรือสินค้าอาหารไทยก่อให้เกิดประโยชน์ คือ เป็นสัญลักษณ์แทนตัวผู้ผลิตสินค้า บอกแหล่งที่มาของสินค้า รักษาสิทธิประโยชน์ของเจ้าของเครื่องหมายการค้า เจ้าของเครื่องหมายการค้า ย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย คือ สิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการใช้เครื่องหมายการค้ากับสินค้าของตน หากมีการละเมิดสามารถมีสิทธิที่จะเรียกร้องค่าทดแทนทางแพ่ง สิทธิฟ้องร้องดำเนินคดีอาญา คุ้มครองผู้บริโภคสินค้า เครื่องหมายการค้าแตกต่างกันย่อมเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภค คือ ผู้บริโภคซื้อสินค้าได้ถูกต้องไม่สับสน หลงผิด เพิ่มโอกาสในการเลือกซื้อสินค้าในการบริโภค และเป็นการโฆษณาสินค้า เป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภค คือ ผู้บริโภคสามารถจดจำสินค้าจากเครื่องหมายการค้าที่กำกับอยู่กับตัวสินค้าได้ เพราะเครื่องหมายการค้ามีลักษณะบ่งเฉพาะ ลักษณะบ่งเฉพาะ คือลักษณะที่ทำให้ประชาชนหรือผู้ใช้สินค้านั้นทราบ และเข้าใจได้ว่า สินค้าที่ใช้เครื่องหมายการค้า นั้น แตกต่างไปจากสินค้าอื่น หรืออาจกล่าวได้ว่า คือ ลักษณะพิเศษที่จะทำให้สามารถแยกแยะความแตกต่างของแต่ละเครื่องหมายได้ โดยการใช้ชื่อ คำ ตัวหนังสือ ภาพ เพื่อวัตถุประสงค์ในทางการค้า สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่มีเครื่องหมายการค้า นั้น เป็นการบ่งบอกถึงผู้ผลิต ผู้ประกอบการ ดังนั้นความคุ้มครองตามกฎหมายเครื่องหมายการค้า จึงเป็นการคุ้มครองสัญลักษณ์ของตราที่ปรากฏ ไม่ได้คุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น วัตถุดิบ สูตร หรือกรรมวิธีที่อยู่ในสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ หากจะคุ้มครองคุณภาพก็เป็นการคุ้มครองคุณภาพโดยทางอ้อมจากความเชื่อถือในผู้ประกอบการหรือผู้ผลิตที่ใช้เครื่องหมายการค้า นั้น การใช้เครื่องหมายการค้ากับอาหารจึงเป็นการสื่อถึงผู้บริโภคเกี่ยวกับผู้ประกอบการเท่านั้น

ทั้งนี้เนื่องจากพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า ห้ามเป็นชื่อภูมิศาสตร์ที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด เครื่องหมายการค้าจึงต้องไม่ใช่ชื่อสถานที่ทางภูมิศาสตร์ ดังนั้นการคุ้มครองอาหารไทย โดยแสดงแหล่งผลิต แหล่งประกอบการ หรือแหล่งที่มาของผลิตภัณฑ์หรือสินค้าอาหาร โดยใช้สถานที่ทางภูมิศาสตร์ผ่านการคุ้มครองตามกฎหมายเครื่องหมายการค้าจึงไม่สามารถกระทำได้ ดังนั้นการแสดงชื่อแหล่งภูมิศาสตร์กับสินค้าจึงต้องพิจารณาตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งมีเงื่อนไขที่สำคัญคือความเชื่อมโยงระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ใช้ชื่อ

2.5.1 เครื่องหมายการค้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย

เมื่อพิจารณาภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยกับความคุ้มครองเครื่องหมายทางการค้า ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารจึงไม่ใช่วัตถุแห่งการคุ้มครองตามกฎหมายเครื่องหมายการค้า ประกอบกับเนื้อหาแห่งสิทธิ สิทธิในเครื่องหมายการค้าเป็นสิทธิที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายพิเศษ คือ กฎหมายเครื่องหมายการค้า ในฐานะที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่ง และด้วยลักษณะพิเศษของทรัพย์สินทางปัญญา คือเป็นผลงานที่เกิดจากการสร้างสรรค์ คิดค้น หรือประดิษฐ์ของมนุษย์ซึ่งมีมูลค่าในตัวเอง อันถือว่าเป็นทรัพย์สินชนิดที่ไม่มีรูปร่าง (Incorporeal Property) ดังนั้นวัตถุแห่งสิทธิของทรัพย์สินทางปัญญาจึงมิใช่เป็นทรัพย์สิน กฎหมายจึงต้องให้สิทธิพิเศษที่แตกต่างไปจากทรัพย์สินทั่วไป คือ อำนาจหวงกันผู้อื่น สิทธิดังกล่าวนี้เป็นสิทธิทั้งในการป้องกันมิให้ผู้อื่นมาล่วงละเมิดเครื่องหมายการค้า (Infringement) ของตนและเป็นสิทธิในการเรียกร้องให้ผู้อื่นรับผิดชอบได้ด้วย ซึ่งสิทธิในลักษณะนี้ เรียกว่าสิทธิเด็ดขาด (Exclusive Right)⁵⁶ เป็นสิทธิแต่เพียงผู้เดียวที่จะใช้เครื่องหมายการค้า⁵⁷ เมื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยเป็นองค์ความรู้ที่มีการสั่งสมและถ่ายทอดองค์ความรู้โดยใช้ระยะเวลาที่สืบทอดและมีเอกลักษณ์โดยผ่านประวัติศาสตร์ ดังนั้นจุดเริ่มต้นของวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองระหว่างภูมิปัญญาที่มุ่งเน้นการสืบทอดและส่งต่อ กับเครื่องหมายการค้าที่เน้นประโยชน์ทางเศรษฐกิจและหวงกัน สิทธิจึงมีความแตกต่างกัน

⁵⁶ สิทธิเด็ดขาด (exclusive right) หรือสิทธิแต่ผู้เดียว เป็นสิทธิของผู้ทรงสิทธิในกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่จะใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินทางปัญญานั้น สิทธิเด็ดขาดมีผลทางกฎหมายสองลักษณะ คือ เป็นการหวงห้ามหรือกีดกันไม่ให้บุคคลอื่นแสวงหาประโยชน์บุคคลที่ฝ่าฝืนถือว่ากระทำละเมิด และผู้ทรงสิทธิมีสิทธิอนุญาตให้บุคคลอื่นแสวงหาประโยชน์

⁵⁷ ชาวนุชชัย ศิลางกูร, *เครื่องหมายการค้ากับการลงสารณชน*, กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531, หน้า 54

2.6 กฎหมายความลับทางการค้า

“ความลับทางการค้า” หมายความว่า ข้อมูลการค้าซึ่งยังไม่รู้จักกันโดยทั่วไป หรือยังเข้าถึงไม่ได้ในหมู่บุคคลซึ่งโดยปกติแล้วต้องเกี่ยวข้องกับข้อมูลดังกล่าว โดยเป็นข้อมูลที่มีประโยชน์ในเชิงพาณิชย์เนื่องจากการเป็นความลับ และเป็นข้อมูลที่ถูกควบคุมความลับทางการค้าได้ใช้มาตรการที่เหมาะสมเพื่อรักษาไว้เป็นความลับ

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับอาหารไทย สูตรอาหาร วิธีการปรุง กรรมวิธีก็ถือเป็นข้อมูลอย่างหนึ่ง ดังนั้นความลับทางการค้าจึงเป็นการคุ้มครองกระบวนการปรุงอาหาร การใช้วัตถุดิบ วิธีการปรุงได้ หากสิ่งเหล่านั้นมีเงื่อนไข คือ เป็นกรรมวิธีทำอาหารซึ่งยังไม่รู้จักกันทั่วไป หรือยังเข้าถึงไม่ได้ ในหมู่คนที่เกี่ยวข้อง และกรรมวิธีทำอาหารนั้นต้องมีประโยชน์ในเชิงพาณิชย์หรืออุตสาหกรรม เนื่องจากเป็นความลับ โดยมีผู้ควบคุมกรรมวิธีทำอาหารได้ใช้มาตรการที่เหมาะสมเพื่อรักษาข้อมูลนั้นไว้เป็นความลับ กรรมวิธีการปรุงอาหารดังกล่าวก็สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายความลับทางการค้าได้

2.6.1 ความลับทางการค้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย

เมื่อพิจารณาความคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยกับความลับทางการค้า สูตร วิธีการปรุงอาหารไทย และภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารถือเป็นข้อมูลตามกฎหมายความลับทางการค้า หากจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายความลับทางการค้าข้อมูลนั้นต้องอยู่ในลักษณะข้อมูลที่เป็นความลับนั้น ดังนั้นสูตร วิธีการปรุงอาหารไทย และภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารที่ยังไม่รู้จักกันโดยทั่วไป หรือยังเข้าถึงไม่ได้ในหมู่บุคคลซึ่งโดยปกติ โดยเป็นข้อมูลที่มีประโยชน์ในเชิงพาณิชย์เนื่องจากการเป็นความลับ และเป็นข้อมูลที่ถูกควบคุมความลับทางการค้าได้ใช้มาตรการที่เหมาะสมเพื่อรักษาไว้เป็นความลับ สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายความลับทางการค้าได้ ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารสามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายความลับทางการค้าได้ หากเป็นข้อมูลที่ไม่เปิดเผย ยังคงเป็นข้อมูลอยู่เฉพาะบุคคลภายในผู้ผลิต หรือผู้ประกอบการ เป็นข้อมูลที่มีประโยชน์ในเชิงพาณิชย์โดยต้องมีวิธีการเก็บรักษาข้อมูลความลับนั้นด้วย ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นมักจะเป็นองค์ความรู้ที่มีการตกทอดกัน ซึ่งภูมิปัญญาที่ยังคงจำกัดเฉพาะกลุ่มจึงมีอย่างจำกัด โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหาร ดังนั้นกฎหมายความลับทางการค้าสามารถให้ความคุ้มครองได้เฉพาะภูมิปัญญาอยู่เฉพาะกลุ่มชุมชนหรือท้องที่ และเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารที่ยังไม่มีการเปิดเผยเท่านั้น ซึ่งยังมีภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารอีกมากที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารที่ไม่เป็นความลับทางการค้า

ประกอบกับกฎหมายความลับทางการค้าเป็นการแสวงหาประโยชน์ทางพาณิชย์ หรืออุตสาหกรรม จึงไม่มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริม สืบทอด และอนุรักษ์ภูมิปัญญา ทั้งนี้การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย โดยใช้กฎหมายความลับทางการค้าจะเป็นการขัดต่อการสืบสานและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะขัดขวางการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย โดยใช้ความลับทางการค้าจึงควรจำกัดเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นความลับอยู่แล้ว แต่ไม่ใช่การผลักภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เปิดเผยอยู่ให้เข้าเป็นข้อมูลที่มีกระบวนการรักษาความลับ เพื่อใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์หรืออุตสาหกรรม และการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น อาจต้องมีการชี้แจงหรือบรรยายถึงความ เป็นมาพร้อมกับวัตถุดิบ หรือวิธีการผลิตในบางขั้นตอน เพื่อให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีเอกลักษณ์ แตกต่างจากอาหารประเภทเดียวกัน การคุ้มครองโดยใช้ความลับทางการค้าอาจไม่เหมาะสม เพราะเนื่องด้วยต้องมีกระบวนการรักษาความลับ การแสดงเอกลักษณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารนั้นๆอาจทำได้ไม่ชัดเจน

โดยสรุปกฎหมายลิขสิทธิ์ กฎหมายสิทธิบัตร กฎหมายเครื่องหมายทางการค้า และกฎหมายความลับทางการค้า ไม่สามารถให้ความคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยได้ เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยไม่ใช่วัตถุแห่งการคุ้มครอง ทั้งนี้ตามหลักขององค์การระหว่างประเทศ ได้แก่ องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก องค์การการค้าโลก ดังที่กล่าวในข้างต้นว่ายังไม่มียกกฎหมายคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีสภาพบังคับ ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นงานสาธารณะ สำหรับองค์การระหว่างประเทศที่มีความเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรง คือ องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารตามอนุสัญญามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของยูเนสโก ค.ศ. 2003 ก็ไม่ได้มีการอ้างสิทธิความเป็นเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่น และมุ่งเน้นถึงการเผยแพร่ ไม่ใช่การหวงกัน เพื่อวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้ปัจจุบันได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองและส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรม พุทธศักราช 2559 ซึ่งกฎหมายฉบับนี้เป็นกฎหมายวัฒนธรรม อีกลักษณะหนึ่งแตกต่างจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งมาตรการการคุ้มครองคือการจัดทำทะเบียนมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Culture Law) โดยมีมาตรการส่งเสริมจากภาครัฐในการอนุรักษ์ และการห้ามการนำวัฒนธรรมไปใช้ในทางมิชอบ ซึ่งถือเป็นอีกมาตรการทางกฎหมาย นอกเหนือจากกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา และกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยซึ่งเป็นไปตามระบบกฎหมายวัฒนธรรม

3. ทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ประวัติความเป็นมาของกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นในสมัยโบราณมีสินค้าหรือผลิตภัณฑ์อันมีลักษณะโดดเด่น และเป็นสินค้าที่แสดงถึงแหล่งผลิตในชุมชนใดชุมชนหนึ่ง จนถึงในสมัยกลาง (Middle Ages) มนุษย์เริ่มใช้ชื่อแคว้นของตนกับสินค้าที่ได้ผลิตขึ้นในแคว้นนั้นๆ เพื่อสร้างลักษณะเด่นเฉพาะให้แก่สินค้า แต่บรรดาผู้ผลิตยังไม่ให้ความสำคัญกับกฎหมายในการคุ้มครองสินค้าที่มีชื่อเสียง เพราะสินค้าเหล่านั้นมีเพียงผู้บริโภครู้จักกันในวงแคบ ต่อมามีการคมนาคมสะดวกสินค้าที่มีชื่อเสียงได้กระจายไปตามแคว้นประเทศและทวีปต่างๆ ประกอบกับผู้บริโภคเริ่มมีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นต้องการที่จะบริโภคสินค้าที่มีคุณภาพ อีกทั้งสินค้าที่มีคุณภาพมักเป็นสินค้าที่ใช้ชื่อประกอบกับแหล่งกำเนิด ดังนั้นบรรดาผู้ผลิตจึงเล็งเห็นความสำคัญในการคุ้มครองสินค้าที่มีชื่อเสียงเพื่อคุ้มครองสินค้าของตนที่มีความเพียรพยายามที่สร้างลักษณะเฉพาะ คุณภาพ และองค์ประกอบทางธรรมชาติที่เป็นลักษณะเฉพาะของชุมชนท้องถิ่น และเพื่อป้องกันบุคคลอื่นที่ไม่มีสิทธิใช้ชื่อของสินค้าที่แสดงถึงแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ของตน

ในปี ค.ศ.1718 การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เริ่มเป็นรูปธรรมขึ้นปรากฏจากประเทศสวิตเซอร์แลนด์ได้มีกฎหมายในการคุ้มครองชื่อทางภูมิศาสตร์ที่ถูกใช้สำหรับการบรรยายคุณลักษณะของไวน์ที่ผลิตขึ้นในกรุงเบอร์น เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ใดผู้หนึ่งถูกหลอกลวงจากการจำหน่ายโดยผู้ผลิตไวน์ในต่างประเทศ ซึ่งกฎหมายฉบับนี้คุ้มครองสิทธิโดยหลักเกณฑ์ของกฎหมายเครื่องหมายการค้ามากกว่าคุ้มครองโดยหลักเกณฑ์ของเครื่องหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ต่อมาในศตวรรษที่ 19 ประเทศฝรั่งเศสได้มีสินค้าที่ใช้ชื่อแหล่งกำเนิดอันมีชื่อเสียงเป็นจำนวนมากได้มีการให้ความคุ้มครองเครื่องหมายแหล่งกำเนิดเป็นเหตุทำให้เกิดความขัดแย้งของผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งแบ่งเป็นสองฝ่าย กล่าวคือฝ่ายผู้ผลิตที่ต้องการคุ้มครองความมีชื่อเสียงของสินค้าที่ตนผลิต และฝ่ายผู้ที่ต้องการเอาเปรียบผู้ผลิตที่ใช้ชื่อสินค้าที่มีชื่อเสียงในการแสวงหากำไร ซึ่งสภาวะกีดกันนี้จึงเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้แนวคิดในการคุ้มครองสินค้าที่ใช้ชื่อแหล่งกำเนิดค่อยๆ แยกตัวจากแนวคิดของเครื่องหมายการค้า⁵⁸

⁵⁸ วิมาน กฤตพลวิมาน, การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์, ใน เอกสารสอนชุดวิชากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา หน่วยที่ 9-15, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช: นนทบุรี, ปีพ.ศ. 2556, หน้า 167-168.

ในศตวรรษที่ 20 ประเทศฝรั่งเศสจึงได้มีกฎหมายการคุ้มครองชื่อทางภูมิศาสตร์ที่เป็นแหล่งกำเนิดของสินค้า⁵⁹ เพื่อสร้างความเป็นธรรมในทางเศรษฐกิจซึ่งถือได้ว่าเป็นสิทธิที่มีความเกี่ยวพันทางการค้า ตลอดจนเป็นการให้ความคุ้มครองทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภคอีกด้วย ในศตวรรษที่ 21 แต่ละประเทศและภูมิภาคเริ่มมีความแตกต่างในระบบการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์⁶⁰ บางประเทศก็ไม่ประสงค์ที่จะคุ้มครองสิทธิประเภทนี้โดยตรง เพื่อผลประโยชน์ในการประกอบการในประเทศของตน เช่น สหรัฐอเมริกา บางประเทศเป็นเจ้าของสิทธิในสินค้าที่มีชื่อเสียงจำนวนมาก เช่น ประเทศในแถบยุโรป โดยกลุ่มประเทศดังกล่าวได้รวมกลุ่มและผลักดันให้มีการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นี้ในระดับนานาชาติ ซึ่งมีการกำหนดหลักเกณฑ์ระดับความเชื่อมโยงของผลิตภัณฑ์หรือสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ไว้ในอนุสัญญาหรือความตกลงระหว่างประเทศจึงทำให้เกิดการยอมรับสิทธิของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในประเทศต่างๆ⁶¹

ความตกลงระหว่างประเทศที่ปรากฏความคุ้มครองเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เริ่มต้น คือ อนุสัญญากรุงปารีสว่าด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม (Paris Convention for the Protection of Industrial Property) ที่ได้ให้ความคุ้มครองเกี่ยวกับ "สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา" (Indication of Source) และ "เครื่องหมายแหล่งกำเนิด" (Appellation of Origin) แต่ถ้อยคำทั้งสองก็ยังไม่มีความชัดเจนมากนัก ต่อมาความตกลงกรุงมาดริดเพื่อยับยั้งการใช้เครื่องหมายแหล่งกำเนิดโดยไม่ถูกต้องหรือที่เป็นการหลอกลวงกับสินค้า (Madrid Agreement for the Repression of False or Deceptive Indication of Source on Goods) และความตกลงกรุงลิสบอนว่าด้วยการคุ้มครองเครื่องหมายแหล่งกำเนิดและการจดทะเบียนระหว่างประเทศ ค.ศ. 1958 (Lisbon Agreement for the Protection of Appellations of Origin and their International Registration of 1958) ซึ่งสามารถอธิบายถึงการให้ความคุ้มครองเกี่ยวกับ "สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา" ว่าหมายถึงชื่อทางภูมิศาสตร์ และในส่วนของคุ้มครอง "เครื่องหมายแหล่งกำเนิด" ให้หมายความถึงสภาพาต รูปร่าง เครื่องหมาย ธงชาติ และสัญลักษณ์

ต่อมาสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ถูกกำหนดให้ได้รับความคุ้มครองในฐานะที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่งภายใต้ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า (Agreement on Trade-Related Aspect of Intellectual Property Rights: TRIPs) โดยความตกลงว่าด้วยสิทธิใน

⁵⁹ จักรกฤษณ์ วรรณพจน์ และบัณฑิต เศรษฐศิริโรตม์ *สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications) ทรัพย์สินทางปัญญาและสิทธิชุมชน*, กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์นิติธรรม, ปี 2556, หน้า 59

⁶⁰ ศุภการย์ สุขต่าย, *ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับความคุ้มครองสิทธิในเครื่องหมายการค้าและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์*, วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ, 2558, หน้า 25

⁶¹ วิมาน กฤตพลวิมาน, *การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์*, 44.

ทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการค้าได้ให้ความหมายของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้ในข้อที่ 22(1) มีใจความสำคัญว่า “ตามความมุ่งหมายแห่งความตกลงฉบับนี้ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือ สิ่งบ่งชี้ที่โต้แย้งชี้ว่าสินค้ามีแหล่งกำเนิดในดินแดนของประเทศสมาชิก หรือในภูมิภาค หรือในท้องถิ่นในดินแดนนั้น ซึ่งคุณภาพ ชื่อเสียงหรือลักษณะอื่นใดของสินค้านั้นมีส่วนสำคัญอันมาจากแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ของสินค้านั้น”

กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เริ่มแรกนั้นเป็นที่ยอมรับกันว่าสำหรับสินค้าบางประเภท แหล่งหรือพื้นที่การผลิตนั้นว่ามีความสำคัญยิ่ง เพราะสินค้าที่ผลิตขึ้นในบางพื้นที่จะมีคุณภาพที่ดีกว่าสินค้าที่มาจากแหล่งผลิตอื่น เช่น นาฬิกาที่ผลิตในประเทศสวิตเซอร์แลนด์ได้รับการยอมรับว่ามีคุณภาพดีกว่านาฬิกาที่ผลิตในประเทศอื่น เครื่องหนังอิตาลี และน้ำหอมฝรั่งเศส เป็นต้น เป็นที่ยอมรับในด้านคุณภาพเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้การที่ผู้จำหน่ายนาฬิกา เครื่องหนัง หรือน้ำหอมสามารถระบุว่าเป็นสินค้าของตนผลิตในประเทศสวิตเซอร์แลนด์ อิตาลี หรือฝรั่งเศส ย่อมจะเป็นการชักจูงโน้มน้าวให้ประชาชนซื้อสินค้าเหล่านั้น

นอกจากนี้บางประเทศหรือบางภูมิภาค ได้กลายมาเป็นแหล่งกำเนิดของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียง เนื่องมาจากการที่พื้นที่ในประเทศหรือในภูมิภาคนั้น มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ อากาศหรือสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการผลิตสินค้าชนิดดังกล่าว หรือต่อการทำให้สินค้าที่ผลิตขึ้นในพื้นที่นั้นมีคุณภาพดีกว่าสินค้าที่ผลิตในที่อื่น สินค้าที่กล่าวมานี้ โดยส่วนใหญ่จะเป็นสินค้าจำพวกอาหาร และเครื่องดื่ม เช่น สุรา เบียร์ ไวน์ น้ำผลไม้ น้ำแร่ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม คุณภาพ คุณลักษณะ หรือชื่อเสียงของสินค้า อาจเกิดจากการที่บุคคลซึ่งอยู่อาศัยในพื้นที่นั้นได้ทำการพัฒนาปรับปรุงกระบวนการผลิต จนมีความเชี่ยวชาญหรือมีเทคนิควิธีการผลิตที่ดีกว่าผู้ผลิตรายอื่น สินค้าในลักษณะนี้อาจเป็นสินค้าชนิดใดก็ได้รวมทั้งสินค้าทางอุตสาหกรรม เพราะความสำคัญของสินค้าดังกล่าวเกิดขึ้นจากเทคนิควิธีการผลิตมากกว่าจะเกิดจากสภาพภูมิอากาศ ดังเช่นในกรณีอาหารและเครื่องดื่ม การที่สินค้าซึ่งผลิตในบางประเทศหรือในบางภูมิภาคมีคุณภาพและชื่อเสียงดีกว่าสินค้าที่ผลิตจากที่อื่นนั้น ทำให้ผู้ผลิตที่ไม่มีสิทธิที่จะใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นได้อ้างว่า สินค้าของตนเป็นสินค้าชนิดเดียวกันหรือเป็นสินค้าที่มีคุณภาพเป็นอย่างดีเท่ากับสินค้าที่ผลิตในพื้นที่ที่ระบุโดยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ปัญหาดังกล่าวได้ทำให้ประเทศซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของสินค้ามีความต้องการให้มีการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศตน เพื่อป้องกันมิให้มีการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไปในทางมิชอบ⁶² จึงเกิดแนวคิดในการคุ้มครองเครื่องหมายการค้าที่ใช้ชื่อแหล่งกำเนิดและพัฒนาเป็นการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในที่สุด

⁶² จักรกฤษณ์ ครอบพจน์, *กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยลิขสิทธิ์ ลิขสิทธิ์ และเครื่องหมายการค้า*, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2548, หน้า 308.

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีแนวคิดและทฤษฎีในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีที่มาจาก ทฤษฎีสำคัญ 2 ทฤษฎี คือ

3.1 ทฤษฎีการปกป้องคุ้มครองผู้บริโภค

แนวความคิดที่ว่าควรจะมีสิทธิที่จะได้บริโภคสินค้าหรือได้รับบริการที่มีมาตรฐานและปลอดภัย ทฤษฎีแรกนี้ เหตุผลในการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะมุ่งไปยังผู้บริโภคเป็นหลัก โดยถือว่าการที่ทำให้ผู้บริโภคเกิดความสับสนในแหล่งที่มาหรือแหล่งกำเนิดของสินค้าเป็นการไม่ยุติธรรมต่อผู้บริโภค ดังนั้นจึงสมควรที่จะห้ามการกระทำใดๆที่จะทำให้เกิดความสับสนหลงผิดในหมู่ผู้บริโภค เพราะฉะนั้นการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าที่ไม่ได้มาจากแหล่งทางภูมิศาสตร์นั้นๆจึงเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย แนวทฤษฎีนี้ได้มีการพัฒนาเป็นกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภคซึ่งมีใช้บังคับอยู่ในหลายประเทศ และการตีความกฎหมายนี้ได้ครอบคลุมถึงการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ด้วย เนื่องจากสาระสำคัญของ การให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นคือ การให้ ความคุ้มครองถึงชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ที่นำมาใช้กับสินค้า ที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้น อีกทั้งสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่จะได้รับการคุ้มครองจะต้องมีการแสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว อันเป็นผลทำให้สินค้านั้นมีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะที่มีความแตกต่างกับสินค้าจากแหล่งภูมิศาสตร์อื่น ซึ่งมีความสำคัญ อย่างยิ่งต่อการตัดสินใจของผู้บริโภคที่จะเลือกซื้อสินค้าจากแหล่งภูมิศาสตร์ใดภูมิศาสตร์หนึ่งที่มี คุณลักษณะเฉพาะตามที่ผู้บริโภคต้องการไม่เกิดความสับสนหลงผิดในแหล่งกำเนิดของสินค้านั้นเอง

3.2 ทฤษฎีการแข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม

แนวความคิดที่ว่าผู้ที่ทำการค้าจะต้องไม่ถูกเอาเปรียบจากผู้ค้ารายอื่นอย่างไม่เป็นธรรม ทฤษฎีนี้จะเน้นไปที่ความชอบธรรมในการแข่งขันทางการค้า กล่าวคือ ผู้ประกอบธุรกิจจะต้องแข่งขันกันอย่างยุติธรรม ไม่ฉกฉวยหรือนำเอาชื่อเสียงของคู่แข่งทางการค้าไปแอบอ้างโดยทุจริตหรือกระทำการอื่นใดอันเป็นการขัดต่อการแข่งขันทางการค้าโดยสุจริต ต่อมาหลักการนี้ได้พัฒนามาเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองแก่ทรัพย์สินทางปัญญา กล่าวคือ หลักการนี้ได้มีการพัฒนามาเป็นกฎหมายป้องกันการลวงขายสินค้า (Passing Off) ซึ่งเป็นที่มาของกฎหมายเครื่องหมายการค้าในปัจจุบัน ที่ให้สิทธิแก่ผู้ประกอบการค้าที่ได้ขึ้นทะเบียนการค้ามีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการใช้เครื่องหมายการค้าของตน จากหลักการนี้เองในบางประเทศได้พัฒนากฎหมายเฉพาะเพื่อให้ความคุ้มครองแก่สิ่งบ่งชี้ทาง

ภูมิศาสตร์ โดยแยกออกมาต่างหากจากกฎหมายเครื่องหมายการค้า แต่ในบางประเทศยังคงรวมการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นี้เอาไว้ภายใต้กฎหมาย Passing Off หรือกฎหมายเครื่องหมายการค้าแล้วแต่กรณี ป้องกันความสับสนของผู้บริโภคและช่วยลดค่าใช้จ่ายในการสืบค้น⁶³ ทฤษฎีการป้องกันการแข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรมนี้มีแนวความคิดพื้นฐานโดยให้ความสำคัญในเรื่องความชอบธรรมในการแข่งขันทางการค้ากล่าวคือ ผู้ประกอบการจะต้องมีการแข่งขันทางธุรกิจอย่างยุติธรรม

ประเทศไทยในได้กำหนดเป็นกฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 โดยบัญญัตินิยามของคำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ไว้ในมาตรา 3 ให้หมายความว่า ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และสามารถบ่งบอกได้ว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว⁶⁴ อันเป็นที่มาของกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย ซึ่งกฎหมายฉบับนี้สามารถให้ความคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยได้โดยทางอ้อม เพราะกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สามารถส่งเสริมการขายสินค้าหรือประโยชน์ในทางเศรษฐกิจได้ เมื่อสินค้าถูกผลิตย่อมเป็นการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นพื้นฐานของการผลิตได้ในทางอ้อม ดังนั้นการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นหนึ่งในเครื่องมือเพื่อการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยจึงเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพอีกทางหนึ่ง แต่ทั้งนี้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ก็ยังคงมีข้อจำกัดในการใช้อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย ซึ่งมีรายละเอียดดังจะกล่าวต่อไป

4. แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารตามการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษ ซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม

แนวคิดเกี่ยวกับการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมนี เป็นแนวคิดที่ปรากฏในระเบียบของสหภาพยุโรป การคุ้มครองการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมนี มีความน่าสนใจเพราะสามารถใช้คุ้มครองภูมิปัญญาอาหารที่มีมาแต่ดั้งเดิมได้ แม้ภูมิปัญญาอาหารนั้นจะไม่มี ความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ โดยการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมปรากฏในระเบียบของสหภาพยุโรปที่ 1151/2012 ว่าด้วยระบบมาตรฐานสำหรับผลิตภัณฑ์

⁶³ Kal Raustiala, Stephen R. Munzer, “The Global Struggle over Geographic Indications”, *The European Journal of International Law*, Vol. 18 no. 2 © EJIL, (2007), Page. 361

⁶⁴ พันธกานต์ ชูจันทร์, ปัญหาความสอดคล้องกับมาตรฐานสากลของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546, การศึกษาปริญญาโทสาขาสหศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ: กรุงเทพฯ, หน้า 12-14

การเกษตรและผลิตภัณฑ์อาหารข้อ 17-42 วัตถุประสงค์จำเพาะของระบบมาตรฐานสำหรับผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมคือเพื่อช่วยเหลือผู้ผลิตผลิตภัณฑ์แบบดั้งเดิมให้สื่อสารคุณลักษณะที่เพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้ผู้บริโภคทราบ สหภาพยุโรปมีการคุ้มครองการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมนี้กับผลิตภัณฑ์การเกษตรและผลิตภัณฑ์อาหาร ทั้งนี้เนื่องจากวัฒนธรรมคือจารีตประเพณีที่ถูกส่งต่อรุ่นสู่รุ่น การส่งต่อทางวัฒนธรรมนั้นอาจเกิดขึ้นไม่ว่าด้วยวาจา ด้วยการกระทำ ซึ่งในแต่ละกลุ่มแต่ละชุมชนย่อมมีวัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบเฉพาะของตนซึ่งแตกต่างกันไป โดยมีหลักเกณฑ์ปรากฏในระเบียบ EU เลขที่ 1151/2012 หลักการของการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตผลิตภัณฑ์ที่เป็นผลิตภัณฑ์ที่มีการสืบทอดกันของประเพณี และมีการอนุรักษ์สืบทอดวิธีการทำ ซึ่งเป็นการส่งเสริมการตลาดและแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์สื่อถึงผู้บริโภค⁶⁵ ซึ่งมีเกณฑ์การขอลดทะเบียนชื่อเรียกนั้น⁶⁶ ชื่อที่จะสามารถจดทะเบียนได้นั้นจะต้องเป็นผลิตภัณฑ์หรือผลิตภัณฑ์อาหารที่มาจากรูปแบบการผลิต การแปรรูปหรือการผสมผสานที่สอดคล้องกับวิถีปฏิบัติแบบดั้งเดิมสำหรับผลิตภัณฑ์หรือผลิตภัณฑ์อาหารนั้นๆ หรือเป็นผลิตภัณฑ์หรือผลิตภัณฑ์อาหารที่ผลิตจากวัตถุดิบหรือส่วนผสมที่ใช้กันมาแต่ดั้งเดิม ด้วยเหตุผลดังกล่าวการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมจึงเกิดขึ้น และมีผลบังคับระหว่างประเทศภาคีในสหภาพยุโรป

---

⁶⁵ Article 17 of REGULATION (EU) No. 1151/2012.

⁶⁶ Article 18 of REGULATION (EU) No. 1151/2012.

บทที่ 3

มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย ตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษ ซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม

ในส่วนนี้จะศึกษาถึงมาตรการในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงระหว่างประเทศ ประเทศไทย และสหภาพยุโรป และมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารตามการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมของสหภาพยุโรป โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารตามกฎหมาย สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

มาตรการในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น เนื่องด้วยกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นความคุ้มครองในระดับสากล โดยมีพัฒนาการมาจากความตกลงระหว่างประเทศฉบับต่างๆ โดยกฎหมายไทย และระเบียบของสหภาพยุโรปก็ได้มีการบัญญัติกฎหมายภายในของตนเกี่ยวกับความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ขึ้น ดังนั้นจึงจะศึกษาถึงมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงระหว่างประเทศ ประเทศไทย และสหภาพยุโรป ตามลำดับดังนี้

1.1 มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ ทางภูมิศาสตร์ในความตกลงระหว่างประเทศ

ความตกลงระหว่างประเทศที่สำคัญเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ได้แก่

1.1.1 อนุสัญญากรุงปารีส

อนุสัญญากรุงปารีสเป็นความตกลงระหว่างประเทศฉบับแรกที่ทำให้ความคุ้มครองแก่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่ได้กำหนดหลักบางประการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในระดับพื้นฐานเท่านั้น ในข้อ 1(2)⁶⁷ ความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ปรากฏขึ้นครั้งแรกในอนุสัญญากรุงปารีสว่าด้วยการคุ้มครองทรัพย์สินอุตสาหกรรม ค.ศ. 1967⁶⁸ (Paris Convention for the Protection of Industrial Property) ความตกลงฉบับนี้ใช้คุ้มครองทรัพย์สินอุตสาหกรรม (Industrial Property) ไม่ว่าจะเป็นสิทธิบัตรแบบจำลองเพื่อการใช้ประโยชน์ในผลิตภัณฑ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ทางอุตสาหกรรม เครื่องหมายการค้า เครื่องหมายบริการ ชื่อทางการค้า สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาหรือเครื่องหมาย แหล่งกำเนิด และการปราบปรามการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมทางการค้า (The Repression of Unfair Competition)

การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อนุสัญญาฉบับนี้ได้ให้การคุ้มครองในรูปของสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา (Indicate of Source) เครื่องหมายแหล่งกำเนิด (Appellation of Source) และการปราบปรามการแข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรมทางการค้า (The Repression of Unfair Competition) โดยให้สิทธิประเทศที่ถูกละเมิดยึดสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาที่ไม่ถูกต้อง ไม่ว่าจะเป็นการใช้ในทางตรงหรือทางอ้อมเกี่ยวกับแหล่งที่มาของสินค้า และได้วางข้อกำหนดเกี่ยวกับการป้องกันการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมทางการค้า (Unfair Competition) โดยกำหนดให้ประเทศสมาชิกต้องกำหนดให้มีบทบัญญัติพื้นฐานเพื่อป้องกันการใช้ที่ก่อให้เกิดความสับสนหลงผิด การใช้ไม่ถูกต้อง หรือการลวงสาธารณสุขเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ โดยสร้างบทบัญญัติที่เป็นการให้คำนิยามโดยทั่วไปของหลักเกณฑ์ว่าด้วยลักษณะของการแข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม และยังมีบทบัญญัติที่กำหนดลักษณะของการแข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งถือได้ว่าเป็นการกล่าวถึงลักษณะการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมทางการค้าอย่างละเอียด ข้อห้ามที่ถือว่าเป็นการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมทางการค้า ตามอนุสัญญากรุงปารีส มีดังนี้⁶⁹

⁶⁷ Paris Convention for the Protection of Industrial Property, Article 1 (2): The protection of industrial property has as its object patents, utility models industrial designs, trademarks, service mark, trade names, indication of source or appellation of origin, and the repression of unfair competition.

⁶⁸ Paris Convention for the Protection of Industrial Property “Article 1 Establishment of the Union; Scope of Industrial Property”.

⁶⁹ Article 10 bis Unfair Competition

(1) The countries of the Union are bound to assure to nationals of such countries effective protection against unfair competition.

(2) Any act of competition contrary to honest practices in industrial or commercial matters constitutes an act of unfair competition.

ประการที่หนึ่ง การกระทำที่ก่อให้เกิดความสับสนหลงผิดโดยวิธีการใดก็ตามต่อสินค้าอุตสาหกรรม หรือกิจกรรมทางการค้าของคู่แข่งทางการค้า

ประการที่สอง การกล่าวหาที่ไม่เป็นจริงเพื่อทำลายความเชื่อถือทางการค้าของคู่แข่งทางการค้า

ประการที่สาม การใช้สิ่งบ่งชี้หรือการกล่าวใดๆ ที่เป็นการลงสาธารณชนเกี่ยวกับกระบวนการผลิต คุณลักษณะ วัตถุประสงค์ในการผลิตสินค้า หรือปริมาณของสินค้า

แม้ว่าอนุสัญญากรุงปารีสไม่ได้ให้คำจำกัดความของคำว่า “สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา” และ “เครื่องหมายแหล่งกำเนิด” ไว้ แต่จากการที่ประเทศสมาชิกต่างๆ นำไปปรับใช้ในทางปฏิบัติสรุปได้ว่าเครื่องหมายแหล่งกำเนิดจะใช้กับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีความผูกพันกับท้องถิ่นอย่างแน่นแฟ้น แต่สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาจะเป็นสิ่งที่ระบุแต่เพียงว่าสินค้าได้มาจากแหล่งท้องถิ่นนั้นๆ เท่านั้น⁷⁰ ความตกลงฉบับนี้ได้กล่าวถึงสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในรูปของสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาและเครื่องหมายแหล่งกำเนิดไว้อย่างกว้างๆ ต่อมาในปี ค.ศ. 1967 ประเทศต่างๆ จึงได้จัดทำความตกลงพิเศษภายใต้กรอบของอนุสัญญากรุงปารีสในชื่อของความตกลงมาดริดว่าด้วยการปราบปรามสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาของสินค้าที่ใช้ผิดหรือการปลอมสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา (Madrid Agreement for the Repressing of False or Deceptive Indication of Source on Goods)

1.1.2 ความตกลงมาดริด

ความตกลงมาดริดเป็นกฎหมายระหว่างประเทศที่ให้การคุ้มครองสิทธิในสินค้าที่ใช้ชื่อเชื่อมโยงกับแหล่งกำเนิดของสินค้าโดยเป็นการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาโดยตรง และยังกำหนดรายละเอียดในการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา โดยถือว่าความตกลงมาดริดเป็นส่วนเสริมในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาตามอนุสัญญากรุงปารีส สาระสำคัญของบทบัญญัติในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาตามความตกลงฉบับนี้ คือ ให้ประเทศสมาชิกของความตกลงมาดริดสามารถยึดสินค้าที่มีการใช้

(3) The following in particular shall be prohibited:

(i) all acts of such a nature as to create confusion by any means whatever with the establishment, the goods, or the industrial or commercial activities, of a competitor;

(ii) false allegations in the course of trade of such a nature as to discredit the establishment, the goods, or the industrial or commercial activities, of a competitor;

(iii) indications or allegations the use of which in the course of trade is liable to mislead the public as to the nature, the manufacturing process, the characteristics, the suitability for their purpose, or the quantity, of the goods.

⁷⁰ ธนพจน์ เอกโยคะ, *กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 1), กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิชั่น, 2547, หน้า 24.

สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาที่ผิดหรือมีการปลอมแปลงสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาได้ หากมีการนำสินค้าดังกล่าวเข้าสู่ประเทศสมาชิกของความตกลง⁷¹ เช่น ประเทศสเปนซึ่งเป็นประเทศสมาชิกของความตกลงมาดริด ผลิตน้ำหอมโดยใช้คำว่า “Made in France” เพื่อให้ผู้บริโภคเข้าใจว่าน้ำหอมดังกล่าวเป็นน้ำหอมคุณภาพดีที่ผลิตจากประเทศฝรั่งเศส จะเห็นได้ว่าผู้ผลิตน้ำหอมในประเทศสเปนดังกล่าวใช้สิ่งบ่งชี้ผิดแหล่งที่มา หากมีการนำน้ำหอมดังกล่าวเข้ามาในประเทศฝรั่งเศส (ซึ่งเป็นสมาชิกของความตกลงแบบมาดริด) ฝ่ายผู้มีส่วนได้เสียในประเทศฝรั่งเศสสามารถร้องขอให้มีการยึดสินค้าดังกล่าวได้

ประการต่อมาความตกลงฉบับนี้ได้ให้อำนาจผู้ขายสินค้าในการบ่งชี้ชื่อหรือที่อยู่ของผู้ขายลงบนตัวสินค้าที่มาจากประเทศใดประเทศหนึ่งแทนที่จะเป็นสถานที่ที่มีการซื้อขายสินค้ากัน เพื่อให้คุณลักษณะของประเทศที่ผลิตสินค้า หรือตัวสินค้ามีความชัดเจนยิ่งขึ้น หรือกำหนดสิ่งบ่งชี้ใดๆ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพโดยหลีกเลี่ยงความผิดพลาดต่อแหล่งกำเนิดที่แท้จริงของสินค้า และกำหนดข้อห้ามเกี่ยวกับการใช้ใดๆที่มีความเชื่อมโยงกับการจำหน่ายสินค้า หรือการแสดงสินค้าหรือแม้แต่การนำเสนอเพื่อจำหน่ายสินค้าโดยใช้สิ่งบ่งชี้ทั้งหลายที่เป็นการหลอกลวงสาธารณชนในแหล่งกำเนิดของสินค้า นอกจากนี้ความตกลงมาดริดยังกำหนดให้ศาลของแต่ละประเทศสามารถตัดสินได้ว่าสิ่งใดเป็นสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาที่จะได้รับการคุ้มครอง หรือสินค้าใดหากกลายเป็นชื่อสามัญจะไม่ได้รับการคุ้มครอง และให้อำนาจแก่ศาลในแต่ละประเทศพิจารณาถึงการกำหนดสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา ตลอดจนการกลายเป็นชื่อสามัญของสินค้าทุกประเภท ยกเว้นสินค้าไวน์อีกด้วย

แม้ว่าความตกลงมาดริดไม่ได้ให้คำจำกัดความของ “สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา” ไว้อย่างชัดเจน แต่การกล่าวถึงสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาในความตกลงดังกล่าว อาจทำให้สามารถกำหนดคำนิยามได้ว่าหมายถึง สิ่งที่ใช้อ้างอิงถึงประเทศ หรือสถานที่ในประเทศว่าเป็นแหล่งกำเนิดของสินค้านั้นๆ นอกจากนี้เป็นที่สังเกตได้ว่าสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาไม่ได้มีเงื่อนไขเกี่ยวกับคุณภาพหรือลักษณะเฉพาะของสินค้าที่มาจากแหล่งกำเนิดนั้นๆ เมื่อสินค้าได้ถูกผลิตขึ้นในประเทศหรือสถานที่ใดที่ได้ระบุไว้ในสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา ก็เป็นการเพียงพอที่จะได้รับการคุ้มครองภายใต้ความตกลงฉบับนี้⁷²

⁷¹ Protocol Relating to the Madrid Agreement Concerning the International Registration of Marks

⁷² ธนพจน์ เอกโยคยะ, *กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 1), กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิชั่น, 2547, หน้า 26

1.1.3 ความตกลงลิสบอน

ในปี ค.ศ. 1979 ประเทศต่างๆได้จัดทำความตกลงลิสบอนว่าด้วยการคุ้มครองเครื่องหมายแหล่งกำเนิดและการขึ้นทะเบียนระหว่างประเทศ (Lisbon Agreement for the Protection of Appellation of Origin and their International Registration) ความตกลงฉบับนี้ได้ให้การคุ้มครองสิทธิในเครื่องหมายแหล่งกำเนิด และมีความเกี่ยวข้องกับการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในแง่ของคำนิยาม และลักษณะแห่งสิทธิเป็นอย่างมาก ความตกลงลิสบอนเป็นส่วนเสริมของอนุสัญญากรุงปารีสเกี่ยวกับการคุ้มครองเครื่องหมายแหล่งกำเนิด เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิประเภทนี้มีสาระและรายละเอียดในการคุ้มครองที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ความตกลงลิสบอนได้กำหนดให้เครื่องหมายแหล่งกำเนิดหมายความว่า⁷³ “ชื่อทางภูมิศาสตร์ของประเทศ แคว้น หรือสถานที่ใดสถานที่หนึ่งโดยเฉพาะที่มีลักษณะเป็นความหมายอันแสดงว่าผลิตภัณฑ์ซึ่งมีกำเนิดในบริเวณดังกล่าวมีคุณภาพหรือคุณลักษณะเฉพาะหรือในสาระสำคัญเป็นผลสืบเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ของบริเวณดังกล่าว ทั้งนี้ให้รวมถึงองค์ประกอบด้านธรรมชาติหรือมนุษย์หรือทั้งองค์ประกอบด้านธรรมชาติและองค์ประกอบด้านมนุษย์” ซึ่งคำนิยามดังกล่าวเป็นการแสดงถึงความเชื่อมโยงระหว่างสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ในแต่ละชุมชนพื้นที่กับคุณภาพชื่อเสียงของสินค้า

นอกจากนี้ความตกลงลิสบอนยังกำหนดให้สินค้าที่ใช้เครื่องหมายแหล่งกำเนิดในประเทศสมาชิกหนึ่งได้รับการยอมรับและได้รับการคุ้มครองโดยประเทศสมาชิกอื่นๆของความตกลงเสมือนกับการยอมรับ และคุ้มครองเครื่องหมายแหล่งกำเนิดของสินค้าในประเทศที่ผลิตสินค้านั้นๆ และสินค้าที่ใช้เครื่องหมายแหล่งกำเนิดดังกล่าวจะต้องได้รับการขึ้นทะเบียนที่สำนักงานทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศ (International Bureau of Intellectual Property) ขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก หรือ World Intellectual Property Organisation WIPO) และเมื่อสินค้าที่ใช้เครื่องหมายแหล่งกำเนิดของประเทศสมาชิกได้รับการขึ้นทะเบียนตามขั้นตอนของสำนักงานระหว่างประเทศของ WIPO แล้วเครื่องหมายแหล่งกำเนิดดังกล่าวจะไม่สามารถกลายเป็นชื่อสามัญของสินค้าได้ ซึ่งระบบการขึ้นทะเบียนของความตกลงลิสบอนเป็นระบบที่มีการป้องกันมิให้สินค้าทุกชนิดที่ใช้เครื่องหมายแหล่งกำเนิดกลายเป็นชื่อสามัญได้

⁷³ Lisbon Agreement, Article 2 (1): In this Agreement, “appellation of origin” means the geographical denomination of a country, region, or locality, which serves to designate a product originating therein, the quality or characteristics of which are due exclusively or essentially to the geographical environment, including natural and human factors.

คำนิยามของ “เครื่องหมายแหล่งกำเนิด” ตามความตกลงนี้ทำให้เห็นความแตกต่างชัดเจนระหว่าง “สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา” กับ “เครื่องหมายแหล่งกำเนิด” กล่าวคือ เครื่องหมายแหล่งกำเนิดจะใช้กับสินค้าที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งกำเนิดนั้นๆ ในแง่ที่ว่าสินค้าจะต้องมีคุณภาพและลักษณะเฉพาะที่มาจากสภาพแวดล้อม ณ แหล่งกำเนิดนั้นๆ แต่สินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาไม่จำเป็นต้องมีคุณภาพหรือลักษณะเฉพาะดังกล่าว เพียงแต่ได้ผลิตหรือมาจากท้องถิ่นที่ระบุไว้เท่านั้นก็เพียงพอแล้ว⁷⁴

1.1.4 ความตกลงทริปส์

องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก หรือ WIPO (World Intellectual Property Organization – WIPO) เป็นองค์กรหนึ่งภายใต้องค์การสหประชาชาติ (United Nations) โดยอนุสัญญาจัดตั้งองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก WIPO ลงนาม ณ กรุงสต็อกโฮล์ม เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ. 1967 ดังที่กล่าวมาแล้ว WIPO นับเป็นองค์กรชำนาญการด้านการให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาประเภทต่างๆ ทั้งยังมีหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการ และทางด้านอื่นๆ ต่อการศึกษาถึงอนุสัญญาทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศต่างๆ รวมไปถึงการสร้างกฎหมายต้นแบบ (Model Law) เพื่อเป็นแนวทางในการที่ประเทศต่างๆ นำไปใช้เป็นหลักเกณฑ์ของอนุสัญญา ในส่วนของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ WIPO ก็ได้เข้ามามีบทบาทในการสร้างแผนงาน เพื่อพิจารณาความเหมาะสมในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

โดยเมื่อปี ค.ศ. 1974 WIPO ได้เริ่มงานเพื่อเตรียมอนุสัญญาหลายฝ่ายฉบับใหม่ในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา (Indication of Source) และสิ่งเรียกขานแหล่งกำเนิด (Appellation of Origin) โดยได้มีการตั้งคณะกรรมการผู้ชำนาญการด้านการคุ้มครองสิทธิประเภทนี้ขึ้น หลังจากการประชุมในวาระแรกของคณะกรรมการชุดนี้ เมื่อปี ค.ศ. 1974 และเมื่อปี ค.ศ. 1975 สำนักงานระหว่างประเทศของ WIPO จึงได้เตรียมร่างอนุสัญญาที่ได้รับการยอมรับจากคณะกรรมการในการประชุมวาระที่ 2 โดยที่ร่างอนุสัญญาดังกล่าวนี้ได้มีการนิยามศัพท์ใหม่ของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ที่ถูกใช้เพื่อให้ครอบคลุมถึงทั้งสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มาและสิ่งเรียกขานแหล่งกำเนิด และมีการเรียกในที่ประชุมนี้ว่า “ร่างอนุสัญญาการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” (หรือร่างอนุสัญญาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก) ร่างอนุสัญญาดังกล่าวมีจุดประสงค์เพื่อการจัดตั้งคำนิยามใหม่ของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และเพื่อเป็นการสร้างระบบของการจดทะเบียนระหว่างประเทศขึ้น โดยคำนิยามใหม่นี้มีขอบเขตที่กว้างขวางกว่าคำนิยามของสิ่งเรียกขานแหล่งกำเนิดตามความตกลงลิสบอน หากพิจารณาการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของ WIPO จะมีส่วนเหมือนหรือคล้ายกับความตกลงลิสบอนตามที่ได้กล่าวมาแล้วอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

⁷⁴ ธนพจน์ เอกโยคยะ, *กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์*, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิชั่น, 2547, หน้า 28

กระบวนการจดทะเบียนระหว่างประเทศ และความเป็นไปได้ของวัตถุประสงค์ในการคุ้มครอง ตลอดจนเป็นบัญญัติเพื่อให้การคุ้มครองสิทธิในลักษณะนี้อย่างไม่จำกัดเวลา แต่อย่างไรก็ตามร่างอนุสัญญาของ WIPO ดังกล่าวยังมีส่วนที่แตกต่างกับความตกลงลิสบอนในวัตถุประสงค์พื้นฐานของการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์⁷⁵

องค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) มีข้อตกลงที่สำคัญคือ ความตกลงทริปส์ (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights-TRIPs) นั้นเป็นประเด็นสำคัญที่เกิดขึ้นในการเจรจาอบูร์กวัย (The Uruguay Round) สำหรับการเจรจาเกี่ยวกับ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แบ่งลักษณะเป็นกลุ่มโลกใหม่กับโลกเก่า (Old World-New World Debate) กลุ่มโลกเก่า ได้แก่ กลุ่มของประเทศสหภาพยุโรป และกลุ่มโลกใหม่ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย แคนาดา นิวซีแลนด์ อาร์เจนตินา ชิลีและประเทศอื่น ๆ ประเด็นที่สำคัญในการเจรจาตอนนี้ เช่น การขยายความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์การนำเข้าส่งออกสินค้าเกษตร เป็นต้น⁷⁶

ข้อตกลง TRIPs (Agreement On Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights-TRIPs) ได้ให้ความหมายคำว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้อย่างชัดเจนในมาตรา 22⁷⁷ ดังนี้ “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications) ได้แก่ สิ่งบ่งชี้ซึ่งแสดงที่มาของสินค้าที่มีแหล่งกำเนิดในประเทศสมาชิก หรือในภูมิภาค หรือในท้องถิ่นนั้น อันแสดงถึงที่มาของคุณภาพ ชื่อเสียง หรือลักษณะอื่นที่มีอยู่ของสินค้า ซึ่งมีส่วนสำคัญมาจากแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ของสินค้านั้น”⁷⁸

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทำหน้าที่บ่งชี้ว่าสินค้านั้นมีแหล่งกำเนิดจากที่ใด มีคุณภาพหรือลักษณะเฉพาะอย่างไร ความตกลงทริปส์กำหนดให้ประเทศสมาชิกต้องไม่ใช้วิธีการใดๆ ในการนำเสนอ หรือบ่งชี้ว่าสินค้าใดสินค้านั้นมีกำเนิดจากแหล่งกำเนิดหนึ่งนอกเหนือจากแหล่งกำเนิดที่แท้จริงในลักษณะที่ทำให้สาธารณชนสับสนหลงผิดในแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ของสินค้านั้น⁷⁹

⁷⁵ ชนิดา ฌายีเนตร, *กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ขอบเขตสำหรับประเทศไทย*, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, กรุงเทพฯ, 2552, หน้า 17-18

⁷⁶ World Trade Organization, (15 July 2011), *Guide to the TRIPS Agreement Module IV Geographical Indications* [Online], available URL: https://www.wto.org/english/...e/trips.../modules4_e.pdf.

⁷⁷ TRIPs Article 22

⁷⁸ TRIPs Article 22

⁷⁹ TRIPs Article 22.2 (a)

หลักการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ภายใต้ความตกลงทริพส์กำหนดไว้ใน มาตรา 22 ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้

1) การห้ามใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ก่อให้เกิดการสับสนหลงผิดที่เป็น การแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม

กล่าวคือ ได้กำหนดบังคับให้ประเทศสมาชิกใช้วิธีการทางกฎหมายใน ลักษณะใดเพื่อป้องกันการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีขอบ วิธีการทางกฎหมายที่นี้อาจเป็นบทบัญญัติ ในกฎหมายเครื่องหมายการค้า กฎหมายแพ่ง หรือกฎหมายอาญา⁸⁰ ประเทศสมาชิกจะต้องให้บุคคลที่มี ส่วนได้เสียมีโอกาสห้ามการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีลักษณะเป็นการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมเป็นการ แข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรมตามมาตรา 22.2 (b) พิจารณาตามหลักเกณฑ์ในมาตรา 10 ทวิ ของ อนุสัญญากรุงปารีส ค.ศ. 1967 คือการให้นำหลักการเกี่ยวกับการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมภายใต้อนุสัญญา กรุงปารีสมาใช้ มีผลทำให้การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีขอบเขตที่กว้างขวางมาก เพราะมีผลทำให้ การใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่แท้จริงโดยไม่มี การหลอกลวงสาธารณชนในเรื่องแหล่งกำเนิดของสินค้าเป็น การต้องห้ามตามกฎหมาย ในกรณีของการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมนี้ ความตกลงทริพส์ได้พิจารณาตามหลัก อนุสัญญากรุงปารีสมาตรา 10 ทวิ (3) ซึ่งได้กำหนดการกระทำที่เข้าข่ายเป็นการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมไว้ 3 กรณี ได้แก่ การกระทำที่ทำให้สาธารณชนเกิดความสับสนเกี่ยวกับคู่แข่งทางการค้า ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการ ดำเนินกิจการ หรือที่เกี่ยวกับสินค้าหรือกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดในทางอุตสาหกรรมหรือพาณิชย์กรรม การกล่าวอ้างในทางการค้าโดยมิชอบ ซึ่งมีลักษณะเป็นการทำลายความน่าเชื่อถือของคู่แข่ง ไม่ว่าจะ เป็นเรื่องการค้าเนินกิจการ หรือที่เกี่ยวกับสินค้าหรือกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดในทางอุตสาหกรรมหรือ พณิชย์กรรม การระบุหรือกล่าวอ้างในทางการค้า อันทำให้เกิดความสับสนหลงผิดต่อสาธารณชน ไม่ว่าจะ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับลักษณะของสินค้า กระบวนการผลิต และคุณลักษณะความเหมาะสมต่อ วัตถุประสงค์ หรือปริมาณของสินค้า และการห้ามจดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นเครื่องหมาย การค้าที่ก่อให้เกิดการสับสนหลงผิด

กล่าวคือ ตามความตกลงทริพส์มาตรา 22(3) ประเทศสมาชิกจะต้องไม่รับ จดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นเครื่องหมายการค้า หรือไม่รับรองจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าที่มี สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประกอบอยู่ด้วย และหากประเทศใดได้ทำการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าที่มี ลักษณะดังกล่าวไปแล้ว ก็จะต้องเพิกถอนการจดทะเบียน หากปรากฏว่าเป็นไปในลักษณะที่ทำให้ สาธารณชนหลงผิดเกี่ยวกับสถานที่อันแท้จริงของแหล่งกำเนิด หากแม้ว่าสาธารณชนมิได้มีความสับสน

⁸⁰ TRIPs Article 22.2

เกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เป็นเครื่องหมายการค้านั้น กล่าวคือ ไม่รู้สึกว่าพื้นที่ทางภูมิศาสตร์เกี่ยวข้องกับคุณภาพของสินค้า หรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นก่อให้เกิดความหมายได้หลายอย่างและความหมายอื่นมีความสำคัญกว่าพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ เช่นว่านี่ก็ไม่ต้องห้ามในการนำมาของจดทะเบียนได้

2) การห้ามใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่แม้จะมีข้อความที่เป็นจริง หากแต่ทำให้ประชาชนเกิดความเข้าใจผิดในแหล่งกำเนิดของสินค้า

กล่าวคือ ตามความตกลงทริปส์มาตรา 22(4) ห้ามการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่แม้จะได้รู้พื้นที่หรือภูมิภาค หรือท้องถิ่นที่สินค้ามีแหล่งกำเนิดอันแท้จริงของสินค้า หากแต่การใช้อาจทำให้สาธารณชนสับสนหลงผิดว่าสินค้ามีแหล่งกำเนิดในอีกพื้นที่หนึ่ง จะเป็นกรณีที่แสดงซึ่งสิ่งบ่งชี้บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ข้อความจริง แต่ก่อให้เกิดความสับสนหลงผิดต่อสาธารณชนในพื้นที่ภูมิศาสตร์นั้น

ดังนั้นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความหมายของข้อตกลง TRIPs เป็นการให้ความคุ้มครองสินค้าที่มีแหล่งกำเนิดในประเทศหรือภูมิภาคหรือในท้องถิ่นของสมาชิก ซึ่งการให้ความคุ้มครองจะต้องเป็นกรณีที่สินค้าต้องมาจากแหล่งกำเนิดในพื้นที่ของสมาชิก และมีคุณภาพอันเป็นลักษณะที่ดีของสินค้าในแต่ละประเทศ ทั้งยังต้องมีชื่อเสียงตลอดจนลักษณะของสินค้ามาประกอบด้วย แต่หากสินค้าไม่มีคุณภาพ ชื่อเสียง และคุณลักษณะอันแสดงที่มาจากชื่อของสินค้า ก็ถือว่าไม่เข้าหลักเกณฑ์อันจะได้รับการคุ้มครองในฐานะเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คำจำกัดความตามความหมายของมาตรา 22 ของข้อตกลง TRIPs ทำให้เกิดการตีความที่กว้างและแคบ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสินค้าที่มีอยู่แล้วของประเทศต่างๆทั่วโลกอย่างมาก เนื่องจากหากสินค้าใดเข้าข่ายหรือเป็นสินค้าที่มีชื่อเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ประเทศสมาชิกองค์การการค้าโลกจะต้องให้ความคุ้มครองสินค้านั้น ซึ่งการคุ้มครองหมายความว่าประเทศหรือผู้ที่เป็นเจ้าของสินค้าที่มีชื่อเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สามารถใช้ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าของตนได้เฉพาะแต่เพียงผู้เดียว

โดยสรุปตามหลักการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของความตกลงระหว่างประเทศ คำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” หรือ Geographical Indication: GI เป็นคำกลางๆที่ใช้เมื่อมีการกล่าวถึงการให้ความคุ้มครองชื่อหรือเครื่องหมายต่างๆที่เป็นชื่อเสียงหรือท้องถิ่นที่ใช้บนฉลากของสินค้าต่างๆแท้ที่จริงแล้วคำว่า “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” ได้ถูกปรับเปลี่ยนไปเป็นคำอื่นเมื่อถูกอ้างถึงในกฎหมายระหว่างประเทศแต่ละฉบับ เช่น สนธิสัญญากรุงปารีส อาจใช้คำว่าสิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา (Indication of Source) หรือในความตกลงกรุงลิสบอนอาจใช้คำว่าสิ่งที่ใช้ระบุแหล่งกำเนิด (Appellation of Origin) เพื่อความเข้าใจคำที่ใช้ในกฎหมายแต่ละฉบับก็จะมีขอบเขตแตกต่างกันไป ดังจะได้กล่าวถึงดังต่อไปนี้

(1) *สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา (Indications of Source)*

คำว่า สิ่งบ่งชี้แหล่งที่มา (Indications of Source) ได้ถูกระบุไว้ในสนธิสัญญากรุงปารีส (the Paris Convention) มาตรา 1(2) และ 10 และได้ถูกอ้างถึงในความตกลงกรุงมาดริด⁸¹ (the Madrid Agreement for the Repression of False or Deceptive Indications of Source of Goods of 1891) ทั้งฉบับ แต่เป็นที่สังเกตได้ว่ากฎหมายระหว่างประเทศทั้งสองฉบับนี้ไม่ได้ให้คำนิยามของคำว่า “Indications of Source” ไว้แต่อย่างใด แต่การกล่าวถึง “Indications of Source” ในความตกลงกรุงมาดริด มาตรา 1(1) อาจทำให้สามารถกำหนดคำนิยามได้ว่าหมายถึง สิ่งที่ใช้อ้างอิงถึงประเทศ หรือสถานที่ในประเทศในฐานะที่เป็นประเทศ หรือสถานที่ที่เป็นแหล่งที่มาของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์นั้น เป็นที่สังเกตได้ว่าคำว่า indication of source นั้นไม่ได้มีเงื่อนไขกำหนดว่าผลิตภัณฑ์ที่มี Indications of Source ปรากฏอยู่จะต้องมีคุณภาพ หรือลักษณะเฉพาะที่มาจากแหล่งที่มานั้น เพียงแต่ว่าผลิตภัณฑ์ดังกล่าวได้ถูกผลิตในประเทศ หรือสถานที่ประเทศที่ระบุใน Indications of Source ก็เป็นการเพียงพอ ตัวอย่าง Indications of Source ได้แก่ made in ..... Product of..... เป็นต้น แม้ว่าประเทศไทยจะไม่ได้เป็นภาคีสมาชิกของสนธิสัญญากรุงปารีสและความตกลงกรุงมาดริดก็ตาม แต่การใช้ Indications of Source ก็ได้ปรากฏให้เห็นอยู่ทั่วไป

(2) *แหล่งกำเนิด (Appellation of Origin)*

แหล่งกำเนิด (Appellation of Origin) เป็นคำที่ใช้ในความตกลงกรุงลิสบอน⁸² (the Lisbon Agreement for the Protection of Appellations of Origin and their International Registration of 1958) ซึ่งได้ให้คำจำกัดความไว้ว่าหมายถึง ชื่อทางภูมิศาสตร์ของประเทศ ภูมิภาค หรือ ท้องถิ่นซึ่งได้ใช้เป็นสิ่งที่ระบุสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ได้มีแหล่งกำเนิดจากที่นั้นๆ และผลิตภัณฑ์นั้นได้มีคุณภาพ และลักษณะเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ของแหล่งที่มานั้น ซึ่งให้หมายรวมถึงปัจจัยทางธรรมชาติและมนุษย์ด้วย

⁸¹ Madrid Agreement for the Repression of False or Deception Indication of Source on Goods of April 14, 1891, revised at Washington on June 2, 1911, at the Hague on November 6, 1925, at London on June 2, 1934, at Lisbon on October 31, 1958, and Additional Act of Stockholm of July 14, 1967. World Intellectual Property Organization, GENEVA, 1944.

⁸² Lisbon Agreement for the Protection of Appellation of Origin and their International Registration of October 31, 1958 revised at Stockholm on July 14, 1967, amended on September 28, 1979. And Regulations (as in Force on January 1, 1994) World Intellectual Property Organization, GENEVA, 1994.

ข้อแตกต่างระหว่าง Indication of Source และ Appellation of Origin คือ ผลิตภัณฑ์ที่มี Appellation of Origin ปรากฏอยู่ จะต้องมีความเชื่อมโยงกับแหล่งกำเนิดนั้นๆ คือ ต้องมีคุณภาพและลักษณะเฉพาะที่มาจากสภาพแวดล้อม ณ แหล่งกำเนิดนั้นๆ แต่ Indication of Source ไม่ได้กำหนดให้มีคุณภาพหรือลักษณะดังกล่าว ตัวอย่าง Appellation of Origin ที่ได้มีการยอมรับและได้ใช้แก่ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ “Bordeaux” สำหรับไวน์ “Noir de Grenoble” สำหรับถั่ว “Tequila” สำหรับสุราบางชนิด หรือ “Jaffa” สำหรับส้ม

(3) สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications)

ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้า หรือที่เรียกว่า TRIPs ได้กำหนดมาตรฐานเกี่ยวกับการมีไว้ ขอบเขต และการใช้สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาในเรื่องสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้ในข้อ 22-24 โดยกำหนดให้ประเทศสมาชิกต้องปฏิบัติตามข้อตกลงการเจรจาการค้าในส่วนที่เกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ คือ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือ การใช้ชื่อของสถานที่ในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งของประเทศสมาชิก ประกอบกับสินค้าเพื่อแสดงให้เห็นชื่อหรือผู้บริโภคได้ทราบถึงแหล่งที่มาของสินค้าว่าคุณภาพ ชื่อเสียง หรือลักษณะอื่นของสินค้านั้นมีความสำคัญมาจากแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ของสินค้านั้น โดยประเทศสมาชิกจะต้องกำหนดให้มีกฎหมาย เกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อป้องกันมิให้มีการนำสินค้าจากแหล่งภูมิศาสตร์อื่นนอกเหนือจากแหล่งภูมิศาสตร์ที่แท้จริงไปใช้ในลักษณะที่ทำให้สาธารณชนสับสนหลงผิดเกี่ยวกับแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ของสินค้าหรือก่อให้เกิดการกระทำที่เป็นการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม และเมื่อมีการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในเครื่องหมายการค้า

สำหรับสินค้าในประเทศสมาชิกในลักษณะที่ทำให้สาธารณชนสับสนหลงผิดเกี่ยวกับสถานที่อันแท้จริงของแหล่งกำเนิดประเทศสมาชิกจะต้องปฏิเสธหรือเพิกถอนการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าซึ่งมีสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวกับสินค้าที่มีได้มีแหล่งกำเนิดในดินแดนตามที่ระบุไว้ นั้น ทั้งนี้ประเทศสมาชิกจะต้องกำหนดให้มีการคุ้มครองเพิ่มเติมสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับไวน์และสุรากล่าวคือถ้าไวน์หรือสุราที่ขึ้นทะเบียนนั้นไม่ได้มีแหล่งกำเนิดแท้จริงตามที่แสดงไว้ ประเทศสมาชิกจะต้องปฏิเสธหรือเพิกถอนการจดทะเบียนเครื่องหมายการค้าสำหรับไวน์หรือสุรากล่าว กรณีที่เป็นแหล่งกำเนิดที่แท้จริงของสินค้าแม้จะได้มีการกระทำที่พยายามไม่ทำให้สาธารณชนสับสนหลงผิดด้วยการแสดงข้อความบางอย่างประกอบโดยการใช้คำว่า “ชนิด” ประเภท “แบบ” “การเลียนแบบ” เช่น การระบุว่า “ผลิตแชมเปญ” หรือ “ผลิตเลียนแบบแชมเปญ” ซึ่งต้องการบอกให้สาธารณชนทราบว่าไม่ใช่แชมเปญแท้ แต่ผลิตแบบเดียวกับแชมเปญก็ล้วนแต่เป็นการกระทำที่ต้องห้ามทั้งสิ้น ดังนั้นอาจสรุปได้ว่าการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือ ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสินค้าตามพันธกรณีของความตกลง TRIPs ประเทศสมาชิกจะต้องให้ความคุ้มครองแก่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หรือชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ที่

เกี่ยวข้องกับสินค้า โดยมีเงื่อนไขในการคุ้มครองคือ ชื่อหรือสิ่งบ่งชี้ดังกล่าวจะต้องมีความสัมพันธ์กับพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง (ตามข้อ 22.1 “... a given quality, reputation, or other characteristics of the goods is essentially attributable to its geographical origin.” โดยอาจแบ่งระดับการคุ้มครองได้เป็น 2 ระดับ คือ

(ก) *ระดับพิเศษ (Article 23)* ใช้กับสินค้าประเภทไวน์และสุรา เป็นการห้ามการใช้สิ่งบ่งชี้ขึ้นทุกกรณีแม้จะไม่ได้ทำให้สาธารณชนสับสนหลงผิดก็ตาม เพื่อคุ้มครองไม่ให้เกิดการแสดงให้เห็นทราบถึงแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้าโดยใช้คำว่า “ชนิด” หรือ “แบบ” หรือคำทำนองเดียวกัน

(ข) *ระดับปกติ (Article 22)* ใช้กับสินค้าทั่วไปโดยมุ่งป้องกันมิให้มีการนำชื่อไปใช้ในลักษณะที่จะทำให้คนสับสนหลงผิด

จะเห็นได้ว่ากฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เป็นกฎหมายที่ได้รับความยอมรับในระดับสากล ซึ่งเกิดจากปัจจัยธรรมชาติและ/หรือปัจจัยมนุษย์ที่อยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์นั้น และมีความเกี่ยวพันอย่างลึกซึ้งกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สืบทอดไม่ว่าจะเป็นการเลือกใช้วัตถุดิบ หรือการผลิต ทำให้ได้สินค้าที่มีลักษณะเฉพาะต่างจากการผลิตในแหล่งภูมิศาสตร์อื่น จึงทำให้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีความสัมพันธ์กับภูมิปัญญาท้องถิ่น และหากภูมิปัญญาท้องถิ่นใดสามารถเข้าสู่การคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ก็จะเพิ่มศักยภาพในการแข่งขัน ป้องกันผิดหลงของผู้บริโภค และการผลิตสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นซ้ำ เนื่องจากสินค้ายังเป็นที่ต้องการของตลาดหรือผู้บริโภคก็เป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไปด้วยในขณะเดียวกัน

1.2 มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทย

หลักเกณฑ์ของความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงระหว่างประเทศที่กล่าวข้างต้นอาจมีความแตกต่างกันในระดับความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ สำหรับประเทศไทยตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มีหลักเกณฑ์การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สอดคล้องกับข้อตกลง TRIPs (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights-TRIPs) ในจุดเริ่มต้นนั้นเริ่มมาจากการคุ้มครองป้องกันผู้บริโภคจากการถูกหลอกลวงในการเลือกซื้อสินค้า และการป้องกันการแข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม โดยกฎหมายไทยคุ้มครองเรื่องทั้งสองดังกล่าวผ่านระบบกฎหมายเครื่องหมายการค้า กฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค กฎหมายอาหาร กฎหมายอาญา

และประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์⁸³ อย่างไรก็ตามแม้กฎหมายไทยที่กล่าวมาทั้งหมดจะสามารถคุ้มครองผู้บริโภคจากการสับสนหลงผิดในแหล่งกำเนิดของสินค้า และการป้องกันการแข่งขันทางการค้าที่ไม่เป็นธรรมได้ก็ตาม แต่กฎหมายดังกล่าวยังไม่สอดคล้องและครอบคลุมไปถึงสาระสำคัญในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทั้งหมดจึงถือว่าประเทศไทยยังไม่ปฏิบัติตามพันธกรณีตามความตกลงทริพส์เกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ดังนั้นจึงได้มีการจัดทำพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ขึ้น

พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีหลักการและเหตุผลในการตรากฎหมาย คือ เนื่องจากประเทศไทยมีนโยบายที่จะให้การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อป้องกันมิให้ประชาชนสับสนหรือหลงผิดในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้า โดยกำหนดให้มีการขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้าที่มาจากแหล่งภูมิศาสตร์ และห้ามการใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อันจะทำให้เกิดความสับสนหรือหลงผิดในแหล่งภูมิศาสตร์อันแท้จริงของสินค้าที่ระบุในทะเบียน ในขณะเดียวกันนโยบายดังกล่าวเป็นการอนุวัติกันตามพันธกรณีที่ตามข้อ 22 ถึง 24 แห่งความตกลงว่าด้วยทรัพย์สินทางปัญญาเกี่ยวกับการค้าในภาคผนวกท้ายความตกลงมาร์ราเกชจัดตั้งองค์การการค้าโลกด้วย แต่กฎหมายไทยในปัจจุบันยังไม่เพียงพอที่จะรองรับนโยบายการให้การคุ้มครองและรองรับพันธกรณีดังกล่าวได้ สมควรมีกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ประกอบกับกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีเจตนารมณ์ที่สำคัญคือ เพื่อเป็นการคุ้มครองผู้บริโภค ให้ได้ทราบถึงแหล่งกำเนิดที่แท้จริงของสินค้า และเป็นการป้องกันมิให้มีการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมด้วย นอกจากนี้กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยังมีบทบาทที่สำคัญต่อการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย เนื่องจากการให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะเปรียบเสมือนเป็นการยอมรับความมีอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดยทั่วไปแล้ว มักจะเกี่ยวข้องกับการสินค้าเกษตร อาหาร และสินค้า หัตถกรรมเสมอ กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะช่วยป้องกันมิให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไป ใช้โดยมิชอบหรือปราศจากการจ่ายค่าตอบแทน นอกจากนั้น กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะ ช่วยส่งเสริมให้ชุมชนรวมตัวกัน เพื่อต่อรองและรักษาผลประโยชน์ของตน อันเป็นกระบวนการที่จะช่วยให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น⁸⁴

⁸³ วิมาน กฤตพลวิมาน, *การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์* (หน่วยที่ 12), นนทบุรี: สำนักพิมพ์สุโขทัยธรรมาธิราช, 2547, หน้า 173-180

⁸⁴ กฤษฎา บุญชัย, *การปฏิรูปกฎหมายเพื่อเสริมสร้างพลังสังคมด้าน สิทธิมนุษยชน (Check Lists ด้านกฎหมาย ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า)*, กรุงเทพฯ ฯ สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย ภายใต้คณะกรรมการเฉพาะเรื่องที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2558, หน้า 19

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications) หรือที่นิยมเรียกกันว่า GI เป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่ง ซึ่งมีความแตกต่างจากทรัพย์สินทางปัญญาประเภทอื่น กล่าวคือ ผู้เป็นเจ้าของไม่ใช่บุคคลหนึ่งบุคคลใดแต่เป็นกลุ่มชุมชนที่ เป็นผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์นั้นๆ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้ผลิตที่อาศัยอยู่ในสถานที่หรือแหล่งภูมิศาสตร์ และผู้ประกอบการเกี่ยวกับสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้นเท่านั้นที่มีสิทธิผลิตสินค้าดังกล่าวโดยใช้ชื่อทางภูมิศาสตร์นั้นได้ แต่ไม่สามารถนำสิทธิที่ได้รับไปอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้ต่อ จึงเป็นสิทธิเฉพาะตัวสำหรับผู้ที่อยู่ในพื้นที่แหล่งภูมิศาสตร์นั้นเท่านั้น ผู้ผลิตอื่นที่อยู่นอกแหล่งภูมิศาสตร์จะไม่สามารถผลิตสินค้าโดยใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์เดียวกันมาแข่งขันได้ สิทธิในลักษณะดังกล่าวนี้ในวิชาการเรียกว่า “สิทธิชุมชน” (Collective Right)

โดยสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์คือ ชื่อพื้นที่หรืออะไรก็ตามที่สามารถใช้เรียกแทนแหล่งผลิตสินค้าที่มีความโด่งดังจากการที่สั่งสมชื่อเสียงในการผลิตสินค้านั้นๆมาเป็นระยะเวลาอันนานจนทำให้ผู้บริโภคเกิดความเชื่อถือ และยอมรับว่าสินค้าที่มาจากแหล่งดังกล่าวต้องมีลักษณะเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งที่ต่างจากสินค้าประเภทเดียวกันที่มาจากแหล่งอื่น คุณลักษณะเฉพาะหรือคุณลักษณะพิเศษนี้จะต้องเกิดจากคนในท้องถิ่นนั้นนำภูมิปัญญาของตนมาใช้ผสมกับปัจจัยทางธรรมชาติที่มีอยู่เฉพาะแต่ในแหล่งพื้นที่นั้นผลิตสินค้าที่มีความโดดเด่นออกมา เช่น ไข่เค็มไชยา มะขามหวานเพชรบูรณ์ ส้มโอนครชัยศรี เป็นต้น สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงเป็นเสมือนเครื่องหมายรับประกันคุณภาพและที่มาของสินค้าที่สามารถช่วยยกระดับราคาของสินค้าเหล่านั้นให้สูงขึ้นได้ และเป็นเครื่องมือทางการตลาดในการประชาสัมพันธ์สินค้าในนามของกลุ่มผู้ผลิต และเป็นการรักษามรดกตกทอด ขนบธรรมเนียม และภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยได้อีกทางหนึ่ง

1.2.1 ลักษณะของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามกฎหมายไทย

พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้กำหนดความหมายของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้ในมาตรา 3 โดยกำหนดว่า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายความว่า ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และที่สามารถบ่งบอกว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียงหรือคุณลักษณะ เฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ได้บัญญัติให้ความคุ้มครองแก่ชื่อ สัญลักษณ์ หรือเครื่องหมายที่แสดงแหล่งผลิตสินค้าที่จะนำมาขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้นั้น มีเงื่อนไขตามกฎหมายกำหนดไว้ 4 ประการ คือ⁸⁵

⁸⁵ ศุภกานต์ ศรีโสภณาเจริญรัตน์, ปัญหาการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์: กรณีปลาสลิดบางบ่อ, (การค้นคว้าอิสระปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์), มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, กรุงเทพฯ, 2557, หน้า 11-12.

1) ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกแทนแหล่งภูมิศาสตร์

กล่าวคือ สิ่งที่จะนำมาขึ้นทะเบียนเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 ได้นั้น จะต้องเป็นชื่อทางภูมิศาสตร์ หรือเครื่องหมายใดๆที่สามารถใช้แสดงถึงแหล่งพื้นที่ โดยแหล่งทางภูมิศาสตร์นี้ไม่จำเป็นต้องเป็นไปตามเขตการปกครองเช่น จังหวัด อำเภอ เท่านั้น แต่อาจเป็นชื่อภูมิศาสตร์ในลักษณะอื่นๆก็ได้ เนื่องจากมาตรา 3⁸⁶ ได้ให้คำจำกัดประเภทของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แบ่งตามลักษณะของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็น 2 ประเภท คือ

ประการที่หนึ่ง สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยตรง (Direct Geographical Indication) คือ ชื่อทางภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสินค้านั้นๆโดยตรง เช่น ไชยา เพชรบูรณ์ Bordeaux หิมาลัย เป็นต้น

ประการที่สอง สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยอ้อม (Indirect Geographical Indication) คือ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ไม่ใช่ชื่อทางภูมิศาสตร์ ซึ่งใช้เพื่อบ่งบอกแหล่งภูมิศาสตร์อันเป็นแหล่งกำเนิดหรือแหล่งผลิตของสินค้า เช่น สัญลักษณ์ประจำอำเภอหรือจังหวัด รูปยาโม รูปหอไอเฟล หอเอนเมืองปิซา เป็นต้น

2) ความเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่กับสินค้า

พระราชบัญญัติกำหนดให้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น จะต้องสามารถบ่งบอกได้ถึงคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของสินค้าที่ผลิตจากพื้นที่นั้นได้ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อพูดถึงคำว่า “ไขเค็มไชยา” ผู้บริโภคจะนึกถึงคุณภาพ หรือลักษณะของไขเค็มที่มีลักษณะฟองโต มีไขแดงใหญ่ เป็นมันเยิ้ม เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ การขอขึ้นคำขอขึ้นทะเบียน ผู้ยื่นคำขอจะต้องบรรยายให้เห็นว่า แหล่งพื้นที่นั้นมีส่วนเกี่ยวข้องกับสินค้านั้นอย่างไร ลักษณะเด่นของสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มาจากพื้นที่การผลิตนั้น มีความแตกต่างจากสินค้าเดียวกันที่มาจากพื้นที่อื่น ความแตกต่างหรือความโดดเด่นของสินค้าที่เป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้นั้น เกิดได้หลายลักษณะ เช่น ในคุณภาพวัตถุดิบที่มีเฉพาะในแหล่งใด แหล่งหนึ่ง ขั้นตอนหรือวิธีการผลิตที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง หรือในทักษะการผลิตหรือการแปรรูปในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ซึ่งในการขอรับความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ผู้ขอจะต้องแสดงให้เห็นว่ามีความเชื่อมโยงอย่างใดอย่างหนึ่ง สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่จะประสบความสำเร็จในการทำตลาดหรือได้รับความสนใจจากผู้บริโภคได้ จะต้องคุณลักษณะพิเศษที่ชัดเจนประกอบกันอยู่หลาย

⁸⁶ “ สิ่งบ่งชี้ ทางภูมิศาสตร์” หมายความว่า ชื่อ สัญลักษณ์หรือสิ่งอื่นใด ที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์และที่สามารถบ่งบอกว่าเป็นสินค้านั้นๆที่เกิดจาก แหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้านั้นๆที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของ แหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว

“แหล่งภูมิศาสตร์” หมายความว่า พื้นที่ของประเทศ เขต ภูมิภาค และท้องถิ่น และให้หมายความรวมถึงทะเล ทะเลสาบ แม่น้ำ ลำน้ำ เกาะ ภูเขา หรือพื้นที่อื่นทำนองเดียวกันด้วย

ประการจนผู้บริโภคเกิดความเชื่อถือและยอมรับว่าสินค้าจากแหล่งนี้ที่มีสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์รับรองเท่านั้นที่จะมีคุณภาพเช่นนี้

3) ไม่เป็นชื่อสามัญ

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่จะนำมาขึ้นทะเบียนได้นั้นจะต้องไม่มีลักษณะเป็นชื่อสามัญของสินค้า ชื่อสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะต้องไม่เป็นชื่อที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่าเป็นชื่อที่ใช้เรียกขานสินค้าชนิดนั้น เช่น คำว่า “บรันดี” หมายถึง สุราหมักจากเมืองบรันดี ประเทศฝรั่งเศส แต่ต่อมาได้มีการใช้ชื่อดังกล่าวเรียกขานสินค้า จนทำให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจว่า “บรันดี” เป็นชื่อของสุราชนิดหนึ่ง แทนที่จะเป็นสุราจากเมืองบรันดี หรือคำว่า “ไส้กรอกอีสาน” เป็นการถนอมอาหารแบบอีสานประเภทหนึ่ง แต่เดิมใช้เนื้อที่เหลือจากการล้มวัวและมีคุณภาพต่ำกว่าเนื้อที่ใช้ทำหม่า นำมาผสมกับข้าวเหนียว กระเทียม และเกลือ ยัดใส่ลงในไส้ที่ทำความสะอาดแล้ว หมักไว้ 3-4 วันจนมีรสเปรี้ยว เป็นต้น มีกรณีตัวอย่างของแชมเปญ⁸⁷ ที่มีการอ้างว่าเป็นชื่อสามัญ แต่ด้วยการฟ้องร้องของประเทศฝรั่งเศส ทำให้การใช้ชื่อ แชมเปญ ไม่ถือเป็นชื่อสามัญ ส่งผลให้การผลิตเครื่องดื่มลักษณะนี้ ณ เขตท้องที่อื่นจะใช้ชื่อว่าเรียกว่า สปาร์กลิงไวน์ แทน เป็นต้น

4) ไม่ขัดกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี

พระราชบัญญัติได้ห้ามมิให้มีการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขัดกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดี หรือนโยบายแห่งรัฐ เช่น การนำเอาชื่อทางภูมิศาสตร์มาขึ้นทะเบียนโดยไม่สุจริต กรณีสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของต่างประเทศ ที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายภายในของประเทศนั้นแล้ว และได้มีการใช้สืบเนื่องตลอดมา จนถึงวันยื่นคำขอขึ้นทะเบียนจะขอรับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ได้ บทบัญญัติใน (3) นี้เป็นไปตามมาตรา 24 ข้อ 9 ของความตกลงทริปส์ (TRIPs) ที่ว่า⁸⁸ “ความตกลงนี้ไม่ก่อพันธกรณีในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ไม่ได้รับการคุ้มครองหรือสิ้นสุดที่จะได้รับการคุ้มครองในประเทศที่เป็นแหล่งกำเนิดของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หรือสิ่งบ่งชี้ที่ไม่มีการใช้แล้วในประเทศนั้น” ดังนั้น สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ไม่ได้รับความคุ้มครองจึงสามารถใช้ได้โดยอิสระในประเทศสมาชิกของความตกลงทริปส์ (TRIPs) พระราชบัญญัติจึงบัญญัติให้ชัดเจนว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ซึ่งไม่ได้รับความคุ้มครองชนิดนี้ไม่สามารถจดทะเบียนได้

⁸⁷ คำว่า "Champagne" มาจากภาษาลาติน เป็นชื่อของเขตหนึ่งทางตะวันออกเฉียงเหนือของกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งเป็นแหล่งปลูกองุ่นและผลิตแชมเปญที่มีชื่อเสียง ตามกฎหมาย ไวน์ที่มีก๊าซที่ผลิตในเขตนี้เท่านั้นจึงจะเรียกว่า แชมเปญ หากผลิตจากเขตอื่นๆจะเรียกว่า สปาร์กลิงไวน์

⁸⁸ TRIPs Agreement Article 24 “There shall be no obligation under this Agreement to protect geographical indications which are not or cease to be protected in their country of origin, or which have fallen into disuse in that country.”

1.2.2 องค์ประกอบที่สำคัญเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีความเชื่อมโยง (Link) ระหว่างปัจจัยสำคัญสองประการ คือ ปัจจัยทางด้านธรรมชาติและปัจจัยทางด้านมนุษย์ ชุมชนได้อาศัยลักษณะเฉพาะที่มีอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ตามธรรมชาติ เช่น สภาพดินฟ้าอากาศ หรือวัตถุดิบเฉพาะในพื้นที่มาใช้ประโยชน์ในการผลิตสินค้าในท้องถิ่นของตนขึ้นมา ทำให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณลักษณะพิเศษที่มาจากพื้นที่ดังกล่าว คุณลักษณะพิเศษนี้อาจหมายถึง คุณภาพ ชื่อเสียงหรือคุณลักษณะเฉพาะอื่น ๆ ที่มาจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นๆ การที่ผู้ขอรับสิทธิจะได้รับการคุ้มครองสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น จะต้องคำนึงว่าสินค้าภายในชุมชนมีองค์ประกอบ ดังนี้⁸⁹

1) องค์ประกอบทางด้านธรรมชาติ (Natural Factor)

องค์ประกอบทางด้านธรรมชาติถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เนื่องจากมีความเฉพาะตัวและเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ โดยมิได้เกิดจากการแทรกแซงของมนุษย์ในการเข้ามาสร้างองค์ประกอบด้านนี้โดยตรง เพียงแต่มนุษย์นำลักษณะเด่นทางธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับสินค้าในชุมชนของตนเท่านั้น หากพิจารณาองค์ประกอบทางด้านธรรมชาติทำให้เห็นว่า สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ของแต่ละพื้นที่อันเป็นแหล่งผลิตสินค้านั้นมีลักษณะเฉพาะ เช่น ความเป็นกรดเป็นด่างของดิน ปริมาณน้ำฝนหรือแร่ธาตุที่ละลายอยู่ในน้ำบาดาลบริเวณนั้น ความแรงของลมหรือความชื้นสัมพัทธ์ในท้องถิ่นนั้น รวมถึงอุณหภูมิและความกดอากาศ ซึ่งจะขึ้นอยู่กับระดับความสูงเหนือระดับน้ำทะเลของท้องถิ่น เป็นต้น องค์ประกอบทางด้านธรรมชาติจึงเป็นปัจจัยที่ทำให้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีความแตกต่างจากทรัพย์สินทางปัญญาประเภทอื่น กล่าวคือไม่สามารถถือองค์ประกอบทางด้านธรรมชาติเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของทรัพย์สินทางปัญญาประเภทอื่น ในการที่จะได้รับความคุ้มครองสิทธิได้ ดังนั้น ผู้ขอรับการคุ้มครองสิทธิจึงมีหน้าที่ในการพิสูจน์ให้เห็นว่าสินค้าของตนได้ผลิตขึ้นตามมาตรฐานและคุณภาพของแหล่งภูมิศาสตร์หรือท้องถิ่นนั้นได้กำหนดไว้ อันเป็นองค์ประกอบทางด้านธรรมชาติที่สำคัญของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ตัวอย่างขององค์ประกอบทางด้านธรรมชาติในประเทศไทย ได้แก่ ไข่เค็มที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ไข่เค็มดังกล่าวมีวิธีและขั้นตอนในการผลิตต่างจากที่อื่น กล่าวคือ วิธีการผลิตตั้งแต่ดั้งเดิมจะนำไข่เปิดจากอำเภอไชยา ซึ่งกินสัตว์ทะเลเป็นอาหาร ไข่เปิดจึงมีไข่แดงจัดและใหญ่มากกว่าไข่เปิดที่อื่น นอกจากนี้ยังนำดินจอมปลวกจากอำเภอไชยามาใช้พอกหรือหมักไข่เปิดด้วย จึงทำให้ไข่เปิดจากอำเภอไชยามีลักษณะเฉพาะต่างจากไข่เค็มที่อื่น

⁸⁹ วิมาน เหล่าดุสิต, แนวทางคุ้มครองสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยตามข้อตกลง Trips, วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ, 2539, หน้า 171-173

สำหรับองค์ประกอบทางด้านธรรมชาติในกรณีของต่างประเทศ ได้แก่ วิสกี้ที่ผลิตในประเทศสกอตแลนด์ หรือที่เรียกว่า สก๊อตวิสกี้ (Scotch Whiskies) จะเห็นจากกรรมวิธีในการผลิตวิสกี้ี่นี้ต้องมีส่วนผสมที่สำคัญ คือ ต้องใช้น้ำจากทะเลสาบในประเทศสกอตแลนด์ ซึ่งน้ำที่ใช้ผลิตวิสกี้ี่นี้จะมีลักษณะเฉพาะตัวมาก คือ เป็นน้ำในลำธารที่ผ่านมาจากท้องทุ่งมีการซึมซับถ่านหินลักษณะอ่อน น้ำดังกล่าวจึงดูดซับสีของถ่านหินออกมาเป็นสีเหลืองหรือสีน้ำตาล เป็นต้น

2) องค์ประกอบทางด้านมนุษย์ (Human Factor)

องค์ประกอบทางด้านมนุษย์เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีลักษณะที่ค่อนข้างชัดเจน กล่าวคือ เป็นองค์ประกอบที่เกิดจากการแทรกแซงโดยใช้สติปัญญาและความสามารถของมนุษย์ในการสร้างเอกลักษณ์เฉพาะตัวของสินค้าในชุมชนหรือในเขตพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งให้มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์นั้น

ผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือ ผู้ที่ได้ดำเนินการยื่นขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ผู้ที่มีสิทธิยื่นคำขอ⁹⁰ มีดังนี้

(1) ส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือ องค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคลซึ่งมีเขตรับผิดชอบครอบคลุมบริเวณแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้า

(2) บุคคลธรรมดา กลุ่มบุคคล หรือนิติบุคคลซึ่งประกอบกิจการค้าเกี่ยวข้องกับ สินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และมีถิ่นที่อยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้า

(3) กลุ่มผู้บริโภคหรือองค์กรผู้บริโภคสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

เนื้อหาแห่งสิทธิตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ผู้ทรงสิทธิสามารถใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับสินค้าของตนได้นั้น คือ เมื่อมีการขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้วจะทำให้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ กลายเป็นทรัพย์สินทางปัญญาของประชาชนในท้องถิ่นนั่นเองและผู้ที่อยู่ในพื้นที่แหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้นที่มีสิทธิใช้ประโยชน์จากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้⁹¹ ปรากฏตามมาตรา 25 “เมื่อมีการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับสินค้าใดแล้ว ผู้ผลิตสินค้านั้นซึ่งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้านั้นดังกล่าว หรือผู้ประกอบการค้าเกี่ยวกับสินค้านั้นมีสิทธิใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียนกับสินค้าที่ระบุตามเงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนด” ดังนั้นจึงเป็นสิทธิชุมชนของประชาชนใน

⁹⁰ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ.2546 มาตรา 7.

⁹¹ ไชยยศ เหมะรัชตะ, ลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา (พิมพ์ครั้งที่ 8), กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2553, หน้า 366.

ห้องที่แหล่งภูมิศาสตร์นั้น ซึ่งรายละเอียดของข้อกำหนดมาตรฐานการผลิตสินค้าตามเอกสารของกรมทรัพย์สินทางปัญญาที่ต้องระบุเมื่อขึ้นทะเบียน คือ⁹²

(ก) มาตรฐานสินค้า (Product Specification) เป็นรายละเอียดสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ตั้งแต่วัตถุดิบที่ใช้ ลักษณะองค์ประกอบทางฟิสิกส์ เคมี ชีวภาพ และ/หรือคุณลักษณะทางอินทรีย์ของสินค้า รูปร่างหรือลักษณะภายนอกที่สำคัญ ซึ่งผู้ผลิตต้องคำนึงถึงการรับรู้ของผู้บริโภคเป็นหลัก เมื่อผู้บริโภคถึงสินค้าจากแหล่งภูมิศาสตร์นี้ ผู้บริโภคต้องคำนึงถึงคุณลักษณะใดเป็นสำคัญ

(ข) รายละเอียดความเชื่อมโยงของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า

(ค) การกำหนดขอบเขตพื้นที่การผลิต (Zoning or Boundary Setting) ซึ่งการกำหนดขอบเขตพื้นที่นี้แสดงให้เห็นว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ใช้กับสินค้าที่ผลิตขึ้นในแหล่งภูมิศาสตร์แห่งใดแห่งหนึ่ง แหล่งภูมิศาสตร์มีพื้นที่อื่นจำกัดแน่นอน

(ง) การตรวจสอบรับรองและจัดตั้งระบบควบคุมการผลิตสินค้า

ดังนั้นการที่จะได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ฯ จะต้องมีการกำหนดมาตรฐานกลาง มีความเชื่อมโยงของสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ผลิตสินค้า มีแหล่งภูมิศาสตร์ที่มีขอบเขตแน่นอน และมีการตรวจสอบว่าผู้มีสิทธิใช้ชื่อสินค้าตามแหล่งภูมิศาสตร์ที่ขอจดทะเบียนนั้นได้ผลิตสินค้าตามมาตรฐานที่กำหนด ซึ่งสิทธิที่จะใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยังคงมีต่อไปตราบเท่าที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยังคงมีลักษณะตามที่กำหนดไว้ กล่าวคือ สินค้าที่ผลิตจะต้องมีคุณภาพที่ดีและได้มาตรฐาน และการใช้เป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดเอาไว้ และสิทธิที่จะใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่สามารถโอนให้แก่บุคคลอื่นใดได้ สำหรับการบังคับใช้สิทธิ การกระทำที่ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ คือ การใช้สัญลักษณ์ ชื่อ หรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อันเป็นเท็จ เจ้าของสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีสิทธิที่จะขอให้องค์กรของรัฐใช้วิธีบังคับให้ผู้ทำละเมิดสิทธิของเจ้าของสิทธิหยุดการทำละเมิดและชดใช้ค่าเสียหาย ทั้งนี้ต้องร้องขอภายใน 1 ปีนับแต่ที่รู้ หรือภายในไม่เกิน 3 ปี นับแต่วันที่มีการละเมิด

⁹² ทวีพฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง, มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น: ศึกษากรณีสินค้าอาหารไทย กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2559, หน้า 122

1.3 ข้อจำกัดของกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทยในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหาร

กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 นั้น กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีเจตนารมณ์ที่สำคัญคือ เพื่อเป็นการคุ้มครองผู้บริโภค ให้ได้ทราบถึงแหล่งกำเนิดที่แท้จริงของสินค้า และเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมด้วย โดยเป็นการคุ้มครองสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ใช้ชื่อ กล่าวคือ มีปัจจัยธรรมชาติหรือปัจจัยมนุษย์ที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์นั้น การผลิตทำขึ้นภายในขอบเขตแหล่งภูมิศาสตร์นั้น และมีการกำหนดมาตรฐานการผลิตกลางให้ผู้ผลิตดำเนินการผลิตในลักษณะมาตรฐานเดียวกัน โดยภายในกลุ่มผู้จดทะเบียนเท่านั้นที่มีสิทธิใช้ชื่อสินค้ากับชื่อแหล่งภูมิศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียน

กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงมีบทบาทที่สำคัญต่อการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะช่วยป้องกันมิให้มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้โดยมิชอบหรือปราศจากการจ่ายค่าตอบแทน นอกจากนี้กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะช่วยส่งเสริมให้ชุมชนรวมตัวกัน เพื่อต่อรองและรักษาผลประโยชน์ของตน อันเป็นกระบวนการที่จะช่วยให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้นซึ่งถือเป็นประโยชน์ ในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยโดยใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยที่มีคุณภาพคุณลักษณะ หรือชื่อเสียงเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้นที่กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะสามารถให้ความคุ้มครองได้

กรณีที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยไม่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์หรือกรณีภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยนั้นมีความแพร่หลายกระทั่งไม่สามารถหาความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ได้ เช่น ผัดหมี่โคราช ขนมสาลี่เมืองสุพรรณ ไก่ย่างเขาสวนกวาง ไก่ย่างวิเชียรบุรี ข้าวหลามหนองมน ขนมเปียะบางเลน ขนมโมจินครสวรรค์ เค้กเมืองตรัง ซอสพริกศรีราชา น้ำบูดู เป็นต้น กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่สามารถให้การคุ้มครองได้ นอกจากนี้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ยังมีข้อจำกัดในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย หลายประการ ได้แก่

1.3.1 ข้อจำกัดเรื่องผู้ผลิตอยู่นอกแหล่งภูมิศาสตร์ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มาตรา 25 กำหนดให้ เฉพาะผู้ผลิตสินค้าซึ่งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้านั้น หรือผู้ประกอบการค้าเกี่ยวกับสินค้านั้นเท่านั้นที่มีสิทธิที่จะใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียนกับสินค้าที่ระบุตามเงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนด ดังนั้นแม้จะมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการ

ผลิตอาหาร โดยมีการใช้วัตถุดิบและวิธีการเช่นเดียวกัน แต่การผลิตนอกแหล่งภูมิศาสตร์ก็ไม่สามารถได้รับความคุ้มครองได้

1.3.2 ข้อจำกัดเรื่องนิยามศัพท์กฎหมาย ยังขาดความสมบูรณ์ในบางเรื่อง จากนิยามศัพท์ใน มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ตามมาตรา 3 “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์หมายความว่า ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์และที่สามารถบ่งบอกว่า สินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว” กฎหมายได้ใช้คำว่า “...สินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์...” กรณีจึงมีปัญหาที่ต้องพิจารณาว่ากรณีเช่นใดจึงจะถือว่าสินค้านั้นเกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว หากเป็นสินค้าเกษตรที่เป็นพืช ผัก หรือผลไม้ที่สามารถนำมาจำหน่ายได้ทันที โดยไม่ต้องผ่านกระบวนการ หรือกรรมวิธีผลิตต่างๆ จะไม่มีปัญหาต่อการพิจารณาเพราะกรณีจะเป็นไปโดยสภาพทาง ภูมิศาสตร์แต่หากเป็นสินค้าที่จะมีการเตรียมวัสดุ ต้องนำมาผ่านกระบวนการหรือมีกรรมวิธีผลิตต่างๆ เพื่อนำมาประกอบเป็นสินค้านั้น จึงเกิดประเด็นข้อกฎหมายที่ต้องพิจารณาว่า สินค้านั้นจะสามารถผ่านกระบวนการผลิตจากท้องถิ่นได้หรือไม่และจะถือว่าเป็น “สินค้าเกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้น” ตามที่กฎหมายกำหนดหรือไม่

ดังนั้นกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จึงมีข้อจำกัดในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย ทั้งนี้ข้อจำกัดดังกล่าวไม่ปรากฏในการคุ้มครองตามระเบียบ (EU) เลขที่ 1151/2012 ว่าด้วยระบบมาตรฐานสำหรับผลิตภัณฑ์การเกษตรและผลิตภัณฑ์อาหารของสหภาพยุโรป ดังนั้นสหภาพยุโรปจึงเป็นประเทศที่ควรแก่การศึกษาเพื่อนำมาปรับใช้แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย ซึ่งกฎหมายของสหภาพยุโรปนั้นผู้วิจัยจะได้ศึกษาในส่วนต่อไป

1.4 มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของสหภาพยุโรป

กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของสหภาพยุโรปเช่นเดียวกับกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย ที่อยู่บนพื้นฐานขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก และความตกลงทริปส์ขององค์การการค้าโลก⁹³ ตามระเบียบ (EU) เลขที่ 1151/2012 แห่งสหภาพยุโรปและคณะมนตรี ลงวันที่ 21 พฤศจิกายน ค.ศ. 2012 ว่าด้วยระบบมาตรฐานสำหรับผลิตภัณฑ์การเกษตรและผลิตภัณฑ์อาหารนั้น มีเจตนารมณ์ของการบัญญัติ คือ สืบเนื่องจากที่สหภาพยุโรปและคณะมนตรีแห่งสหภาพยุโรป ตาม

⁹³ Isabel Casaus, Jozo Rogosic, Andrea Rosati, Igor Stokovic, Dunixi Gabina, Animal farming and environmental interactions in the Mediterranean region, Netherland, Wageningen Academic Publisher, 2012, Page 146

สนธิสัญญาว่าด้วยบทบาทหน้าที่ของสหภาพยุโรป (TFEU) โดยเฉพาะมาตรา 43(2) และมาตรา 118 วรรคแรกแห่งสนธิสัญญาดังกล่าว เนื่องด้วยคุณภาพและความหลากหลายของการผลิตทางการเกษตร การประมง การเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์ในน้ำ คือจุดแข็งประการหนึ่งของสหภาพ อันก่อให้เกิดความได้เปรียบทางการแข่งขันแก่ผู้ผลิตของสหภาพและมีส่วนช่วยรักษามรดกทางวัฒนธรรมและผลิตภัณฑ์อาหารการกินที่มีอยู่ ซึ่งสิ่งนี้เป็นผลมาจากทักษะและความมุ่งมั่นของเหล่าเกษตรกรและผู้ผลิตแห่งสหภาพของผู้ดำรงรักษาประเพณีให้คงอยู่โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิธีการผลิตและวัตถุดิบในขณะเดียวกัน

พลเมืองและผู้บริโภคมีความต้องการผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและมีลักษณะดั้งเดิมเพิ่มขึ้น ทั้งยังต้องการคงความหลากหลายทางการผลิตทางเกษตรกรรมภายในสหภาพอีกด้วย ซึ่งสิ่งนี้ก่อให้เกิดความต้องการผลิตภัณฑ์การเกษตรหรือผลิตภัณฑ์อาหารที่มีลักษณะเฉพาะที่สามารถระบุได้ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับถิ่นกำเนิดทางภูมิศาสตร์ โดยผู้ผลิตจะสามารถผลิตผลิตภัณฑ์คุณภาพต่อไปได้ก็ต่อเมื่อได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่าความอุตสาหกรรมเท่านั้น ซึ่งเพื่อการนี้ผู้ผลิตจะต้องสื่อให้ผู้ซื้อและผู้บริโภคทราบถึงลักษณะเฉพาะของผลิตภัณฑ์ของตนภายใต้เงื่อนไขการแข่งขันที่เป็นธรรม นอกจากนี้ยังต้องทำให้บุคคลเหล่านั้นสามารถระบุสินค้าของผู้ผลิตตามท้องตลาดได้อย่างถูกต้อง ซึ่งการใช้ระบบมาตรฐานสำหรับผู้ผลิตที่จะให้ผลตอบแทนแก่ความอุตสาหกรรมในการผลิตผลิตภัณฑ์คุณภาพอันหลากหลายนั้นจะเป็นประโยชน์แก่เศรษฐกิจชนบท

วัตถุประสงค์เฉพาะในการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะช่วยให้เป็นหลักประกันผลตอบแทนที่ยุติธรรมแก่เกษตรกรและผู้ผลิต รวมทั้งผลตอบแทนสำหรับคุณภาพและลักษณะเฉพาะของผลิตภัณฑ์นั้นๆ หรือรูปแบบการผลิตของผลิตภัณฑ์ดังกล่าว รวมไปถึงการให้ข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะเฉพาะซึ่งเกี่ยวข้องกับถิ่นกำเนิดทางภูมิศาสตร์ ทำให้ผู้บริโภคสามารถตัดสินใจเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ได้โดยมีข้อมูลมากขึ้น ดังนั้นการดำเนินการให้แน่ใจว่าทั้งสหภาพจะเกิดความเคารพสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับชื่อเรียกที่ได้รับความคุ้มครองภายในสหภาพอย่างทั่วถึงเป็นนโยบายสำคัญซึ่งสามารถดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพขึ้นได้ในระดับสหภาพ ขอบข่ายงานของสหภาพซึ่งให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์โดยการจัดให้มีการจดทะเบียนจะนำไปสู่การพัฒนาที่กระชับ เนื่องจากวิธีการอันเป็นผลสืบเนื่องต่อมาซึ่งมีความสอดคล้องกันมากขึ้น จะทำให้เกิดการแข่งขันที่เป็นธรรมระหว่างผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ซึ่งมีสิ่งบ่งชี้ดังกล่าว และยังเป็นการเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลิตภัณฑ์ในสายตาผู้บริโภคอีกด้วย ดังนั้นจึงควรตั้งข้อกำหนดเพื่อพัฒนาสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดและสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในระดับสหภาพ และเพื่อส่งเสริมการสร้างกลไกการคุ้มครองสิ่งเหล่านั้นในประเทศอื่นๆภายในขอบข่ายงานขององค์การการค้าโลก หรือข้อตกลงพหุภาคีหรือทวิภาคี เพื่อ

เป็นการสร้างการยอมรับคุณภาพของผลิตภัณฑ์และรูปแบบการผลิตในฐานะปัจจัยเพิ่มมูลค่า ซึ่งสหภาพยุโรปประสบความสำเร็จอย่างมากในการค้าสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่จดทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์⁹⁴

ระเบียบประชาคมยุโรป 1151/2012 มีขอบเขตการคุ้มครองเกี่ยวกับระบบมาตรฐานสำหรับผลิตภัณฑ์การเกษตรและผลิตภัณฑ์อาหาร ตามระเบียบประชาคมยุโรปฉบับนี้ บัญญัติให้ความคุ้มครองการระบุแหล่งกำเนิด และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สำหรับผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรและอาหารไว้ 2 ประเภท คือ การระบุแหล่งกำเนิด (Designation of Origin) และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication) นอกจากนี้ยังมีการบัญญัติถึงการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม (TSG) ซึ่งเป็นการรับรองถึงวิธีการผลิตและสูตรการผลิตแบบดั้งเดิม

1.4.1 ลักษณะการคุ้มครอง

ลักษณะการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นการคุ้มครองชื่อเพื่อป้องกันการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรม⁹⁵ การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามระเบียบฉบับนี้มี 2 ลักษณะ ดังนี้

1) ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดที่ได้รับความคุ้มครอง (Protected Designation of Origin: PDO)

ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร และผลิตภัณฑ์อาหารที่จะได้รับความคุ้มครองเป็นชื่อแหล่งกำเนิด หรือ PDO นั้น สิ่งที่ต้องพิจารณาควบคู่ไปพร้อมกันก็คือนิยาม “ชื่อแหล่งกำเนิด” ซึ่งบัญญัติไว้ในระเบียบประชาคมยุโรปฉบับนี้

การระบุแหล่งกำเนิด หมายถึง ชื่อท้องถิ่น สถานที่เฉพาะ หรือในบางกรณีชื่อประเทศที่ใช้บรรยายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรหรือผลิตภัณฑ์อาหาร ซึ่ง⁹⁶

⁹⁴ Gabriela Steier, Kiran K. Patel, *International Food Law and Policy*, Springer International Publishing Switzerland, 2016, Page 111.

⁹⁵ Kristberg Kristbergsson, *Jorge Oliveira, Traditional Foods*, New York, Springer New York: Heidelberg Dordrecht London, 2016, Page 18.

⁹⁶ REGULATION (EU) No 1151/2012 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 21 November 2012 on quality schemes for agricultural products and foodstuffs *Article 5* “Requirements for designations of origin and geographical indications

1. For the purpose of this Regulation, ‘designation of origin’ is a name which identifies a product:

(a) originating in a specific place, region or, in exceptional cases, a country;

(b) whose quality or characteristics are essentially or exclusively due to a particular geographical environment with its inherent natural and human factors; and

(c) the production steps of which all take place in the defined geographical area.”

(1) มีต้นกำเนิดจากสถานที่ ภูมิภาค หรือในกรณีพิเศษ ประเทศใดประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ

(2) มีคุณสมบัติหรือลักษณะเฉพาะอันเป็นผลโดยแท้และโดยเฉพาะมาจากสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่มีปัจจัยทางธรรมชาติและปัจจัยมนุษย์ และ

(3) มีชั้นการผลิตที่ดำเนินไปภายในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่ระบุ

หากพิจารณาจากนิยามดังกล่าวจะเห็นได้ว่า สินค้าที่จะได้รับการขึ้นทะเบียนตรารับรอง PDO จะมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขค่อนข้างเข้มงวดซับซ้อน กล่าวคือ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุดิบ กระบวนการหรือกรรมวิธีการในการผลิต หรือการเตรียมวัตถุดิบ นอกจากจะต้องมาจากพื้นที่อันเป็นแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์นั้นแล้ว สินค้าดังกล่าวยังต้องอาศัยองค์ประกอบทางด้านธรรมชาติและองค์ประกอบทางด้านมนุษย์หรือภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นนั้น⁹⁷ เพื่อสร้างสรรค์ผลิตผลที่มีลักษณะเฉพาะตัวหรืออาจจะกล่าวได้ว่า สินค้าดังกล่าวไม่สามารถผลิตในพื้นที่อื่นได้นอกจากพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ดังกล่าวนี้เท่านั้น

ดังนั้น วัตถุดิบจากสัตว์มีชีวิต เนื้อ นม หรือวัตถุดิบอื่นใดซึ่งมีที่มาจากนอกพื้นที่ที่ตั้งของโรงงานผลิตหรือแปรรูปจะถือเป็นวัตถุดิบได้ ต่อเมื่อการกำหนดเงื่อนไขเฉพาะในการเลี้ยงสัตว์และการผลิตเนื้อ นม หรือวัตถุดิบอื่นๆ มีการรับประกันโดยระบบตรวจตราการปฏิบัติตามเงื่อนไขดังกล่าวซึ่งรวมถึงอาหารสัตว์ที่ต้องมาจากภายในพื้นที่เดียวกัน ในขณะที่เงื่อนไขเกี่ยวกับการใช้วัตถุดิบก็ต้องครอบคลุมถึงความสัมพันธ์ของคุณภาพเฉพาะตัว ความมีชื่อเสียง หรือคุณสมบัติอื่นของสินค้า เช่น กรรมวิธีการผลิต การแปรรูป และสูตรปรุงแต่งตามประเพณีของพื้นที่นั้นๆอีกด้วย⁹⁸ เช่น สินค้า Parma Ham ได้รับการรับรองเป็นสินค้าที่ได้รับ PDO เมื่อปี ค.ศ. 1996 เนื้อแฮมผลิตจากขาส่วนหลังของสุกร โดยมีเทคนิคในการเลี้ยงและแพรรันธุ์ตามที่กำหนด กล่าวคือ สุกรต้องมีน้ำหนักอย่างน้อย 150 กิโลกรัม และเป็นพันธุ์ไวท์ พันธุ์แลนด์เรซ หรือพันธุ์คูร์ร็อกเท่านั้น โดยสุกรพันธุ์ต่างๆเหล่านี้ต้องเป็นสุกรที่เกิดในประเทศอิตาลี เนื่องจากสภาพอากาศของเมือง Parma มีลักษณะที่โดดเด่นต่างจากพื้นที่ทางภูมิศาสตร์อื่นๆ ทำให้สามารถผลิตแฮมที่มีคุณภาพสูงได้ นอกจากนี้โรงฆ่าเนื้อสุกรยังจะต้องตั้งอยู่ในพื้นที่ 11 เขตจังหวัดทางภาคเหนือและภาคกลางของประเทศอิตาลี ในขั้นตอนการผลิตจะได้รับการพิถีพิถันตั้งแต่การคัดสรรขาสุก โดยมีการกำหนดความหนา ไชมัน เทคนิคการโรยเกลือ และนำไปแช่เย็นเป็นเวลา 3 เดือน เพื่อให้เกลือซึมเข้าไปในเนื้อสุกร เมื่อครบกำหนดดังกล่าวแล้วต้องมีการนำมาผึ่งกับอากาศและทำด้วยไชมันเพื่อนำไปเก็บรักษาคุณภาพในห้องใต้ดินเป็นเวลาอีก 12 เดือน โดยขั้นตอนต่างๆที่กล่าวมานี้จะ

⁹⁷ See Michael Carolan, (2016), The Sociology of Food and Agriculture, Routledge

⁹⁸ ตะวัน เดชภริตตมมงคล, การให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์: ศึกษาเปรียบเทียบมาตรฐานการกฎหมายไทยกับสหภาพยุโรป วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, กรุงเทพฯ, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2550, หน้า 92-93

ไม่มีการใส่สารเคมีใดๆเจือปนลงไปทั้งสิ้น หลังจากนั้นจะเข้าสู่กระบวนการตรวจสอบคุณภาพด้วยเข้ม กระตุกมาโดยผู้ที่มีความชำนาญโดยเฉพาะ เมื่อผ่านการตรวจสอบแล้วจะมีการประทับตราสินค้าด้วย เหล็กหรือรณไฟเป็นรูปมงกุฎของดยุค 5 แฉก และแสดงรหัสของผู้ผลิตถึงสถานที่ที่เนื้อแหม่นั้นได้รับการ รักษาให้คงคุณภาพโดยการเก็บไว้ในที่มีอากาศถ่ายเท และได้รับการควบคุมที่เข้มงวดของผู้ตรวจสอบ คุณภาพจาก I.P.Q. หรือ Instituto Parma Qualita ในขั้นตอนสุดท้าย เป็นต้น

2) ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับความคุ้มครอง (Protected Geographical Indication: PGI)

ระเบียบประชาคมยุโรป ได้กำหนดนิยามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้กล่าวคือ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายถึง ชื่อท้องถิ่น สถานที่เฉพาะ หรือในบางกรณีชื่อประเทศที่ใช้บรรยาย ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรหรือผลิตภัณฑ์อาหาร ซึ่ง⁹⁹

- (1) มีต้นกำเนิดจากสถานที่ ภูมิภาคหรือประเทศใดประเทศหนึ่งโดยเฉพาะ
- (2) มีคุณสมบัติ ชื่อเสียงหรือลักษณะเฉพาะอื่น ๆ อันเนื่องมาจากถิ่นกำเนิด ทางภูมิศาสตร์ของผลิตภัณฑ์ดังกล่าวโดยแท้ และ
- (3) ที่มีขั้นตอนการผลิตอย่างน้อยหนึ่งขั้นตอนเกิดขึ้นในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ที่ได้ระบุไว้

จะเห็นได้ว่าการจะได้รับการขึ้นทะเบียนตรารับรอง PGI นั้นมีลักษณะ คล้ายคลึงกับ PDO แต่จะมีลักษณะที่แตกต่างกันในคุณลักษณะหรือคุณสมบัติพิเศษบางประการ กล่าวคือ การจะได้รับการรับรองให้ขึ้นทะเบียน PGI มิได้เน้นถึงการมีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวอันสืบเนื่องมาจาก สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์หรือองค์ประกอบทางด้านธรรมชาติ¹⁰⁰ และองค์ประกอบทางด้านมนุษย์ อย่างเคร่งครัดมากนัก แต่จะเป็นการเน้นไปที่ความมีชื่อเสียงตลอดจนลักษณะอื่นๆของสินค้าที่มาจาก พื้นที่ดั้งเดิมทางภูมิศาสตร์มากกว่า ซึ่งเป็นการคุ้มครองในลักษณะที่ผ่อนปรนมากกว่าการขึ้นทะเบียน

⁹⁹ REGULATION (EU) No 1151/2012 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 21 November 2012 on quality schemes for agricultural products and foodstuffs Article 5 “Requirements for designations of origin and geographical indications

2. For the purpose of this Regulation, “geographical indication” is a name which identifies a product:

(a) originating in a specific place, region or country;

(b) whose given quality, reputation or other characteristic is essentially attributable to its geographical origin; and

(c) at least one of the production steps of which take place in the defined geographical area.”

¹⁰⁰ Kristberg Kristbergsson, (2016), Jorge Oliveira, Traditional Foods, New York, Springer New York Heidelberg Dordrecht London, Page 18

PDO เนื่องจากผลิตภัณฑ์ที่จะได้รับการจดทะเบียนเป็น PDO นั้นไม่เพียงแต่ต้องอาศัยองค์ประกอบทางธรรมชาติ และองค์ประกอบจากมนุษย์ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ขั้นตอน และกระบวนการในการผลิต การเตรียมวัตถุดิบ ต้องกระทำในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์นั้นเท่านั้นด้วย การได้รับความคุ้มครองแบบ PGI จึงง่ายและสะดวกมากกว่า และสามารถให้ความคุ้มครองแก่สินค้าได้ครอบคลุมมากกว่า PDO

อย่างไรก็ตามสิ่งที่เหมือนกันระหว่าง PDO และ PGI ก็คือ เมื่อซื้อสินค้าได้รับการคุ้มครองไม่ว่าแบบ PDO หรือ PGI ก็ตาม ชื่อดังกล่าวเป็นสิทธิชุมชน (Community Right) ที่กลุ่มผู้ผลิตในแหล่งภูมิศาสตร์มีส่วนร่วมกันทั้งนี้ แม้การขอรับความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในฐานะสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิด PDO จะมีความเข้มงวด แต่อย่างไรก็ดี ข้อ 5.3 แห่งระเบียบประชาคมยุโรปเลขที่ 1151/2012 ได้กำหนดให้ขอรับความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในฐานะสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิด PDO ได้แม้ว่าวัตถุดิบที่ใช้สำหรับผลิตภัณฑ์นั้นมาจากพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่มีได้ระบุเอาไว้ โดยมีเงื่อนไขว่าวัตถุดิบที่จะนำมาใช้ได้นั้นจะต้องมีการระบุพื้นที่ในการผลิตวัตถุดิบ มีข้อกำหนดไว้เป็นพิเศษในการผลิตวัตถุดิบ และต้องมีระบบควบคุมตรวจสอบเพื่อให้มั่นใจว่ามีการผลิตภายใต้ข้อกำหนดที่ได้กำหนดไว้เป็นพิเศษนั้น โดยวัตถุดิบที่ได้กล่าวมานี้ ใช้บังคับเฉพาะแต่วัตถุดิบที่เป็นสัตว์มีชีวิต เนื้อสัตว์ และนม เท่านั้น¹⁰¹

3) สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ไม่อาจได้รับความคุ้มครอง

การกำหนดสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ไม่อาจได้รับความคุ้มครองในการพิจารณาว่าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ไม่อาจได้รับความคุ้มครองนั้น ได้ถูกกำหนดไว้ในข้อ 6 แห่งระเบียบประชาคมยุโรปเลขที่ 1151/2012 ว่าด้วยเรื่องชื่อสามัญ ความขัดแย้งของชื่อพันธุ์พืช และพันธุ์สัตว์ คำพ้องและเครื่องหมายการค้า ซึ่งสามารถแบ่งการพิจารณาได้ 4 ประการ ดังต่อไปนี้

ประการแรก ชื่อสามัญ หมายถึง ชื่อเรียกของ ผลิตภัณฑ์ ซึ่งได้กลายเป็นชื่อเรียกสามัญของผลิตภัณฑ์นั้นภายในสหภาพไปแล้ว¹⁰²

ประการที่สอง ชื่อเรียกที่พ้องกับพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ ข้อ 6.2¹⁰³ แห่งระเบียบประชาคมยุโรป เลขที่ 1151/2012 ได้บัญญัติไว้ว่า ชื่อเรียกนั้นอาจไม่สามารถขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในฐานะสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดที่ได้รับความคุ้มครอง PDO และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับ

¹⁰¹ Article 5.3 of REGULATION (EU) No 1151/2012.

¹⁰² Article 3(3) of REGULATION (EU) No 1151/2012.

¹⁰³ Article 6.2 “A name may not be registered as a designation of origin or geographical indication where it conflicts with a name of a plant variety or an animal breed and is likely to mislead the consumer as to the true origin of the product.”

ความ คุ่มครอง PGI ได้ หากชื่อเรียกนั้นพ้องกับชื่อของพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ และอาจทำให้ผู้บริโภคสับสน หลงผิดในแหล่งกำเนิดที่แท้จริงของผลิตภัณฑ์นั้น¹⁰⁴

ประการที่สาม ชื่อเรียกที่พ้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว ข้อ 6.3¹⁰⁵ แห่งระเบียบประชาคมยุโรปเลขที่ 1151/2012 ได้บัญญัติห้ามมิให้ยื่นขอขึ้นทะเบียนชื่อเรียกที่พ้องกับชื่อ เรียกที่ได้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในฐานะสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดที่ได้รับความคุ้มครอง PDO และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับความคุ้มครอง PGI เว้นแต่ว่า ชื่อเรียกที่พ้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วนั้น จะมีความแตกต่างกันที่ชัดเจนเพียงพอในทางปฏิบัติระหว่างข้อกำหนดการใช้งานของท้องถิ่นและดั้งเดิม โดยจะต้องคำนึงว่าผู้ผลิตที่เกี่ยวข้องจะได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม และชื่อเรียกที่พ้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วนั้นไม่ทำให้ผู้บริโภคเกิดการสับสนหลงผิดได้ นอกจากนี้ บทบัญญัตินี้ยังห้ามการขึ้นทะเบียนชื่อเรียกที่พ้องกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อื่นในอันที่จะทำให้ผู้บริโภคสับสนหลงผิด แม้ว่าชื่อเรียกนั้นจะตรงตามเขตแดน ภูมิภาค หรือสถานที่อันเป็นแหล่งที่มาของผลิตภัณฑ์ดังกล่าวก็ตาม¹⁰⁶

ประการที่สี่ ชื่อเรียกที่ซ้ำกับเครื่องหมายการค้าที่ได้มีการใช้หรือขึ้นทะเบียนแล้ว ข้อ 6.4 แห่งระเบียบประชาคมยุโรปเลขที่ 1151/2012 ได้บัญญัติว่า ห้ามมิให้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทั้งในฐานะสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดที่ได้รับความคุ้มครอง PDO และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับความคุ้มครอง PGI ที่อาจทำให้ ผู้บริโภคสับสนหลงผิดเกี่ยวกับตัวตนที่แท้จริงของผลิตภัณฑ์ โดยพิจารณาถึงชื่อเสียง เกียรติคุณของ เครื่องหมายการค้า ตลอดจนระยะเวลาที่มีการใช้เครื่องหมายการค้า¹⁰⁷

ดังนั้นการจะขึ้นทะเบียนเพื่อให้ได้รับความคุ้มครอง ชื่อจะต้องไม่มีลักษณะดังกล่าวข้างต้น

4) การขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ในการพิจารณาการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ระเบียบประชาคมยุโรปเลขที่ 1151/2012 พิจารณาออกเป็น 5 ประการ ดังต่อไปนี้

¹⁰⁴ Article 6.2 of REGULATION (EU) No 1151/2012.

¹⁰⁵ Article 6.3. “A name proposed for registration that is wholly or partially homonymous with a name already entered in the register established under Article 11 may not be registered unless there is sufficient distinction in practice between the conditions of local and traditional usage and presentation of the homonym registered subsequently and the name already entered in the register, taking into account the need to ensure equitable treatment of the producers concerned and that consumers are not misled.”

¹⁰⁶ Article 6.3 of REGULATION (EU) No 1151/2012.

¹⁰⁷ Article 6.4 of REGULATION (EU) No 1151/2012.

ประการแรก บุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ข้อ 49.1¹⁰⁸ ระเบียบประชาคมยุโรปเลขที่ 1151/2012 ได้บัญญัติว่า การขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ สิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดที่ได้รับความคุ้มครอง (PDO) และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับความคุ้มครอง PGI จะต้องให้กลุ่มบุคคล (Group) ที่เป็นผู้ทำผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อซึ่งประสงค์จะขึ้นทะเบียนเท่านั้นเป็นผู้ยื่นคำขอ¹⁰⁹ ประกอบกับข้อ 3(2) แห่งระเบียบประชาคมยุโรปเลขที่ 1151/2012 ได้ให้นิยามคำว่า กลุ่มบุคคล เอาไว้ หมายความว่า กลุ่มบุคคลใด ๆ ก็ตาม ที่โดยหลักประกอบไปด้วยผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการซึ่งดำเนินงานเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์เดียวกันนั้น โดยไม่คำนึงว่าจะตั้งขึ้นตามกฎหมายหรือไม่¹¹⁰ ดังนั้นกลุ่มผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการที่ดำเนินงานเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์เดียวกันนั้นย่อมเป็นกลุ่มบุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และเป็นผู้เริ่มต้นขั้นตอนการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ภายใต้ระเบียบประชาคมยุโรปเลขที่ 1151/2012

ทั้งนี้ ระเบียบประชาคมยุโรปฉบับนี้ นอกจากจะอนุญาตให้ประเทศสมาชิก สหภาพยุโรปยื่นคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มาจากพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ของประเทศสมาชิก แล้ว ระเบียบฉบับนี้ยังเปิดโอกาสให้ประเทศภายนอกสหภาพสามารถยื่นคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ที่มาจากพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ของประเทศที่สามอีกด้วย ในกรณีที่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ยื่นคำขอนั้นมาจากพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ของประเทศสมาชิกสหภาพยุโรป การยื่นคำขอต้องยื่นต่อหน่วยงานของประเทศสมาชิก โดยประเทศสมาชิกจะต้องตรวจสอบคำขออย่างละเอียดด้วยวิธีการที่เหมาะสมตามวิธีการที่กำหนดไว้¹¹¹ แต่ในกรณีที่ประเทศภายนอกสหภาพเป็นผู้ยื่นคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ การยื่นคำขอต้องยื่นต่อคณะกรรมการสหภาพ ไม่ว่าจะโดยตรงหรือผ่านทางหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องตามที่ประเทศภายนอกสหภาพได้กำหนดไว้¹¹²

¹⁰⁸ Article 49.1 “1. Applications for registration of names under the quality schemes referred to in Article 48 may only be submitted by groups who work with the products with the name to be registered. In the case of a ‘protected designations of origin’ or ‘protected geographical indications’ name that designates a trans-border geographical area or in the case of a ‘traditional specialities guaranteed’ name, several groups from different Member States or third countries may lodge a joint application for registration.”

¹⁰⁹ Article 49.1 of REGULATION (EU) No 1151/2012.

¹¹⁰ Article 3(3) of REGULATION (EU) No 1151/2012.

¹¹¹ Article 49.2 of REGULATION (EU) No 1151/2012.

¹¹² Article 49.5 of REGULATION (EU) No 1151/2012.

ประการที่สอง รายละเอียดผลิตภัณฑ์ (Product Specification) และเนื้อหา
คำขอจดทะเบียน (Content of Application for Registration) จากที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นว่าสิ่ง
บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่จะขอขึ้นทะเบียนนั้น จะต้องมีความสอดคล้องตามที่กำหนดไว้ในข้อ 5 แห่งระเบียบ
ประชาคมยุโรปเลขที่ 1151/2012 ข้อ 7.1¹¹³ แห่ง ระเบียบประชาคมยุโรปเลขที่ 1151/2012 ยังกำหนด
ว่า สิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดที่ได้รับความคุ้มครอง PDO และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับความคุ้มครอง PGI
จะต้องประกอบไปด้วยรายละเอียดของ ผลิตภัณฑ์ตามข้อ 7 (เอ) ถึง (เอช) ดังต่อไปนี้

(เอ) ชื่อที่จะขอรับความคุ้มครองในฐานะสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิด PDO หรือสิ่ง
บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เมื่อนำไปใช้ PGI ไม่ว่าจะในภาษาการค้า หรือภาษาสามัญ และจะเป็นภาษาที่ใช้หรือ
เคยใช้มาก่อนในประวัติศาสตร์ เพื่อกล่าวถึงผลิตภัณฑ์ใดผลิตภัณฑ์หนึ่งในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่ได้ระบุไว้

(บี) รายละเอียดผลิตภัณฑ์ที่รวมถึงวัตถุดิบ ลักษณะเฉพาะทางกายภาพ
ทางเคมี ทางจุลชีววิทยา หรือ ทางประสาทสัมผัสของผลิตภัณฑ์

(ซี) รายละเอียดขอบเขตแหล่งภูมิศาสตร์ในแง่ความเชื่อมโยงที่กล่าวถึงในข้อ
ย่อย (เอฟ) (i) หรือ (ii) ของย่อหน้านี้ รายละเอียดที่ระบุว่าผลิตภัณฑ์มีคุณสมบัติตาม ข้อ 5(3)¹¹⁴ อย่างไร
(หากเหมาะสม)

(ดี) หลักฐานที่แสดงว่าผลิตภัณฑ์มีแหล่งกำเนิดมาจากพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่
ระบุตาม ข้อ 5(1)¹¹⁵ หรือ (2)¹¹⁶

(อี) รายละเอียดวิธีการอันจะทำให้ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์ และ หากเหมาะสม
วิธีการ ท้องถิ่นที่แท้จริงและไม่มี การเปลี่ยนแปลง ตลอดจนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับบรรจุภัณฑ์ กลุ่มบุคคลผู้ยื่นคำ

¹¹³ Article 7.1 “1. A protected designation of origin or a protected geographical indication shall comply with a specification which shall include at least:”

¹¹⁴ Article 5(3) “3. Notwithstanding paragraph 1, certain names shall be treated as designations of origin even though the raw materials for the products concerned come from a geographical area larger than, or different from, the defined geographical area, provided that:”

¹¹⁵ Article 5(1) “1. For the purpose of this Regulation, ‘designation of origin’ is a name which identifies a product: (a) originating in a specific place, region or, in exceptional cases, a country;

(b) whose quality or characteristics are essentially or exclusively due to a particular geographical environment with its inherent natural and human factors; and

(c) the production steps of which all take place in the defined geographical area.”

¹¹⁶ Article 5(2) “2. For the purpose of this Regulation, ‘geographical indication’ is a name which identifies a product: (a) originating in a specific place, region or country;

(b) whose given quality, reputation or other characteristic is essentially attributable to its geographical origin; and (c) at least one of the production steps of which take place in the defined geographical area.”

ขอได้ให้เหตุผลเพื่อสนับสนุนอย่างเพียงพอว่าเหตุใดจึงต้องดำเนินการการบรรจุหีบห่อในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่กำหนดไว้เพื่อรักษาคุณภาพ หรือเพื่อประกันในเรื่องที่มาหรือการควบคุมผลิตภัณฑ์ โดยคำนึงถึงกฎหมายสหภาพโดยเฉพาะที่ว่าด้วยการเคลื่อนย้ายสินค้าโดยเสรีและการให้บริการโดยเสรี

(เอฟ) รายละเอียดดังต่อไปนี้

(i) ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพหรือลักษณะเฉพาะของผลิตภัณฑ์กับ สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่กล่าวถึงใน ข้อ 5 (1) หรือ

(ii) หากเหมาะสม ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพ ชื่อเสียง หรือลักษณะเฉพาะอื่น ๆ ของผลิตภัณฑ์และแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ที่กล่าวถึงใน ข้อ 5 (2) ชื่อและที่อยู่ของหน่วยงาน หรือชื่อและที่อยู่ขององค์กรที่ทำการตรวจสอบว่ารายละเอียดผลิตภัณฑ์เป็นไปตามข้อกำหนดตามข้อ 37¹¹⁷ และหน้าที่ขององค์กรดังกล่าว

(เอช) กฎเฉพาะว่าด้วยเรื่องฉลากสำหรับผลิตภัณฑ์ที่ก่อให้เกิดข้อสงสัย¹¹⁸

นอกจากนี้ ในขั้นตอนของการยื่นคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ข้อ 8.1¹¹⁹ แห่งระเบียบประชาคมยุโรปเลขที่ 1151/2012 ได้กำหนดถึงรายละเอียดที่ผู้ยื่นคำขอจะต้องระบุไว้ในคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ตามที่ระบุไว้ในข้อ 8.1 (เอ) ถึง (ซี) อันได้แก่

(เอ) ชื่อและที่อยู่ของกลุ่มผู้ขอและชื่อและที่อยู่ของหน่วยงานหรือองค์กรที่เป็นผู้ตรวจสอบว่ารายละเอียดผลิตภัณฑ์เป็นไปตามข้อกำหนด

(บี) รายละเอียดของผลิตภัณฑ์ตามที่ระบุไว้ในข้อ 7

¹¹⁷ Article 37 “Verification of compliance with product specification.....”

¹¹⁸ Article 7.1 of REGULATION (EU) No 1151/2012.

¹¹⁹ Article 8.1 “1. An application for registration of a designation of origin or geographical indication pursuant to Article 49(2) or (5) shall include at least:

(a) the name and address of the applicant group and of the authorities or, if available, bodies verifying compliance with the provisions of the product specification;

(b) the product specification provided for in Article 7;

(c) a single document setting out the following: (i) the main points of the product specification: the name, a description of the product, including, where appropriate, specific rules concerning packaging and labelling, and a concise definition of the geographical area; (ii) a description of the link between the product and the geographical environment or geographical origin referred to in Article 5(1) or (2), as the case may be, including, where appropriate, the specific elements of the product description or production method justifying the link. An application as referred to in Article 49(5) shall, in addition, include proof that the name of the product is protected in its country of origin.”

(ซี) เอกสารประกอบเกี่ยวกับข้อมูลหลักของรายละเอียดได้แก่ ชื่อเรียก คำบรรยาย ลักษณะของผลิตภัณฑ์ รวมไปถึงกฎเฉพาะเกี่ยวกับบรรจุภัณฑ์และฉลาก หากเหมาะสม และการระบุ ข้อมูลพื้นที่ทางภูมิศาสตร์โดยสังเขป และเอกสารประกอบคำบรรยายความสัมพันธ์ระหว่างผลิตภัณฑ์กับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์หรือแหล่งกำเนิดทางภูมิศาสตร์ที่กล่าวถึงในข้อ 5 (1) หรือ (2) แล้วแต่กรณี รวมไปถึงองค์ประกอบจำเพาะของลักษณะผลิตภัณฑ์หรือวิธีการผลิตที่เป็นตัวพิสูจน์ความสัมพันธ์ดังกล่าว ทั้งนี้ ในกรณีที่ประเทศนอกสหภาพได้เป็นผู้ยื่นคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ จะต้องแสดงหลักฐานเพิ่มเติมเพื่อพิสูจน์ว่าชื่อเรียกของผลิตภัณฑ์นั้นได้รับความคุ้มครองภายในประเทศแหล่งกำเนิดนั้นแล้วอีกด้วย¹²⁰

ประการที่สาม การตรวจสอบคำขอ กล่าวคือ หลังจากที่ผู้ยื่นคำขอขึ้นทะเบียนได้ยื่นคำขอตามรายละเอียดผลิตภัณฑ์ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ข้อ 50¹²¹ แห่งระเบียบประชาคมยุโรปเลขที่ 1151/2012 ว่าด้วยเรื่องการตรวจสอบโดยคณะกรรมการการยุโรปและการประกาศโฆษณาสำหรับการคัดค้านได้กำหนดให้คณะกรรมการการยุโรปมีหน้าที่ในการตรวจสอบคำขอขึ้นทะเบียนที่ได้ยื่นไว้ด้วย วิธีการที่เหมาะสม โดยในการตรวจสอบคำขอขึ้นทะเบียนว่ามีเหตุผลเพียงพอและเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ไม่ควรใช้ระยะเวลาเกิน 6 เดือน หากการตรวจสอบใช้ระยะเวลาเกินกว่าที่ระบุไว้ คณะกรรมการการยุโรปจะต้องมีหนังสือแจ้งเหตุแห่งความล่าช้าไปยังผู้ยื่นคำขอ

ในกรณีที่ คณะกรรมการการยุโรปตรวจสอบแล้วเห็นว่าคำขอขึ้นทะเบียนนั้น เป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ คณะกรรมการการยุโรปจะต้องดำเนินการประกาศในวารสารของสหภาพยุโรป (Official Journal of the European Union) ต่อไป¹²²

¹²⁰ Article 8.1 of REGULATION (EU) No 1151/2012.

¹²¹ Article 50 “1. The Commission shall scrutinise by appropriate means any application that it receives pursuant to Article 49, in order to check that it is justified and that it meets the conditions of the respective scheme. This scrutiny should not exceed a period of six months. Where this period is exceeded, the Commission shall indicate in writing to the applicant the reasons for the delay. The Commission shall, at least each month, make public the list of names for which registration applications have been submitted to it, as well as their date of submission. 2. Where, based on the scrutiny carried out pursuant to the first subparagraph of paragraph 1, the Commission considers that the conditions laid down in this Regulation are fulfilled, it shall publish in the Official Journal of the European Union:

(a) for applications under the scheme set out in Title II, the single document and the reference to the publication of the product specification;

(b) for applications under the scheme set out in Title III, the specification.”

¹²² Article 50 of REGULATION (EU) No 1151/2012.

ประการที่สี่ การคัดค้าน กล่าวคือหลังจากที่คณะกรรมการสิทธิการยุโรปได้ประกาศในวารสารของสหภาพยุโรปแล้ว ข้อ 51.1¹²³ แห่งระเบียบประชาคมยุโรปเลขที่ 1151/2012 ว่าด้วยเรื่องขั้นตอนการคัดค้านได้กำหนดให้หน่วยงานของประเทศสมาชิกหรือของประเทศนอกสหภาพ หรือบุคคลซึ่งรวมถึง นิติบุคคลที่เป็นผู้มีส่วนได้เสียที่ได้ก่อตั้งขึ้นในประเทศนอกสหภาพ สามารถยื่นหนังสือแจ้งการคัดค้านคำขอขึ้นทะเบียนไปยังคณะกรรมการสิทธิการยุโรปได้ ภายในกำหนดระยะเวลาไม่เกิน 3 เดือน หลังจากที่ได้มีการประกาศลงในวารสารของสหภาพยุโรป โดยหนังสือแจ้งการคัดค้านดังกล่าวจะต้องระบุเหตุแสดงว่าคำขอขึ้นทะเบียนอาจฝ่าฝืนเงื่อนไขที่กำหนดไว้ตามระเบียบนี้ หนังสือแจ้งการคัดค้านที่ไม่ได้แสดงเหตุดังกล่าวย่อมเป็นโมฆะ จากนั้นคณะกรรมการสิทธิการยุโรปจะต้องส่งหนังสือแจ้งการคัดค้านดังกล่าวไปยังหน่วยงานหรือบุคคลผู้ยื่นคำขอโดยไม่ชักช้า¹²⁴

เมื่อมีการยื่นหนังสือแจ้งการคัดค้านต่อคณะกรรมการสิทธิการยุโรปแล้ว ข้อ 51.2¹²⁵ แห่งระเบียบประชาคมยุโรปเลขที่ 1151/2012 ได้กำหนดให้คณะกรรมการสิทธิการยุโรปดำเนินการตรวจสอบว่าคำคัดค้านและเหตุผลสนับสนุนดังกล่าวว่าจะพิจารณายอมรับหรือไม่ แต่ทั้งนี้จะต้องมีการส่งเหตุผลสนับสนุนการคัดค้านมาภายใน 2 เดือนหลังจากที่ได้ยื่นหนังสือแจ้งการคัดค้านนั้น ทั้งนี้คณะกรรมการสิทธิการยุโรปจะรับพิจารณาหนังสือแจ้งการคัดค้านและเหตุผลสนับสนุนการคัดค้านหรือไม่ นอกจากจะต้องยื่นหนังสือแจ้งการคัดค้านภายในระยะเวลาที่กำหนดหนังสือแจ้งการคัดค้านจะต้องแสดงมูลเหตุแห่งการคัดค้านตามที่ข้อ 10 แห่งระเบียบประชาคมยุโรปเลขที่ 1151/2012 กำหนดไว้ โดยมีมูลเหตุ

---

¹²³ Article 51.1 “1. Within three months from the date of publication in the Official Journal of the European Union, the authorities of a Member State or of a third country, or a natural or legal person having a legitimate interest and established in a third country may lodge a notice of opposition with the Commission.

Any natural or legal person having a legitimate interest, established or resident in a Member State other than that from which the application was submitted, may lodge a notice of opposition with the Member State in which it is established within a time limit permitting an opposition to be lodged pursuant to the first subparagraph.

A notice of opposition shall contain a declaration that the application might infringe the conditions laid down in this Regulation. A notice of opposition that does not contain this declaration is void.

The Commission shall forward the notice of opposition to the authority or body that lodged the application without delay”

¹²⁴ Article 51.1 of REGULATION (EU) No 1151/2012.

¹²⁵ Article 51.2 “If a notice of opposition is lodged with the Commission and is followed within two months by a reasoned statement of opposition, the Commission shall check the admissibility of this reasoned statement of opposition.”

ประการแรก คือ คัดค้านด้วยเหตุคำขอที่ขึ้นทะเบียนนั้นที่มีได้เป็นไปตามข้อ 5.1 ว่าด้วยเรื่องคุณสมบัติของสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดที่ได้รับความคุ้มครอง (PDO) และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับความคุ้มครอง (PGI) และข้อ 7 ว่าด้วยเรื่องรายละเอียดของผลิตภัณฑ์

ประการที่สอง คือ คัดค้านด้วยเหตุที่ชื่อเรียกที่จะขอขึ้นทะเบียนนั้นเป็นชื่อเรียกที่พ้องกับพันธุ์พืชหรือ พันธุ์สัตว์ หรือสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์อื่น หรือเครื่องหมายการค้าตามที่ระบุไว้ในข้อ 6.2-6.4¹²⁶ แห่งระเบียบประชาคมยุโรปเลขที่ 1151/2012

ประการที่สาม คือ คัดค้านด้วยเหตุที่การขึ้นทะเบียนดังกล่าวจะกระทบต่อชื่อเรียกหรือเครื่องหมายการค้าที่เหมือนกันทั้งหมดหรือแต่บางส่วน หรือกระทบต่อการดำรงอยู่ของผลิตภัณฑ์ที่ปรากฏในท้องตลาดโดยถูกกฎหมายเป็นระยะเวลาอย่างต่ำ 5 ปีก่อนที่จะมีการประกาศตามที่ระบุไว้ในข้อ 50.2 (เอ)¹²⁷ แห่งระเบียบประชาคมยุโรปเลขที่ 1151/2012

ประการที่สี่ คือ คัดค้านด้วยเหตุที่สามารถแสดงได้ว่าชื่อเรียกที่ขอขึ้นทะเบียนนั้นเป็นคำสามัญ¹²⁸ ภายใน 2 เดือนหลังจากที่ได้รับหนังสือแจ้งการคัดค้านและเหตุผลสนับสนุนที่

¹²⁶ Article 6.2-6.4 “2. A name may not be registered as a designation of origin or geographical indication where it conflicts with a name of a plant variety or an animal breed and is likely to mislead the consumer as to the true origin of the product.

3. A name proposed for registration that is wholly or partially homonymous with a name already entered in the register established under Article 11 may not be registered unless there is sufficient distinction in practice between the conditions of local and traditional usage and presentation of the homonym registered subsequently and the name already entered in the register, taking into account the need to ensure equitable treatment of the producers concerned and that consumers are not misled. A homonymous name which misleads the consumer into believing that products come from another territory shall not be registered even if the name is accurate as far as the actual territory, region or place of origin of the products in question is concerned.

4. A name proposed for registration as a designation of origin or geographical indication shall not be registered where, in the light of a trade mark’s reputation and renown and the length of time it has been used, registration of the name proposed as the designation of origin or geographical indication would be liable to mislead the consumer as to the true identity of the product.”

¹²⁷ Article 50.2 (a) “Where, based on the scrutiny carried out pursuant to the first subparagraph of paragraph 1, the Commission considers that the conditions laid down in this Regulation are fulfilled, it shall publish in the Official Journal of the European Union: (a) for applications under the scheme set out in Title II, the single document and the reference to the publication of the product specification;”

¹²⁸ Article 10 of REGULATION (EU) No 1151/2012.

สามารถยอมรับได้แล้ว ข้อ 51.3¹²⁹ แห่งระเบียบประชาคมยุโรปเลขที่ 1151/2012 กำหนดให้ คณะกรรมการยุโรปเชิญผู้ยื่นหนังสือแจ้งการคัดค้านและผู้ยื่นขอขึ้นทะเบียนมาหารือร่วมกัน โดยระยะเวลาในการหารือจะต้องไม่เกิน 3 เดือน เพื่อให้ทั้งสองฝ่ายได้แสดงข้อมูลที่เกี่ยวข้องให้อีกฝ่ายทราบ หากตกลงกันไม่ได้ ก็ให้แสดงข้อมูลดังกล่าวแก่คณะกรรมการยุโรปด้วย หากไม่สามารถตกลงกันได้ ภายในระยะเวลา 3 เดือน คณะกรรมการยุโรปสามารถขยายระยะเวลาการปรึกษาหารือนี้ออกไปได้ มากที่สุด 3 เดือน หากมีการร้องขอจากผู้ขอ¹³⁰

ประการที่ห้า การพิจารณาขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ข้อ 52 แห่ง ระเบียบประชาคม ยุโรปเลขที่ 1151/2012 ว่าด้วยเรื่องการพิจารณาขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ กำหนดเอาไว้ว่า ในกรณีที่ได้มีการตรวจสอบคำขอขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์แล้ว คณะกรรมการ ยุโรปเห็นว่า คำขอที่ยื่นนั้นไม่เป็นไปตามเงื่อนไขในการขึ้นทะเบียน ในกรณีเช่นนี้ให้คณะกรรมการ ยุโรปปฏิเสธคำขอขึ้นทะเบียนนั้นเสีย

ในกรณีที่คณะกรรมการยุโรปไม่ได้รับหนังสือแจ้งการคัดค้านก็ดี หรือคำ ค้านไม่มีเหตุผล สนับสนุนเพียงพอที่ยอมรับได้ตามที่ระบุไว้ในข้อ 51 แห่งระเบียบประชาคมยุโรปเลขที่ 1151/2012 ในกรณีเช่นนี้ให้คณะกรรมการดำเนินการขึ้นทะเบียนดังกล่าว แต่หากคณะกรรมการ ยุโรป ได้รับหนังสือแจ้งการคัดค้านพร้อมเหตุผลสนับสนุนที่สามารถยอมรับได้ เมื่อสิ้นสุดการหารือตาม

¹²⁹ Article 52 “1. Where, on the basis of the information available to the Commission from the scrutiny carried out pursuant to the first subparagraph of Article 50(1), the Commission considers that the conditions for registration are not fulfilled, it shall adopt implementing acts rejecting the application. Those implementing acts shall be adopted in accordance with the examination procedure referred to in Article 57(2).

2. If the Commission receives no notice of opposition or no admissible reasoned statement of opposition under Article 51, it shall adopt implementing acts, without applying the procedure referred to in Article 57(2), registering the name.

3. If the Commission receives an admissible reasoned statement of opposition, it shall, following the appropriate consultations referred to in Article 51(3), and taking into account the results thereof, either: (a) if an agreement has been reached, register the name by means of implementing acts adopted without applying the procedure referred to in Article 57(2), and, if necessary, amend the information published pursuant to Article 50(2) provided such amendments are not substantial; or (b) if an agreement has not been reached, adopt implementing acts deciding on the registration. Those implementing acts shall be adopted in accordance with the examination procedure referred to in Article 57(2).

4. Acts of registration and decisions on rejection shall be published in the Official Journal of the European Union.”

¹³⁰ Article 51.3 of REGULATION (EU) No 1151/2012.

ที่กล่าวไว้ในข้อ 51.3¹³¹ แห่งระเบียบประชาคมยุโรปเลขที่ 1151/2012 หากตกลงกันได้ให้คณะกรรมการการยุโรปปรับขึ้นทะเบียนคำขอนั้น แต่หากตกลงกันไม่ได้ ให้คณะกรรมการการยุโรป พิจารณาว่าจะขึ้นทะเบียนหรือไม่ ทั้งนี้ การขึ้นทะเบียนก็ดี การปฏิเสธคำขอก็ดี ต้องประกาศในวารสารของสหภาพยุโรป¹³²

5) การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

เมื่อได้ขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ผลของการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไม่ว่าจะในฐานะสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดที่ได้รับความคุ้มครอง PDO และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับความคุ้มครอง PGI ก็ตาม ข้อ 13.1 (เอ) – (ดี)¹³³ แห่งระเบียบประชาคมยุโรปเลขที่ 1151/2012 ได้กำหนดให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จากการกระทำดังต่อไปนี้

ประการแรก การใช้ชื่อเรียกที่ได้ขึ้นทะเบียนไม่ว่าโดยทางตรง (Direct Commercial) หรือ โดยทางอ้อม (Indirect Commercial) กับผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการขึ้นทะเบียน¹³⁴ ซึ่งผลิตภัณฑ์เหล่านั้นเทียบได้กับผลิตภัณฑ์ที่ได้ขึ้นทะเบียนภายใต้ชื่อเรียกดังกล่าว หรือการใช้ชื่อนั้นเป็นการอาศัยประโยชน์จากชื่อเสียงของชื่อเรียกที่ได้รับความคุ้มครอง รวมไปถึงในกรณีที่มีการใช้ผลิตภัณฑ์เหล่านั้น เป็นส่วนผสมก็ตาม อย่างไรก็ตาม การใช้ชื่อเรียกที่ได้ขึ้นทะเบียนนี้ อาจได้รับอนุญาตให้

¹³¹ Article 51.3 “Within two months after the receipt of an admissible reasoned statement of opposition, the Commission shall invite the authority or person that lodged the opposition and the authority or body that lodged the application to engage in appropriate consultations for a reasonable period that shall not exceed three months.”

¹³² Article 52.2-4 of REGULATION (EU) No 1151/2012.

¹³³ Article 13.1 “1. Registered names shall be protected against:

(a) any direct or indirect commercial use of a registered name in respect of products not covered by the registration where those products are comparable to the products registered under that name or where using the name exploits the reputation of the protected name, including when those products are used as an ingredient;

(b) any misuse, imitation or evocation, even if the true origin of the products or services is indicated or if the protected name is translated or accompanied by an expression such as ‘style’, ‘type’, ‘method’, ‘as produced in’, ‘imitation’ or similar, including when those products are used as an ingredient;

(c) any other false or misleading indication as to the provenance, origin, nature or essential qualities of the product that is used on the inner or outer packaging, advertising material or documents relating to the product concerned, and the packing of the product in a container liable to convey a false impression as to its origin;

(d) any other practice liable to mislead the consumer as to the true origin of the product. Where a protected designation of origin or a protected geographical indication contains within it the name of a product which is considered to be generic, the use of that generic name shall not be considered to be contrary to points (a) or (b) of the first subparagraph.”

¹³⁴ Gabriela Steier, Kiran K. Patel, (2016), International Food Law and Policy, Springer International Publishing Switzerland, page 287.

ใช้ชื่อเรียกที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้แล้วต่อไปได้ในช่วงรอสถานะอีก 5 ปี หากแสดงได้ว่าการจดทะเบียนชื่อเรียกนั้นจะกระทบต่อการดำรงอยู่ของชื่อเรียกที่เหมือนกันทั้งหมดหรือบางส่วน หรือมีการวางขายผลิตภัณฑ์ที่ใช้ชื่อเรียก ดังกล่าวโดยถูกต้องตามกฎหมายในเขตที่เกี่ยวข้องก่อนวันที่จะมีการประกาศการขึ้นทะเบียนในวารสารของสหภาพยุโรป¹³⁵

นอกจากนี้ อาจขยายระยะเวลาดังกล่าวได้จนถึง 15 ปี หากปรากฏว่าได้มีการใช้ชื่อเรียกดังกล่าวโดยถูกต้องตามกฎหมายอย่างต่อเนื่องและเป็นธรรมเป็นระยะเวลาอย่างน้อย 25 ปี ก่อนวันที่ได้มีการยื่นขอขึ้นทะเบียนต่อคณะกรรมการสหภาพ และการใช้ชื่อเรียกนั้นมิได้กระทำเพื่อแสวงหากำไรจากชื่อเสียงของชื่อเรียกที่ได้ขึ้นทะเบียน อีกทั้งต้องแสดงให้เห็นว่าผู้บริโภคจะไม่สับสนหลงผิดในแหล่งกำเนิดของผลิตภัณฑ์นั้น¹³⁶

ประการที่สอง การนำไปใช้โดยมิชอบ การเลียน หรือการนำไปใช้เรียก แม้ว่าจะมีการระบุถึงแหล่งกำเนิดที่แท้จริงของผลิตภัณฑ์หรือบริการ หรือการเปลือยชื่อเรียกที่ขึ้นทะเบียน หรือการใช้ถ้อยคำประกอบ อาทิ รูปแบบ ประเภท วิธีการ การผลิตแบบเดียวกับ การเลียน หรือถ้อยคำที่คล้ายคลึงกัน รวมไปถึงในกรณีที่มีการใช้ผลิตภัณฑ์เหล่านั้นเป็นส่วนผสมก็ตาม

ประการที่สาม การระบายละเอียดที่มาแหล่งกำเนิดลักษณะ หรือคุณภาพของผลิตภัณฑ์ที่ไม่ตรงกับความเป็นจริงหรือก่อให้เกิดความเข้าใจผิดไว้ภายในหรือภายนอกบรรจุหีบห่อ เอกสารการ โฆษณา หรือเอกสารที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ดังกล่าว และการบรรจุผลิตภัณฑ์ในภาชนะที่อาจทำให้เกิดความเข้าใจที่ผิดเกี่ยวกับแหล่งกำเนิดของผลิตภัณฑ์นั้น

ประการที่สี่ การกระทำใด ๆ อันจะทำให้ผู้บริโภคเกิดความสับสนหลงผิดในแหล่งกำเนิดของผลิตภัณฑ์นั้น นอกจากนี้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้ขึ้นทะเบียนในฐานะสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิด ที่ได้รับความคุ้มครอง PDO และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับความคุ้มครอง PGI จะไม่กลายเป็นคำสามัญ ดังที่ระบุไว้ในข้อ 13.2¹³⁷ แห่งระเบียบประชาคมยุโรปเลขที่ 1151/201293 อาจกล่าวได้ว่า การให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เป็นการให้ความคุ้มครองแก่สิทธิชุมชน (Community Right)¹³⁸ กล่าวคือ นอกจากผู้ยื่นขอขึ้นทะเบียนจะเป็นผู้ที่มีสิทธิใช้และได้รับความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้วนั้น ผู้ประกอบการอื่น ๆ ที่มีได้เป็นผู้ยื่นขอขึ้นทะเบียนอาจมีสิทธิใช้ชื่อเรียกที่ขึ้นทะเบียนสิ่ง

¹³⁵ Article 15.1 of REGULATION (EU) No 1151/2012.

¹³⁶ Article 15.2 of REGULATION (EU) No 1151/2012.

¹³⁷ Article 13.2 “Protected designations of origin and protected geographical indications shall not become generic.”

¹³⁸ Christophe Geiger, (2013), Constructing European Intellectual Property Achievements and New Perspectives, Edward Elgar Publishing Limited, Page 27.

บ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในฐานะสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดที่ได้รับความคุ้มครอง PDO และสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับความคุ้มครอง PGI แล้วนั้นกับผลิตภัณฑ์ของตนได้ หากผลิตภัณฑ์ของตุนั้นมีรายละเอียดที่สอดคล้องกับเงื่อนไขที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้¹³⁹

โดยสรุปกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของสหภาพยุโรปนั้น กฎหมายสหภาพยุโรปแบ่งการคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ออกเป็น 2 ประเภท คือ สินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเภท Protected Geographical Indications (PGI) และสินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเภท Protected Designations of Origin (PDO) โดยที่สินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทั้ง PGI และ PDO นั้นต่างมีข้อดีข้อเสียแตกต่างกันเช่น การคุ้มครองสินค้าตามหลัก PDO นั้นการผลิตสินค้าทุกขั้นตอนจะต้องกระทำในแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเท่านั้นจะทำให้มีความชัดเจนในเรื่องความเชื่อมโยงถึงแหล่งที่มาของสินค้าอย่างแน่นอน แต่อาจจะมีข้อเสียคือทรัพยากรที่นำมาใช้ภายในท้องถิ่นนั้นย่อมมีจำนวนจำกัดและไม่สามารถมีการขยายตัวของธุรกิจชุมชนต่อไปได้ แต่หากเป็นสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเภท PGI ข้อห้ามดังกล่าวจะไม่ถูกนำมาใช้บังคับเพราะสามารถมีกระบวนการผลิต หรือมีการเตรียมสินค้าจากท้องถิ่นได้ทำให้เกิดจากขยายตัวทางธุรกิจได้มากกว่า เห็นได้ว่าสหภาพยุโรปมีความชัดเจนในเรื่องความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ ซึ่งกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยยังขาดความชัดเจนในความเชื่อมโยงระหว่างสินค้ากับแหล่งภูมิศาสตร์ว่าต้องมีการผลิตในแหล่งภูมิศาสตร์ทุกกระบวนการขั้นตอนหรือไม่

1.5 มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารตามการคุ้มครองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม

นอกจากการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในกรณีที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์แล้ว สหภาพยุโรปยังมีการคุ้มครองผลิตภัณฑ์หรือสินค้าเกษตรและอาหารอีกลักษณะหนึ่งที่เรียกว่าการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม การคุ้มครองในลักษณะนี้ไม่ต้องมีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ แต่มุ่งเน้นถึงการสืบทอดภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้ในการผลิตแบบดั้งเดิม คือ มีการใช้ส่วนผสมดั้งเดิม หรือกระบวนการทำแบบดั้งเดิม¹⁴⁰ โดยมีกำหนดระยะเวลาการสืบทอดแตกต่างกันไปแล้วแต่ประเทศภาคีในสหภาพยุโรปนั้นๆจะกำหนด โดยมีการศึกษาถึงความหมายของอาหารดั้งเดิมในแนวทางของสหภาพยุโรป คือ อาหารที่มี

¹³⁹ Article 12.1 of REGULATION (EU) No 1151/2012.

¹⁴⁰ Debra Holland and Helen Pope, (2004), Eu Food Law and Policy, Kluwer Law International, Page 127.

วัตถุดิบดั้งเดิม หรืออาหารที่มีการปรุงแบบดั้งเดิม หรือการอาหารที่มีการบริโภคสืบทอดต่อกันมา¹⁴¹ ซึ่งการคุ้มครองดังกล่าว มีรายละเอียดดังนี้

1.5.1 ลักษณะการคุ้มครอง

การรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม Traditional Speciality Guaranteed (TSG) มีองค์ประกอบอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้¹⁴²

1) ชื่อเรียกจะมีคุณสมบัติเหมาะสมสำหรับการจดทะเบียนเป็นผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม เมื่อใช้กับผลิตภัณฑ์หรือผลิตภัณฑ์อาหารที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

(เอ) ผลิตภัณฑ์หรือผลิตภัณฑ์อาหารที่มาจากรูปแบบการผลิต การแปรรูป หรือการผสมที่สอดคล้องกับวิธีปฏิบัติแบบดั้งเดิมสำหรับผลิตภัณฑ์หรือผลิตภัณฑ์อาหารนั้นๆ หรือ

(บี) ผลิตภัณฑ์หรือผลิตภัณฑ์อาหารที่ผลิตจากวัตถุดิบหรือส่วนผสมที่ใช้กันมาแต่เดิม

2) การที่สามารถจดทะเบียนชื่อเรียกเป็นผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมชื่อนั้นจะต้องมีคุณสมบัติต่อไปนี้

(เอ) เป็นชื่อเรียกที่ใช้เรียกผลิตภัณฑ์หนึ่งโดยจำเพาะเจาะจงมาแล้วเป็นระยะเวลาหนึ่ง หรือ

(บี) เป็นชื่อที่แสดงถึงลักษณะที่เป็นแบบดั้งเดิมหรือลักษณะเฉพาะของผลิตภัณฑ์

3) หากในขั้นตอนการคัดค้าน โดยมีการระบุว่ามีการใช้ชื่อเรียกดังกล่าวในประเทศสมาชิกประเทศอื่นหรือประเทศภายนอกสหภาพ เพื่อเป็นการแยกความแตกต่างระหว่างผลิตภัณฑ์ที่คล้ายคลึงกันหรือผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเหมือนกันหรือคล้ายกัน การลงมติรับจดทะเบียน อาจกำหนดให้ใช้ชื่อเรียกของผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมร่วมกับข้อถ้อยสิทธิ “ผลิตตามวิธีดั้งเดิมของ” ตามด้วยชื่อประเทศหรือภูมิภาคของผลิตภัณฑ์นั้น

4) ชื่อเรียกจะไม่สามารถจดทะเบียนได้ในกรณีที่ชื่อดังกล่าวแสดงถึงลักษณะทั่วไปที่ใช้กับผลิตภัณฑ์ชุดหนึ่งหรือแสดงถึงข้อถ้อยสิทธิที่กำหนดโดยกฎหมายสหภาพจำเพาะ

¹⁴¹ Elisabeth Weichselbaum, Bridget Benelam, Helena Soares Costa, Synthesis report No.6 Traditional Foods in Europe, The European Food Information Resource (EuroFir) Consortium and funded under the EU 6th Framework Food Quality and Safety thematic priority, Page. 5.

¹⁴² Article 18 of REGULATION (EU) No 1151/2012

1.5.2 การขึ้นทะเบียนการคุ้มครองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม

การที่จะสามารถจดทะเบียนชื่อเรียกเป็นผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมนั้นจะต้องมีคุณสมบัติ คือ เป็นชื่อเรียกที่ใช้เรียกผลิตภัณฑ์หนึ่งโดยจำเพาะเจาะจงมาแล้วเป็นระยะเวลาหนึ่ง หรือเป็นชื่อที่แสดงถึงลักษณะที่เป็นแบบดั้งเดิมหรือลักษณะเฉพาะของผลิตภัณฑ์ ทั้งนี้หากมีการคัดค้านว่าชื่อดังกล่าวถูกใช้กับประเทศสมาชิกอื่นหรือประเทศนอกสหภาพ เพื่อเป็นการแยกความแตกต่างระหว่างผลิตภัณฑ์ที่คล้ายคลึงกันหรือผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเหมือนกันหรือคล้ายกัน อาจกำหนดให้ใช้ชื่อเรียกของผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมร่วมกับข้อถ้อยสิทธิ “ผลิตตามวิธีดั้งเดิมของ” ตามด้วยชื่อประเทศหรือภูมิภาคของผลิตภัณฑ์นั้น โดยชื่อสามัญไม่สามารถจดทะเบียนได้

ในคำขอจดทะเบียนผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมจะต้องเป็นไปตามรายละเอียดซึ่งประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้¹⁴³

- (เอ) ชื่อเรียกที่เสนอขอจดทะเบียนในภาษาที่เหมาะสม
- (บี) รายละเอียดผลิตภัณฑ์ที่รวมถึงลักษณะทางกายภาพ ทางเคมี ทางจุลชีววิทยา หรือทางประสามสัมผัสซึ่งแสดงถึงลักษณะเฉพาะของผลิตภัณฑ์
- (ซี) รายละเอียดวิธีการผลิตซึ่งผู้ผลิตใช้อยู่ซึ่งอาจรวมถึงลักษณะหรือลักษณะเฉพาะของวัตถุดิบหรือส่วนผสมที่ใช้ และวิธีการเตรียมผลิตภัณฑ์ และ
- (ดี) องค์ประกอบหลักที่เป็นลักษณะที่เป็นแบบดั้งเดิมของผลิตภัณฑ์ และมีเนื้อหาคำขอจดทะเบียนจะต้องประกอบด้วย¹⁴⁴

- (เอ) ชื่อและที่อยู่ของกลุ่มผู้ขอ
- (บี) รายละเอียดผลิตภัณฑ์ตามที่กำหนดในข้อ 19

1.5.3 การคัดค้านการขอจดทะเบียน¹⁴⁵

มีมูลเหตุแห่งการคัดค้าน รายละเอียดดังนี้

1) คณะกรรมการสหภาพจะรับพิจารณาคำคัดค้านพร้อมเหตุผลสนับสนุนที่กล่าวถึงในข้อ 51(2) ต่อเมื่อได้รับคำคัดค้านดังกล่าวภายในกำหนดเวลาและเมื่อคำคัดค้านมีลักษณะดังต่อไปนี้

2) คำคัดค้านแสดงเหตุผลอันแน่นอนหนาว่าเหตุใดการขอจดทะเบียนจึงไม่เป็นไปตามข้อกำหนดของระเบียบนี้ หรือ

¹⁴³ Article 19 of REGULATION (EU) No. 1151/2012.

¹⁴⁴ Article 20 of REGULATION (EU) No. 1151/2012.

¹⁴⁵ Article 21 of REGULATION (EU) No. 1151/2012.

3) คำคัดค้านแสดงว่าได้มีการใช้ชื่อเรียกดังกล่าวอย่างถูกต้องตามกฎหมายเป็นที่รู้จักและมีความสำคัญทางเศรษฐกิจต่อผลิตภัณฑ์การเกษตรหรือผลิตภัณฑ์อาหารที่คล้ายคลึงกัน

1.5.4 การคุ้มครองการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม¹⁴⁶

ผู้ประกอบการรายใดๆที่ทำการตลาดผลิตภัณฑ์ซึ่งเป็นไปตามรายละเอียดที่สอดคล้องกันสามารถใช้ชื่อที่จดทะเบียนเป็นผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมได้

1) ให้มีการจัดทำสัญลักษณ์ของสหภาพเพื่อเผยแพร่ผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมสู่สาธารณชน

2) ในกรณีที่ผลิตภัณฑ์มีแหล่งกำเนิดภายในสหภาพและวางตลาดในฐานะผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมที่ผ่านการจดทะเบียนแล้วตามขั้นตอนปฏิบัติที่ระบุไว้ในระเบียบนี้จะต้องมีสัญลักษณ์ที่กล่าวถึงในย่อหน้าที่ 2 ปรากฏอยู่บนฉลากโดยไม่กระทบต่อย่อหน้าที่ 4 นอกจากนี้ ชื่อผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการจดทะเบียนแล้วควรปรากฏอยู่ในบริเวณที่สามารถมองเห็นได้บริเวณเดียวกัน สามารถระบุข้อความบ่งชี้คำว่า “ผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม” หรืออักษรย่อ “TSG” ไว้ที่ฉลากได้ สำหรับผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมที่ผลิตขึ้นนอกสหภาพจะใช้สัญลักษณ์หรือไม่ใช้ก็ได้

3) เพื่อให้แน่ใจว่ามีการสื่อข้อมูลที่เหมาะสมแก่ผู้บริโภค คณะกรรมการสหภาพจะได้รับอำนาจในการใช้กฎหมายลำดับรองตามข้อ 56¹⁴⁷ ในการจัดทำสัญลักษณ์ของสหภาพ

จะเห็นได้ว่าสหภาพยุโรปมีการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารโดยการใช้การรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม (Traditional Speciality Guaranteed (TSG)) อันเป็นสัญลักษณ์เกี่ยวกับปกป้องวิธีการทางวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญา¹⁴⁸ โดยการคุ้มครองชื่ออาหาร เพื่อปกป้องชื่ออาหารจากการใช้โดยไม่ชอบและการลอกเลียนแบบ¹⁴⁹ และการให้ตราสัญลักษณ์ TSG¹⁵⁰ มุ่งเน้น

¹⁴⁶ Article 23 of REGULATION (EU) No. 1151/2012.

¹⁴⁷ Article 56 “ Exercise of the delegation”

¹⁴⁸ REGULATION (EU) No 1151/2012 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 21 November 2012 on quality schemes for agricultural products and foodstuffs Article 17 “A scheme for traditional specialities guaranteed is established to safeguard traditional methods of production and recipes by helping producers of traditional product in marketing and communicating the value-adding attributes of their traditional recipes and products to consumers.”

¹⁴⁹ Viktor Nedovic, Peter Raspor, Jovanka Levic, Vesna Tumbas Saponjac, Gustavo V. Barbosa – Canovas, (2016), Emerging an Traditional Technologies for Safe Healthy and Quality Food, Springer Cham Heidelberg New York Dordrecht London, Page 41.

การส่งต่อทางวัฒนธรรม ซึ่งวัฒนธรรมคือจารีตประเพณีนั้นถูกส่งต่อรุ่นสู่รุ่น การส่งต่อทางวัฒนธรรมนั้นอาจเกิดขึ้นได้หลายวิธีไม่ว่าด้วยวาจา ด้วยการกระทำ ซึ่งในแต่ละกลุ่มแต่ละชุมชนย่อมมีวัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบเฉพาะของตนซึ่งแตกต่างกันไป ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารถือเป็นวัตถุแห่งการคุ้มครองด้วยเช่นกัน เนื่องด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารเป็นภูมิปัญญาที่สำคัญของเชื้อชาติ ส่วนผสม เครื่องปรุง วิธีการปรุงที่มีรูปแบบเฉพาะถูกส่งต่อรุ่นสู่รุ่น เป็นองค์ความรู้ที่ปรากฏอยู่ในอาหาร และภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่บ่งบอกถึงความแตกต่างของวัฒนธรรมหรือพื้นที่ อาหารที่ซึ่งรับประทานกันในช่วงระยะเวลาใดระยะเวลาหนึ่ง ขั้นตอนการปรุงอาหาร ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารของเขตพื้นที่นั้น ซึ่งสามารถลดข้อจำกัดของกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในกรณีที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ไม่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ หรือกรณีที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นแพร่หลายไปหลายท้องที่ซึ่งไม่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์อีกต่อไป นอกจากนี้ยังทำให้ปราศจากข้อจำกัดเรื่องผู้ผลิตอยู่นอกแหล่งภูมิศาสตร์ เพราะกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มุ่งเน้นจำกัดพื้นที่เฉพาะแหล่งภูมิศาสตร์ ดังนั้นผู้ผลิตจะต้องอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้น แต่การรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม (Traditional Speciality Guaranteed (TSG)) ไม่จำเป็นต้องเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ จึงไม่จำกัดว่าผู้ผลิตต้องอยู่ในท้องที่ใด เพียงแต่ต้องแสดงการใช้องค์ความรู้ดั้งเดิม ตัวอย่างภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารที่อาจได้รับความคุ้มครอง เช่น¹⁵¹ Pizza Napoletana, Mozzarella เป็นต้น

ตารางที่ 1 ตัวอย่างผลิตภัณฑ์อาหารของสหภาพยุโรปที่ได้รับความคุ้มครองรูปแบบต่างๆ

ประเภทการคุ้มครอง/ชื่ออาหาร	PDO/PGI/TSG	ลักษณะของอาหาร
Cow cheese from Homolje ¹⁵²	PGI	ชีสวัวจาก Homolje มีสีขาว – เหลือง มีรสเปรี้ยวและรสเค็มปานกลางและกลิ่นเฉพาะ ผลิตในเขต Branicevo เทศบาล Zagubica ในภูเขาแถบHomolje

¹⁵⁰ See Francois Collart Dutilleul, Jean – Philippe Bugnicourt, (2013), Legal Dictionary of Food Security in the World, Larcier Group s.a.

¹⁵¹ See Rajeev Bhat, Sustainability Challenges in the Agrofood Sector, Wiley Blackwell.

¹⁵² Cow cheese from Homolje from

http://www.zis.gov.rs/upload/documents/pdf_en/pdf_ogp/Reg%20no%2014%20Cow%20cheese%20from%20Homolje.pdf retrived 5 Nov 2017

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเภท การคุ้มครอง/ ชื่ออาหาร	PDO/PGI/TSG	ลักษณะของอาหาร
Prosciutto di Parma (พาร์มา แฮม) ¹⁵³	PDO	Prosciutto ทำในหลายที่ในประเทศอิตาลี แต่ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักมากที่สุดคือ "Prosciutto di Parma" หรือที่เรียกกันว่า พาร์มาแฮม(Parma Ham) ผลิตทางตอนเหนือของประเทศอิตาลี ในแคว้นEmilia Romagna ซึ่งเป็นแหล่งที่ผลิตเนยแข็ง Parmigiano-Reggiano (เนยแข็งParmesan) หมูจะเลี้ยงด้วยอาหารสัตว์ที่ประกอบไปด้วยข้าวบาร์เลย์ ข้าวโพดหวานและผลไม้ และหางนํ้านมที่เหลือจากการทำเนยแข็ง ขาหมูจะถูกปรุงรส หมักเกลือ และจะผึ่งให้แห้ง (air dried) นํ้าหนักของขาหมูจะหายไป 30% หลังจากนั้น Prosciutto จะถูกหับเพื่อให้เนื้อเนียนขึ้น และเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้า Prosciutto di Parma ของแท้จะหมักบ่มเป็นเวลา 10-12 เดือน
Bitto ¹⁵⁴	PDO	ชีสที่ผลิตในหุบเขา Valtelline ใน Lombardy ของประเทศอิตาลี มันเป็นหนึ่งที่มีชื่อแม่น้ำ Bitto Bitto ผลิตเฉพาะในช่วงฤดูร้อน
Pumpernickel ¹⁵⁵	TSG	ต้นกำเนิดของขนมปังชนิดนี้อยู่ที่ประเทศเยอรมัน ซึ่งมีส่วนผสมของข้าวไร้กับแป้งสาลี แล้วใช้กรรมวิธีอบด้วยความร้อนที่อุณหภูมิต่ำ โดยคุณสมบัติชั้นเลิศของ Pumpemikel Bread นั้นเต็มไปด้วยธาตุฟอสฟอรัส วิตามิน แร่ธาตุ ไฟเบอร์ สามารถทำให้กระบวนการย่อยแบ่งให้เป็นกากใยได้มากกว่าขนมปังขาวทั่วไป และยังแปลงเป็นน้ำตาลได้น้อยกว่า

¹⁵³ Prosciutto di Parma from http://www.foodietaste.com/FoodPedia_detail.asp?id=410 retrived 5 Nov 2017

¹⁵⁴ Bitto from <http://www.weareitaly.net/en/product/Bitto/lombardia/Bitto.html> retrived 5 Nov 2017

¹⁵⁵ Protecting Food Names Guidance on EC Regulation Retrived 17 April 2017

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเภท การคุ้มครอง/ ชื่ออาหาร	PDO/PGI/TSG	ลักษณะของอาหาร
Haggis ¹⁵⁶	TSG	อาหารประจำชาติของสกอตแลนด์เองก็เป็นพุดดิ้งประเภทหนึ่งที่มีรสชาติชวนให้ลิ้มลอง และกลายเป็นที่รู้จักผ่านทางบทกวี ‘Address to a Haggis’ ของนักกวีแห่งชาติอย่าง Robert Burns Haggis นั้นมีที่มาเหมือนกันกับ black pudding มีส่วนประกอบหลักๆที่มาจากแกะ, หมูหรือวัว ผสมกับไขมันที่ได้จากวัว (suet), หัวหอมใหญ่, ข้าวโอ๊ตบด, เครื่องเทศ และเครื่องปรุงรส แต่เดิมจะนำไปต้มโดยห่อไว้ด้วยกระดาษหรือไส้ของสัตว์ แต่ในปัจจุบันนี้จะนำไปใส่ในห่อที่มีลักษณะเป็นปลอกที่ทำขึ้นและมีการใช้กันอย่างแพร่หลายด้วยรสชาติที่เผ็ดเล็กน้อยและเนื้อสัมผัสของข้าวโอ๊ต ผู้คนจึงมักจะทานคู่กับผัก neeps หรือ tatties (มันฝรั่ง) แต่ตามร้านอาหารและผับหลายๆแห่งมักจะมี Haggis ในลักษณะที่แตกต่างหลายแบบ ตั้งแต่นำไปทำเบอร์เกอร์ ไปจนถึงปั้นเป็นลูกกลมๆเหมือนกับขนม บางครั้ง Haggis จะถูกรวมอยู่ในเมนูอาหารเข้าด้วย หรือจะหาซื้อตามร้านค้าได้

¹⁵⁶ Haggis from <http://www.educatepark.com> Retrived 17 April 2017

Protected Designation of Origin (PDO)

กระบวนการผลิตทุกขั้นตอนต้องกระทำในแหล่งภูมิศาสตร์ โดยมีคุณภาพหรือคุณลักษณะที่มีเอกลักษณ์อันบ่งได้จากแหล่งภูมิศาสตร์นั้น

Protected Geographical Indication (PGI)

กระบวนการผลิตขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งกระทำในแหล่งภูมิศาสตร์ โดยมีคุณภาพ คุณลักษณะ หรือชื่อเสียงเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์นั้น

Traditional Speciality Guaranteed (TSG)

มีกระบวนการผลิตแบบดั้งเดิม ซึ่งสืบทอดกันมา

ภาพที่ 1 - 3 ภาพสัญลักษณ์การคุ้มครองแต่ละลักษณะ¹⁵⁷

¹⁵⁷ Food Industry Development Division Department of Agriculture, Food and the Marine
Geographic@agriculture.gov, Page 3.

บทที่ 4

วิเคราะห์เปรียบเทียบมาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครอง ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย

ในส่วนของการวิเคราะห์นั้นเพื่อการศึกษาการเปรียบเทียบกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทย กล่าวคือ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมของสหภาพยุโรป (ระเบียบเลขที่ 1151/2012 ว่าด้วยระบบมาตรฐานสำหรับผลิตภัณฑ์การเกษตรและผลิตภัณฑ์อาหาร) เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม เพื่อวิเคราะห์แนวทางในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยให้มีความครอบคลุมมากยิ่งขึ้น โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยกับกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา

แนวทางขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกและองค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติดังกล่าวแล้ว การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจกระทำในรูปแบบกฎหมายเฉพาะ (Sui Generis) โดยมีแนวทางในการจัดสรรผลประโยชน์ที่ได้จากการใช้ภูมิปัญญา รวมถึงแนวทางการคุ้มครอง อนุรักษ์ และสืบทอดภูมิปัญญา โดยมีแนวคิดให้รัฐเป็นผู้ดูแลประการหนึ่ง และให้ชุมชนเป็นผู้ดูแลอีกประการหนึ่ง รวมถึงปัจเจกชนผู้ครอบครองภูมิปัญญาท้องถิ่นก็อาจเป็นผู้ดูแลอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้เป็นต้นแบบของกฎหมายเพื่อการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ สำหรับองค์การการค้าโลก ความตกลงทริพส์ขององค์การการค้าโลกในการความคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะไม่ใช่วัตถุของการคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของความตกลงทริพส์

ทั้งนี้การคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญามีข้อจำกัดที่สำคัญ คือ กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญามุ่งตอบแทนผู้สร้างสรรค์ ผู้ริเริ่ม ผู้ประดิษฐ์ หรือผู้ออกแบบ เนื้อหาแห่งสิทธิมีลักษณะเป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้ทรงสิทธิ และป้องกันการแสวงหาประโยชน์โดยบุคคลอื่น แตกต่างจากภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นสิทธิส่วนร่วมไม่ใช่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง และมุ่งเน้นการสืบสานส่งต่อไม่ใช่การหวงกัน ดังนั้นอาจต้องมีการนำกฎหมายวัฒนธรรมมาช่วยในการอนุรักษ์ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

เมื่อวิเคราะห์กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของไทย ได้แก่ กฎหมายลิขสิทธิ์ กฎหมายสิทธิบัตร กฎหมายเครื่องหมายการค้า และกฎหมายความลับทางการค้า มีความสัมพันธ์กับภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างไรนั้น มีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับกฎหมายลิขสิทธิ์

ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ใช่วัตถุแห่งการคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ เนื่องจากลิขสิทธิ์มีวัตถุแห่งการคุ้มครอง คือ การแสดงออกทางความคิดที่สร้างสรรค์ขึ้นไม่ใช่ความคิด ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่จึงไม่ใช่การแสดงออกทางความคิด ประกอบกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสิ่งที่สืบทอดต่อกันมา ไม่ใช่การสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ ดังนั้นแม้มีการแสดงออกทางความคิดในรูปแบบที่กฎหมายลิขสิทธิ์คุ้มครองก็ไม่ใช่การแสดงออกทางความคิดที่สร้างสรรค์ขึ้น แม้กฎหมายลิขสิทธิ์มีข้อดีในการใช้กับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ สิทธิทางศีลธรรม (moral right) เพราะ สิทธิศีลธรรมรวมถึงสิทธิของผู้เขียนที่จะระบุตัวตน และคัดค้านไม่ให้ผลงานของตนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่จะทำให้ลายชื่อเสียง (the right to integrity) สิทธิทางศีลธรรมนี้เป็นพื้นฐานสำหรับการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงการประกัน การป้องกัน และการเคารพภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย ซึ่งถือเป็นมาตรฐานขั้นต่ำ สิทธิทางศีลธรรมส่งผลให้รัฐห้ามใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในกรณีที่เกิดเบียดเบียนได้¹⁵⁸ นอกเหนือจากสิทธิทางเศรษฐกิจก็ตาม

1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับกฎหมายสิทธิบัตร

ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่ใช่วัตถุแห่งการคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิบัตรเช่นกัน เนื่องจากกฎหมายสิทธิบัตรมีองค์ประกอบในการคุ้มครองคือความใหม่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่สืบทอดต่อกันมาหรือถ่ายทอดมารุ่นสู่รุ่น จึงไม่มีความใหม่ นอกจากนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารยังไม่มีขั้นการประดิษฐ์ที่สูงขึ้น (inventive step) กล่าวคือ ไม่เป็นการประดิษฐ์ที่ไม่สามารถทำได้ง่ายโดยผู้มีความรู้ในระดับธรรมดา หรือมีการแก้ไขปัญหาทางเทคนิคของสิ่งประดิษฐ์ที่มีมาก่อน ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหาร

¹⁵⁸ Paolo D. Farah, Riccardo Tremolada, Conflict Between Intellectual Property Rights and Human Rights: A Case Study on Intangible Cultural Heritage, OREGON LAW REVIEW, Vol. 94, Page 163

ยังมีกระบวนการที่เป็นสาระสำคัญไม่แตกต่างจากเดิม แม้มีการตัดแปลงก็เป็นการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อย ไม่ได้มีการใช้เทคโนโลยีหรือเทคนิคอย่างมากมายที่จะถือได้ว่ามีขั้นการประดิษฐ์ที่สูงขึ้น ตามองค์ประกอบการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิบัตร และเมื่อพิจารณาในส่วนของอนุสิทธิบัตร แม้ไม่ต้องมีขั้นการประดิษฐ์ที่สูงขึ้นแต่ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงไม่ใช่สิ่งใหม่ดังที่กล่าว

1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับกฎหมายเครื่องหมายทางการค้า

เครื่องหมาย หมายความว่า ภาพถ่าย ภาพวาด ภาพประดิษฐ์ ตรา ชื่อ คำ ข้อความ ตัวหนังสือ ตัวเลข ลายมือชื่อ กลุ่มของสี รูปร่างหรือรูปทรงของวัตถุ หรือสิ่งเหล่านี้อย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายอย่างรวมกัน เพื่อบ่งบอกความแตกต่างของสินค้า กฎหมายเครื่องหมายการค้าเป็นการคุ้มครองสัญลักษณ์หรือตราที่ปรากฏ ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นย่อมไม่ใช่วัตถุแห่งการคุ้มครอง แม้สินค้านั้นจะมาจากกระบวนการผลิตโดยผู้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การใช้เครื่องหมายการค้าก็เป็นเพียงการคุ้มครองคุณภาพโดยอาศัยความเชื่อถือเครื่องหมายการค้า นั้น จึงเป็นการคุ้มครองเครื่องหมาย ไม่ใช่วัตถุตีบ สูตร หรือกรรมวิธีการปรุงที่อยู่ในสินค้าที่ใช้เครื่องหมาย เป็นเพียงการสื่อถึงผู้บริโภคในความแตกต่างของสินค้าโดยผู้ประกอบการที่ใช้เครื่องหมายกับสินค้าของผู้ประกอบการอื่นในสินค้าประเภทเดียวกันเท่านั้น

1.4 ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับกฎหมายความลับทางการค้า

กฎหมายให้คำนิยามความลับทางการค้า หมายความว่า ข้อมูลการค้าซึ่งยังไม่รู้จักกันโดยทั่วไป หรือยังเข้าถึงไม่ได้ในหมู่บุคคลซึ่งโดยปกติแล้วต้องเกี่ยวข้องกับข้อมูลดังกล่าว โดยเป็นข้อมูลที่มีประโยชน์ในเชิงพาณิชย์เนื่องจากการเป็นความลับ และเป็นข้อมูลที่ผู้ควบคุมความลับทางการค้าได้ใช้มาตรการที่เหมาะสมเพื่อรักษาไว้เป็นความลับ ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ องค์ความรู้ย่อมถือเป็นข้อมูลอย่างหนึ่ง แต่ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งจะเป็นวัตถุแห่งการคุ้มครองตามกฎหมายความลับทางการค้าต้องเป็นองค์ความรู้ที่มีองค์ประกอบ คือ ยังไม่รู้จักกันโดยทั่วไป หรือยังเข้าถึงไม่ได้ในหมู่บุคคลซึ่งโดยปกติแล้วต้องเกี่ยวข้องกับข้อมูลดังกล่าว และเป็นข้อมูลที่มีประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ โดยผู้ควบคุมข้อมูลได้ใช้มาตรการที่เหมาะสมเพื่อรักษาไว้เป็นความลับ ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยส่วนใหญ่มีการเผยแพร่อยู่ไม่ได้เป็นข้อมูลที่ถูกจำกัดขอบเขต ประกอบกับเหตุผลที่สำคัญของการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย โดยใช้กฎหมายความลับทางการค้า คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจะถูกหวงกัน ซึ่งทำให้การสืบสานและส่งต่ออันเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกจำกัด การใช้กฎหมายความลับทางการค้าจึงควรมีขอบเขตเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นข้อมูลที่ถูกรักษาไว้เป็นความลับโดยมีกระบวนการเก็บรักษาข้อมูล เพื่อประโยชน์

ในทางเศรษฐกิจอยู่แล้ว สำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยที่ไม่ได้ถูกหวงกั้นตามกฎหมายความลับทางการค้า ก็ควรได้รับการเผยแพร่ต่อไป เพื่อสนับสนุนการใช้ประโยชน์ การสืบสาน การส่งต่อ เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ดังนั้นกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ได้แก่ ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายทางการค้า และความลับทางการค้า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงไม่ใช่วัตถุแห่งการคุ้มครอง นอกจากนี้ผู้ทรงสิทธิตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาจะเป็นบุคคลหรือobติบุคคล และมีการจำกัดระยะเวลาการคุ้มครอง ต่างจากผู้ถือครองภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นสิทธิชุมชนหรือสิทธิกลุ่ม (Community Rights) แต่ภูมิปัญญาท้องถิ่นควรที่จะได้รับความคุ้มครองตราบเท่าที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นยังคงอยู่ สอดคล้องกับการสัมภาษณ์อาจารย์และบุคคลากรภาครัฐซึ่งทั้งหมดมีความเห็นว่าองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่มีความเหมาะสมจะนำกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาประเภทกฎหมายลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายทางการค้า และความลับทางการค้ามาใช้คุ้มครอง ทั้งนี้มีความเห็นในแนวทางเดียวกันว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการต่อยอดสามารถนำเข้าสู่การคุ้มครองตามระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาได้

2. ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยกับพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

ตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มาตรา 3 บัญญัติว่า “ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” หมายความว่า ชื่อ สัญลักษณ์หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์ และสามารถบ่งบอกว่าเป็นสินค้าที่เกิดจาก แหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว

“แหล่งภูมิศาสตร์” หมายความว่า พื้นที่ของประเทศ เขต ภูมิภาค และท้องถิ่น และให้หมายความรวมถึงทะเล ทะเลสาบ แม่น้ำ ลำน้ำ เกาะ ภูเขา หรือพื้นที่อื่นทำนองเดียวกันด้วย

การที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์นั้น ผลิตภัณฑ์หรือสินค้าประเภทอาหารจะต้องประกอบด้วยปัจจัยทางธรรมชาติ หรือปัจจัยมนุษย์ที่ทำให้สินค้าที่เกิดในแหล่งภูมิศาสตร์นั้น มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของแหล่งภูมิศาสตร์ เมื่อพิจารณาถึงคำว่า "ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย" ตามบทที่ 2 ซึ่งวิเคราะห์ได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย คือ องค์ความรู้ในการเลือกใช้วัตถุดิบ หรือองค์ความรู้ในการปรุง ซึ่งถูกถ่ายทอดรุ่นสู่รุ่นและสืบทอดต่อกันมา เมื่อนำสิ่งบ่งชี้

ทางภูมิศาสตร์มาวิเคราะห์กับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์สามารถนำมาใช้ในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยได้ หากปรากฏว่ามี

(1) องค์ความรู้ในการเลือกใช้วัตถุดิบ มีการเลือกใช้วัตถุดิบที่มีความสัมพันธ์กับสภาพภูมิศาสตร์ กล่าวคือ มีปัจจัยธรรมชาติเข้ามาเกี่ยวข้องส่งผลให้วัตถุดิบที่เกิดในแหล่งภูมิศาสตร์นั้นก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์หรือสินค้าอาหารที่แตกต่างจากการเลือกใช้วัตถุดิบจากท้องที่อื่น ทำให้เกิดชื่อเสียง คุณภาพ หรือคุณลักษณะพิเศษเพราะแหล่งภูมิศาสตร์ หรือ

(2) องค์ความรู้ในการปรุง มีปัจจัยมนุษย์เข้ามาเกี่ยวข้องทำให้ผลิตภัณฑ์หรือสินค้าอาหารนั้นมีชื่อเสียง คุณภาพ หรือคุณลักษณะพิเศษ และเกิดในแหล่งภูมิศาสตร์ที่ใช้ชื่อแหล่งภูมิศาสตร์นั้น และ

(3) (1) หรือ (2) มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ที่ใช้ชื่อ ไม่ว่าจะเป็คุณภาพ คุณลักษณะ หรือชื่อเสียง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยที่สามารถได้รับความคุ้มครองเฉพาะแต่ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้น ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยอีกหลายรายการที่แม้มีองค์ความรู้ในการเลือกใช้วัตถุ หรือองค์ความรู้ในการปรุง แต่เมื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยนั้นไม่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ กล่าวคือ ไม่มีคุณภาพ คุณลักษณะ หรือชื่อเสียง ที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ทำให้สินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมีความแตกต่างจากสินค้าที่ผลิตจากแหล่งภูมิศาสตร์อื่น หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารที่แพร่หลายไปหลายพื้นที่ไม่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์อีกต่อไปก็จะไม่สามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ ประกอบกับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยโดยใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีข้อจำกัดประการอื่นๆอีก ได้แก่ ข้อจำกัดเรื่องผู้ผลิตอยู่นอกแหล่งภูมิศาสตร์ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 มาตรา 25 กำหนดให้ เฉพาะผู้ผลิตสินค้าซึ่งอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์ของสินค้านั้น หรือผู้ประกอบการค้าเกี่ยวกับสินค้านั้นเท่านั้นที่มีสิทธิที่จะใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ขึ้นทะเบียนกับสินค้าที่ระบุตามเงื่อนไขที่นายทะเบียนกำหนด ดังนั้นแม้จะมีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตอาหาร แต่ผลิตนอกแหล่งภูมิศาสตร์ก็ไม่สามารถได้รับความคุ้มครองได้

ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยกับพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ฯ พระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ฯสามารถให้ความคุ้มครองสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยได้ในอาหารท้องถิ่นไทยเฉพาะที่มีคุณภาพ คุณลักษณะ หรือชื่อเสียงอันเกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้น ความเห็นจากการสัมภาษณ์อาจารย์และนักวิชาการมีความเห็นว่าเป็นที่แน่ชัดว่าการได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาจำเป็นต้องมีปัจจัยธรรมชาติหรือปัจจัยมนุษย์เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ ในส่วนความเห็นจากการสัมภาษณ์บุคลากรผู้ปฏิบัติงานการขึ้นทะเบียน

ของกรมทรัพย์สินทางปัญญา ทั้งหมดมีความเห็นว่าการปฏิบัติงานการขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ จำเป็นต้องหาความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ โดยเฉพาะในส่วนของวัตถุดิบที่มาจากแหล่งภูมิศาสตร์

นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดเรื่องนิยามศัพท์กฎหมายยังขาดความสมบูรณ์ในนิยามศัพท์ใน มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์” หมายความว่า ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์และที่สามารถบ่งบอกว่า สินค้าที่เกิดจาก แหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของ แหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว” กฎหมายได้ใช้คำว่า “...สินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์...” กรณีจึงมีปัญหาที่ต้องพิจารณาว่ากรณีเช่นใดจึง จะถือว่าสินค้านั้นเกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว หากเป็นสินค้าประเภทเกษตรที่เป็นพืช ผัก หรือผลไม้ ที่สามารถนำมาจำหน่ายได้ทันที โดยไม่ต้องผ่านกระบวนการ หรือกรรมวิธีผลิตต่างๆ จะไม่มีปัญหาต่อการ พิจารณาเพราะกรณีจะเป็นไปโดยสภาพทางภูมิศาสตร์แต่หากเป็นสินค้าที่จะมีการเตรียมวัตถุดิบ ต้อง นำมาผ่านกระบวนการหรือมีกรรมวิธีผลิตต่างๆ เพื่อนำมาประกอบเป็นสินค้า ดังเช่นสินค้าอาหาร ตัวอย่าง มีการส่งวัตถุดิบบางชนิดมาจากแหล่งภูมิศาสตร์อื่น การทำบรรจุภัณฑ์กระทำในแหล่งภูมิศาสตร์ อื่น เป็นต้น จึงเกิดประเด็นข้อกฎหมายที่ต้องพิจารณาว่า สินค้านั้นจะสามารถผ่านกระบวนการผลิตจาก ท้องที่อื่นได้หรือไม่ โดยจะถือว่าเป็น “สินค้าเกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้น” ตามที่กฎหมายกำหนดหรือไม่ ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารมีการปรุงแต่ง ไม่ใช่วัตถุดิบสด การนำวัตถุดิบมาจากแหล่งภูมิศาสตร์อื่น กระบวนการขั้นตอนบางขั้นตอนกระทำนอกแหล่งภูมิศาสตร์อาจเกิดขึ้นได้ แม้วัตถุดิบหรือขั้นตอนนั้นจะ ไม่ส่งผลต่อสินค้าในการรักษาเอกลักษณ์ของสินค้าที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ตามหลักเกณฑ์ ของกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ แต่ก็มีข้อพิจารณาว่าจะสามารถกระทำได้หรือไม่

3. ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารกับระเบียบ (EU) เลขที่ 1151/2012

ว่าด้วยระบบมาตรฐานสำหรับผลิตภัณฑ์การเกษตรและผลิตภัณฑ์อาหารของสหภาพยุโรป

ตามระเบียบ (EU) เลขที่ 1151/2012 มีความเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น อาหารใน 3 ลักษณะ คือ

3.1 ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดที่ได้รับความคุ้มครอง (Protected Designation of Origin: PDO)

ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร และผลิตภัณฑ์อาหารที่จะได้รับความคุ้มครองเป็นชื่อแหล่งกำเนิด หรือ PDO นั้น สิ่งที่ต้องพิจารณาควบคู่ไปพร้อมกันก็คือนิยาม “ชื่อแหล่งกำเนิด” ซึ่งบัญญัติไว้ในระเบียบประชาคมยุโรปฉบับนี้

การระบุแหล่งกำเนิด หมายถึง ชื่อท้องถิ่น สถานที่เฉพาะ หรือในบางกรณีชื่อประเทศที่ใช้บรรยายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรหรือผลิตภัณฑ์อาหาร ซึ่ง

- 1) มีแหล่งกำเนิดในท้องถิ่น สถานที่เฉพาะ หรือในประเทศนั้น
- 2) มีคุณภาพ หรือคุณลักษณะอันเป็นสาระสำคัญ หรือโดยทั้งหมดจากสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์เฉพาะกับปัจจัยธรรมชาติ และปัจจัยที่แยกไม่ออกจากสภาพภูมิศาสตร์นั้น และ
- 3) การผลิต แปรรูป และการเตรียมการผลิตได้กระทำในพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ตั้งที่ได้กล่าวมานั้น

3.2 ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับความคุ้มครอง (Protected Geographical Indication: PGI)

ระเบียบประชาคมยุโรป ได้กำหนดนิยามสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ไว้ กล่าวคือ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายถึง ชื่อท้องถิ่น สถานที่เฉพาะ หรือในบางกรณีชื่อประเทศที่ใช้บรรยายผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรหรือผลิตภัณฑ์อาหาร ซึ่ง

- 1) มีแหล่งกำเนิดในท้องถิ่น สถานที่เฉพาะ หรือในประเทศนั้น
- 2) มีคุณภาพที่มีลักษณะเฉพาะชื่อเสียง หรือคุณลักษณะอื่นใดอันเป็นผลมาจากการที่มีแหล่งกำเนิดในพื้นที่ภูมิศาสตร์นั้น และ
- 3) การผลิต และ/หรือ การแปรรูป และ/หรือ การจัดเตรียมได้กระทำภายในเขตพื้นที่ภูมิศาสตร์ตั้งที่กล่าวมานั้น

3.3 การคุ้มครองการคุ้มครองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม (Traditional Speciality Guaranteed: TSG)

สหภาพยุโรปมีการคุ้มครองผลิตภัณฑ์การเกษตรและผลิตภัณฑ์อาหารโดยการใช้ Traditional Speciality Guaranteed (TSG) ทั้งนี้เนื่องจากวัฒนธรรมคือจารีตประเพณีที่ถูกส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น การส่งต่อทางวัฒนธรรมนั้นอาจเกิดขึ้นไม่ว่าด้วยวาจา ด้วยการกระทำ ซึ่งในแต่ละกลุ่มแต่ละชุมชนย่อมมี วัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบเฉพาะของตนซึ่งแตกต่างกันไป โดยมีหลักเกณฑ์ปรากฏในระเบียบ EU เลขที่ 1151/2012 ว่าด้วยระบบมาตรฐานสำหรับผลิตภัณฑ์การเกษตรและผลิตภัณฑ์อาหารข้อ 17-42 โดย หลักการของผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม มีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตผลิตภัณฑ์ที่เป็น ผลิตภัณฑ์ที่มีการสืบทอดกันของประเพณีและมีการอนุรักษ์สืบทอดวิธีการทำ ซึ่งเป็นการส่งเสริม การตลาดและแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์สื่อถึงผู้บริโภค ซึ่งมีเกณฑ์การขอจดทะเบียนชื่อเรียกนั้น ชื่อที่ จะสามารถจดทะเบียนได้นั้นจะต้องเป็นผลิตภัณฑ์หรือผลิตภัณฑ์อาหารที่มาจากรูปแบบการผลิต การแปร รูปหรือการผสมผสานที่สอดคล้องกับวิธีปฏิบัติแบบดั้งเดิมสำหรับผลิตภัณฑ์หรือผลิตภัณฑ์อาหารนั้นๆ หรือเป็นผลิตภัณฑ์หรือผลิตภัณฑ์อาหารที่ผลิตจากวัตถุดิบหรือส่วนผสมที่ใช้กันมาแต่ดั้งเดิม

เมื่อนำมาวิเคราะห์กับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยที่ประกอบด้วย

- 1) องค์ความรู้ในการเลือกใช้วัตถุดิบ หรือ
- 2) องค์ความรู้ในการปรุง

ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดที่ได้รับความคุ้มครอง Protected Designation of Origin (PDO) สามารถให้ความคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารที่มีการเลือกใช้วัตถุดิบในแหล่ง ภูมิศาสตร์ที่มีสภาพแวดล้อมทำให้เมื่อมีการนำวัตถุดิบเหล่านั้นมาใช้ในการประกอบอาหารแล้วอาหารจะ มีลักษณะพิเศษประการใดประการหนึ่งแตกต่างไปจากอาหารประเภทเดียวกันที่ผลิตโดยการเลือกใช้ วัตถุดิบจากแหล่งภูมิศาสตร์อื่น และมีการปรุงในแหล่งภูมิศาสตร์ใดภูมิศาสตร์หนึ่งแล้วจะทำให้ได้อาหารที่ แตกต่างจากการผลิตอาหารในแหล่งภูมิศาสตร์อื่นเพราะสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ ภูมิประเทศในสถานที่ นั้น หากภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารประกอบด้วยเงื่อนไขดังกล่าว คือ วัตถุดิบ และกระบวนการผลิตทุก ขั้นตอนกระทำในแหล่งภูมิศาสตร์ สินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารนั้นก็จะสามารถรับความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ แหล่งกำเนิดที่ได้รับความคุ้มครอง Protected Designation of Origin (PDO) ได้

สำหรับความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับความคุ้มครอง Protected Geographical Indication (PGI) ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารที่จะได้รับความคุ้มครองจะต้องผลิตในแหล่งภูมิศาสตร์นั้น อย่างน้อยขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่ง และเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารที่มีชื่อเสียง หรือคุณลักษณะอื่นใดอัน

เป็นผลมาจากการที่มีแหล่งกำเนิดในพื้นที่ภูมิศาสตร์นั้น โดยวัตถุดิบสามารถนำมาจากนอกแหล่งภูมิศาสตร์ได้ ดังนั้นภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารที่มีกระบวนการผลิตขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งกระทำในแหล่งภูมิศาสตร์ และมีคุณภาพที่มีลักษณะเฉพาะชื่อเสียง หรือคุณลักษณะอื่นใดอันเป็นผลมาจากการที่มีแหล่งกำเนิดในพื้นที่ภูมิศาสตร์นั้น สามารถรับความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับความคุ้มครอง Protected Geographical Indication (PGI) ได้

ในส่วนของการคุ้มครองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม Traditional Speciality Guaranteed (TSG) ไม่ค้ำประกันว่าจะผลิตในแหล่งภูมิศาสตร์ใด เพียงแต่ต้องแสดงให้เห็นว่าเป็นผลิตภัณฑ์หรือผลิตภัณฑ์อาหารที่มาจากรูปแบบการผลิต การแปรรูปหรือการผสมผสานที่สอดคล้องกับวิธีปฏิบัติแบบดั้งเดิมสำหรับผลิตภัณฑ์หรือผลิตภัณฑ์อาหารนั้นๆ หรือเป็นผลิตภัณฑ์หรือผลิตภัณฑ์อาหารที่ผลิตจากวัตถุดิบหรือส่วนผสมที่ใช้กันมาแต่ดั้งเดิม เพราะการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารโดยการใช้การรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม (Traditional Speciality Guaranteed (TSG)) เป็นการปกป้องวิธีการทางวัฒนธรรมหรือภูมิปัญญา¹⁵⁹ มุ่งเน้นการส่งต่อทางวัฒนธรรม ซึ่งวัฒนธรรมคือจารีตประเพณีนั้นถูกส่งต่อรุ่นสู่รุ่น

ดังนั้นสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์สามารถได้รับการคุ้มครองความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดที่ได้รับความคุ้มครอง Protected Designation of Origin (PDO) และความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ได้รับความคุ้มครอง Protected Geographical Indication (PGI) สำหรับสินค้าที่ผลิตโดยคงกระบวนการผลิตดั้งเดิมสามารถได้รับความคุ้มครองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม (Traditional Speciality Guaranteed: TSG)

การคุ้มครองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม Traditional Speciality Guaranteed (TSG) สามารถลดข้อจำกัดของกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ไม่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แพร่หลายไปหลายท้องที่จึงไม่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ใดเป็นการเฉพาะ และปราศจากข้อจำกัดเรื่องข้อจำกัดเรื่องผู้ผลิตอยู่นอกแหล่งภูมิศาสตร์ เพราะกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มุ่งเน้นท้องที่ ผู้ผลิตจะต้องอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้น เพราะการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม (Traditional Speciality Guaranteed (TSG))

¹⁵⁹ REGULATIOZN (EU) No 1151/2012 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 21 November 2012 on quality schemes for agricultural products and foodstuffs Article 17 “A scheme for traditional specialities guaranteed is established to safeguard traditional methods of production and recipes by helping producers of traditional product in marketing and communicating the value-adding attributes of their traditional recipes and products to consumers.”

ไม่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ จึงไม่จำกัดว่าผู้ผลิตต้องอยู่ในท้องที่ใด เพียงแต่ต้องแสดงความดั้งเดิมซึ่งเกิดจากการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้นการคุ้มครองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม Traditional Speciality Guaranteed (TSG) จึงสามารถคุ้มครองสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาอาหารที่สืบทอดต่อกันมาได้ แม้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นจะไม่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ หากมีการใช้วัตถุดิบ และวิธีการผลิตแบบดั้งเดิมที่ได้รับการสืบทอดก็สามารถได้รับความคุ้มครองตามการคุ้มครองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม Traditional Speciality Guaranteed (TSG) ได้

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์อาจารย์ บุคคลากร และผู้ค้าอาหารทั้งหมดเห็นด้วยกับการที่ประเทศไทยจะมีการคุ้มครองรูปแบบการคุ้มครองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม Traditional Speciality Guaranteed (TSG) เพราะเป็นประโยชน์กับสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ครอบคลุมยิ่งขึ้น และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารมีความหลากหลายและมีคุณค่าเป็นการแสดงออกถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น และเอกลักษณ์ของชุมชนจึงไม่ควรถูกจำกัดเฉพาะต้องเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้น

เพิ่มเติมในส่วนของผู้ค้าอาหารมีความเห็นว่า ตราสัญลักษณ์สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ที่ประเทศไทยมี เป็นประโยชน์กับการค้าขายกับชาวต่างประเทศและการส่งออก แต่ควรมีกระบวนการให้ผู้ค้าเข้าใจและเข้าถึงได้ง่าย และควรมีสัญลักษณ์ที่สะท้อนการคุ้มครองรูปแบบการคุ้มครองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม Traditional Speciality Guaranteed (TSG) เพิ่มเข้ามา นอกเหนือจากสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) เพื่อใช้กับสินค้าภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยที่ไม่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์จะสามารถส่งเสริมการขายและสื่อถึงเอกลักษณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยต่อผู้บริโภคได้มากยิ่งขึ้น

3.4 ความแตกต่างของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 กับระเบียบ (EU) เลขที่ 1151/2012 ว่าด้วยระบบมาตรฐานสำหรับผลิตภัณฑ์การเกษตรและผลิตภัณฑ์อาหารของสหภาพยุโรป

จากการศึกษากฎหมายของสหภาพยุโรปสามารถให้ความคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารได้ครอบคลุมกว่ากฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทย เนื่องด้วยแม้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารนั้นจะไม่มีคุณภาพ ชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ หรือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แพร่หลายไปหลายท้องที่ ผู้ผลิตไม่อยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์สามารถได้รับความคุ้มครองตามการคุ้มครองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม Traditional Speciality Guaranteed (TSG) ได้ เพราะการคุ้มครองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม Traditional Speciality Guaranteed (TSG)

ไม่คำนึงถึงความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ เพียงทำให้ปรากฏซึ่งการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตโดนการใช้วัตถุดิบ หรือกระบวนการผลิตแบบดั้งเดิมก็สามารถได้รับความคุ้มครอง

ดังนั้นความแตกต่างระหว่างการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมของสหภาพยุโรปกับกฎหมายที่ใช้คุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย คือ ประเทศไทยมีเฉพาะกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทยเท่านั้น ยังไม่มีกฎหมายลักษณะการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม Traditional Speciality Guaranteed (TSG) ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้นจึงจะสามารถรับความคุ้มครองตามกฎหมายของไทยได้

สำหรับความแตกต่างระหว่างสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิด (PDO) กับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (PGI)ของสหภาพยุโรปกับกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทย คือ กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทยยังมีความไม่ชัดเจนในความหมายของ “...สินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์...” กรณีจึงมีปัญหาคำที่ต้องพิจารณาว่ากรณีเช่นใดจึงจะถือว่าสินค้านั้นเกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์ กล่าวคือ กระบวนการการผลิตทุกขั้นตอนต้องเกิดในแหล่งภูมิศาสตร์หรือไม่ หรือบางขั้นตอนเกิดในแหล่งภูมิศาสตร์ก็เพียงพอ แต่ตามกฎหมายสหภาพยุโรปมีความชัดเจน เพราะสหภาพยุโรปแบ่งการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ออกเป็นสองประเภท คือ

ประเภทที่หนึ่ง สินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเภท PGI หรือ Protected Geographical Indications และ

ประเภทที่สอง สินค้าที่ใช้สิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิดประเภท PDO หรือ Protected Designations of Origin

โดยการคุ้มครองสินค้าตามหลักสิ่งบ่งชี้แหล่งกำเนิด (PDO) นั้นการผลิตสินค้าทุกขั้นตอนจะต้องกระทำในแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเท่านั้น แต่สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ประเภท (PGI) สามารถมีกระบวนการผลิต หรือมีการเตรียมสินค้าบางส่วนจากท้องถิ่นอื่นได้ ดังนั้นจึงไม่มีปัญหาเรื่องความไม่ชัดเจนเช่นพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ของไทยซึ่งต้องพิจารณาว่าทุกขั้นตอนการผลิตต้องเกิดในแหล่งภูมิศาสตร์ หรือบางขั้นตอนการผลิตก็เพียงพอที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทยได้

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่า การผลิตบางขั้นตอนกระทำในแหล่งภูมิศาสตร์ที่ใช้ชื่อก็ควรเพียงพอที่จะขึ้นทะเบียนสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้ หากขั้นตอนที่ผลิตนอกแหล่งภูมิศาสตร์นั้นไม่ส่งผลทำให้สาระสำคัญของสินค้าเปลี่ยนไป และยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของสินค้าที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ได้ ในด้านของผู้ค้าหรือผู้ประกอบการมีความเห็นควรเปิดโอกาสให้การผลิตบางขั้นตอนกระทำนอกแหล่งภูมิศาสตร์ได้ เพราะอาจเกิดกรณีแรงงานขาด

แคลน หรือวัตถุดิบไม่เพียงพอ หรือขั้นตอนเป็นการบรรจุภัณฑ์ไม่เกี่ยวข้องกับสินค้า จึงควรอนุญาตให้ผลิตนอกแหล่งภูมิศาสตร์เพื่อความสะดวก หากการผลิตนอกแหล่งภูมิศาสตร์นั้นไม่กระทบต่อเอกลักษณ์ของสินค้าที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์

4. แนวทางในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยโดยการใช้การรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมของสหภาพยุโรป

การบัญญัติกฎหมายในลักษณะการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมจะสามารถแก้ไขปัญหาค้างคานี้ได้ และให้ความคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยได้มากกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้น จึงเป็นการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยได้ดียิ่งขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยมีความเห็นว่าควรมีการบัญญัติกฎหมายเพิ่มเติม โดยการตรากฎหมายเพิ่มเติมโดยมีลักษณะการคุ้มครองเช่นเดียวกับการใช้การรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมของสหภาพยุโรป เพื่อให้การคุ้มครองแก่ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยได้มากยิ่งขึ้น เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยไม่ควรถูกจำกัดการคุ้มครองเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้น เนื่องด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยมีความหลากหลายซึ่งบางกรณีภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจไม่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ แต่มีการสืบทอดต่อมาซึ่งมีคุณค่า ประกอบกับเมื่อไม่ได้อาศัยปัจจัยที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์ที่ทำให้สินค้ามีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากสินค้าที่ผลิตในแหล่งภูมิศาสตร์อื่น ผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการไม่ควรจำเป็นต้องอยู่ในแหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้น ส่งผลดีให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยแพร่หลายไปในพื้นที่ต่างๆมากยิ่งขึ้น

การใช้วิธีการคุ้มครองเป็นการคุ้มครองการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม จึงเป็นประโยชน์ต่อการคุ้มครองสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย ช่วยให้ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์อาหารแบบดั้งเดิมทำการตลาดและสื่อคุณลักษณะที่เป็นการเพิ่มมูลค่าของสูตรและผลิตภัณฑ์แบบดั้งเดิมให้ผู้บริโภคทราบอัน ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยแพร่หลายมากขึ้น จึงเป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย

สอดคล้องกับความเห็นจากการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นว่าการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมเป็นการก่อให้เกิดประโยชน์ในการอนุรักษ์ และส่งเสริมมูลค่าทางเศรษฐกิจหากประเทศไทยมีกฎหมายที่คุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยโดยการใช้การรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม ทั้งนี้รัฐควรแบ่งอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบให้ชัดเจนระหว่างกระทรวง

พาณิชย์และกระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งความเห็นจากการสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานของรัฐมีความเห็นเป็นสองแนวทาง แนวทางหนึ่งควรให้อยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงพาณิชย์เพื่อส่งเสริมการค้าไปด้วยในขณะเดียวกันเช่นเดียวกับการส่งเสริมสินค้าสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของกระทรวงพาณิชย์ แต่อีกแนวทางหนึ่งมีความเห็นว่าหากเป้าประสงค์เพื่อต้องการอนุรักษ์วัฒนธรรม ควรให้อยู่ในอำนาจหน้าที่ของกระทรวงวัฒนธรรม

ในด้านของผู้ประกอบการร้านอาหารจากการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า เป็นข้อดีหากมีการนำความคุ้มครองและเครื่องหมายลักษณะการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมมาใช้ ทั้งนี้รัฐต้องให้ความรู้ควบคู่กับการประชาสัมพันธ์ถึงวิธีการในการเข้าถึงเครื่องหมาย และประโยชน์ของการใช้เครื่องหมาย

การคุ้มครองตามระเบียบของสหภาพยุโรป เป็นการคุ้มครองชื่อที่จดทะเบียนและการให้ตราสัญลักษณ์ (TSG) ผู้จดทะเบียนเท่านั้นที่จะสามารถใช้ชื่อที่จดทะเบียนกับสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ และใช้ตราสัญลักษณ์ TSG ได้ ทั้งนี้ในส่วนของการคุ้มครอง “ชื่ออาหาร” โดยการผูกขาดการใช้ชื่ออาหารแต่เฉพาะกลุ่มบุคคลที่จดทะเบียนเช่นระเบียบของสหภาพยุโรปนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการคุ้มครองชื่ออาหารไทยไม่สามารถกระทำได้ เนื่องจากอาหารท้องถิ่นไทยหลายชนิดเป็นชื่อสามัญ เช่น ผัดหมี่โคราช ไข่กรอกอีสาน เป็นต้น และเนื่องด้วยกฎหมายไทยใช้เฉพาะในอาณาเขตประเทศไทย ไม่มีความตกลงร่วมกันระหว่างประเทศเช่นในประเทศสมาชิกของสหภาพยุโรป ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าควรคุ้มครองโดยใช้ตราสัญลักษณ์และการจดทะเบียนก็เพียงพอในการสื่อถึงผู้บริโภค และมีความเหมาะสมกับลักษณะของอาหารไทยมากกว่า ประกอบกับไม่ควรให้มีการผูกขาดการใช้ชื่อ เพราะจะเป็นการขัดขวางต่อการสืบสานและส่งต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย และตามระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเมื่อยังไม่มี ความตกลงระหว่างประเทศที่มีสภาพบังคับในระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาเกี่ยวกับการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้นตามระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาภูมิปัญญาท้องถิ่นยังคงเป็นงานสาธารณะ ไม่สามารถถูกหวงกั้นตามกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาได้

สำหรับองค์การระหว่างประเทศที่มีความเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรง คือ องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารตามอนุสัญญามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของยูเนสโก ค.ศ. 2003 ก็ไม่ได้มีการอ้างสิทธิความเป็นเจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่น และมุ่งเน้นถึงการเผยแพร่ ไม่ใช่การหวงกั้น ดังนั้นการกำหนดให้สามารถใช้ชื่ออาหารได้แต่เพียงบุคคลหรือกลุ่มที่ขึ้นทะเบียนเท่านั้นจึงไม่เหมาะสม การนำการคุ้มครองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมของสหภาพยุโรปที่จะนำมาปรับใช้กับกฎหมายของไทย จึงควรเป็นการใช้ตราสัญลักษณ์ เพื่อสื่อถึงผู้บริโภคว่าสินค้าอาหารที่ได้รับตราสัญลักษณ์และจดทะเบียนการคุ้มครอง

ผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมนี้มีการใช้วัตถุดิบและวิธีการแบบดั้งเดิม เพื่อเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการผลิตสินค้าอาหารนั้น แต่ไม่หวังกันการใช้ชื่ออาหารรายการนั้น เฉพาะผู้ที่จดทะเบียน เช่น “ผัดหมี่โคราช” ผู้ประกอบการแม้ไม่จดทะเบียน ก็สามารถซื้อชื่อผัดหมี่โคราชได้ แต่เฉพาะผู้จดทะเบียนเท่านั้นที่จะสามารถใช้ตราสัญลักษณ์การรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมกับผลิตภัณฑ์ผัดหมี่โคราชของตน เพื่อเป็นการรับรองว่าผัดหมี่โคราชที่ใช้ตราสัญลักษณ์นี้เป็นผัดหมี่โคราชที่มีวัตถุดิบหรือกระบวนการผลิตแบบดั้งเดิม

ในส่วนของผู้มีสิทธิจดทะเบียนการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมตามระเบียบของสหภาพยุโรปผู้มีสิทธิจดทะเบียน คือกลุ่มบุคคล สำหรับข้อเสนอของผู้วิจัย เนื่องด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยบางรายการผู้ครอบครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นบุคคลไม่ใช่กลุ่มบุคคล ผู้วิจัยจึงเสนอให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลก็สามารถเป็นผู้ขอจดทะเบียนการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมได้

5. สินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

ข้อจำกัดประการหนึ่งของพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 กรณีนิยามศัพท์กฎหมายยังขาดความสมบูรณ์ในบางเรื่อง จากนิยามศัพท์ใน มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 “สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ หมายความว่า ชื่อ สัญลักษณ์ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เรียกหรือใช้แทนแหล่งภูมิศาสตร์และที่สามารถบ่งบอกว่า สินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์นั้นเป็นสินค้าที่มีคุณภาพชื่อเสียง หรือคุณลักษณะเฉพาะของ แหล่งภูมิศาสตร์ดังกล่าว” มีความไม่ชัดเจนว่า “สินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์” นั้น บางวัตถุดิบหรือบางขั้นตอนสามารถกระทำนอกแหล่งภูมิศาสตร์ได้หรือไม่

เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการขยายตัวของธุรกิจชุมชน อาจบัญญัติเพิ่มเติมนิยามคำว่า “สินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์” ให้รวมถึงกระบวนการผลิตส่วนใดส่วนหนึ่งเกิดขึ้นในแหล่งภูมิศาสตร์ โดยอาจมีการเตรียมสินค้าจากท้องที่อื่นได้ และสามารถนำวัตถุดิบจากท้องที่อื่นได้ โดยมีระดับการคุ้มครองเช่นเดียวกับการคุ้มครอง PGI ของสหภาพยุโรปที่ขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการผลิตกระทำในแหล่งภูมิศาสตร์ก็เพียงพอ

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่เกี่ยวข้องก็มีความเห็นไปในแนวทางเดียวกันว่า กระบวนการผลิตส่วนใดส่วนหนึ่งเกิดขึ้นในแหล่งภูมิศาสตร์ก็เพียงพอ สำหรับวัตถุดิบหรือกระบวนการที่ไม่ส่งผลกระทบต่อเอกลักษณ์ของสินค้าที่สัมพันธ์กับชื่อเสียง คุณภาพ หรือคุณลักษณะของแหล่งภูมิศาสตร์สามารถกระทำได้ เนื่องจากสามารถจัดปัญหาบางประการ เช่น ความสะดวกในกระบวนการ

ผลิต หรือประหยัดต้นทุนมากกว่า ตัวอย่างเช่น การผสมวัตถุดิบ การบรรจุภัณฑ์ หรือการใช้วัตถุดิบ บางอย่างที่ไม่ต้องอาศัยความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ เช่น น้ำตาล เกลือ หรือวัตถุดิบอื่นๆ เป็นต้น ซึ่งสามารถช่วยในกรณีขาดแคลนแรงงานหรือวัตถุดิบในแหล่งภูมิศาสตร์ไม่เพียงพอ หรือมีราคาแพงได้ ดังนั้นผู้วิจัยมีความเห็นว่าคำว่า “สินค้าเกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์” จึงควรหมายความว่า ขั้นตอนการผลิต ขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งเกิดขึ้นในแหล่งภูมิศาสตร์ โดยไม่จำกัดแหล่งที่มาของวัตถุดิบ แต่ทั้งนี้การใช้วัตถุดิบ หรือกระบวนการผลิตบางขั้นตอนนอกแหล่งภูมิศาสตร์ต้องไม่กระทบต่อเอกลักษณ์ในส่วนที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์

บทที่ 5

สรุปการวิจัย และข้อเสนอแนะ

1. สรุปการวิจัย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยถือเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่า สามารถพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์หรือสินค้า เพื่อก่อให้เกิดรายได้แก่ท้องถิ่นหรือชุมชนได้ เป็นการกระจายรายได้ เพิ่มมูลค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้นการส่งเสริมและปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยกฎหมายจึงเป็นสิ่งสำคัญ กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาที่สำคัญซึ่งสามารถส่งเสริมและปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ ได้แก่ กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ประเทศไทยมีพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 โดยสามารถคุ้มครองสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยได้ แต่กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มีข้อจำกัดคือ เฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยที่มีคุณภาพ คุณลักษณะ หรือชื่อเสียงเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์เท่านั้นที่ กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์จะสามารถให้ความคุ้มครองได้ ประกอบกับข้อจำกัดเรื่องผู้ผลิตต้องอยู่ใน แหล่งภูมิศาสตร์ และความไม่ชัดเจนของคำว่าสินค้าที่เกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์ตามพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546

เมื่อเปรียบเทียบกับสหภาพยุโรป สหภาพยุโรปมีการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารโดยใช้ สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์และการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม (Traditional Speciality Guaranteed (TSG)) ซึ่งสามารถแก้ไขข้อจำกัดภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยที่ไม่มีคุณภาพ คุณลักษณะ หรือชื่อเสียงเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ กรณีผู้ผลิตอยู่นอกแหล่งภูมิศาสตร์ได้ ดังนั้น ประเทศไทยควรมีการบัญญัติกฎหมายการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมเพิ่มเติม โดยเทียบเคียงกับสหภาพยุโรป โดยการมีบทบัญญัติกฎหมายให้จดทะเบียนอาหาร (ชื่ออาหาร วัตถุดิบที่ใช้หรือกระบวนการดั้งเดิม) และให้ตราสัญลักษณ์เพื่อสนับสนุนผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นแบบดั้งเดิมอันเป็นการสื่อสารคุณลักษณะพิเศษของภูมิปัญญาที่ถูกสืบทอดให้ผู้บริโภคทราบ เป็น สามารถส่งเสริมและปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยได้ในขณะเดียวกัน ดังนั้นการบัญญัติกฎหมายให้ ความคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมจึง ก่อให้เกิดประโยชน์แก่การส่งเสริมเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย

นอกจากนี้เพื่อแก้ไขข้อจำกัดตามมาตรา 3 พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ในกรณีข้อจำกัดที่ว่าทุกขั้นตอนการผลิตต้องเกิดในแหล่งภูมิศาสตร์หรือไม่ จึงควรมีการนิยามคำว่า “สินค้าเกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์” ให้รวมถึงสินค้าที่การผลิต และ/หรือ การแปรรูป และ/หรือ การจัดเตรียมได้กระทำภายในเขตพื้นที่แหล่งภูมิศาสตร์

2. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาผู้วิจัยทำการศึกษาวิเคราะห์จากข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยขอเสนอแนวทาง ดังนี้

2.1 เพิ่มเติมบทบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม

ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย มีทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ไม่เชื่อมโยงกับภูมิศาสตร์ การรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมสามารถให้การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยที่ไม่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ หรือข้อจำกัดตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่ผู้ผลิตห้ามผลิตนอกแหล่งภูมิศาสตร์ได้ เมื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการวิเคราะห์ คือ องค์ความรู้ในการเลือกวัตถุดิบ หรือองค์ความรู้ในการปรุง และเมื่อพิจารณาการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมก็มีลักษณะการคุ้มครองรูปแบบการผลิต การแปรรูปหรือการผสมที่สอดคล้องกับวิถีปฏิบัติแบบดั้งเดิมสำหรับผลิตภัณฑ์อาหารประเภทนั้น หรือผลิตภัณฑ์อาหารผลิตจากวัตถุดิบหรือส่วนผสมที่ใช้กันมาแต่ดั้งเดิม ซึ่งมีนัยยะเดียวกัน คือ การคุ้มครองวัตถุดิบหรือขั้นตอนการผลิตแบบดั้งเดิม ดังนั้นจึงสามารถเทียบเคียงบทบัญญัติตามระเบียบของสหภาพยุโรป เพื่อมาคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยที่มีการสืบทอดกันมาได้

สำหรับรายละเอียดเพื่อจดทะเบียนเทียบเคียงกับระเบียบของสหภาพยุโรป เสนอให้มีรายละเอียดที่สำคัญของอาหารรายการนั้น ได้แก่ ชื่ออาหาร รายละเอียดผลิตภัณฑ์อาหาร วิธีการผลิต ลักษณะเฉพาะของวัตถุดิบหรือส่วนผสมที่ใช้ และวิธีการเตรียมผลิตภัณฑ์ องค์ประกอบหลักที่เป็นลักษณะที่เป็นแบบดั้งเดิมของผลิตภัณฑ์ (ภูมิปัญญาท้องถิ่น กล่าวคือ องค์ความรู้ในการเลือกใช้วัตถุดิบ หรือองค์ความรู้ในการปรุงที่สืบทอดต่อกันมา) ชื่อและที่อยู่ของบุคคลหรือกลุ่มผู้ขอ (ในสวนชื่อและที่อยู่ของบุคคลหรือกลุ่มผู้ขอนี้ ตามระเบียบของสหภาพยุโรปมิใช่ข้อความว่า “ชื่อและที่อยู่ของกลุ่มผู้ขอ” ไม่มีคำว่า “บุคคล” แต่ผู้วิจัยมีความเห็นว่า สามารถให้บุคคลแม้ไม่รวมเป็นกลุ่มมีสิทธิจดทะเบียนได้ ในกรณีนี้

รองรับสำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยรายการที่มีบุคคลเฉพาะรายเป็นผู้ครอบครองภูมิปัญญาท้องถิ่น)

ในส่วนของสิทธิของผู้ขึ้นทะเบียน คือ ผู้ประกอบการรายใดๆที่ทำการตลาดผลิตภัณฑ์ซึ่งเป็นไปตามรายละเอียดซึ่งจดทะเบียนมีสิทธิในการใช้ตราสัญลักษณ์การคุ้มครองการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม ซึ่งตามระเบียบสหภาพยุโรปนอกเหนือจากสิทธิในการใช้ตราสัญลักษณ์แล้ว ยังมีสิทธิใช้ชื่อที่จดทะเบียน แต่ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทย หากให้หวงกัน “ชื่ออาหาร” ไม่อาจกระทำได้ เพราะอาหารหลายชนิดเป็นชื่อสามัญ และยังไม่มีความตกลงระหว่างประเทศรับรองกฎหมายลักษณะการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม จึงมีผลบังคับใช้เฉพาะในเขตประเทศไทย รวมทั้งไม่ควรมีการผูกขาดภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจะขัดขวางการอนุรักษ์และเผยแพร่ ดังนั้นการคุ้มครองโดยการจัดทำตราสัญลักษณ์ก็เพียงพอในการสื่อถึงผู้บริโภค และเพิ่มการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยที่ไม่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จึงเสนอแนะการบัญญัติกฎหมาย ดังนี้

มาตรา... ลักษณะการคุ้มครอง

การรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม ผลิตภัณฑ์อาหารต้องมาจากรูปแบบการผลิต การแปรรูปหรือการผสมที่สอดคล้องกับวิธีปฏิบัติแบบดั้งเดิมสำหรับผลิตภัณฑ์อาหารประเภทนั้น หรือผลิตภัณฑ์อาหารผลิตจากวัตถุดิบหรือส่วนผสมที่ใช้กันมาแต่ดั้งเดิม ลักษณะของผลิตภัณฑ์ที่จะได้รับความคุ้มครองการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม (เทียบเคียงกับมาตรา 18 ระเบียบแห่งสหภาพยุโรปเลขที่ 1151/2012)

มาตรา... รายละเอียดในคำขอจดทะเบียน

ในคำขอจดทะเบียนผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมจะต้องเป็นไปตามรายละเอียดซึ่งประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้ (เทียบเคียงกับมาตรา 19 (1) ระเบียบแห่งสหภาพยุโรปเลขที่ 1151/2012)

- ก. ชื่อเรียกอาหารที่เสนอขอจดทะเบียน
- ข. รายละเอียดผลิตภัณฑ์อาหารที่รวมถึงลักษณะทางกายภาพ ทางเคมี ทางจุลชีววิทยา หรือทางประสาทสัมผัสซึ่งแสดงถึงลักษณะเฉพาะของผลิตภัณฑ์
- ค. รายละเอียดวิธีการผลิตซึ่งผู้ผลิตใช้อยู่ซึ่งอาจรวมถึงลักษณะหรือลักษณะเฉพาะของวัตถุดิบหรือส่วนผสมที่ใช้ และวิธีการเตรียมผลิตภัณฑ์ และ
- ง. องค์ประกอบหลักที่เป็นลักษณะที่เป็นแบบดั้งเดิมของผลิตภัณฑ์ (ภูมิปัญญาท้องถิ่น กล่าวคือ องค์ความรู้ในการเลือกใช้วัตถุดิบ หรือองค์ความรู้ในการปรุงที่สืบทอดต่อกันมา)

จ. ชื่อและที่อยู่ของบุคคลหรือกลุ่มผู้ขอ (เทียบเคียงกับมาตรา 20(1)(a) ระเบียบแห่งสหภาพยุโรป เลขที่ 1151/2012)

มาตรา... การคุ้มครองการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม

ผู้ประกอบการรายใดๆที่ทำการตลาดผลิตภัณฑ์ซึ่งเป็นไปตามรายละเอียดซึ่งจดทะเบียน มีสิทธิในการใช้ตราสัญลักษณ์การคุ้มครองการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม (เทียบเคียงกับมาตรา 23 (1) ระเบียบแห่งสหภาพยุโรปเลขที่ 1151/2012)

2.2 ตรากฎหมายเกี่ยวกับการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมขึ้นเป็นการเฉพาะ

การรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมไม่ใช่การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ตามความตกลงระหว่างประเทศ ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าควรบัญญัติเป็นกฎหมายอีกฉบับหนึ่งต่างหากจากพระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พุทธศักราช 2546 การบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิม ถือเป็นรูปแบบเฉพาะอย่างหนึ่งซึ่งสอดคล้องกับแนวทางระหว่างประเทศขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลกและองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นตามกฎหมายเฉพาะ (sui generis)

2.3 เพิ่มบทบัญญัติในมาตรา 3 พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546 ในบทนิยามมาตรา 3 คำว่า “สินค้าเกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์”

ตามประเด็นปัญหา สินค้าที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ทุกกระบวนการหรือขั้นตอนการผลิตต้องเกิดในแหล่งภูมิศาสตร์ทั้งหมดหรือไม่ ซึ่งการที่กำหนดให้ทุกกระบวนการหรือทุกขั้นตอนต้องเกิดขึ้นในแหล่งภูมิศาสตร์ อาจก่อให้เกิดความไม่สะดวกแก่ผู้ผลิต หรือเป็นการเพิ่มต้นทุนโดยไม่จำเป็น ดังนั้นวัตถุประสงค์ หรือขั้นตอนกระบวนการผลิตบางขั้นตอนสามารถกระทำนอกแหล่งภูมิศาสตร์ได้ราบใดที่ไม่กระทบต่อเอกลักษณ์ของสินค้าอาหารในส่วนที่มีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์

จึงเสนอแนะการบัญญัติกฎหมายเพิ่มเติม ดังนี้

มาตรา 3

“สินค้าเกิดจากแหล่งภูมิศาสตร์” หมายความว่า “สินค้าที่วัตถุดิบ และ/หรือ การผลิต และ/หรือ การแปรรูป และ/หรือ การจัดเตรียมได้กระทำภายในเขตพื้นที่แหล่งภูมิศาสตร์”

2.4 รัฐควรกำหนดการรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมให้อยู่ในอำนาจความรับผิดชอบของหน่วยงานหนึ่งหน่วยงานใดให้ชัดเจน โดยอาจเป็นกระทรวงพาณิชย์หรือกระทรวงวัฒนธรรม หรือดำเนินการในลักษณะความร่วมมือของทั้งสองกระทรวง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารมีความเกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ในสองกระทรวง คือ กระทรวงพาณิชย์ และกระทรวงวัฒนธรรม เนื่องด้วยการส่งเสริมสินค้าที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหาร หากพิจารณาจากสินค้าที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ย่อมอยู่ในอำนาจหน้าที่ของกระทรวงพาณิชย์ แต่อีกนัยยะหนึ่ง ถือเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรมมีอำนาจหน้าที่ในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ดังนั้นอาจมีความเกี่ยวข้องกันของอำนาจหน้าที่จึงควรมีการกำหนดให้ชัดเจนว่าเป็นพันธะกิจของกระทรวงใด หรือดำเนินการในลักษณะความร่วมมือของทั้งสองกระทรวง

บรรณานุกรม

- กฤษฎา บุญชัย. (2558). *การปฏิรูปกฎหมายเพื่อเสริมสร้างพลังสังคมด้าน สิทธิมนุษยชน (Check Lists) ด้านกฎหมาย ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย ภายใต้คณะกรรมการเฉพาะเรื่องที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- กอบแก้ว นางพินิจ. (2542). *อาหารไทย*. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สถาบันราชภัฏอุดรธานี. องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์คณะกรรมการขับเคลื่อน วัฒนธรรมอาหารเพื่อโภชนาการ และสุขภาพ. (2556). *วัฒนธรรมอาหารไทย: ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สำนักงานกิจการ. โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ในพระบรมราชูปถัมภ์*.
- กอบแก้ว นางพินิจ. *ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของอาหารไทย*.
จาก <http://khaocookingschool.blogspot.com/2010/01/by-prof-kobkaew-najpinij.html>
- กานต์ เหมวิหค และ สุปรียา ห่องแขง. (2556). *อาหารอีสาน*. กรุงเทพมหานคร: แสงแดด.
- กิตติศักดิ์ ปรกติ (ธันวาคม 2526). “การคุ้มครองลิขสิทธิ์ในกฎหมายไทย”. *วารสารนิติศาสตร์*, 13(4), หน้า 3-4: (ธันวาคม 2526).
- ขวัญเรือน เพบขุนทด. (2545). *ความตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้ากับประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์ ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- จักรกฤษณ์ ควรพจน์ และบัณฑิตูร เศรษฐศิริโรตม์. (2551). *กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์การ ส่งเสริมการส่งออกและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- จักรกฤษณ์ ควรพจน์ และบัณฑิตูร เศรษฐศิริโรตม์. (2556). *สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ทรัพย์สินทางปัญญาและ สิทธิชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม
- จักรกฤษณ์ ควรพจน์ และบัณฑิตูร เศรษฐศิริโรตม์. (2556). *สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indications) ทรัพย์สินทางปัญญาและสิทธิชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.
- จักรกฤษณ์ ควรพจน์. (2538). *กฎหมายสิทธิบัตร:แนวความคิดและบทวิเคราะห์*. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.
- จักรกฤษณ์ ควรพจน์. (2543). “กฎหมายลักษณะเฉพาะเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรชีวภาพและ ส่งเสริมคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น”. *บทบัณฑิตย*, เล่ม 56
- จักรกฤษณ์ ควรพจน์. (2544). *กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้า*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พี.เจ.เพลทโปรดักส์เซอร์.

- จักรกฤษณ์ ควรพจน์. (2548). *กฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้า*. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2538). *ภูมิปัญญาอีสาน*. โรงพิมพ์นางนวลออฟเซ็ท: มหาสารคาม.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2543). *ภูมิปัญญาอีสาน*. ศิริธรรมออฟเซ็ท, อุบลราชธานี.
- ชนิดา ฅายีเนตร. (2552). *กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ขอบเขตสำหรับประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, กรุงเทพฯ.
- ชัชวาลย์ เสวี. (2545). *ปัญหาความคาบเกี่ยวระหว่างการคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้า*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.
- ชาญชัย ศิลาจารุ. (2531). *เครื่องหมายการค้ากับการลงสาธารณชน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ชาญชัย ศิลาจารุ. (2531). *เครื่องหมายการค้ากับการลงสาธารณชน*. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไชยยศ เหมะรัชตะ. (2553). *ลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- โคมพล เณลิมช่วง. (2550). *ปัญหาการอนุวัติกฎหมายให้เป็นไปตามความตกลงทริปส์เกี่ยวกับการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ที่มีข้อพิพาทกัน* (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.
- ตะวัน เดชภีรัตนมงคล. (2550). *การให้ความคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์: ศึกษาเปรียบเทียบมาตรการกฎหมายไทยกับสหภาพยุโรป*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, กรุงเทพฯ.
- ทวีฤทธิ์ ศิริศักดิ์บรรจง. (2559). *มาตรการกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์เพื่อปกป้องภูมิปัญญาท้องถิ่น: ศึกษากรณีสินค้าอาหารไทย*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- ธนพจน์ เอกโยคยะ. (2547). *กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาว่าด้วยการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: วิชั่น.
- ธนพจน์ เอกโยคยะ. (2547). *คำอธิบายกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ธันชนมณ เดชชาติพงศ์. (2545). *การคุ้มครองลิขสิทธิ์ภายใต้สนธิสัญญาของ WIPO*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

- รัชชัย ศุภผลศิริ. (2536). *คำอธิบายกฎหมายเครื่องหมายการค้า*. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.
- นันทน อินทนนท์. (2547). *ทรัพย์สินทางปัญญาในยุคโลกาภิวัตน์ เล่ม 2*. กรุงเทพมหานคร: จีระวิชาการพิมพ์.
- นิตยา นิยมไร่. (2545). *มาตรการป้องกันผลกระทบต่อสิทธิบัตรยา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม้ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ.
- ประเวศ วะสี. (2534). *การสร้างสรรคภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
- ประหยัด สายวิเชียร. (2547). *อาหารวัฒนธรรมและสุขภาพ*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปริญญา ตีผดุง. (2539). *กฎหมายลิขสิทธิ์: คู่มือการศึกษาวិชากรกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- ปัจฉิมา ธนสันติ. (2554). *กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์: ตำรากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา*, กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- พระราชบัญญัติความลับทางการค้า พุทธศักราช 2545
- พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พุทธศักราช 2537
- พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษามรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม พุทธศักราช 2559
- พระราชบัญญัติสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พุทธศักราช 2546
- พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พุทธศักราช 2522
- พัฒนา น้อยฉายา. (2545). *ปัญหาข้อกฎหมายตามพระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 (แก้ไขฉบับที่ 2 พ.ศ. 2543) เกี่ยวกับการใช้เครื่องหมายการค้าเป็นคำบรรยาย*. (การศึกษา ค้นคว้าอิสระปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม้ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- พัทยา สายหู. (2544). *กลไกของสังคม* (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พันธกานต์ ชูจันทร์. (2558). *ปัญหาความสอดคล้องกับมาตรฐานสากลของพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. 2546*. (การศึกษาปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม้ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยกรุงเทพฯ, กรุงเทพฯ.
- พิรพล ศรีสิงห์. (2536). *การให้ความคุ้มครองความลับทางการค้าในประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์ปริญญา นิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม้ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- เพ็ญภา ทรัพย์เจริญ. (2540). “อาหารพื้นบ้าน 4 ภาค”. ใน *เอกสารสอนชุดวิชากฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*, นนทบุรี.
- เพลินใจ ตั้งคณะกุล และ คณะ. (2547). *การพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหารไทย สุขภาพเสริมยุทธศาสตร์ครัวไทยสู่โลก* กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สถาบันค้นคว้าและพัฒนาผลิตภัณฑ์อาหาร

- มหาวิทยาลัยกรุงเทพ. (2555). *การเจรจาสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ในองค์การการค้าโลกและการผลักดันสินค้า GI ไทย สู่อสากล*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันนานาชาติเพื่อเอเซียแปซิฟิก มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- ยรรยง พวงราช. (2533). *สิทธิบัตร กฎหมาย และวิธีปฏิบัติ*. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์.
- ยรรยง พวงราช. (2541). “ทรัพย์สินทางปัญญา: ความหมาย ขอบเขต ความเป็นมา และความสำคัญ”. *บททัศนิตย*, (มีนาคม): หน้า 28-29.
- ยรรยง พวงราช. (2542). *คำอธิบายกฎหมายสิทธิบัตร*. กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- ยรรยง พวงราช. (2545). “ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ พ.ศ. .... กรณีศึกษาหลักกฎหมายของประชาคมยุโรปและประเทศมาเลเซีย” ใน *เอกสารเพื่อประกอบการพิจารณากฎหมายของสมาชิกรัฐสภา เล่มที่ 3*.
- วีโรจน์ อนันตธนาชัย. (2548). *อาหารไทย: สมดุล- สมุนไพร*. กรุงเทพมหานคร: เสมอธรรม.
รายการอาหารขึ้นทะเบียน กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
จาก http://www1.culture.go.th/thai/index.php?option=com_content&view=article&id=3016
- ลฎาภา มอร์เตโร. (2552). *สารานุกรมภูมิปัญญาท้องถิ่นอาหารไทยสี่ภาค: บทความภูมิปัญญาอาหารไทยสี่ภาค*
กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- ลฎาภา มอร์เตโร. (2554). *คำนิยามศัพท์อาหารไทยภาคกลางและวิถีการครัวไทย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- วรวิฑูร สุวรรณฤทธิ และคณะ. (2546). *วิถีไทย*. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- วลัย อินทร์ทรัพย์ ประยงค์ จินดาวงศ์ และฉัตรแก้ว ประวาหะนาวิน. (2530). *การส่งเสริมการบริโภคอาหารท้องถิ่น ใน โภชนาการศึกษาเพื่อชุมชน*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วัส ดิงสมิตร. (2543). *เครื่องหมายการค้าตัวบทพร้อมข้อสังเกต*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- วิมาน กฤตพลวิมาน. (2547). *การคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์*. (หน่วยที่ 12). นนทบุรี: สุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิมาน เหล่าดุสิต. (2544). “กฎหมายคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์กับภูมิปัญญาไทย”. *วารสารสุโขทัยธรรมาธิราช*, 14 (3), (กันยายน-ธันวาคม).
- วิมาน เหล่าดุสิต. (2539). *แนวทางคุ้มครองสิทธิในสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทยตามข้อตกลง Trips (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์)*. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

- วิศิษฐ์ ศรีพิบูลย์. (2546). *รวมคำอธิบายพร้อมตัวบทกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา*. กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.
- วุฒิพงษ์ เวชยานนท์. (2541). *เครื่องหมายการค้ากับธุรกิจระหว่างประเทศ*. กรุงเทพมหานคร: ศาล
ทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง.
- ศุภกานต์ ศรีโสภณาเจริญรัตน์. (2557). *ปัญหาการคุ้มครองสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์: กรณีปลาสดบางบ่อ (การ
ค้นคว้าอิสระ ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์)*. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, กรุงเทพฯ.
- ศุภการย์ สุขต่าย. (2558). *ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับความคุ้มครองสิทธิในเครื่องหมายการค้าและสิ่งบ่งชี้ทาง
ภูมิศาสตร์. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์)*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
กรุงเทพฯ.
- สถาบันโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดล. (2555). *วัฒนธรรมอาหารไทยจากอดีตสู่ปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ:
กระทรวงสาธารณสุข.
- สันติ รัตนสุวรรณ. สารสำคัญพระราชบัญญัติความลับทางการค้า พ.ศ. 2545
จาก <http://www.ipthailand.org/index.html>.
- สามารถ จันทร์สุรย์. (2534). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นคืออะไร อย่างไร ใน การสัมมนาทางวิชาการ
เรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สภาอุตสาหกรรม.
- สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยี
ชีวภาพแห่งชาติ. (2550). *รายงานการศึกษารอบความคิดการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย,
ปฐมธานี: ศูนย์พันธุวิศวกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ*.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ภูมิปัญญาหมายถึง จาก <http://www.onec.go.th>
- สุวัฒนา เลียบวัน. (2542). *อาหารท้องถิ่นไทย-ภาคกลาง*. กรุงเทพมหานคร: สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- สุวัฒนา เลียบวัน. (2542). *อาหารท้องถิ่นไทย-ภาคกลาง*. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- เสรี พงศ์พิศ. (2529). *คืนสู่รากเหง้า*. กรุงเทพมหานคร: เทียนวรรณ.
- แสงโสม ลิ่นะวัฒน์. (2542). *คุณค่าทางโภชนาการของพืชผักพื้นบ้านไทย*. กรุงเทพมหานคร:
สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข.
- อดิชนัน ธรรมพนิชวัฒน์. (2549). *การคุ้มครองเครื่องหมายการค้าในประเทศไทย: ศึกษาเฉพาะกรณี
เครื่องหมาย การค้า เสียง กลิ่น รสชาติ (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
ไม่ได้ตีพิมพ์)*. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, กรุงเทพฯ.
- อรุณี เจริญเรือง. (2550). *บทบาทกรรมทรัพย์สินทางปัญญาในการคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่น. (วิทยานิพนธ์
ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์)*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

- อุษา กลิ่นหอม. (2545). *การศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสานในการใช้สมุนไพรกับสัตว์*. กรุงเทพฯ. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2541). *ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights: Trips Council Regulation (EC) NO 1151/2012 on the protection of geographical indications and designations of origin for agricultural products and foodstuffs.
- Bernard O' Connor. (2004). *The Law of Geographical Indication*. London: Cameron May Lid.
- Bodenhausen. (2007) *G. H. C. Guide to the Application of the Paris Convention for the Protection of Industrial Property Geneva*. Switzerland: WIPO Publication.
- C.A. Bryant, K.M. DeWalt. (2004). "The Cultural feast: An introduction to food and society". *Journal of Human Nutrition and Dietetics*. Canada: Wadsworth.
- Christophe Geiger. (2013). *Constructing European Intellectual Property Achievements and New Perspectives*. Edward Elgar: Publishing Limited.
- Commission of the European Communities. Geographical Indications and TRIPs: 10 Years Later. a Roadmap for EU GI Holders to Get Protection in Other WTO Members [Online]. Available URL: http://trade.eceuropa.eu/doclib/docs/2007/june/tradoc_135089.pdf, 2007 (November, 26).
- Cow cheese from Homolje from http://www.zis.gov.rs/upload/documents/pdf_en/pdf_ogp/Reg%20no%2014%20Cow%20cheese%20from%20Homolje.pdf.
- Debra Holland and Helen Pope. (2004). *Eu Food Law and Policy*. Kluwer Law International.
- Dennis Campbell and Susan Cotter. (1995). *International Intellectual Property Law European Jurisdiction*. United Kingdom: John Wiley & Sons.
- Dhanjee, Rajan and Laurence Boissan de Chazournes. (1990). "Trade Related Aspects of Intellectual Property Right (TRIPs): Objectives, Apperances and Basic Principle of the GATT and of Intellectual Property Convention", *Journal of World Trade*. 24 (5): (October).
- Elisabeth Weichselbaum, Bridget Benelam, Helena Soares Costa, Synthesis report No.6 Traditional Foods in Europe, The European Food Information Resource.

(EuroFir) Consortium and funded under the EU 6th Framework Food Quality and Safety thematic priority.

Food Industry Development Division Department of Agriculture, Food and the Marine
Geographication@agriculture.govHaggis from <http://www.educatepark.com>

Francois Collart Dutilleul, Jean – Philippe Bugnicourt, (2013), *Legal Dictionary of Food Security in the World*, Bruxelles: Larcier Group s.a.

Gabriel Moens, John Trone. (2010). *Commercial Law of the European Union*, Springer Dordrecht Heidelberg London New York.

Gabriela Steier, Kiran K. Patel, (2016), *International Food Law and Policy*. Switzerland: Springer International Publishing.

Gervais, Daniel. (1998). *The TRIPS Agreement: Drafting History and Analysis*. London: Sweet & Maxwell.

Gevers, Florent. (1989). *Geographical Name Used as Trade Mark Symposium on the International Protection of Geographical Indication*. Santenay (France).

Giovannucci, Daniele, Tim Josling, William Kerr, Bernard O'Connor, and May T. Yeung. (2009). *Guide to Geographical Indications linking Products and their Origins*, Geneva: Switzerland, The International Trade Centre.

Graham Dutfield. (2001). "Case Western Reserve", *Journal of International Law*, Volume 33 Issue 2.

Graham Dutfield. (2001). "TRIPS-Related Aspects of Traditional Knowledge" *Case Western Reserve Journal of International Law*, Volume 33 Issue 2, 2001.

Isabel Casaus, Jozo Rogosic, Andrea Rosati, Igor Stokovic, Dunixi Gabina, (2012), *Animal farming and environmental interactions in the Mediterranean region*, Netherland, Wageningen Academic Publisher.

Kal Raustiala, Stephen R. Munzer. (2007). "The Global Struggle over Geographic Indications". *The European Journal of International Law*, 18 (2).

Kloppenborg, J. (1991). *No Hunting, Biodiversity, Indigenous Rights, and Scientific Poaching*, Cultural Survival Quarterly, Summer.

Kristberg Kristbergsson, (2016). Jorge Oliveira, Traditional Foods, New York, Springer.
New York: Heidelberg Dordrecht London.

Lionel Bently, Brad Sherman, Intellectual Property Law 4th edition. Oxford: United Kingdom Oxford University Press.

Lisbon Agreement for the Protection of Appellation of Origin and their International Registration of October 31, 1958 revised at Stockholm on July 14, 1967, amended on September 28, 1979. And Regulations (as in Force on January 1, 1994) World Intellectual Property Organization, GENEVA, 1994.

Lisbon Agreement for the Protection of Appellations of Origin and their International Registration from <http://www.wipo.int/treaties/en/registration/lisbon>.

Madrid Agreement for the Repression of False or Deception Indication of Source on Goods of April 14, 1891, revised at Washington on June 2, 1911, at the Hague on November 6, 1925, at London on June 2, 1934, at Lisbon on October 31, 1958, and Additional Act of Stockholm of July 14, 1967. World Intellectual Property Organization, GENEVA, 1944.

Michael Carolan. (2016). *The Sociology of Food and Agriculture*, Routledge
Rajeev Bhat, Sustainability Challenges in the Agrofood Sector, Wiley Blackwell.

Panumas Kudngaongarm, (2011). *Protecting Intellectual Property in Thai Traditional Medicine*, U.K.: Lambert Academic Publishing.

Paolo D. Farah, Riccardo Tremolada. (n.d.). "Conflict Between Intellectual Property Rights and Human Rights: A Case Study on Intangible Cultural Heritage". *OREGON LAW REVIEW*, Vol. 94.

Paris Convention for the Protection of Industrial Property of 1883
REGULATION (EU) No 1151/2012 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 21 November 2012 on quality schemes for agricultural products and foodstuffs.

Prosciutto di Parma from http://www.foodietaste.com/FoodPedia_detail.asp?id=410.

Ruth Taplin and Alojzy Z. Nowak, (2010), Intellectual Property, Innovation and Management in Emerging Economies, New York, Routledge.

Simon, Lior E., (1988), “Appellation of Origin: The Continuing Controversy. *Northwestern Journal of International Law of Business*, page 132

Bitto from <http://www.weareitaly.net/en/product/Bitto/lombardia/Bitto.html>.

The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (TRIPS).

Theories of Intellectual Property from <http://www.abysinnialaw.com/study-online/item/468-theories-of-intellectual-property>.

Viktor Nedovic, Peter Raspor, Jovanka Levic, Vesna Tumbas Saponjac, Gustavo V. Barbosa – Canovas, (2016), *Emerging an Traditional Technologies for Safe Healthy and Quality Food*, Springer Cham Heidelberg. New York: Dordrecht London.

World Trade Organization. (2011). Guide to the TRIPS Agreement Module IV Geographical Indications [Online], available URL: https://www.wto.org/english/...e/trips.../modules4_e.pdf.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ตารางตัวอย่างอนุสิทธิบัตรอาหาร

ตารางตัวอย่างอนุสิทธิบัตรอาหาร

อนุสิทธิบัตร	ผู้ขอจด ทะเบียน	ข้อถือสิทธิ
เครื่องต้มยำกึ่ง ปรุงสำเร็จ	นายสุรนาจ กองเตย	เครื่องต้มยำกึ่งปรุงสำเร็จประกอบด้วยน้ำสะอาด 40-45% หัวผักกาด ปอกเปลือก 12-17 ตะไคร้ 5-10% น้ำมะขามเปียก 4-9% ข่าปอกเปลือก 4-9% น้ำมะนาว 4-9% รากผักชี 1-6% เกลือไอโอดีน 2-7% ใบมะกรูด 2-7% หอมแดง 2-7% น้ำปลาดี 1-6% ผักชีฝรั่ง 1-6% กระเทียม 0.50-2.00% กุ้งแห้ง 1-6% น้ำตาลทรายแดง 1-6% พริกแห้งเล็ก 1-6% แป้งข้าวโพด 1-5% ทุกอย่างโดยน้ำหนัก 2. เครื่องต้มยำปรุงสำเร็จ ตามข้อถือสิทธิ 1 ที่เหมาะสมที่สุด ประกอบด้วย น้ำสะอาด 41.61% หัวผักกาดปอกเปลือก 1
กรรมวิธีการทำ ต้มยำแช่เยือก แข็งอบแห้ง หรือ ต้มยำกึ่ง สำเร็จรูป	บริษัท สยามพีริเลิร์ฟ ฟู้ดส์ จำกัด	กรรมวิธีการทำต้มยำแช่เยือกแข็งอบแห้ง หรือ ต้มยำกึ่งสำเร็จรูป กรรมวิธีการทำเนื้อสัตว์, เห็ด หรือผัก แช่เยือกแข็งอบแห้ง แช่เยือกแข็งที่อุณหภูมิ -10 ถึง 145 องศาเซลเซียส แล้วอบแห้งในสภาวะสุญญากาศ กรรมวิธีการผลิตพริก, ใบมะกรูด, ผักชี อบแห้งที่ 50-80 องศาเซลเซียส กรรมวิธีการทำน้ำพริกเผา นำหอมแดง, พริก, น้ำตาล, ตะไคร้, น้ำมะนาว, น้ำปลา ผสมรวมกัน แล้วนำไปคั่วและบดให้ละเอียด แล้วนำไปผัดในน้ำมันพืช ได้เป็นน้ำพริกเผา บรรจุลงในซอง น้าองค้ประกอบของเครื่องต้มยำที่อบแห้งแล้วมาบรรจุลงในภาชนะที่ปิดสนิทที่สามารถป้องกันมิให้อากาศ นอกซึมผ่านเข้าไปในภาชนะบรรจุได้ และสามารถทำเป็นก้อนได้โดยนำส่วนผสมทั้งหมดก่อนผ่านกรรมวิธีไปต้ม รวมกันในน้ำ ตักใส่ถาดหลุม แล้วนำไปแช่เยือกแข็งและอบแห้งในสภาวะสุญญากาศดังกล่าว

ตารางตัวอย่างอนุสิทธิบัตรอาหาร

อนุสิทธิบัตร	ผู้ขอจดทะเบียน	ข้อถือสิทธิ
ข้าวผัดแกง เขียวหวาน	บริษัท เอ.พี. แซด.คอร์ ปอเรชั่น จำกัด	1.สูตรผลิตข้าวสมุนไพรอินทรีย์แกงเขียวหวาน (Thai Fried Rice with Green Curry Seasoning) มีส่วนผสมประกอบด้วย ตะไคร้ 0.6% โดยน้ำหนัก ผิวมะกรูด 0.3% โดยน้ำหนัก พริกชี้หนู 0.2% โดย น้ำหนัก รากผักชี 0.2% โดยน้ำหนัก ข่า 0.2% โดยน้ำหนัก เทียนข้าวเปลือกผง 0.1% โดยน้ำหนัก โหระพาผง 0.2% โดย น้ำหนัก เม็ดผักชีผง 0.2% โดยน้ำหนัก น้ำตาล 1.3% โดยน้ำหนัก เกลือ 0.2% โดยน้ำหนัก กัม 9.9% โดยน้ำหนัก ข้าวปลอดสารพิษ 85.4% โดยน้ำหนัก ใบโหระพา 0.1% โดยน้ำหนัก พริกชี้ฟ้าสีแดง 0.1% โดยน้ำหนัก ผักชี 0.2% โดยน้ำหนัก
เครื่องแกง เขียวหวานชนิด ผงและ กระบวนการ ผลิต	สำนักงาน คณะกรรมการ อาชีวศึกษา	เครื่องแกงเขียวหวานชนิดผง ซึ่งประกอบด้วย พริกชี้หนูสด 7.69 % โดยน้ำหนัก พริกชี้ฟ้า 39.24 % โดยน้ำหนัก หอมแดง 7.61 % โดย น้ำหนัก รากผักชีบดละเอียด 1.04 % โดยน้ำหนัก ลูกผักชี 1.14 % โดยน้ำหนัก กระเทียม 10.73 % โดยน้ำหนัก ข่า 1.29 % โดย น้ำหนัก ตะไคร้ 13.24 % โดยน้ำหนัก ผิวมะกรูด 0.90 % โดย น้ำหนัก พริกไทย 5.25 % โดยน้ำหนัก กะปิ 1.02 % โดยน้ำหนัก ยี่ห่วย 3.15 % โดยน้ำหนัก น้ำตาลทรายบดละเอียด 0.70 % โดย น้ำหนัก แป้งข้าวโพด 0.70 % โดยน้ำหนัก ผงชูรสบดละเอียด 0.70 % โดยน้ำหนัก เกลือป่น 5.10 % โดยน้ำหนัก ใบพริกชี้ฟ้า 0.50% โดยน้ำหนัก และกระบวนการผลิตเครื่องแกงเขียวหวานชนิดผง ดังกล่าว
แกงมัสมั่น	มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์	1. แกงมัสมั่น ซึ่งเป็นอาหารประเภทน้ำแกงข้น มีค่า%ไขมันอยู่ในช่วง 23.00-28.00 และค่าความหนืดของน้ำแกงอยู่ในช่วง 500-600 cP ที่ 25°C โดยส่วนผสมประกอบด้วย โปรตีน คาร์โบไฮเดรต ไขมัน สมุนไพร น้ำพริกและเครื่องปรุงรส 2. แกงมัสมั่นตามข้อถือ สิทธิ 1 ที่ซึ่ง มีค่า pH อยู่ในช่วง 4.00-5.00 3. แกงมัสมั่นตามข้อถือ สิทธิ 1 หรือ 2 ที่ซึ่ง มีค่า %เกลือ อยู่ในช่วง 2.0-3.0

ภาคผนวก ข

ตารางตัวอย่างอาหารไทยที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ตารางตัวอย่างอาหารไทยที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ชื่ออาหาร	ความเชื่อมโยงกับสภาพภูมิศาสตร์
หมูย่างเมืองตรัง	หมูย่างที่ผลิตในพื้นที่จังหวัดตรัง ด้วยกรรมวิธีพิเศษตามภูมิปัญญาของคนเมืองตรัง
ข้าวแต่นลำปาง	ข้าวเหนียวหอดกรอบ ราวด้วยน้ำอ้อยที่ผลิตในพื้นที่จังหวัดลำปาง ผ่านกรรมวิธีพิเศษจากภูมิปัญญาของชาวบ้านในจังหวัดลำปาง ซึ่งประกอบด้วยข้าวที่นำมาใช้จะเป็นข้าวแต่นจะเป็นข้าวเหนียวพันธุ์ ก.ข.6 และข้าวเก่า (ข้าวเหนียวดำ) ที่ปลูกในพื้นที่จังหวัดลำปาง ที่มีความหอม เหนียวนุ่ม เมล็ดใหญ่ เมื่อทอดแล้วจะกรอบ พองตัวได้ดี ส่วนน้ำอ้อยที่ใช้หยอดหน้า มาจากต้นอ้อยที่ปลูกในพื้นที่เช่นกัน ทำให้มีความหวาน และสดใหม่ ที่แตกต่างคือการใช้น้ำแดงโมจากแดงโมพันธุ์กินรี ที่ปลูกในจังหวัดลำปาง โดยจะนำน้ำแดงโมผสมลงในข้าวแต่น เพื่อเพิ่มความหอม ทำให้ข้าวแต่นลำปางมีรสชาติอร่อย นอกจากนี้ปัจจุบันยังมีการดัดแปลงการตกแต่งข้าวแต่น ด้วยการเพิ่มส่วนผสมอื่นมาราด เช่น ถั่ว งา สาหร่าย หมูหยอง ตะไคร้ ใบเตย ฯลฯ
ขนมหม้อแกงเมืองเพชร	ขนมหม้อแกงที่ผลิตขึ้นในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี ด้วยกรรมวิธีพิเศษตามภูมิปัญญาของคนเมืองเพชรบุรี โดยใช้น้ำตาลโตนดเมืองเพชรเป็นส่วนผสมสำคัญที่ทำให้ขนมหม้อแกงเมืองเพชรมีรสชาติหวานกลมกล่อม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ

ตารางตัวอย่างอาหารไทยที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์

ชื่ออาหาร	ความเชื่อมโยงกับสภาพภูมิศาสตร์
น้ำหมากเฒ่าสกลนคร	เครื่องดื่มน้ำผลไม้ที่มีรสชาติดหวาน อมเปรี้ยว เจือฝาด ได้จากการบีบ อัด ผลหมากเฒ่าหลวงสุก และผ่านกระบวนการเพื่อให้ได้น้ำหมากเฒ่าแท้ น้ำหมากเฒ่าพร้อมดื่ม และน้ำหมากเฒ่าเข้มข้น ซึ่งผลิตในพื้นที่จังหวัดสกลนคร
น้ำตาลโตนดเมืองเพชร	น้ำตาลที่ได้จากผลของต้นตาลโตนดที่มีกลิ่นหอมหวาน โดยมากใช้เป็นส่วนผสมสำคัญในการทำอาหารและขนมหวานของเมืองเพชร ซึ่งผลิตในพื้นที่ 8 อำเภอของจังหวัดเพชรบุรี ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอบ้านลาด อำเภอท่ายาง อำเภอห้วยป่าบอน อำเภอบ้านแหลม อำเภอแก่งกระจาน อำเภอชะอำ และอำเภอเขาย้อย

ภาคผนวก ค
กลุ่มการสัมภาษณ์

กลุ่มการสัมภาษณ์

- 1) กลุ่มอาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และการรับรองความชำนาญพิเศษแบบดั้งเดิมโดยไม่คำนึงถึงแหล่งผลิต จำนวน 5 คน
- 2) บุคลากรหน่วยงานของรัฐ จำนวน 4 คน
- 3) บุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับการส่งออก จำนวน 1 คน และ
- 4) ประชาชนกลุ่มผู้ผลิตอาหารเพื่อการค้า จำนวน 4 คน

ภาคผนวก ง

คำถามสัมภาษณ์ประกอบงานวิจัย (กลุ่ม 1 และ 2)

คำถามสัมภาษณ์ประกอบงานวิจัย (กลุ่ม 1 และ 2)

1. หลักของกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ของไทยคือ สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ต้องมี "คุณภาพ คุณลักษณะ หรือชื่อเสียงที่เชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์" ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรคะ ในกรณีตัวอย่างมีดอรัญญิก ที่มีเฉพาะปัจจัยมนุษย์ กล่าวคือ ภูมิปัญญาของคนในชุมชน โดยไม่มีปัจจัยธรรมชาติเข้ามาเกี่ยวข้อง ท่านมีความเห็นว่าจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้หรือไม่คะ หรือกรณีของสาเล่เมืองสุพรรณ ที่ไม่มีปัจจัยธรรมชาติเช่นกันจะสามารถได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ได้หรือไม่คะ
2. กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ ชุมชนต้องเป็นชุมชนตามแหล่งภูมิศาสตร์ ท่านคิดว่าถ้าวัตถุดิบและฝีมือการปรุงอาหารเป็นแบบภูมิปัญญาที่ใช้เช่นเดียวกับแหล่งภูมิศาสตร์ แต่ผลิตนอกแหล่งภูมิศาสตร์ ท่านคิดว่าควรจะมีกฎหมายลักษณะการคุ้มครองชื่อของผลิตภัณฑ์หรือสินค้า เช่นเดียวกับที่กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ให้ความคุ้มครองไหมคะ ถ้ามีหรือไม่มี ข้อดีข้อเสียคืออะไรคะ
3. ท่านมีความเห็นว่าการจำกัดหรือข้อบกพร่องของการใช้กฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ในการคุ้มครองภูมิปัญญา (ปัจจัยมนุษย์) ที่สืบทอดกันมาซึ่งใช้ในการผลิตสินค้าประเภทใดประเภทหนึ่ง มีข้อจำกัดหรือข้อบกพร่องประการใดไหมคะ อย่างไรคะ
4. TSG (อธิบายน) ของสหภาพยุโรปสามารถคุ้มครองภูมิปัญญา(ปัจจัยมนุษย์)เกี่ยวกับการเกษตรและการผลิตอาหารได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีความเชื่อมโยงกับแหล่งภูมิศาสตร์ ท่านคิดว่า หากนำมาใช้กับประเทศไทย จะสามารถปรับใช้ได้หรือไม่ และมีข้อดีข้อเสียอย่างไรคะ หากท่านคิดว่าสามารถนำมาปรับใช้ได้ ชุมชนในที่นี้ควรเป็นชุมชนในลักษณะใดคะ
5. ท่านคิดว่ามีความเป็นไปได้มากน้อยแค่ไหนคะ ที่ความร่วมมือระหว่างประเทศอาเซียนจะมีลักษณะหลักการของ TSG ร่วมกันในระหว่างประเทศอาเซียนเช่นเดียวกับสหภาพยุโรป

ขอบพระคุณค่ะ

อ.เกวลิน

ภาคผนวก จ

คำถามสัมภาษณ์ประกอบงานวิจัย (กลุ่ม 3 และ 4)

คำถามวิจัย (กลุ่ม 3 และ 4)

1. การนำกฎหมายสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์มาใช้กับสินค้าอาหาร มีข้อดี ข้อเสียในทางปฏิบัติอย่างไร
2. การรับรองผลิตภัณฑ์พิเศษซึ่งรับรองการผลิตด้วยวิธีดั้งเดิมมาใช้กับสินค้าอาหาร มีข้อดี ข้อเสียในทางปฏิบัติอย่างไร
3. การส่งเสริมการขายสินค้าที่มาจากภูมิปัญญาอาหารไทย ท่านเห็นว่ารัฐควรมีมาตรการส่งเสริมอย่างไร

